

Päätalon matkassa

Kai Hirvasnoro

Pääatalon matkassa

Johdatusta Iijoki-sarjaan

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura
2013

© Kai Hirvasnoro

Taitto: Raimo Parikka

Kannen kuvat: Kai Hirvasnoro. Etukansi: Muistomerkki ”Uneutettu vonkamies” sijaitsee Taivalkosken Jokijärvenky-
län Kallioniemessä, Kalle Päätalon lapsuudenkodin pihassa.
Takakansi: Kirjoittaja Kallioniemessä, Jokijärven rannalla.

ISBN 978-952-5976-06-9 (nid.)

ISBN 978-952-5976-07-6 (PDF)

Hansaprint, Helsinki 2013

Lukijalle

Pystyn sanomaan melkein kellon tarkkuudella, milloin minusta tuli Kalle Päätalofani. Se tapahtui vuoden 2010 juhannusaattona kello 18:n jälkeen. Kuulin silloin grillin ääressä niin vakuuttavan todistuksen Päätalon tuotannon puolesta niin epätodennäköisenä pitämältäni Päätalofanilta, että hautasin ennakkoluuloni ja marssin seuraavalla viikolla kirjastoon lainaamaan Iijoki-sarjan avaavan Huonemiehen pojan.

Keväällä 2012 olin lukenut Iijoki-sarjan kaksi kertaa. Loppukesällä alkoivat poltteet ja elokuussa tiesin synnytyksen olevan vain ajan kysymys: on kohta taas palattava Kallen maailmaan.

Olin jo aiemmilla lukukerroilla kirjoittanut Kalle Päätalon romaaneista pieniä huomioita Facebookiin. Nyt syntyi idea pitää julkista lukupäiväkirjaa. Blogi Päätalon matkassa alkoi ilmestyä työnantajani Kansan Uutisten verkkolehdestä 20.9. 2012.

Blogi ylitti odotukseni. Kirjoitin Iijoki-sarjasta 71 juttua, joihin tuli yli 400 kommenttia. Lukupäiväkirjani ympärille syntyi pieni, mutta vilkas ja asiaan paneutunut lukupiiri, jossa fanituksen ohella nousi esiin myös kritiikkiä Kallen kirjoittamaa kohtaan.

Tämä kirja sisältää olennaisimman Päätalon matkassa –blogista, omat kirjoitukseni ja pääosan kommentteista. Muutaman kirjoituksen jälkeen aloin myös esittää kysymyksiä Iijoki-sarjasta. Niihin tulleet vastaukset on tästä kirjasta jätetty pois, jotta jokainen voi testata tietoaan. Vastaus kysymykseen löytyy aina seuraavan jutun lopusta.

Muut osiot ovat Selkosen sanontoja ja Elämän varsitiellä. Selkosen sanontoihin olen koonnut Iijoki-sarjasta löytyviä meheviä lohkaisuja ja sanomisen tapaa. Enemmän Koillismaan rikkaasta ilmaisusta kiinnostuneiden kannattaa hankkia käsiinsä Unto Ylirsirniön Päätalo-sanasto Iltapihti pirtin päällä.

Elämän varsitiellä –merkinnöissä kerrotaan, millä sivulla Kallen elämän merkittävimmät käännteet tapahtuvat käsittäen Iijokisarja yhdeksi yli 17000-sivuiseksi romaaniksi.

Blogi on edelleen olemassa ja keskusteluun voi osallistua osoitteessa <http://blogit.kansanuutiset.fi/paatalon-matkassa/>.

Kiitän Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuraa mielenkiinnosta julkaista Pääatalo-blogi myös painettuna kirjana. Erityiset kiitokset menevät Raimo Parikalle paneutumisesta hankkeeseen.

Eniten olen tietysti velkaa Kalle Päätalolle, jonka massiivinen tuotanto on tuottanut minulle lähtemättömiä elämyksiä.

Järvenpäässä 19.5. 2013

Kai Hirvasnoro

*Kalle ja Riitu Oriveden maisemissa vuonna 1954. Auton täytyy olla Ford de Luxe.
Kuva Pääatalo-instituutti / Taivalkosken kunta.*

Sisällys

Lukijalle	5
Muutama sana matkan alkaessa	10
Huonemiehen poika, 1919-1929	16
Tammettu virta, 1929-1931	34
Kunnan jauhot, 1931-1933	45
Täysi tuntiraha, 1933-1936	57
Nuoruuden savotat, 1936-1937	71
Loimujen aikaan, 1937-1939	91
Ahdistettu maa, 1939-1940	104
Miinoitettu rauha, 1940	110
Ukkosen ääni, 1940-1941	124
Liekkejä laulumaille, 1941	131
Tuulessa ja tuiskussa, 1941-1944	136
Tammerkosken sillalla, 1944	146
Pohjalta ponnistaen, 1944-1945	155
Nuorikkoa näyttämässä, 1945	174
Nouseva maa, 1945-1946	188
Ratkaisujen aika, 1946-1947	193
Pyynikin rinteessä, 1947-1949	205
Reissutyössä, 1949-1950	210
Oman katon alle, 1950	227
Iijoen kutsu, 1950-1951	257

Muuttunut selkonen, 1951	261
Epätietoisuuden talvi, 1951-1952	274
Iiijoelta etelään, 1952	292
Pato murtuu, 1952-1955	302
Hyvästi iijoki, 1955-1958	311
Pölhönkanto Iijoen törmässä 1958-1998	324
Vielä pari sanaa Päätalosta matkan päätteeksi	331

Muutama sana Päätalosta matkan alkaessa

20. syyskuuta 2012, kello 14.28.

No niin, tässä sitä taas mennään Jokijärvelle Päätalon Kallen matkassa. Kerta on omalla kohdallani kolmas.

Tällä kertaa aion pitää lukupäiväkirjaa upeasta aikamatkasta, joka vie 1920-luvun alun Taivalkoskelta 1950-luvun lopun Tampereelle pula-aikojen, nousukausien ja kahden sodan kautta.

Tämän blogin tarkoitus on herättää mielenkiintoa Kalle Päätalon Iijoki-sarjaan, ettei kävisi niin kuin kotimaisen kirjallisuuden emeritusprofessori Yrjö Varpio ennakoi Kansan Uutisten Viikkolehdessä 31.8. 2012: Päätalo unohtuu.

Monien mielestä 17000-sivuinen Juuret Iijoen törmässä ei ole kirjallisuutta ensinkään, vaan pikkutarkkaa jorinaa merkityksentömistä asioista. He eivät yleensä ole lukeneet Päätaloa lainkaan. Toinen tarkoitus on vaihtaa ajatuksia ja tuntemuksia teidän kanssanne, jotka tiedätte Kallen tuotantoon kohdistuvat ennakkoluulot täysin päättömiksi. Ei olisi noitumista, jos tästä muodostuisi vilkas areena vaihtaa kokemuksia ja tuntemuksia.

Miksi pitäisi lukea Kalle Päätaloa 2010-luvulla?

Iijoki-sarja on kuin aikakone menneeseen Suomeen, jota ei enää ole aikoihin ollut. Sieltä me kaikki kuitenkin tulemme. Teoksen ensimmäiset tapahtumat tapahtuivat melko tarkkaan 90 vuotta sitten, sillä 1919 syntyneen Kallen ensimmäiset muistikuvat ovat parivuotiaan pikkupojan kokemuksia. On huikeaa lukea toden tuntuista kuvausta ajasta, joka on vain parin sukupolven takaista todellisuutta ja joka silti eroaa omasta ajastamme kuin maapallon elinolosuhteet kuusta. Aikakoneeseen pääsemme, koska Kalle kirjoittaa niin eläytyen ja suurella tunteella. Lisäksi hänellä oli poikkeuksellinen taito kertoa kulloisistakin tapahtumista tässä ja nyt ilman minkäänlaista jälkiviisautta.

Onko Iijoki-sarja totta?

Todennäköisesti pääpiirteissään on. Ainakin siinä mielessä, että tämän kaiken Kalle koki ja tunsu. Kirjasarja on kuitenkin kirjoitettu 40-50 vuotta tapahtumien jälkeen. Runsasta ja herkullista dialogia hän ei ole tietenkään voinut muistaa, mutta on kirjoittanut puhujille suuhun sellaiset sanat, joita he olisivat voineet käyttää.

Sosiaalipolitiikan professori J.P. Roos vastasi kysymykseen, onko kyseessä omaelämäkerta, näin vuonna 1999 ilmestyneessä Päätalon 80-vuotisjuhlakirjassa:

”Olennaista on siis projekti. Kirjoittaako tekijä rehellistä, autenttisuutta tavoittelevaa tekstiä vai keksiikö hän henkilöt ja tapahtumat, ehkä kuitenkin niin että ne voisivat olla tosia tai tuntuvat jopa todemmilta kuin mitä oikeasti on tapahtunutkaan. Tällä kriteerillä on enemmän kuin selvää, että Iijoki-sarja on omaelämäkerta ja sellaisena historiallisesti merkittävä dokumentti, jota ilman suomalaisen arkielämän historia olisi paljon köyhempi. Mutta samalla se on myös kaunokirjallisuutta eikä sitä voi sanoa täysiveriseksi omaelämäkerraksi. Ei millään.”

Roosin mukaan dokumentaarisuuden puolesta puhuu sekin, että sarjan ollessa vielä pahasti kesken siinä esiintyi jo toista tuhatta henkilöä ja suuri osa omilla nimillään eikä kukaan ollut ainakaan julkisesti tullut sanomaan Kallen valehtelevan.

Tämä ei aivan tarkkaan ottaen pidä paikkansa. Kirjoissaan Kalle antaa aika ikävän kuvan ensimmäisestä vaimostaan Lainasta eli Helvi Ojalasta, myöhemmin Moilanen. Samana vuonna 1999 ilmestyneessä Eero Marttisen haastattelukirjassa Mestari elämän telineillä Ojala sanoo Kallen sijoittaneen Lainaan kokonaan toisen naisen piirteitä ja Kallen itsensäkin myöntäneen tarinan värittämisen, jotta se kiinnostaisi enemmän ihmisiä.

Kymmeniä vuosia kattavassa tarinassa on joka tapauksessa niin paljon totta, että kyllähän se vetoaa, miten Kalle nousi äärimmäisestä köyhyydestä ensin ensirivin metsätyömieheksi, sit-

ten rakentajaksi, opiskeli rakennusmestariksi ja veti siinä työssä isoja työmaita. Työn ohessa hän toteutti suurimman haaveensa oppia kirjoittajaksi. Myös se vetoaa, että kaiken saavuttanut mies ei näytä missään vaiheessa saavuttaneen yhtä asiaa: hän ei näytä olleen milloinkaan todella onnellinen.

Kiehtova on myös Kallen persoonan ristiriita. Vaatimattomuuttaan korostanut mies kirjoitti itsestään enemmän kuin kukaan: 26 osaa ja yli 17000 sivua.

Ennen kuin lähdetään liikkeelle, pohditaan vielä hetki alussa esitettyä kysymystä, onko Pääatalo kirjallisuutta ollenkaan. Sarjan ensimmäisen osan Huonemiehen pojan alussa Kalle kuljettaa lukijansa Pohjanlahdelta Iijokea myöten synnyinkyläänsä Jokijärvelle lohien nousua seuraten. Kyseessä on mestarillinen sisäänajo. Kirjallisuutta siis.

Keskustelua

Rauno Jääskeläinen kirjoitti 20.9.2012 17.25

Itsekin olen syntynyt salotölliin metsätyö- ja pienviljelystilan lapseksi. Tiedän osan asioista, joita Kalle kuvaa, vankasti todeksi. Se ankara työ ja vain sen hirveän raskaan työnteon kautta tuleva arvomaailma – arvostus, kuinka se oli totta ja rankkaa. Kirjanmöllärien luvulla ei tullut kuin laiskuutta ja pahuutta maailmaan.

Eli elämällä kirjoissaan itse Kalle teki minusta elämäkertaa koskevan dokumenttiprojektin kaunokirjallisin keinoin. Hän saa loihdittua silmiimme tai mieleemme sellaiset olot jopa parempi-na kuin ne oikeasti koskaan olivat. Hän tekee päänsisäisen fiktiomme eläväksi, kiinnostavaksi, herkäksi, todeksi ja rakkaaksi. Hänen henkilökuvansa ovat aitoja, oikeita aikalaisia, siksi he ovat kiinnostavia, vaikka elämä on pientä piiperrystä, köyhää ja vaatimatonta, jonka Kalle kuvaa vielä pirun tarkasti.

Kallea on turha pakata laatikkoon, kaunokirjalija, tai dokumentaristi, eikä elämäkertakaan istu oikein kunnolla. Hän on ajan kuvaaja, luo kuvaa kuin kameralla, iskee pienet palat henki-

lökohtaisten tuntemusten kautta paikoilleen. Hänelle on tapahtunut samaa kuin meille, möhlimisiä, munauksia, riemua, onnea, syvää häpeää. Hän osaa näistä tunnoista soitella sielumme säveliä kirjoissaan.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 20.9.2012 20.07

Rauno, kiitos tämän blogin ensimmäisestä kommentista. Kiteytit paremmin sen, mitä itse yritin sanoa.

Hannu Järvinen kirjoitti 21.9.2012 11.01

Juureni ovat hämäläisessä maisemassa, pientilan poikana. Ja 30 vuotta myöhempänä kuin Kallen. Mutta silti paljon samanlaisena näin ympäristöni. Silloin, 50-luvulla, maatalouden työt tehtiin paljolti hevosilla. Isäni ajoi puutavaraa talvisin, mutta vain lähi-alueella. Meiltä ei lähdetty ”savottaan”.

Kallen nuoruusvuosien ongelmat olen lukiessani elänyt ja kärsinyt hänen kanssaan. Itselläni oli samoja juttuja, tosin lievempinä, sillä kotiolojani ei tarvinnut häpeillä. Mutta sitten, 60-luvulla, ollessani kansalaiskoulussa sain kuulla olevani myös puhevikainen. Olihan siitä vihjailtu, mutta tällöin sain kuulla siitä myös opettajalta ja siitä alkoi varsinainen pilkkaaminen. Ei minulla muuta vikaa siinä ollut, kuin liika nopeus. ”Taas ne leuat ottaa kierroksia”, sanoi opettaja. Tästä tuli lentävä lause välitunneille.

Sellainen trauma siitä tuli, että koulun jälkeen en pariin vuoteen tohtinut mennä mistään kyselemään töitä, vaan jäin kotinurkkiin maataloustöihin ja talvisin olin isän mukana metsäajossa. Tämä tosin oli vanhempieni toivekin, sillä he toivoivat minusta työnsä jatkajaa, eli pientilamme seuraavaa isäntää. Itse halusin pois sieltä, sillä minuakin poltteli Kallen tavoin oman rahan tienäminen ja muiden nuorten seurassa olo jossain vilkkaammassa paikassa. Myös se tyttöihin tutustuminen oli haaveena.

Kalle ei lähtenyt lauantai-iltaisina nuorten joukkoon, kun ei ollut kunnon kampeita eikä rahaa. Tämä oli minullakin syynä, mutta Kallen tavoin pelkäsin myös sitä, että puhetavastani huo-

mautellaan. Kuuntelin radiosta Lavalauantaita ja toivoin löytäväni rohkeutta joskus olla mukana tanssilavalla.

Kalle muutti kaupunkiin sodan jälkeen; minä armeijan jälkeen. Samat alkuvaikeudet sopeutumisessa ja omillaan pärjäämisessä minullakin oli vielä 1960-luvun lopulla. Mutta muistanpa myös ne kaupunkireissut, joita tein vielä kotona asuessani. Ensimmäinen reissuni Tampereelle muistutti hyvin paljon Kallen ensimmäistä käyntiä Oulussa. Maalaispoika oli hyvin hukassa kaupungissa. Kallen piti ostaa isälleen maalipensseli ja tinkiä hinnasta. Eikä hän edes tiennyt, missä kaupassa niitä myydään. Minulla oli eri ongelma: meinasin laskea housuihini. Hätä oli, ja poikkesin baariin vessaan. Myyjä sanoi, että se on tarkoitettu asiakkaille. Enhän siinä keksinyt muuta, kuin ostaa pienen kupin kahvia.

Minulla, kuten Kallellakin, elämä järjestyi uomiinsa. Mutta edelleen se ”puhevikani” vaivasi, sillä halusin ottaa kantaa yhteiskunnallisiin ja varsinkin ay-asioihin työpaikallani. Niinpä puheenvuorojen sijasta aloin kirjoitella. Ensin ammattiosaston lehteen ja myöhemmin sanomalehtien lukijapalstoille. Tämä johti tieni politiikkaan ja olenpa jo yli 20 vuotta toiminut kunnanvaltuustossa ja lautakunnissa.

Yhteenvetona totean, että samaistukseni Päättalon Kalleen tulee näistä em. asioista. Köyhä lapsuus maaseudulla, nuoruusaikojen epävarmuus ja lopulta menestyminen kirjoittamalla. Viime mainituksa olemme toki ihan eri kategorioissa.

Kävin vuonna 2000 Jokijärvellä Kallioniemessä. Opas oli oman kylän väkeä ja oli tuntenut Hermannin ja Riitun perheineen. Istuin Hiltu-Jakin tekemän ”suven selkään”, keinutuoliin, joka ei tosiaan hyvin keinunut, vaan ”mylkkäsi”. ”Lorsasimme” oppaan kanssa tunnin verran ja lupasin tulla joskus uudestaan. Opas lupasi laittaa lakanat narulle niin päin, että tiedän reitin olevan vapaa.

Reiska kirjoitti 25.9.2012 0.31

Mielenkiintoinen projekti. Ihailen tuollaista sinnikkyyttä, paneutumista tiettyyn aiheeseen. Itselläniikin on noita ”päähänpintymiä”, jotka väliin laimenevat ja sitten taas voimistuvat. Aleksis Kivi on ollut minulla kohdehenkilönä jo vuosia. Meinaan seurata blogia, vaikka en Päätaloa olekaan lukenut. En ole myöskään ajatellut alkaa lukea, vaikka ei sitä tiedä, mitä tapahtuu tätä blogia seurattessani. Kaverini vaimolle olen vihjannut tästä sivusta, koska hänkin harrastaa Päätaloa. Ties vaikka ”tapaan” hänet vielä täällä porisemassa. Päätalon elämäntyötä arvostan suuresti.

Anne kirjoitti 29.9.2012 19.23

En malta olla kommentoimatta, koska Reiska tuossa haastoi mukaan. Joskus lapsuudessa sattui joitakin Päätaloja käsiini, kun vanhemmat niitä lukivat. Uudelleen aloin niitä lukea muutama vuosi sitten, jolloin luin ne kaikki. Ja muutaman niistä olen luenut useaan kertaan. Parhaat tarinat kerron sitten puolisolalle, joka pääsee mukaan myös Päätalon maailmaan.

Olen miettinyt sitä, onko Iijoki- sarja kirjallisuutta vai mitä se on. Minusta se on enemmän kuin kirjallisuutta, jotakin aivan muuta, aivan ainutlaatuista ja koskettavaa. Koukkuun siihen jää, jotkut tarinat jäävät mieleen niin, että sen tarinan kulkua pohtii pitkäänkin.

Ulla Maija Ritanen kirjoitti 25.9.2012 9.13

Minua ilahduttaa suunnattomasti, että itselleni kaikkein mieleisimmistä kirjailijoista Kalle Päätalo alkaa saada arvostusta oman perinteisimmän ihailija- ja lukijakuntansa ulkopuoleltakin. On tärkeää ja hienoa, että Kansan Uutiset on ottanut nyt hänen työnsä esille.

Itse olen lukenut kirjoja jatkuvasti koulun alaluokilta lähti-en. Myöhemmin akateemisissakin piireissä pyöriessäni minua on aina ärsyttänyt se, miten jotkut ovat katsoneet oikeudekseen tuomita ja halveksia Kallen kirjoja – lukematta niitä. Eikä hänen

lukemisensa ollut näköjään vuosikymmeniin muotia. Siis millä oikeudella? Epäilen lähinnä henkistä laiskuutta ja joukkomielipiteen voimaa, kuten monissa muissakin asioissa.

Kuitenkin samanaikaisesti Kalle on se, jota tavalliset ihmiset, työväki on lukenut, eivätkä samat ihmiset ole välttämättä jaksaneet tarttua korkealentoisempaan tekstiin. Edesmennyt enoni sai joka jouluksi uusimman Päätalon, kuten niin moni muukin. Minulla on varmaan kaikki osat ostettuna, mutta osa jäi käytännön syistä ulkomaille siellä asuessani – sattuneesta painavasta syystä! Aion kerätä puuttuvat osat ja aloittaa viimeistään eläkkeelle jäädessäni kolmannen lukukerran.

Minua ilahduttaa, lämmittää ja voimaannuttaa Kallen ihmiskuvaus – niin inhimillistä, rehellistä, raadollistakin, mutta ei rumaa, aina ihmisyyttä kunnioittavaa. Samoin voimakas, rikas murteensävyinen suomen kieli. Kallen arvot ovat mielestäni niin kohdallaan: kova, utterta, sisukas työnteko antaa parhaan olon, ilon jostain saavutetusta. On myös hyvä jokaisen tietää ja muistaa, miten epäoikeudenmukaista voi elämä olla, mutta yritetään ja koetetaan tukea toistakin.

Ihan kansatieteellistä arvoa on Kallen työn kuvauksilla. Miten ennen tehtiin ja suuressa osassa maailmaa joudutaan vieläkin tekemään kaikki käsin, taidokkailla työkaluilla ja kotieläimiä hoidaen ja hyödyntäen. Miten hyvin, huolellisesti ja hitaasti tehty työ sitten kestää, sen on moni myöhempien rakentajien kiireessä tehtyihin rakennuksiin hairahtanut saanut oppia tuntemaan.

Jaan myös osan Kallen elämäkokemuksista ominani, kuten niin moni muukin. Pinnallinen tai valheellinen, itsensä pettäjä lienee se aikuinen, joka ei jotain Kallen pitkästä monivaiheisesta elämästä itselleenkin koetuksi tunnista. Paksu kirja on ilo – tietysti sen parissa kuluu tunti ja toinenkin, mutta laatuaikaa lukeminen on.

Paikkaansa hakeva uuni – Tilannekomediaa arkipäivän vastuksista

23. syyskuuta 2012, kello 11.42

Huonemiehen poika, 1919-1929

En varmaankaan ole ainoa Iijoki-sarjan jo tunteva lukija, joka odottaa vesi kielellä romaanisarjan erityisiä huippukohtia. Ensimmäiseen hitaudesta syytetty Kalle pääsee jo *Huonemiehen pojan* sivulla 52. Alkaa Kallioniemen pirtin uunin muuraaminen.

Tai eihän se itse muuraaminen silloin vielä ala. Muurariksi pestattu Antti Lohilahti on korkonimensä Satusetä veroinen lorsaaja, jolla työtuurit tahtovat jäädä laaja-alaisen tarinoinnin jalokoihin. Ei lopu kummat kuulumasta ja lopussa jutut vielä puolella paranevat Lohi-Antin selvittäessä kylillä kuulemiaan ja lehdistä lukemiaan tapauksia.

Kalle Pääatalo oli loistava tilanteiden kuvaaja. Liian vähälle huomiolle on jäänyt, että hän loi arjen sattumuksista hersyvää tilannekomiikkaa. Juuri sellaista on parikymmensivuinen jakso uunin valmistumisesta. Kaikkeen työhön ahneesti ja suoranaisella raivolla käsiksi käyneen Pääatalon Herkon ja siihen hitakaisesti suhtautuneen Lohi-Antin kohtaamisessa kaksi erilaista luonnetta törmäävät toisiinsa voimalla, jonka nykyään voi saavuttaa vain avaruusjärjestö Cernin hiukkaskiihdyttimessä.

Talvi kuitenkin painaa päälle, eikä Herkon hyvi muu kuin yrittää niellä kiukkunsa, koska toistakaan muuraria ei ole saatavilla. Herkon tuska on takuulla ollut aikanaan aitoa, mutta jäljestäpäin sitä kuvatessaan Kalle Pääatalo tuo hykerryttävästi esille tapahtuman komedialliset piirteet. Herkko puree hammasta, ettei karkottaisi kallisarvoista muuraria, yrittää jouduttaa työtä ja teko-syiden varjolla ainakin itse päästä kuuntelemasta tämän juttuja. Unimestarille taas juolahtaa koko ajan mieleen uusia selevityk-

sen verosia tappauksia, ja ne pitää vielä aloittaa uudelleen alusta, jos paikalle ilmaantuu uusia kuulijoita.

Romaanisarjan aikanaan suunnattoman suosion taustalla olivat lukuisat värikkäästi kuvatut sivuhenkilöt. Satusetä on heistä ensimmäinen laaja henkilökuva.

Uuni saadaan vihdoin valmiiksi Huonemiehen pojan alussa, mutta myöhemmin siitä riittää vielä monta juttua. Herkko sai kai-ken muun lisäksi riesakseen ”paikkaansa hakevan uunin”. Satuse-tä muurautti sen hirsiperustalle. Hirsien lahotessa uuni kallistuu muutamassa vuodessa alkuperäiseltä paikaltaan. Lohi-Antti rauhoittelee, että sehän vain hakee paikkaansa. Kallio-Herkon paik-kaansa hakevasta uunista tuli yleinen vitsailun aihe Taivalkosella.

Selkosen sanontoja

Se on nyt lopullisesti ruuperä otassa. => Semmosissa suustalaa-hattavissa [aseissa] on piipun ponnenuoleinen pää tukittu ruu-perällä. Joskus, jos laitetaan laahinkiin liijjan palajo ruutia, voipi perä löysätä ampuissa ja silloin lasahtaa ruuperä ohtaan. Selevit-tämätä tiijjät, että siinä käypi ampujan väärin. Vanahat sanoo, kun tulloo elämässä ylipääsemätön hankaluus etteen, että nyt on ruuperä otassa. *Kallen mummon Ämmän selitys Kallelle romaanis-sa Huonemiehen poika.*

Raha on nilallaan. => Poikkeuksellisen hyvät tienestit metsä-töissä.

Elämän varsitiellä

Sivu 18. Kallen ensimmäinen muistikuva on konntaaminen kohti Savilampea. Tällöin hän uskoo olleensa alle kaksivuotias.

”Olen avojaloin ja muutenkin vähissä ketineissä. Kaulassani kantimessa roikkuva vasikankello kalkahtelee. Aurinko paistaa

korkealta, ja pääskysen tuijailevat päälläni päästellen kirshaitele-
via ääniä.”

Keskustelua

Hannu Järvinen kirjoitti 24.9.2012 13.32

Lähisukulaiseni ovat kaikki Päätaalo-faneja, ja niinpä olemme alkaneet käyttämään tilanteiden mukaan Iijoki-sarjan sanontoja. Tuo edellisessä tekstissä mainittu ”paikkaansa hakeva uuni” on eräs. Vielä enemmän käytämme Hermannin toteamusta, kun uuni lopulta tuli valmiiksi. ”Siinä me Satusetän kanssa näppästiin uuni”!

Kun joskus aloitamme jonkin, isomman tai vaikkapa pienemmänkin rakennusprojektin, niin ilmoitamme ”näppäsevämme” sen. Lähinnä nämä tapahtuvat mökeilläämme ja saattavat kestää pisimmillään koko kesän. Kuitenkin homman päätyttyä on mukava todeta, että ”näppästiin”.

Aini Vääräniemi kirjoitti 17.2.2013 0.49

Satusetä muurata näppäsi uunin myös minun kotiini vuonna 1915. Se on ainut yhä toiminnassa oleva hänen muuraamansa uuni. Uuni on vetokykyinen, Antin sanassa.

Uunia muurattiin koko kesä, vuoroviikoin vastarannalla olevan Tuliahon uunin kanssa. Välillä käytiin Oulusta hakemassa lisää uunitarpeita. Uunikivet oli ajettu hevosraittoilla talvella Näljängän Matinvaarasta. Kun Antti alotti uunin suunnittelun, hän otti leivän ja sillä mitata hilipasi pinta-alan. Meidän uuni on siinä kymmenen neliötä. Moni Päätaaloviikon kävijä on sen nähnytkin.

Antti ruukasi yöpyä meillä kauppamatkoilla, ja aina kun hän tuli pirttiin, meni hän uunin eteen, aukasi suuluukun, kuikisti uuniin ja sanoi: Kuka lie uunin laatinu? Onko holovi laskeutunu? Sitten hän kiipesi uunin päälle ja kortteerasi siellä.

Anttihan selevitti satujaan jatkuvasti, koko aijjan kuulu se puhheen puluputus, jos vain oli kuuntelijoita, pitkälle aamuyöhön saatto selevittää. Ja aina hän muisti iltarukkouksen. Se alako

aina sammaan malliin: Anna Jumala Ameriikan päänaatikoille järkeä, että ne viisaasti osovaisi tätä maailmata hallita. Ja Suomen päänaatikat tarvihtevat sitä sammaa viisautta, että kansaa oikein johateltasiin. Vasta sitten Antti meni omiin asioihinsa.

Satusetä ansaitsisi oman kirjan, hänestä on niin paljon tarinoita ja tietoa. Maisteri Osmo Korosuo kävi häntä haastattelemassa sodan jälkeen. Viis päivää Antti makasi lautan päällä ja selevitti. Korosuo kirjotti selevitykset muistiin. Antti muisteli sitä myöhemmin ja sanoi, että oisinhän minä vielä selevittäny vaan kun sillä poijalla loppu kynät ja paperit. Kansanrunousarkistossa on nämä selevitykset.

Tältä tuoksuu kevät Kallioniemessä

25. syyskuuta 2012, kello 18.51

Melkein itkettää lukea näin syyskuussa Kallen ensimmäisestä marjamatkasta. Se tapahtui mummon, Ämmi tai Muori, kanssa Kallioniemen takaisille karpalosoille jonain 1920-luvun ensimmäisen puoliskon keväistä.

Viimeksi oli puhetta humoristi Päätalosta. Nyt astuu esiin luontokuvaaja. Jäkälämatto rutisee jalkojen alla kaksikon pahnostaessa metsään. Keväinen mäntymetsä tuoksuu huumaavasti omaankin nenään, kuusikon tunnelma on tummanpuhuva, suolta aromejaan. Pikkulinnut sirkuttavat metsässä ja aavalta kuu-

luu kurkien huuto. Ja ne kevään ensimmäiset lämpimän tuulen henkäykset, kun huomaa, että päällystakki on liikaa.

Kaikki tämä palaa mieleen nyt, kun pahin on edessä.

Tuoksun ja tunnelman ohessa Kallen tietoisuuteen alkaa hii-
piä Koillismaan köyhän kansan todellisuus. Ämmi kertoo, miten
hän yhdessä Kallen vaarin Ukkelin kanssa joutui lähtemään Pää-
talosta maailmalle muuten tyhjin käsin, mutta lapsia oli mukana
kymmenkunta. Talo kun elätti vain yhden jälkeläisen, joka otti
huolehtiakseen myös edellisen sukupolven. Muut sisarukset per-
heineen olivat liikaa.

Riitu-äiti puolestaan on suora linkki entisen Suomen ihmis-
auksuuneihin. Hänet myytiin vähiten tarjoavalle, kun Putikan
natsuuna hajotettiin isän kuoleman jälkeen. Kysymys oli Riitun
muistin mukaan 500 markan maksamattomasta velasta puolan-
kalaisille kauppiaille. Kunta pani kotikylän isot talolliset putik-
kalaisten holhoojiksi ja he ryhtyivät heti toimittamaan perheen
hajottamista saadakseen hakkaamattomat metsät halvalla hal-
tuunsa.

Kallioniemen ympärillä oli kymmenkunta tyhjäksi jäänyttä
mökkiä. Kallelle selviää, että nekin ovat autioituneet mökkiläisten
velkojen takia. He velkaantuivat metsäyhtiöille muutaman jauho-
säkin hinnasta. Yhtiöt ottivat mökit haltuunsa. Eivät ne mökki-
pahasilla mitään tehneet, mutta saivat hassulla niitä ympäröivät
hyvät metsät. Se oli omaisuuden uusjakoa 1900-luvun alussa.

Marjamatkalla tulee esiin myös Päätalon kirjailijakuvan seu-
raava uusi puoli. Hän oli merkittävä kansanperinteen tallentaja.
Käsistään osaava pystyisi rakentamaan näiltä sijoilta esimerkiksi
kärpänpyödyksen romaanin kuvauksen perusteella.

Kesäisten tukinlaskujen ankravee- ja pujuvee -huudot saavat
selityksensä. Samoin se, miten lauttoja vedettiin ponttuulla en-
nen hinaajien aikaa.

Selkosen sanontoja

Herran paskaan astunut => Pikku kihoksi päässyt tavallinen työ-mies.

No, joutuuko onkimiehillä mulukut kalapotun höystöksi? => Söikö kala?

Ettei pane äkki eikä nouse suoni ohtaan, kun jouvut aikanaan naisen kanssa tosipaikan etteen. => Osaat sitten toimia naisen kanssa oikein.

Keskustelua

Jormanen kirjoitti 28.9.2012 17.34

Tuo Kalle-pojan ja Ämmin (isänäidin) marjamatka on todella kauniisti kerrottu ja ajatuksia herättävä tarina. Yksi niitä kirjasarjan Karosen/Kemppisen/Linkolan ym. kehumia kohokohtia.

Aikaisempaan blogiin viitaten, itse en saanut Kallen Laina/Helvi-rouvasta ollenkaan huonoa kuvaa. Hän oli mm. ahkera, hoikka, kaunis, notkea, puhelias, raitis, reipas, uskollinen, ystävällinen... Jos Kalle joskus 'korvamakiaa' häneltä saikin, niin aina aiheesta:)

Kai Hirvasnoro kirjoitti 30.9.2012 12.36

Niin, en minäkään Lainasta huonoa kuvaa saanut. Kalle kuitenkin korostaa korostamasta päästyäänkin Lainan sieraimien värinää tämän nuuhkiessa viinanhajua, maksanvärisiä kasvoja suuttuessa ja toisaalta läyryämistä hempeinä hetkinä. Olen luenut Helvi Moilasesta aiemminkin tehdyn haastattelun, jossa tämä oli hyvin loukkaantunut.

Riitun kuppaukset ja velhonkonstit

28. syyskuuta 2012, kello 12.45

Niin kauan kuin on ollut ihmisiä, on ollut sairauksia. Miten maaseudulla ja eritoten syrjäkylissä hoidettiin niitä silloin kun lääkäreitä oli korkeintaan maalikylissä eikä välttämättä sielläkään? Taivalkoskella oli 1930-luvun alussa sairaanhoitaja ja apteekki, josta sai tippoja ja pulvereita. Lääkäriä pitäjässä ei ollut.

Päätalon Kallen lapsuudessa yleislääke kaikkiin vaivoihin oli kuppaus. Kallen äiti Riitu oli ainakin Jokijärven, ehkä pitäjänkin käytetyin kuppari. Kuppaus perustui, ja perustuu kai vieläkin, ajatukselle, että sairaudet ja vaivat johtuvat pintaverien särkymisestä. Mustan, maksoittuneen veren poistaminen auttaa.

Hammassäryn hoidossa kuppauksen logiikkaa on vaikea ymmärtää, sillä sen katsottiin johtuvan hammastoukasta. Yhtä kaikki, hammasmato kaijotettiin imaisemalla kuppaussarvet leuan kärkeen, molempiin leukaperiin, niskaan ja jalkapohjiin. Riitun hoidettavaksi tullut Louku-Jussi laitatti jalkapohjiin oikein tuplasarvet, että säikähtää pakottajainen kerralla.

Kuppajaisen harjakaisiksi juotiin äykeät kahvit. Siinä juodessa Louku-Jussi hoksaa äkkiä, että särky on poissa. ”Kato kuvatusta kun otti taas ihteesä heti kun kupattiin”.

Sauna lämmitä ja sarvet likkoon. Tätä voi pitää melkeinpä Riitun tunnuslauseena.

Hammastoukan lisäksi kuppauksella karkotettiin Kallen muistikuvien mukaan huimaus, päänsivistys, reumatismi, jäsenien repijäiset ja ajokset.

Muista vaivoista Huonemiehen pojassa mainitaan Kallen saama syyhy. Sen hoitamisessa piti odottaa kevättä. Yhtenä kevätpäivänä Kalle sitten riisuttiin apposilleen ja vietiin ojan varteen. Riitu tarrasi kysymysmerkinä olleeseen poikaan ja upotti hänet sammakonkutua täynnä olevaan ojaan. Syyhy parani sammakonkudulla pesemällä.

Myöhemmin kirjassa Loimujen aikaan Riitu nostaa Kurttilan emännän korvat tukkineen vaikon kynttilän avulla. Tosikkomaisuuteen taipuvaiset skeptikot ovat todistaneet, ettei kynttilähoito toimi, mutta Kallen todistuksen mukaan vaikkua nousi peräti runsaan tulitikun mittainen pötkö.

Tammetussa virrassa Riitu hoitaa Kallen Arvi-sedän pitkällistä sairautta velhonkonsteilla, kun tipat, pulverit, virolainen pirtu ja kijantalainen pontikka eivät tehoa. Ainakin tervasta, kahvista, kamferista, mikstuurasta, tärpätistä ja pirtusta sekoitettu koktail saa liikettä Arvin mahaan. Tunkiolta hän tulee kauhuissaan sisään: nyt menivät suolet.

Vadillinen lapamatoja sai tarpeekseen Riitun konstista, mutta vilustajainen ei Arvista hellittänyt.

Selkosen sanontoja

Kintaskosken saha => Menetelmä, jolla tukeista tehtiin käsisahalla sahatavaraa. Toinen sahuri sahasi korkeiden pukkien päältä, toinen niiden alta. Käytettiin Kallioniemen saunaa rakennettaessa.

Elämän varsitiellä

Sivu 432: Kalle pääsee ensi kerran katsomaan tukinuittoa.

”Edessä rinteen alla kohisi puro koskena. Siinä mennä vilistävät pölkyt näkyivät hämärän vuoksi epäselvinä. Tammi, vedenkeräyspato, oli pikkuisen ylempänä. Sen kapeasti auki olevasta kidadasta syöksyi vesiharjanne, jonka selässä ratsastavat tukit ja pöllit hyökkäsivät padon alapuolelta alkavaan koskeen. Pihka tuoksui”.

Sivu 445: Kalle pääsee ensi kerran auton kyytiin ja Taivalkosken kirkonkylään, jota silloin kutsuttiin tosin papinkyläksi, koska kirkko oli palanut.

”Muistan kuinka vaivatonta ja mukavaa minun oli selvittää toisille pojille, että olin tullut juuri sen [Kiliposen Puikin] kyydissä papinkylään juhille. Olisiko mahdollista, että minussa jo silloin tuikkivat esille nämä kirjoittamishaluni? Joka tapauksessa matka Lehmilehdon oikoselta papinkylään minun kertomanani oli täynnä ihmeellisiä tapahtumia ja täpäriä tilanteita”.
Tällä matkalla Kalle saa lippalakin, ensimmäisen oman päähiheen isän vanhan hattureuhkan tilalle.

Keskustelua

Jouko Huru kirjoitti 30.9.2012 13.53

”Kintaskosken saha” on hieno nimi käsikäyttöiselle sirkkelille, jos asian nyt oikein ymmärsin.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 30.9.2012 16.04

Sinne päin, mutta ei se ollut sirkkeli, vaan saha, jota liikutettiin pystysuunnassa.

Aini Vääräniemi kirjoitti 15.2.2013 0.25

Niin tehtiin. Alasahurilla piti olla säkki päässä, etteivät purut tulleet silmille. Eli sokkona joutui sahaamaan.

Muistan kun Riitu kävi kuppaamassa vanhempiani 60-luvun alkuvuosina. Aina hän kävi kuppausreissulla naapurimme Putikan kujansuussa, poltti piippua ja puhui että siellä ne on kotipelot. Ja Päkölampi.

Kalle kirjoitti minulle, kuinka Riitu oli monesti muistellut sitä, kun lapsena onki veljiensä kanssa ahvenia, ja aina oli ruvennut vesittelemään puhuessaan Päkölammista.

Putikassa on nyt Riitun aikaisia rakennuksia jälellä kaksi aittaa ja asuinrakennuksen perustuskivet. Aitat on 1700-luvulla paikalla asuneiden venäläisveljesten rakentamat. Toinen oli Paksu Iivana, toista en nyt muista, olkoonpa vaikka Vasili. Vasili oli lähtenyt Oulun reissulle hevosen kanssa. Sehän kesti vähintään viikon,

puolitoista, käyvä mutka Oulussa. Haettiin suolaa ja jauhojakin, jos ei ollu omasta takaa. Paluumatkalla tuli veljesten koira, talonvahti, vastaan jonku puolenkymmenen kilometrin päässä kotoa. Sillon Vasili ajatteli, että nyt ei oo asiat kotona oikisuunnassa. Niin Vasili löysi veljensä, Paksun Iivanan, surmattuna aitan portailta. Vihovenäläiset oli käyneet ryöstöreissulla. Paikka oli jonku aikaa autiona. Sitten taloon muutti pudasjärveläinen Sakari Riekk. Vuonna 1811 Sakari vaihtoi taloa Suomussalmen puolella olevan Korvuan kylän Ylipirtin asukkaiden kanssa. Sieltä tulivat veljekset Jaakko ja Heikki Räisänen perheineen Putikan seutuun asumaan. Jaakko oli Riitun esi-isä.

Jaa menipä tämä muistelu pitkäksi.

Miehen pitää olla jura

2. lokakuuta 2012, kello 10.19

Iijoki-sarjan ollessa jo pitkällä ohjeistaa Taivalkosken kunnan rakennusmestarina toimiva Kalle koiraansa olemaan jura. Se tarkoittaa, ettei saa haukkua turhaan.

Jura piti olla myös miehisen miehen. Naisen ja miehen roolit oli tarkkaan määritelty toisistaan erillään pysyviksi. Mies kävi tienahommissa eikä puuttunut halko- ja heinähommia lukuun ottamatta kotitöihin millään lailla.

Miehisyiden varjelu oli Herkolle kovan työn ohella elämän tärkein asia. Kallelle hän oli vihainen tämän lukuharrastuksesta, koska katsoi sen jollain lailla vaarantavan miehisyyden silloinkin,

kun Kalle oli jo saavuttanut laajalti maineen miestä parempana metsätoissa.

Miehisyys oli täpärällä nykysilmin kovin pienistä asioista, esimerkiksi naisen rinnalla kävelystä. Tästä poikkeus sallittiin korkeintaan helluaikana. Jokijärven miehet eivät ylipäätään mielellään liikkuneet kylällä vaimojensa kanssa. Jos tämä valoisana aikana ja yleisellä tiellä oli kuitenkin aivan välttämätöntä, tuli Riitu vähintään pari syltä Herkon perässä.

”Vaikka isän akanotto meni suhkuksi, niin siihen häverikkiin en ole langennut, että oisin kävelly naisen rinnalla. Eikä sinun tarte ottaa oppia kaikista vouhotuksista ja hempeilyistä, joita täällä silmiisi sattuu! Muista se...” Herkko opastaa 6–7-vuotiaasta Kallea, joka papinkylässä näkee ensimmäisen kerran sen maankaatoihmeen, että mies ja nainen kävelevät yleisellä tiellä rinnatusten ja vieläpä melkein kiinni toisissaan.

Poikkeuksen miehisen miehen ihanteesta Jokijärvellä teki parikymppinen Simosen Uuno, joka oli säilynyt hengissä lapsena sairastamastaan Espanjantaudista. ”Jälkitautina” häneen jäi himo naisväen töihin. Kuolema lapsena vai naisten työt aikuisena? Ei voi olla täysin varma, kumpi jäyhimpien harjasniskojen mielestä oli pahempi vaihtoehto tuohon aikaan.

Useamman vuoden asumisen jälkeen Kallioniemeen rakennettiin sauna. Sen lämmittäminen oli naisten työtä. Kallioniemen sauna tuottaa Iijoki-sarjan lukijoille hupia viimeiseen kirjaan asti. Se oli avioparin kestokiistelyn aihe, sillä Herkon mielestä Riitu ei kerta kaikkiaan oppinut lämmittämään saunaa niin, ettei siellä olisi ollut tikua, häkää, tai se ei ollut liian kuuma tai liian kylmä.

Tosin runsaan 30 aviovuoden jälkeen Herkko joutui jonkun kerran myöntämään, että oppi se Riitun tuuttero sittenkin.

Periajatuksien miehet

Korostettu miehisyys tulee huvittavasti esiin Jokijärven miesten periajatuksissa. Herkon periajatus oli, että ”en sijo ravattia rokka-

torveni ympärille, ei niin pakkoa tule”. Tähän hätään en muista, pitikö periaate joka tilanteessa isän hautajaisia myöten.

Hiltu-Jakilla periajatuksia riitti enemmän: Ei pussihousuja jalkaan ja töitä pitää tehdä pikkuisen kovemmin kuin kaveri.

”Se periajatus mulla on kans ollu pikku ikäni, että en tempase suoroa kesken toimituksen makureijjistä, enkä venytä tolohoni ympärille kummituppea!” Lisäksi Jakin talouteen ei ollut asiaa koiralla eikä suojeluskuntakiväärillä. Kalaa hän ei syönyt.

Herkon kyllästynyt katse antoi ymmärtää, että todella miehellä miehellä oli periajatuksia vain rajallinen määrä eikä niistä sopinut tehdä liian isoa numeroa.

Yksi maa, monta kansaa

Jurien miesten Jokijärvestä juontui mieleen, että vaikka Suomi oli 1920-luvulla yksi maa, asui täällä monta kansaa.

Ajatellaanpa Kjell Westön kuvausta vuodesta 1922 romaanissa Missä kuljimme kerran. Se oli vuosi, jolloin Päätalot ostivat Kallioniemen ja ryhtyivät rakentamaan sen rantaan yhden pikkuruisen huoneen ja pienen pienen keittiön kokoista mökkiä. Riitu keitti rannassa puurot ja kahvit, kun Herkko, Hiltu-Jakki ja Lesken Kustu nostivat hirsikerran poikineen. Ruoat annosteltiin puukuppiin. Tärkeimmät ruokailuvälineet olivat lusikka ja tuppi-puukko, johon jääneet rasvat kuivattiin savotoissa omiin hiuksiin.

Samaan aikaan Westön kirjassa parhaimpiinsa pukeutunut nuoriso kulki pitkin Esplanadia ravintola Opriksen Perhoslampujen alle. Salissa odottivat mankeloidut ja silitetyt pöytäliinat, säihkyvät kristallilasit ja välkkyvät pöytähopeat. Neljä vuotta myöhemmin laiva toi Helsinkiin jazzin.

Näiden ääripäiden välissä oli Väinö Linnan Pentinkulma, jossa työväki keräili uudelleen itseään hävityn sisällissodan jälkeen. Vankileiriltä vapautuneet Akseli Koskela ja kommunisti Siukola totuttivat itseään metsätyöhön nuoruuden voimansa menettäneinä. Työväenliike nosti uudelleen päätään.

Taivalkoskella tukkilaisten 1920-luvun alun lakko oli ennen kokematon tapahtuma. Juntturoiminen puulaakin isoja herroja vastaan koettiin vahvalla lestadiolaisalueella maailmanlopun enteeksi. Etelä-Suomessa oli siinä ajassa jo tehty ja hävitty vallankumous.

Entäpä sitten kieli? Vahvasti itä- ja länsimurteita puhuvat eivät välttämättä vielääkään ymmärrä kunnolla toisiaan, mutta 1900-luvun alun Koillismaalla kyse oli enemmästä kuin murteesta. Tuntuu, että siellä oli melkein oma kieli. ”Perkeleen raitsikkaat kaivavat ja tokovat vähätki kelehät”, noitui Hermannin poroja, jotka talvisin etsivät ruokaa peltoja kaivamalla.

Selkosen sanontoja

Kylänmies => Se on semmonen luottomies, joka haetaan appuun millon joku nainen sattuu saamaan niin pölöjän ukon, ettei tiijä miten sukkua jatketaan. Sillon nouvvetaan kylänmies. Se menöö yöksi avvioparin kansa niihen nukkumishuoneeseen, jossa neuvvoo ja opastaa miten semmonen touhu tapahtuu, selitti Keskilän Tiina Mannilan tyttärelle.

Elämän varsitiellä

Sivu 462: Kalle kuittaa ensimmäisen tilinsä, sata markkaa, puolen ruisjauhosaikin hinnan. Kalle oli isän ja Sampan-Kustun kanssa noutamassa Raumayhtiön veneitä Irninniskalta Jokijärvelle talvisäilytykseen.

Sivu 524: Elokuun 27. 1928 Kalle aloittaa kansakoulun.

Tiedätkö, muistatko

Kuka toimi Kallen käsityönopeettajana yläkoulun ensimmäisellä luokalla ja kenen ensimmäinen työ sai nimeksi nuljuksennaula?

Keskustelua

Jussi Mäkitalo kirjoitti 2.10.2012 11.45

Kaksi kertaa oon lukenut Iijoki-sarjan. Itse tykkäsin enemmän Koillismaa sarjasta – Kauko Sammalsuon varsipolun seurannasta – toki hänkin oli kirjailijan alter ego – mutta niin kauan ku hu-meetivesi ruilaa nii hyvä on :-)

Kai Hirvasnoro kirjoitti 2.10.2012 15.28

Luin Koillismaa-sarjan keväällä. Aika epätasainen, mutta par-haimmillaan erittäin hyvä. Varsinkin Koillismaa, Kallen vasta toinen romaani, yllätti suuresti. Päätösosa Mustan lumen talvi oli todella onnistunutta ajankuvaa 1960-luvun lopusta, joka Iijoki-sarjasta puuttuukin kokonaan.

Muutkin ovat pitäneet Kauko Sammalsuota Kallen alter egona, mutta minusta sitä on kirjoissa aika vähän. Kaukohan asuu koko ikänsä kotikylässään, osallistuu kunnallispolitiikkaan ja oli koko jatkosodankin rintamalla.

Epäonnistuneinta sarjassa on Olkivaaran Nestorin muokkaa-minen ”Rokaksi” sotakirjassa Myrsky Koillismaassa.

Klassinen lapsuuskuvaus Huonemiehen poika

4. lokakuuta 2012, kello 11.55

Kalle Päätalo oli yksitoista romaania kirjoittanut ammattikirjai-lija vuonna 1971. Viidenkymmenen ikävuoden rajapyykki oli

jo ohitettu, kun hän aloitti suururakkansa Juuret Iijoen törmässä-sarjan.

Kalle oli kuvannut lapsuutensa, nuoruutensa ja sota-ajan kotiseutuaan jo viisiosaisessa Koillismaa-sarjassa. Sen viimeinen osa Mustan lumen talvi ilmestyi vuonna 1969 ja käsitteli ilmestymisaikansa ilmiöitä, kuten suomalaisten muuttoa Ruotsiin, keski-oluen vapautumista, uusien tuulien saapumista syrjäisimpäänkin mökkiin television välityksellä sekä ajankohdan radikalismia.

Nyt mieli paloi kuvaamaan Koillismaata aiempaa tarkemmin. Piti kirjoittaa talteen sen mennyt elämäntapa ja värikäs kieli. Oli kuvattava, miten säälimätöntä köyhien ihmisten kohtelu oli ollut. Halutti myös osoittaa partaradikaaleille, millaisten vaiheiden kautta asiat Suomessa olivat nyt 1970-luvun alussa muuttuneet todella paljon paremmiksi.

Huonemiehen pojassa eletään 1920-luku Kallen silmin. Kyseessä on mitä klassisin lapsuuskuvaus, jossa pienet kokemukset saavat suuren merkityksen. Paha maailma on niin kaukana, ettei sitä edes tiedä olevankaan. Kallen elämänpiiri rajoittuu Iijoen rannalla sijaitsevaan Kallioniemeen ja sen lähiympäristöön.

Nykyisin nopeiden liikenneyhteyksien, tietoverkkojen ja television ansiosta maailma on pieni. Kallen lapsuudessa se vasta pieni olikin, mutta aivan toisessa merkityksessä. Koko vuosikymmenen aikana hän kävi kirjansa perusteella yhden kerran Taivalkosken keskustaajamassa eikä juuri muutenkaan kotikylän Jokijärven ulkopuolella. Ainoa mahdollinen tulevaisuus oli siirtyä isän jalanjäljissä metsätöihin.

Kotiin sidottu Riitu

Traagisemmalta tuntuu sen tajuaminen, ettei Kallen äiti Riitu poistu Kallioniemen mökin valmistumisen jälkeen kertaakaan Jokijärveltä.

Tietenkin voi olla, että matkat ovat jääneet Kallelta kirjaamatta, mutta oikeastaan se on aika epätodennäköistä. Riitu oli tiu-

kasti sidottu kotiinsa. Hän oli käytännössä yksinhuoltaja, sillä aviomies Hermannin oli savotoissa viikkokausia, jopa kuukausia yhteen menoon.

Onhan Riitun täytynyt käydä joen vastarannalla Hiltu-Iikan kaupassa ja henkiystävien kanssa porinoimassa, mutta oliko matkustaminen sitä edemmäs edes mahdollista, kun kotona odottivat pienten lasten lisäksi aamuin ja illoin lypsettävät lehmät?

Herkko kävi talvisavotoitten aikana harvoin kotona paidan vaihetuksella. Silloinkin hän hiihti kilometrien päästä kuusipäiväisen työviikon päätteeksi lauantai-iltana. Sunnuntaina iltapäivällä oli pahnostettava takaisin markan perrään. Talvisin aviopari piti yhteyttä kirjeitse eikä niissä hempeily, vaan Herkko antoi käytännön ohjeita ja muistutti olemaan markalle nuuka.

Suomen talibanistan?

Maalaiskylän nuoren naisen elämä oli hirvittävän näköalaton Kallen kuvaamana aikana. Nuoruus tansseineen oli ohikiitävä hetki kunnes edessä oli nappiutuminen todennäköisesti oman kylän poikaan. Sen jälkeen elämä oli raatamista ja kerran vuodessa tapahtuvia synnytyksiä. Luultavasti myös jokunen oma lapsi oli saatettava hautaan, sillä Suomihan oli kehitysmään asteella ja terveydelliset olot sen mukaiset.

Houkuttaa verrata Jokijärven naisia ääri-islamististen kylien naisiin. Molempien elämää säätelivät tiukat uskonnolliset ja ikiaikaisesta perinteestä huokuvat tavat, joiden rajoja ei voinut ylittää. Jokijärven naiset saivat sentään liikkua ilman miespuolista saattajaa, mutta mihin he olisivat lapsilauman kanssa menneet?

Selkoseen vangittu nero

Nuoren näköalattomuutta ja vapauden kaipuuta Kalle kuvaa parhaiten toisessa romaanissaan Koillismaa. Iijoki-sarjan traagisin

henkilö on ”selkoseen vangittu nero” Kalle Loukusa, Hoikkalan Kalle, Päätalon Kallen paras kaveri.

Hoikkalan Kalle oli synnynnäinen lahjakkuus ja kova lukemies. Toisiin oloihin syntyneenä hän olisi voinut tehdä merkittävän uran tieteen parissa. Pääkön isänsä vuoksi hän ei saanut käydä edes kansakoulua loppuun, vaikka jopa koulun johtokunta kävi isä-Lassia tähän taivuttelemassa.

Hoikkalan Kalle hautautui talon töihin, rantteelle hakkaamaan havuja tunkioon. Armeijassa ollessaan hän teki itsemurhan Mikkelissä.

Huonemiehen poika oli hieno avaus pitkälle sarjalle, mutta jokin sen lukemisessa tuntuu yhä työläältä. Vihdoin keksin, mikä.

Kirjassa on heti kymmeniä henkilöitä, joilla on lukematon määrä ”puherooleja”. Henkilöiden perässä on vaikea pysyä, koska heillä on niin monta nimeä. On ristimänimi, jota ei kuitenkaan koskaan käytetä, vaan jokaisella on yleensä useampia korkonimiä. Toisia käytetään edessä-, toisia takanapäin. Korkonimi taas määrätty joskus asuinpaikan, toisinaan jonkin luonteenpiirteen perusteella, tai ulkomuodon. Oikeastaan mitään logiikkaa ei ole.

Tämä on pieni haitta. Huonemiehen poika on Päätaloa parhaimmillaan ja koukuttavimmillaan.

Selkosen sanontoja

Syötyin leipiin makasiini => Käymälä.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Käsityönopettaja oli K.A. Nevala. Nuljuksennaulan väkersi Hemman Väinö eli Väinö Keski-Simonen.

Kysymys: Mille lehdelle Kalle tarjosi vuonna 1945 kirjoitusta Metsätyömies ja hänen henkinen huoltonsa?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 5.10.2012 20.04

Riitun olo vaikuttaa kieltämättä hyvin Jokijärvi-painotteiselta, eikä edes Taivalkosken kirkonkylä -reissuista paljon kerrota. Iijoki-sarjaan on kuitenkin taltioitu maininta Oulun vierailuista ja tarkempiakin kuvauksia Riitun matkoista Polon kylään, Kuusamoon ja kaksikin kertaa Tampereelle.

jormanen kirjoitti 5.10.2012 20.07

Niin ja Kajaanin teatteri-ilta ja perruutus-vaatimus! :)

Kai Hirvasnoro kirjoitti 5.10.2012 21.44

Kyllä Riitu kävi Tampereella mm. Kallen häissä, mutta miestäni ei Huonemiehen pojan eli 1920-luvun aikana missään Jokijärven ulkopuolella. Kirjoitan aina siitä tilanteesta, jossa olen luku-urakassa menossa.

Korttipirun kelkka ja Kummun Kalle

7. lokakuuta 2012, kello 11.56

Tammettu virta, 1929-1931

Luin ensimmäisen Päätaloni Huonemiehen pojan kesä-heinäkuun vaihteessa 2010. Joulunpyhinä pääsin koko sarjan loppuun.

Uudelleen tartuin Huonemiehen poikaan kesäkuussa 2011. Oli tarkoitus vain vähän selailla ja imeytyä tunnelmaan, koska heinä-

kuussa oli lähtö ensi kerran Pääatalo-päiville. Tarkoitus ei toteutunut, koska eihän tätä voi jättää kesken. Valmista tuli tällä kertaa huhti-toukokuun vaihteessa 2012. Perään luin koko Koillismaa-sarjan ja Ihmisiä telineillä.

Päätin, että nyt saa Pääatalo riittää vähäksi aikaa.

Jo loppukesällä alkoivat poltteet, ja tässä sitä nyt ollaan, *Tammetun virran* ensimmäisissä luvuissa.

Olen ahminut kirjoja ennenkin Viisikoista Väinö Linnan kautta Henning Mankelliin ja Ilkka Remekseen. Tällaista tunnesidetä mihinkään kirjaan en ole aiemmin kokenut. Ensimmäisellä kerralla piti varata kirjastosta seuraava osa jo hyvissä ajoin, koska parinkin päivän katko lukemiseen tuntui ylivoimaiselta. Nyt koko sarja on tietenkin omassa hyllyssä ja muutama kirja vielä Kallen nimikirjoituksella varustettuna aarteena.

Ensimmäisellä kierroksella oudoksutti se, miten uusi kirja alkaa täsmälleen siitä, mihin vuotta aiemmin ilmestynyt päättyi. Enää ei, koska Juuret Iijoen törmässä ei oikeastaan ole kirjasarja, vaan yksi romaani, jolle kätevämpi käyttöliittymä on kuitenkin 26 nidettä kuin yksi.

Unia ja entiijan pelluuta

Tammetun virran alku on Kallen elämän valoisinta aikaa. Riitun ja Herkon sovut ovat poikkeuksellisen hyvät ja Herkko raatailee antaumuksella kokemuksistaan. Kalle oikein imee hyvien raatimiesten tarinoita ja nauttii kodin poikkeuksellisen sopuisasta tunnelmasta.

Kirjasarjan tärkeimpiin henkilöihin kuuluva Kummun Kalle, Herkon veli, tulee nyt kunnolla mukaan. Kummun Kalle, Herkon sanassa Patruuna, oli veljessarjan vähätöisin mies. Isokumpu, Kumpu, sijaitsee Jokijärven ja Taivalkosken puolivälissä ja se oli aikanaan suosittu levähdyspaikka matkalaisille. Tämä oli Kallelle mannaa, koska puhuminen oli hänen lempihommaansa.

Kallen ominaispiirteisiin kuului entiijan pelluu eli soutaminen ja huopaaminen päätösten kanssa sekä uniensa selvittely, mikä erityisesti raivostutti veli-Hermannia. Päätalonsa lukeneet tietävät kuitenkin, että Kallen unet toteutuivat ainakin jatkosodan aikana.

Kummun Kalle oli tämän meidän Kallemme elämän varsitien tärkeimpiä henkilöitä. Patruuna peri torppansa mukana laajat hyvät metsät, ja niiden hakkuissa pienempi Kallekin tienasi markan poikineen. Niiden aikana hän myös asui pitkät ajat Kummussa.

1950-luvulla Kalle lainasi kaimalleen suuren summan rahaa. Sovut särkyivät, kun hän peri velkaa jo rakennusmestariksi nousutta Kallea loukkaavalla tavalla. Mutta nuoruusvuosinaan Kalle nautti suunnattomasti setänsä tavasta värittää kertomuksiaan.

Myös Kallelle toinen tärkeä aikuinen, romakka Hiltu-Jakki, saa tässä kirjassa persoonansa valloilleen.

Varas, nuljus, huono

Tammetun virran alkupuolen valoisaa jaksoa varjostaa Kallen joutuminen korttipirun kelkkaan. Hän häviää järkiään vähät markkansa ventin peluussa, pelaa velaksi, häviää lisää ja joutuu sitten velkojensa kanssa suuriin tunnontuskiin ja käytännön vaikeuksiin. Vastarannalla asuvien poikien luo ei ole menemistä, kun lupaukset nopeasta maksusta on rikottu.

Korttipiru saa Kallen varastamaan ensin isältään ja sitten äidin talousrahoista. Velat ovat huomattavia, jopa metsätyöläisen päiväpalkan verran rahaa. Varastamisen lisäksi niistä selviäminen vaatii muutakin kieroilua ja valehtelua.

Iijoki-sarjan läpäisevä teema on Kallen tunne siitä, että hän on huonompi kuin muut. Huonon itsetunnon siemeniä kylvettiin jo toisena kouluvuotena. Kalle pyrkii isompien poikien joukkoon matelemalla, mielistelemällä ja toisista kantelemalla, mutta saa usein vastaukseksi naureskelua ärräviastaan. Tyttöjen seuraan

pyrkimistä haittaa lisäksi kieroön katsova silmä, tai niin Kallesta ainakin tuntuu. Luonteeltaan hän oli nujus.

Elämä poikajoukossa Jokijärven kansakoulussa oli Kallen todistuksen mukaan kovaa ja liiankin armotonta herkälle luonteelle. Kalle ei kuulunut suosituimpiin poikiin, minkä hän sai karvaasti kokea elämänsä ensimmäisessä kuusijuhlissa vuonna 1930. Lahjoina oppilaat lähettivät toisilleen joulukortteja, eikä Kalle saanut yhtään. Tästä jäi sieluun viilto, joka johti entistä suurempaan vetäytymiseen yksinäisyyteen ja jota Kalle ei tainnut ikinä unohtaa.

Toisaalta poikavuosista periytyy myös Kallen voimavara, itseään säälimätön työnteko. Paras lääke paksuja ajatuksia vastaan oli räähätä ruumiinsa väsyksiin asti. Sitä ohjetta Kalle noudatti nelikymppiseksi ja ehkä sen takia hän sai ensimmäisen sydänkohtauksensa jo siinä iässä.

Kun blogin ensimmäisessä kirjoituksessa pohdin, oliko Kalle koskaan onnellinen, niin nyt luulen tietäväni vastauksen. Oli. Äärimmäisen työsuorituksen jälkeen ainakin. Ehkä tietysti monesti muulloinkin, mistä me voimme hänen sisimpiä tuntojaan tietää.

Selkosen sanontoja

Se on semmonen perkeleen tervisiipoika. Laittasi ehki hammeen päälleen. => Vähätöinen mies, jossa esiintyi lisäksi kohteliaisuutta tai hempeämielisyyttä.

Tiiron osa. => Jäädä kokonaan ilman.

Ei ollut miehellä muuta pyöreätä mitä persereikä. => Rahaton mes.

Uppetto kirjain perrään. => Kova lukemaan.

Elä kylie sitte turhuuvveen. => Herkko Kallelle aina antaes-
saan tälle rahaa.

Elämän varsitiellä

Sivu 711: Kalle siirtyy yläkoulun toiselle luokalle ja saa oikeuden käyttää koulun kirjastoa.

(Tässä blogissa Juuret Ijoen törmässä lasketaan yhdeksi teokseksi ja sivunumerointi juoksee sen mukaan.)

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Metsälehteen.

Kysymys: Montako ”älyttömän hyvää ronttiurakkaa” Heikki Auerlaakso onnistui Kallen mestaroimilla työmailloilla saamaan?

Keskustelua

Fanni kirjoitti 8.10.2012 14.15

Kiitos tästä blogista. Ensimmäinen blogi jota oikein odottaa!

Aloin tutustumismatkan Kalle Päätalon sielunmaisemaan, kirjalliseen tuotantoon vasta vähän aikaa sitten. Matka on ollut kuitenkin sitäkin intensiivisempi. Hitaasti aukeavat, pikkutarkasti kirjoitetut hetket, niihin jää oikeasti koukkuun! Luen kirjoja mieheni kanssa, joka on lukenut tuotannon moneen kertaan läpi. Tai oikeammin harrastamme ääneen lukua, hän lukee minulle.

Kuluvan vuoden elokuinen matka Kallen synnyinseuduille ja Kallioniemeen avasi tuotannon vielä vivahteikkaammissa sävyissä. Tällainen blogi on oikeasti juurikin sitä, mitä sosiaalisen median tulisi tuottaa, kommunikaatiota vieraiden ihmisten välille, kiitos!

Kai Hirvasnoro kirjoitti 8.10.2012 19.28

Tervetuloa mukaan Fanni. Kallen kirjojen koukuttavuus on kyllä jotain aivan käsittämätöntä.

Olisi mukava lukea omia ajatuksianne näistä samoista kirjojen kohdista, mistä kirjoitan. Olemmeko arssinoineet asioita ollenkaan samalla lailla?

rupin repijäinen kirjoitti 31.3.2013 22.07

Ai oli onnellinen äärimmäisen työsuorituksen jälkeen. Paskat. Kokemuksesta tiedän että pitkän metsätyöpäivän jälkeen sitä on niin loppu ja kaikki paikat vihloo vietävästi, että ei siinä tuu onnea aatelleksikaan. Vaikka on hyvä kunto, enkä oo sentään tehnyt koskaan niin mahottomia työpäiviä mitä Kalle joskus teki.

Kalle oppii politiikkaa

9. lokakuuta 2012, kello 12.26

Erikoisinta Iijoki-sarjassa on mielestäni se, ettei selkosessa Kallen todistuksen perusteella harrastettu ollenkaan politiikkaa. Kovien metsätyömaiden alueella ei näytä olleen edes ammattiyhdistysliikettä, mikä kyllä ihmetyttää.

Kalle Pääatalo -seuran julkaiseman Pääatalo-Sanomat -lehden tämän vuoden numerossa julkaistiin Kallen haastattelu vuodelta 1975, missä tätäkin asiaa sivuttiin. Aaro Salmelan tekemässä haastattelussa Kalle selittää, että Koillismaalla asui kaksi vierasta – nälkä ja pakkanen.

”Sen ajan naisen ja miehen kunnian mitta oli tulla omillaan toimeen eikä ajatuksia liennyt haihatteluille.”

Kalle jatkaa, että savotoilla kuultiin agiteeraustakin. Kun ulkona kuitenkin odottivat talvi ja pakkanen, sana ”kilstosi korpikan-sasta kuin kalso kirves jäisestä puusta”.

Halu tulla omillaan toimeen on tietysti ymmärrettävä sitä taustaa vasten, että muutakaan vaihtoehtoa ei ollut. Tai oli: ajautuminen huutolaiseksi, mistä Kallen lähipiirilläkin oli riittävästi karvaita kokemuksia. Riitu ja Kallen enot oli kaupattu vuonna 1902. Enot muistelivat tapausta vesissä silmin 30 vuotta myöhemmin esittelemällä Kallelle entisen kotitalonsa Latvalan uiton yhteydessä.

Omista kokemuksista jäi varma vakaumus: kun kerran omilleeni pääsen, niin minä en kerjää.

1930-luvun alussa sanomalehti kannettiin Jokijärvelle kolme kertaa viikossa. Lisäksi luettiin Hakkapeliittaa ja Suomen Kuva-lehteä, vaikka Siionin lähetyslehti taisi olla se seuratuin. Suuren maailman tapahtumat tulivat siis tietoon, vaikkakin jälkijunassa.

Sarkapuku, kivääri ja lihasoppaa

Kalle kertoo Tammetun virran puolimaissa kuulleensa ennenkin kommunisteista ja suojeluskuntalaisista, mutta tajunneensa vasta nyt, että ne liittyvät politiikkaan. Varsinkin se, että porvaritkin olivat politiikkaa, kummastutti häntä suuresti. Hänelle porvari oli Lehon Porvari eli kauppias Karvonen kirkonkylän yhdestä kauppakartanosta.

Konkreettisemmin politiikka tuli Kallen tietoon sillä, että yhä useamman talon seinälle roikkumaan ilmestyi suojeluskuntakivääri. Hiltu-Jakki taas käytti parhaat taitonsa suojeluskuntalaisien pilkkaamiseen.

Edellä mainitussa haastattelussa Kalle kertoo, ettei mökin mies liittynyt Suojeluskuntaan välttämättä aatteellisesta innosta, vaan siksi, että sai kerrankin kunnollisen sarkapuvun, hyvän kiväärin ja harjoituspäivillä vahvaa lihasoppaa syödäkseen.

Heinäkuun 1930 talonpoikaismarssia Jokijärvellä seurattiin lehdistä ja siitä keskusteltiin vilkkaasti. Enemmän kuin se, että kuka marssi ja miksi, puhutti ihmettely, että ”helevetin laillako ne Lappuan miehet joutaa parraana konnuntekoaikana marssia rotkuttelemaan pitkin Helsingin katuja”. Suhde suuriin poliittisiin tapahtumiin oli maanläheinen.

Selkosen sanontoja

Ei varmasti oo Lahtelan isäntä puhasta vettä mejän eistä sevottanu. => Naapurisovut Lahtelan isännän kanssa olivat erinomaiset.

Ä’änhätä. => Laestadiolaisen Hiltu-Iikan tapa ilmaista, että paskattaa.

Tuossa Tertun kakasemisessa ei ollu issoa jammua. => Tertun synnytyks oli helppo.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kaksi ronttiurakkaa.

Kysymys: Montako sisarusta Lauri Hermannilla oli?

Keskustelua

Hemmo kirjoitti 9.10.2012 14.27

Kallehan oli perin epäpoliittinen. Kaikkiin suuntiin, vaikka ei luokkaansa hävennyt. Mutta tilasipa vain sodan jälkeen vaimonsa veljen kanssa jonkin aikaa yhdessä Vapaata Sanaa!

Kai Hirvasnoro kirjoitti 9.10.2012 15.10

Tämä on totta. Kallen ensimmäisiä ystäviä Messukylässä oli lisäksi sodan aikainen vastarintamies.

Mutta joltain Kainuun olojen tuntijalta olisi kiinnostavaa kuulla, pitääkö Kallen analyysi maakunnan poliittisista oloista 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä todella paikkansa.

Hemmo kirjoitti 9.10.2012 15.42

Oudolta se tuntuu siksi, että vieressä oli ja on hyvinkin punaisia pitäjiä, vaikkapa Suomussalmi. Elinolosuhteet eivät siellä sen kummemmat olleet.

jormanen kirjoitti 9.10.2012 20.14

Jaa, tähän on jo mainittu täällä. Siis että naapuripitäjä Suomussalmi on/oli oikea korpikommunismien mekka, mutta sitä tartuntaa ei ole Taivalkoskelle koskaan tullut. Katsokaapa kuntien sivuilta v. 2008 valittujen valtuustojen paikkajakaumaa, tai ehdokasasetantaa.

Molempien kuntien valtuustoluokka on keskusta ja kirkonkyläläistä muutama kokoomusporvari löytyy. Mutta vasemmistoliiton, SDP:n vihreiden ja ja perussuomalaisien kannatuksessa (lue olemassaolossa) on valtavat erot.

Kalle oli ehkä ympäristöönsä mukautuva konformisti, niin 30-luvulla suojeluskuntaan kuin 1945 SKDL:oon suhtautumisessa. Mutta 1956 uskalsi ainoana rakennustyömaalla kannattaa Kekkosta, siis mestaraiden kopissakin piti asiassa oman päänsä.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 9.10.2012 21.26

No niinpä näyttää. Suomussalmella on käytännössä kaksi puoluetta, keskusta ja vasemmistoliitto, Taivalkoskella vasemmistoliitolla ei ole paikkoja yhtään.

600 markan uittotili ja Hirvaskoski

12. lokakuuta 2012, kello 12.21

Tammetun virran viimeiset sata sivua esittelevät ne Kalle Pää-talon kirjojen kaksi puolta, joiden vuorovaikutus johti hänen ilmiömäiseen suosioonsa. Ensin koittaa suuri ilo ensimmäisestä tukinuitosta, omasta polkupyörästä ja mukavasta uittotilistä. Heti perään alkaa isä Herkon sairaus, ja tunnelma kääntyy päinvastaiseksi.

Kalle pääsi Isosyötteen maisemaan Naamanganjoen uittoon keväällä 1931. Siellä tuli selväksi, että yleismaailmallinen pula-aika on ehtinyt Selkoseen asti. Uittoa ja vesien sulamista vonkailemaan on kerääntynyt jo hyvissä ajoin joukko miehiä, joilla on hätä saada nimi kirjaan. Eväät, hartsut, ovat loppuneet eikä kottia ole luvassa ilman tietoa työhönpääsystä. Oikea nälkä kurnii suolissa.

Nämä ovat vielä työnjohtajana toimivan Herkon murheita. 10-vuotiaalle Kallelle uitto on enimmäkseen suurta seikkailua. Sen aikana puolittain isän, puolittain omalla luvalla hän saa ensimmäisen polkupyöränsä, Viktoria Verken. Hinta oli 300 markkaa.

Juuret Hirvaskosken törmässä

Uittajakso on tavallista merkityksellisempi itsellenikin. Sen päättyessä Kalle käy soutamassa Hirvaskoskella, jossa ovat osittain omat juureni, kuten sukunimestäkin voi päätellä. Tarkemmin sanottuna Hirvaskosken kartanossa, jonka olen kerran nähnyt ulkoapäin. Syntyisin olen etelän veteliä.

Siitä ei ole tietoa, miksi esi-isälle tuli juuri näihin samoihin aikoihin lähtö Hirvaskosken kartanosta. Onneksi en ole kartanonperijä. Kyseessä näyttää olevan pikemminkin iso pohjalais-talo kuin se, mikä sanasta kartano ensimmäisenä tulee mieleen. Lämmitys- ja ylläpitokustannusten täytyy olla hirmuiset.

Työhullun hermoromahdus

Sen verran Kalle oli nahitettuna työnkin laitaan useamman viikon uittoreissulla, että hän sai sen loputtua yli 600 markan tilin, ensimmäisensä metsämiehenä. Oliko se paljon vai vähän, selviää lukijalle heti uittojakson perään.

Syksyllä Päätalon kattilakunta kohtaa dramaattisen käänteeseen. Raumayhtiöltä loppuvat työt kokonaan, ja Herkkokin lähetetään kotiin odottamaan tietoa mahdollisista talvisavotoista. Työhullu mies vouhkaantuu täysin. Vielä enemmän kuin töiden loppuminen häntä rassaa se, että kuukausipalkkalaisena hänelle kuitenkin palkka juoksee koko ajan, tosin 300 markalla alennettuna. Herkon alkuperäinen palkka oli 1800 markkaa kuukaudessa eli Kallen uittotili oli kolmannes työnjohtajan palkasta.

Herkon töiden loppuminen osuu hyvään aikaan, sillä käynnistymässä on juuri mökin laajennus. Herkko ei halua nähdä tätä niin. Joskus puoliksi kerjäämään joutuneena hän kokee nyt saavansa yhtiöltä almuja. Hermot alkavat toden teolla pettää. Hän kävelee vähintään kaksi kertaa viikossa kirkonkylään soittamaan piiripäällikkö Virrälle, että eikö töitä ole vielääkään näkyvissä. Matkaa edestakaisin on aina 40 kilometriä.

Loppujen lopuksi Herkon työttömyyttä ja ”ilmaista rahaa” ei kestänyt kuin kuusi viikkoa. Sitten hänet lähetettiin Latvajärvelle talvisavottaa valmistelemaan. Mies riehui jäätyvissä vesissä ja sairastui keuhkokuumeeseen. Siitä hän selvisi hengissä, mutta jälkitautina tullut henkinen sairaus kesti yli neljä vuotta ja johti perheen köyhyyteen ja jopa kerjuulle.

Nyt myös kuullaan ensimmäisen kerran ”kessäytyneestä särjestä”, joka Kallen mukaan esti suoranaiset nälkäkuolemat 1930-luvun Selkosessa. Se tarkoitti ”raskaitten painokivien alla suolaantuneita, kovettuneita ja hapantuneita kaloja”. Vieraspaikakuntalaisten kulkijoiden mielestä kettujakin myrkytettiin lievemmillä tuoksulla kuin mitä kessäytyneestä särjestä lähti, mutta jokijärveläisille se kuuluu olleen pottuvoin kanssa herkkuruokaa.

Selkosen sanontoja

Se mies kukuttaa viimmesen käkesä. => Se mies kuolee kohta.

Elämän varsitiellä

Sivu 1025: Kalle oppii naulaamaan pärekattoa.

Sivu 1034: Kalle saapuu ensimmäiselle uittotyömaalleen.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: 6 veljeä, 5 siskoa.

Kysymys: Hermannin mielestä Kummun Kalle teki yhden urotyön. Minkä?

Romaani kuin novellikokoelma

16. lokakuuta 2012, kello 14.34

Kunnan jauhot, 1931-1933

Kallen pitkäaikainen haave oli oppia kirjoittamaan niin, että saisi joskus julki novellikokoelman. Todella pitkän kypsyttelyn jälkeen

tavoite ylittyi moninkertaisesti. Kalle kirjoitti 39 romaania, kolme näytelmää ja kolme kertomuskokoelmaa.

Tarkemmin Iijoki-sarjaa lukiessa huomaa, että täytyihän se novellikokoelman haavekin omalla tavallaan. Romaanien sisällä on tunnelmakuvia, kertomuksia, henkilökuvia ja muita jaksoja, jotka toimisivat itsenäisinä novelleinakin. Pisimmät, kuten Ikaalisten metsätyökeskuksen rakentaminen Rousto-Villen kanssa, ovat pienoisromaaneita pitkän kertomuksen sisällä.

Ajankuvaa apteekkimatkalla

Hyvän esimerkin romaanin sisäisestä novellista tarjoaa Kunnan jauhojen alkuun sijoittuva jakso Kallen apteekkimatkasta papinkylään. Samalla siinä toteutuu täydellisenä Kallen tavoite kuvata tekoselkosensa elämäntapaa, kieltä ja ihmisiä.

Etäisyydet Taivalkoskella olivat pitkät ja autoja 1930-luvun alussa vähän. Syrjäkyliltä asioimaan pitää jän keskuspaikkaan kuljettiin hevosella, hiihtämällä ja kävellen kymmenienkin kilometrien päästä. Oli selvää, että jossain oli yövyttävä ja se tapahtui kauppakartanoitten matkalaisten pirteissä. Kauppakartanoita siihen aikaan oli neljä: Lehon Porvarin kauppa, Rovala, Jalava ja osuuskauppa. 1800-luvulla perustettu Jalavan kauppa toimii nykyäänkin ja on ehdoton vierailukohde Pääatalo-faneille.

Matkalaisten pirteissä kulkijat nukkuivat lattioilla ja penkeillä. Talon puolesta tarjolla oli mökkänöitä aluseksi ja raanuja peitteeksi. Yöpyminen ei maksanut mitään, mutta elämänluukusta sai ostaa kaulankostuketta ja nisua. Väkeä oli yleensä paljon ja raatit sen mukaiset sanan mahdista kuululla murrealueella.

Miehet viettivät iltaa makusillaan, mutta pelisääntöjen mukaan naisten oli istuttava penkillä täysissä pukeissa siihen asti, kun valot sammutettiin. He pääsivät riisuutumaan vasta sen jälkeen.

Mikon ja Simos-Iikan inttäjäiset

Selkosen vähästä vihteestä vastasivat värikkäät persoonat ja erityisen kovat raatimiehet.

Kirkonkylässä tästä suurelta osin vastasi Jalavan kauppaa pitävistä veljeksistä Mikko, jonka suurinta hupia oli intättää hieman tossiskoa Simos-Iikkaa. Sitä lähdettiin myös joukolla kuuntelemaan, ja tapauksista kerrottiin juttuja kotikylällä.

Kalle kertoo Jalavan Mikon miettineen yön aikana valmiiksi, millä tänään rupeaa ärsyttämään Iikkaa. Kun Iikan pinna katkesi ja hän oli lointelujen kera lähdössä ovet paukkuen, Mikko lievensi ja kutsui kahville. Vähän ajan kuluttua peli alkoi alusta tähän tapaan:

”Varmana puhutaan, ettei Iikasta ole enää muuhun kun naisen heleman alle kahtojaksi. Että niin on mies menny huonoksi”.

”Saatana minä jos kerkiän suoroni oikasta, porsakhtaa reikä vaikka terveeseen ihtoon. Ja eikä tartte olla vanhuuvven laho naisruppi. Perkele minä tuommosia juoruja kuuntele pitempään...”

Kiistan päälle ryypittiin kahvit. Mikon ja Iikan tällaista ystävyyttä oli jatkunut Kallen mukaan vuosikymmenet.

Huttu-Heikin kometiijaa

Kylillä ja savottakämpissä vaihtelua arkeen tarjosi muun muassa Huttu-Heikki, ”luojalta saaliiseen jäänyt”, josta ei ollut elättämään itseään ryskätöillä. Niiden sijasta Heikki peluutti omatekoista onnenpyörää ja jonkin aikaa myös kitapilijarttia. Siinä pelaaja yritti heittää viisi pallon tapaiseksi jyperrettyä puupalaa Heikin avoimena ammottavaan suuhun.

Huttu-Heikin varsinainen bravuuri oli kuitenkin kometiijan pellaaminen. Hän esitti maksusta yksin kahta näytelmää, härskiä Elinan surmaa ja vauhdikasta Villen ja Heikin autto-onnettomuutta. ”Tuo mies nähhään kohta narunjatkona”, sanoivat jätkät miehestä, jota autto-onnettomuus ei naurattanut.

Iijoki-sarjasta on tehty kolme elokuvaa, mutta sarjan laajuuden vuoksi sen kunnollinen filmaaminen on aika toivoton tehtävä. Paremminkin toimisi ehkä puolen tunnin jaksoista koostuva tv-sarja, Kallen lyhyet erikoiset, jossa keskityttäisiin juuri tällaisiin pieniin hetkiin pitkän tarinan sisällä.

Selkosen sanontoja

Onko se sairaanhoitaja ennen nähnyt semmosta muorinkoukkaa, jolla kyttöö känä leuvvassa?

=> Onko sairaanhoitaja ennen nähnyt naisen polttavan piippua?

Tuoppa, Riitu, taipperi. Anikoi vielä sillä tuo lakkarinleppu kiini, niin ei varmasti pääse pörssi puttoamaan. => Riitu, tuo hakaneula. Kiinnitä sillä puseron etutasku, niin ei varmasti pääse rahapussi putoamaan.

Elämän varsitiellä

Sivu 1203: Kalle sammuttaa ensi kerran sähkölampun.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Margariini ei sovi metsätyömiehen ruokavalioon.

Kysymys: Mitä nimimerkkejä Kalle käytti kirjoittaessaan oululaisille viikkolehdistä?

Keskustelua

Fanni kirjoitti 16.10.2012 20.05

Voi jos kirjoista tehtäisiinkin tv-sarja. Mitä herkullisia kohauksia, hykerryttäviä ihmisiä ja ajankuvia. Elokuvat ovat vain

pintariipaisua. Laina heiluttamassa nenäliinaa, sieraimet väris-
ten. Kalle katsomassa vierestä, kun esimiehet vaikenee tekemään
aivotyötä. Kalle juoksemassa kotiin salkun kera peläten pahinta,
pohtien selvitystä miksi on myöhässä... Dramaturgiaa ainakin
riittäisi yllin kyllin!

Hemmo kirjoitti 17.10.2012 9.39

Kyllä Päätalolla tosiaan oli silmää draamalle! Ja kun Laina tulee
sarjaan mukaan, niin ainakin minä aina odotin heikumalla noita
Kallen ja Lainan selvittelyjä.

Muutoin minulle aukeni sarja parhaimmillaan sotavuosista ja
siitä eteenpäin kertovasta ajasta. Elämä Koillismaalla on sen ver-
ran kaukana ajallisesti ja maantieteellisesti, että niitä kirjoja luki
enemmän kirjallisina tuotoksina.

Kun Kalle pääsi ”maailmalle”, alkoi avautua omien vanhempi-
en kokema aikakausi ja työkansan elämä ennen kokemattomalla
tavalla. Mistään muualta en varmasti olisi saanut samaa koke-
muselämystä noista vuosista. Hienoa on se, että Kalle kuvasi so-
tavuotia tavallisen soltun tavallisesta näkökulmasta. Eivät kaikki
olleet Rokkia. Samaten jälleenrakennusvuosien tavaton arvo ja
elämisen hektisyys.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 17.10.2012 9.46

Oletko Hemmo lukenut Koillismaa-sarjan? Kalle ei ollut im-
muuni Väinö Linnan vaikutukselle, vaan kehitti – minusta aika
keinotekoisesti – Olkivaaran Nestorista oman Rokkansa.

Kallen lisäksi poikkeavalla tavalla jatkosotaa kuvaa Alpo Ruuth
teoksessaan Korpraali Julin.

Hemmo kirjoitti 17.10.2012 12.27

Joo, olen lukenut Koillismaa-sarjan, mutta se ei kolahtanut ku-
ten Kallen suorasanaiset ”seikkaulut”.

Totta: Ruuth kuvaa samassa hengessä sodan läpi selviämistä!

Kai Hirvasnoro kirjoitti 17.10.2012 9.39

Parasta tietysti olisi 100-osainen tv-sarja, neljä jaksoa per kirja. Taitaa vaan olla turha toive. Näyttelijöitä olisi satoja ja pitäisi lavastaa uitot, savotat ja vanhan ajan rakennustyömaat sekä yleensä 1920-1950-lukujen miljööt.

Fanni kirjoitti 17.10.2012 13.30

Tai sitten teemoittaa hyvin. Kallen ura, kasvaminen ammatissa (rakennus ja kirjoittaminen) voisi olla yksi hyvä teema 50-luku pääaiheena ja siihen sitten sukelluksia entiseen, jotka valoittaisivat miksi mikäkin tapahtuu, selittäviä osia. Jaa mutta kaikki kaikessa siitä tulisi varmasti mielenkiintoinen vastapaino kaikelle tämän hetken tv:stä tulevalle moskalle.

Pätkätöyläisen pitkä taival alkoi

20. lokakuuta 2012, kello 15.05

Kalle Päätalo teki nykytermein pätkätöitä suurimman osan 1930-luvusta. Pätkien ketju alkoi keväällä 1932 Latvalan tukinlaskusta ja päättyi vasta talvisodan aikana, jolloin hän lähti vapaaehtoisena armeijaan.

Sodan jälkeen hän oli Messukylässä ja Tampereella pätkätöissä metsässä ja rakennuksilla kymmenkunta vuotta. Ensimmäisen kuukausipalkkansa hän sai vasta 1950-luvulla Rakennusliike Rantanen & Lehtimaa -nimellä kirjoissa esiintyvältä yritykseltä.

Kalle aloitti pätkätyöläisen taipaleensa 12-vuotiaana Latvalan uittossa. Koulu jäi sinäkin keväänä kesken, mutta se ei Kallea haitannut. Hän sai hyvitystä isojen poikien pilkalle lähtiessään reppu selässä miesten matkaan. Nyt oli heidän vuoronsa olla kateellinen. Kallelle oli jo tässä vaiheessa kehittynyt tunto siitä, että hän kuuluu koulussa häntäpään poikiin, joille myös tytöt nakkelivat niskojaan.

Luponmakuu nälkäisenä

Metsätyömiehet olivat talven kaataneet puita savotassa. Varhaiskevät oli tuskaista aikaa jäiden lähtöä ja uiton alkamista odotellessa. Rahat olivat lopussa, nälkä kurni eikä kottia ollut luvassa ennen kuin uitto alkaisi ja nimet laitettaisiin tuntikirjaan. Luponmakuussa ei ollut muuta ajankulunkia kuin porinointi ja vuoleskelu.

Huttu-Heikin kometiijjat pelastivat monta päivää ja niistä maksettiin markka, vaikka yhä useammalta jätkältä alkoi unohdeta, miltä leipä suussa maistuu.

”Mulla on yksitoista lasta ja akka parasta aikaa tiinennä. Vannahin vasta rippikouluikänen ja sehi tytär. Mökille jäi vain muutamia leipiä vartaaseen eikä pölyvää jauhoja. Omat evvää ollu palajasta leipää.”

Näillä eväillä lähdettiin pyrkimään kiinni markan laitaan ensin viikoksi pariksi luponmakkuuseen ja sitten useamman viikon kestäneeseen varsinaiseen uittoon.

Iltataivaalta tutkittiin merkkejä kevään etenemisestä. Kun se viimein eteni riittävästi, alkoivat uiton valmistelut. Siinä tehtiin vain kymmentuntisia työpäiviä. Varsinaisen uiton aikana vonkamiesparista toisen oli oltava joka hetki hereillä. Nukahtamisesta seurasi potkut, sillä suma uhkasi jatkuvasti.

Kun uitto oli ohi, edessä oli taas uuden työn etsiminen.

Työn kuvaaja

Kalle ei osannut 12-vuotiaana kuvitella itselleen muuta tulevaisuutta kuin olla kova metsätyömies ja kehittyä tässä ammatissa miestä paremmaksi. Esikuviksi nousivat Kallen Latvalanjoen uitossa näkemät neljä valiotukkilaista Hiltu-Jakki, Horsman Simp-pa, Matti Neulikko ja August Lehmikangas. Heitä ihaillessaan Kalle pääsee kiinni todelliseen leipälajiinsa, työn kuvaamiseen. Siinä mielessä Kalle Päätalo oli päätä pitempi kaikkia muita työläiskirjailijoita, että hän todella kertoi, millaista työ oli uitoissa, savotoissa, heinänteossa, niitossa, halkoranteella ja rakennuksilla. Ja mitä röytäminen sai aikaan ihmisen terveydelle.

Latvalanjoen uitossa Kallen kohtalo näytti sinetöityvän. Hän sai kuulla, että kotona isä-Herkko oli tullut raivoon ja viety köyssissä Ouluun piirimielisairaalaan. Vastuu perheen elatuksesta oli nyt Kallella. Tästä uitosta hän sai 1500 markkaa. Kallelle itselleen siitä riitti 4 markkaa Taivalkosken juhannusjuhlille. Rahan arvoa kuvaa, että siellä lasi simaa ja kolme piskettä maksoi 1,5 markkaa. Äidin piipussaan polttama Väkevä-Matti maksoi viisi markkaa tokka ja sitä kului viikossa kaksi tai kolme tokkaa. Näinä aikoina Kalle saikin pysyvän inhon tupakkaa kohtaan.

Selkosen sanontoja

Jankki => Uittomiehen ruokaa. ”Se oli keitos, jossa veteen sipul-lettiin kuivasta leivästä paloja, ravautettiin suolaa maun mukaan ja kiehautettiin siihen rajaan, että leivänpalat alkoivat hajota puuroksi. Höystöksi laitettiin voita. Tietenkään meillä ei ollut lusik-kaa ja siksi nakkelimme keitokset poskeen puusta vuoleskellulla lapakolla”. Jankki keittää jämäytettiin käristyskauhassa.

Heitemanni => Työtä vieroksuva miehenkuva.

Sillä miehellä ei mee hommat äpöstelyksi. => Se on kova ja pystyvä työmies.

Nyrkki pääanalusena ja tuppivyö peittona. => Jätjän määritelmä omasta petistään.

Onko Jukalla päässy tekemään tupakki tasapään? No se on anhittomissa. => Ovatko Jukalta tupakat loppuneet? Ovat kokonaan.

Elämän varsitiellä

Sivu 1413: Kalle lähtee 12-vuotiaana Latvalaan tukinuittoon. Kerta ei ole ensimmäinen, mutta nyt kyse ei ole leikistä eikä seikkailusta, vaan hän on perheen ainoa tienestimies.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: K.P. Mäkelä, Alvar Kallioniemi, Peski.

Kysymys: Mikä oli Riitun periajatus?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 22.10.2012 21.19

Niinpä. Koko työuran kestävät vakituiset työsuhteet olivat yhden, korkeintaan kahden sukupolven pituinen ajanjakso Suomen historiassa, 1930–50-luvuilla syntyneiden juttu.

Pohjantähden alla oli Kallen selkonenkin

22. lokakuuta 2012, kello 18.45

Väinö Linnan vaikutus suomalaisten tajuntaan on käsittämätön. Hänen viimeisen romaaninsa, Täällä Pohjantähden alla -trilogian kolmannen osan ilmestymisestä tulee tänä vuonna kuluneeksi 50 vuotta. Kun yli 1200 suomalaiselta kysyttiin äsken Suomalaiset ja historia -hankkeessa suurimman vaikutuksen tehnyttä taideteosta, saivat Linnan kirjat reilusti yli puolet äänistä.

Linnan kirjoittamat romaanit Suomen viime vuosisadan ensimmäisestä puoliskosta sekä jatkosodasta ovat muuttuneet totuudeksi, vaikka ne ovat edelleen fiktiota. On toteutunut se, mitä John Fordin hienossa lännkärissä Mies joka ampui Liberty Vallancen sanotaan: jos totuus ja legenda ovat ristiriidassa, painakaa legenda.

Samassa tutkimuksessa Kalle Päätalon tuotanto sai 18 mainintaa. Hän kirjoitti 30 samasta vuodesta Linnan kanssa, mutta ei ole saavuttanut samanlaista asemaa ”oikean historian” kuvaajana.

Tämä johtunee ensiksi siitä, että Kalle kirjoitti vain siitä, minkä itse koki ja näki. Yleistä ajankuvaa tapahtumien taustaksi kirjoissa on vain vähän ja sekin luettelon omaista.

Ja toiseksi väärin perustein syntyneestä maineesta jotenkin tylsänä kirjailijana.

Olen aiemmin itsekkin pitänyt Kallen suppeaa näkökulmaa hänen kirjojensa suurimpana heikkoutena. Nyt uudella lukemisella tajuan olevani väärässä. Iijoki-sarja on samalla lailla todistusvoimainen kansankuvaus kuin Pohjantähti.

Taas: Suomi oli yksi maa, jossa asui monta kansaa.

Suomen historian suuret tapahtumat koettiin maan eri laidoilla aivan eri lailla. Pentinkulma eli Urjala oli lähellä ja keskelläkin vuosien 1918 – 1932 tapahtumia. Taivalkoskella niistä kuultiin vain epämääräisiä tietoja.

Mäntsälän kapinaa 1932 yritettiin seurata sanomalehdistä, jotka Posti-Manta kantoi Jokijärvelle kolme kertaa viikossa. Jako-

päivinä aamulla Oulussa painettu Kaleva ehti Jokijärvelle samana iltana, mitä pidettiin todistuksena siitä, että vauhdin votakka se vain kiihtyy. Apteekkari Mölö-Matti yritti kuunnella kapinaa radiostakin, mutta yhteys ei toiminut.

Koko kapina jäi epäselväksi. Kuka kapinoi ja minkä takia?

Vasta nyt huomaan täysin, miten hienovaraisesti Kalle kuljettaa oman mikrohistoriansa rinnalla suurempaa kertomusta. Valtakunnan asioista käytiin kovat raatit paikkakunnan merkitaloissa, joihin väki kerääntyi iltaisin postia odottamaan. Kalle oikein imi miesten puheet, lohkaisut ja tulkinnat itseensä. Niistä muodostuu se toinen kertomus, kansan kokemus, josta Päätalonsa läpikotaisin tuntenut Juice Leskinen puhui eräillä Päätalopäivillä.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kaikki lapset ovat samanarvoisia.

Kysymys: Mitä Rakennusmestarien talon työntekijät antoivat häälahjaksi Kallelle ja Leenalle?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 22.10.2012 21.14

Tämä on yksi Iijoki-sarjan hienoimmista piirteistä. Mikrohistoria kulkee päivittäisissä tapahtumissa ja ihmisten keskusteluissa kaikkialla missä he toisiaan tapasivat. 30-luvun pohjoissuomalaisen maaseudun mielipideilmasto, sotilaiden ajatukset sotavuosina ja kommunistien sodan jälkeen. Kaikki kulkee, muuttuu ja edistyy kuin huomaamatta.

Kallen oma tie Suojeluskuntaan halajavasta teinistä SKDL:ää äänestäväksi nuoreksi mieheksi on täysin uskottava ja ilman dra matiikkaa. Isä-Herkon pysyminen ei-kansallismielisenä konservatiivina on sukupolvikysymys.

On luettava koko Iijoki-sarja ja mieluummin useaan kertaan ennen kuin tämän historiallisen rikkauden tajuaa ja ymmärtää. Hienoa että jo muutama tutkija ja journalisti on sen tehnyt. Yhden Pääatalon lukeneen ja toisen keskenjättäneen kanssa ei asiasta voi edes keskustella.

Ylipitkä Tammettu virta

25. lokakuuta 2012, kello 15.48

Tammetun virran lukemisen jälkeen ymmärrän niitäkin mielipiteitä, että Kalle eteni liian hitaasti ja kirjoitti liian pikkutarkasti.

Huonemiehen pojassa edettiin lähes vuosikymmen, vielä paksummassa Tammetussa virrassa vain pari vuotta. Mitään oleellista uutta ei tule esiin, vaan Kalle jatkaa koulunkäyntiä ja elämä Kallioniemessä soljuu ennallaan.

Dramaattiset käänteet alkavat vasta sivulta 540.

Jos Iijoki-sarjan avaus oli klassinen lapsuuskuvaukseen, niin kaksoosan voi nähdä lapsuuden loppuna. Koulussa Kalle jumpittelee ja ajautuu huonoille tavoille etenkin korttipirun kelkassa. Hän pelaa niin pöljästi, että häviää ja on koko ajan velkaa kavereilleen. Kortinpeluun lisäksi hän oppii valehtelijan ja varkaan tavoille, mikä tuntui Kallea kovin painavan vielä 40 vuotta myöhemmin, kun hän kirjan kirjoitti.

Tämä kaikki kuin myös kavereiden naljailu hänen ärräviastaan loivat pohjaa myöhemmän elämän huonolle itsetunnolle.

Siitä ei kuitenkaan pääse mihinkään, että kirja on sarjan loistavan alun jälkeen pientä suurempi pettymys.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Käkikellon.

Kysymys: Mistä yhdestä asiasta Herkko ja Kummun Kalle olivat samaa mieltä?

Kallen maailma avartuu

28. lokakuuta 2012, kello 11.43

Täysi tuntiraha, 1933-1936

Täysi tuntiraha on Iijoki-sarjan romaaneista rikkaimpia. Kalle on tähän asti kulkenut lähinnä linjalla Jokijärvi-Taivalkoski, joka on kahden ”peninkuorman” matka. Nyt on lähdeittävä savotoihin ja uittoihin naapuripitäjiin asti.

Ovat siinä jalat olleet koetuksella. Kalle on kirjan tapahtumajaksena 13–14-vuotias. Tässä vaiheessa hän on pahnostanut jalan tuon matkan jo kymmeniä kertoja. Nyt pisin matka uittoon on 80 kilometriä, jonka Kalle taittaa kahdessa päivässä kävellen ja hiihtäen. Uudet kumiterät hiertävät jalkaa ja lonksuvat suksen siiteissä. Uitossa niihin tulee reikä. Kalle viettää koko pariviikkoisen

jalat märkinä ja saa kurkkutulehduksen, joka vaivaa joka kevät elämän loppuun asti.

Kallen pätkätyöt jatkuvat myös potunkaivuhommissa. Siinä hän tienaa saidalta Seppäsen isännältä kaksi markkaa päivässä plus ruuan, jonka joutuu nauttimaan häpeillen. Kallesta on tässä vaiheessa tullut raskasruokainen, minkä isäntä panee korostetuin katsein merkille.

Toisaalta saman Seppäsen isännän kanssa Kalle pääsee parhaimmilleen kuvatessaan tuohustamista pimeällä joella. Tervas tuoksuu ja lämmittää. Lumoutuneen tunnelman rikkoo vain arian mulskahdus veteen. Kalle saa enää harvoin syödäkseen vatsan täyteen, mutta nyt pottua ja tuohuskalaa saa siirtää emättiä kohti niin paljon kuin maistuu.

Kattilakunta pohjimmillaan

Herkko Pääatalo lähetettiin mielisairauden takia kaksi kertaa Oulun Piirimielisairaalaan. Molemmilla kerroilla hänet passitettiin terveen papereilla takaisin kotiin, vaikka mies muuttui aina vain hullummaksi. Töihin häntä ei saatu nohitettua eikä pirtissä istunutta miestä katsottu hyvällä, kun perhe samaan aikaan oli kunnan elätettävänä.

Aluksi ymmärrettiin ”Hemman hummeetin ruvenneen sarsaroimaan”. Nyt Herkon katsottiin olevan heittäyksissään ja kolmannella kerralla sairasta miestä alettiin parantaa toimittamalla hänet pakkotyöhön Pelsoon. Sellaiset olivat asenteet 1930-luvulla.

Ennen yllättävää paranemistaan hänet passitettiin vielä vai-vaistaloon, mitä alemmas ihminen ei sen ajan yhteiskunnallisen käsityksen mukaan voinut vajotakaan.

Päätalot valuivat yhä pohjemmalle. He saivat Metsähallitukselta luvan kaataa koivuja polttopuuksi valtion metsästä ja niitä jälle ajamaan kunnalta kolme ”hevospäivää”. Hevospäiviä ker-

jäämällä perhe vajosi vielä alemmaksi kuin kunnan jauhoilla elävä. Seuraava askel olisi perheen hajottaminen.

Pitkän rupeaman palkkatyötä Kalle tekee myös Taivalkosken kirkonkylässä pölliin merkinnässä. Tapausta värittävä Karhumäen veljesten lentokoneen laskeutuminen kylään ja jätkien koulu. Pitäjän uusi pappi nohitti rippikoulun käymättömiä täyttämään velvollisuutensa. Parin viikon ajan kirkonkylään toivat uutta eloa rippikoululaiset, joista vanhimmat olivat täyttäneet 50 vuotta.

Merkintätilillä Kalle ostaa kumiterät kevään uittotöihin. Paha virhe, kuten jo alussa tuli todettua. Niitä ei voinut edes paikata.

Leipäkilo maksoi tuohon aikaan 4,5 markkaa ja kilo maalaisvoita noin 20 markkaa. Kuppi kahvia Lehon porvarin matkalaisen elämänluukulta maksoi 50 penniä, samoin palanen nisua. Nuukan Seppäsen isännän maksamalla päiväpalkalla ei saanut edes leipäkiloa.

Itäpään Keisari ja muori

Koivuja kaataessaan Kalle saa taas lisää mainetta ikäisekseen kovana työmiehenä. Yöt hän viettää Turpeisenjärvellä Ahoniemen atimatalossa.

Taas tavataan uusia ikimuistoisia sivuhenkilöitä. Ahoniemen muori, kuuluisa jäsenkorjaaja, on Herkon täti. Hänen miestään kutsutaan Itäpään Keisariksi.

Kyseessä on ehkä Suomen kirjallisuushistorian riitaisin avio-
pari. Ahoniemen isäntä on suursyömäri, joka kuitenkin juonittelee syömisensä kanssa:

”Pitäsikkö muovon vuoksi yrittää vätkytellä vaikka ei oo kipe-
nettää näläkä”, isäntä loursaa ennen kuin tyhjentää Kallen arvion
mukaan kolmisen litraa vetävän pahkakupin.

Keisarin ja muorin ajatukset käyvät yhteen vain sen lyhyen hetken, jonka muori tarvitsee apua potilaansa vinksahaneen selkäruodon kopeloimiseen kohalleen. Muuten joka ainoa sana vaihdetaan tikustellen.

Ahoniemessä asuvat myös Kallen pikkuserkut Anni ja Martta. Nyt Kallelle valkenee ensi kerran sellainenkin ihme, että tytöt voivat hänestä tykätä. Kallen ja Annin hauras ja Annille enimmäkseen tuskaa tuottava romanssintapainen kestää kirjasarjassa pitkälle 1950-luvulle.

Ukko

Värikkäitä henkilöitä ei Kallen elämän varsitieltä tosiaankaan puuttunut. Yksi sellainen oli kevään luponmakuun aikana majoituspirtissä asunut Ukko. Hän rupesi joka yö kolmen ja neljän välillä möykyttämään veistotöitä niin, että pirtti raikasi. Töitä hän teki lattialla nukkuvasta miesjoukosta välittämättä kuuteen asti ja lähti sitten hevosella metsään, mistä palasi puoli vuorokautta myöhemmin kuormassaan pölkkyjä ja kelohonkia.

Kokonaista lausetta Ukon suusta ei kuultu eikä ilmekään värähtänyt hänen kasvoillaan.

Syy Ukon urahteluun selvisi vasta uiton alettua paikkakunnan mieheltä: ”Sen aikaa Ukko ja emäntä ovat olleet parikuntana, että ovat tehneet vanhimman tyttären. Sen perrään emäntä on muuttanu julukisesti makkaamaan nuoremman velimiehen sänkyyn, ja Ukko ei ole päässy sen perrään kärkeä kastamaan.”

Selkosen sanontoja

Montunmies. => Termi liittyy tientekoon. ”Se on hevosmiehen kumppali, joka lapijoipi kaverina kuormat. Ja sillä aikaa kun hevosmies käypi tyhjentämässä rekesä tienpenkereeseen, montunmies irrottaa tikalla ja kangilla uutta maata monttukaivannon rinnasta”, selvittää Itäpään Keisari.

Kuusamon riippumuna. => Taivalkoskelaisten nimitys kuusamolaisista miehistä. ”Kuusamolaisilla on muka munat niin pitkissä kantimissa, että kun uivat niin tulevat perässä kun sorsan

poikijas”, hihittää Ahoniemen Anni. Kijannan naisilla taas sanottiin olevan keltainen maha.

Voih sanomapitsi. => Laestadiolaisen Riitun korvikesana ki-roilulle. Kalevi Sorsa esitti vuoden 1996 Päätaalo-päivillä uskotavan selityksen sanonnan alkuperästä. Se on fingelskaksi väännetty amerikkalainen sanonta son of a bitch, nartun pentu, jonka lännellä käyneet mainarit ja lokarit toivat Suomeen kotiin palatessaan.

Eikö, poiijat, hangata välillä leivällä lauluvartta. => Syödäänkö eväät?

Elämän varsitiellä

Sivu 2047: Kalle saa käsiinsä Nuori Voima -lehden.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Margariini ei ole sopivaa syötävää savottamiehelle. Voita sen pitää olla.

Kysymys: Mitkä olivat Herkon mielestä virattoman talonpidon merkkejä?

Keskustelua

Aini Vääräniemi kirjoitti 11.2.2013 22.06

Sanomapitsistä ja muista lainasanoista:

Kalevi Sorsan puheessa oli aivan oikein käännetty tuo voimaisana. Muita samantyyppisiä, jotka ovat tänäänkin käytössä, ovat mm. silimäänni (silly man) ja silihoonni. Lehmän nimeksi laitettiin usein Äpyli (apple). Muun muassa nämä tarttuivat meidän murteeseen Amerikasta palanneilta.

Ruotsin vaikutusta ovat mun muassa sanat: hantuuki, nestuuki, tikkuri, matrassi, kommuuti, arpeeti, maakari.

Venäjän vallan ajoilta jäivät mm. sanat akkuna (akno:), holotna ja pikomi. Täältäkin oli porukkaa kolmivuotisessa palveluksessa tuossa 1800-luvun lopulla. Eräs silloinen kyläläinen kertoi perinteenkerääjälle, että juoksuharjoituksissa komentona oli sana 'pikom', ja sanaa alettiin käyttää muutenkin. Kun juostiin lujaa, sanottiin että siinästä oli pikomie.

Esi-isäni vei Jokijärveltä kirkon

31. lokakuuta 2012, kello 19.02

Sain pari vuotta sitten suureksi yllätyksekseni kuulla, että esi-isiläni on yhteys, vieläpä voimakas, Kalle Päätalon kotimaisemiin. Tämä tosin tapahtui ennen kuin Kallen vanhemmatkaan olivat syntyneet, mutta kirkon siirto Jokijärveltä lähes Kallioniemen vastarannalta Taivalkoselle vuonna 1877 oli tapaus, joka puhutti vuosikymmeniä.

Vuonna 1865 annettu asetus kunnallisesta itsehallinnosta velvoitti jokaisen seurakunnan perustamaan kunnan ja sen elimet. Jokijärvi ja Taivalkoski olivat jo vuosikymmeniä kilpailleet asemasta seudun keskuksena. Voiton oli vienyt Jokijärvi. 600-paikainen kirkko nousi erämaahan vuosina 1847–48. Jokijärvellä oli oma pappikin vuoteen 1862. Vuonna 1868 Jokijärvestä tuli kunta.

Taivalkoskelle oli perustettu saha ja se muodostui alueen väestölliseksi keskuksiksi. Sahan oli perustanut ruotsalainen Norbla-

din suku, ja sahanhoitaja Herman Norblad toimi 1868–72 myös Taivalkosken kunnallislautakunnan puheenjohtajana eli kunnan tärkeimpänä henkilönä.

Herman Norblad oli isoisäni isoisä. 1872 hänet siirrettiin Pudasjärvelle Hirvaskosken sahan hoitajaksi. Taivalkosken kunnallislautakunnan esimieheksi siirtyi hänen 25-vuotias veljensä Johan Norblad, siis isoisäni isoisän veli.

Johan Norblad kyllästyi hoitamaan kunnan asioita 20 kilometrin päässä Taivalkoskesta sijainneella Jokijärvellä kiireettömien isäntien kanssa. Hän käynnisti yhdessä Pudasjärven kirkkoheran Karl Immanuel Hällforsin ja nimismies Gustaf Gummeruksen kanssa hankkeen kirkon, seurakunnan ja kunnan keskuksen siirtämiseksi Taivalkoskelle.

Kirkko purettiin ja sen hirret vedettiin hevosilla uuteen paikkaan talvella 1877–78. Tämän jälkeen syntyi myös Taivalkosken kunta.

Kesällä 2011 kävin ensimmäisen ja toistaiseksi ainoan kerran Taivalkoskella ja myös entisen kirkon muistopaikalla. Muutama vuosi aiemmin olin käynyt Herman Norbladin haudalla tietämättä tämän Jokijärvi-yhteyksistä mitään. Silloin en myöskään ollut vähääkään kiinnostunut Päätalosta, vaan kuuluin siihen joukkoon, joka ”tiesi” hänen kirjansa tylsiksi ja vanhanaikaisiksi.

*Lähde: Taivalkosken kunnan synty, Jouko Vahtola, Päätalosa-
nomat 2004.*

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Puut ja irtokivet talon pihamaalla.

Kysymys: Mikä oli Kallen pisin yhtäjaksoinen valvokki tukinuitossa?

Kunnan jauhot – Köyhäinhoitoa 1930-luvulla

3. marraskuuta 2012, kello 16.39

Viimeistään Iijoki-sarjan kolmas osa Kunnan jauhot todistaa, ettei Kalle Päätalo ollut mikään setänsä kaltainen jutustelija vaan kirjailijana suurten mestarien sukua. Tämä on aitoa ja itse elettyä historiaa, joka nousee yksityisestä kokemuksesta osaksi Suomen sosiaalihistoriaa.

Kirjan alussa isä-Herkko on sairastunut. Keuhkokuumeetta seurasivat näköharhat ja harhaluulot. Hän kuvitteli sairastuneensa keuhkotautiin ja kuolevansa pian. Sairautta yritettiin hoitaa toimittamalla Herkkoa savottaan ja uittoon, että hän tulisi uudelleen mieheksi. Kirjan loppupuolella Herkko ”tulee raivoon” ja hänet viedään köysissä Oulun piirimielisairaalaan.

Päävastuu perheen elatuksesta lankeaa 12-vuotiaalle Kallelle. Hän pääsee keväällä 1932 uittoon vonkamieheksi ja tienaa 1500 markkaa. Seuraavana keväänä hänet otetaan pitkin hampain Hiltu-Jakin roikan kokiksi. Tienat jäävät vähäisiksi ja menevät saman tien kotimökin lainan kuoletuksiin ja korkoihin sekä 60 kilon jauhosäkkiin. Kallen on turha haaveillakaan ”muutiin” tulleesta puserosta.

Tarina on synkkä, mutta synkistelyssä rypeminen ei kuulu Kallen tyyliin. Tässäkin on jokin ihmeellinen väärinkäsitys niiden piirissä, jotka eivät ole koskaan Päätaloa lukeneet. Kalle löytää huumoria vaikka kivenkolosta.

Yleistä ajankuvaa edustaa kesän 1932 Los Angelesin olympialaisten seuraaminen Jokijärvellä. ”Juostaan ja hypätään ja metelöijjään pyhät läppeesä. Vaikka onhan kirjoitettu, että maalimanlopun eillä alakaa viimmesen villityksen kausi”, päivittelivät uskovaiset poikien urheiluintoa.

Kunnan jauhoissa Kalle löytää omia vahvuuksiaan ahdingon keskellä. Hän oppii hyväksi ainekirjoittajaksi ja alkaa saada mainetta ikäisekseen kovana työmiehenä.

Tästä on silti vain vähän lohtua, kun perhe sortuu ”varattomi-
en häpeään ja varakkaitten halveksittavaksi” eli on nöyryyttävä
hakemaan kunnan piirimieheltä jauholappu poikineen. Ensim-
mäisten kertojen ymmärrys kääntyy äreydeksi: ”Ei taivaan vallat!
Kulutetaan määrättömät määrät jauhoja ja isä kunnan laskuun
Piirillä... Teijän kanssa kunta tekee kohta konkurssin”.

Suurten nöyryytysten aika on silti vasta edessä.

Selkosen sanontoja

Sulta kohta käypi tämähi homma kun vitun pesu talon saippualla.
=> Kohta osaat tämänkin homman ihan kuin tyhjää vaan.

Elämän varsitiellä

Sivu 1614: Kalle paljastuu hyväksi pirramieheksi eli tukinkaata-
jaksi justeerin toisessa päässä.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: 66 tuntia.

Kysymys: Miksi Kummun Kalle jäi oman käsityksensä mukaan
”koppimulukuksi”?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 5.11.2012 19.54

Kunnan jauhot, Täysi tuntiraha ja Pato murtuu ovat mielestäni
26/27-osaisen Iijokisarjan synkimmät kirjat. Kaksi ensimmäistä
käsittelee isä-Herkon melisairautta ja jälkimmäinen Kallen ja
Lainan avioeroa.

Valoisia hetkiä eletään viimeisinä rauhanvuosina kirjassa Loimujen aikaan ja välirauhan aikaisessa toverillisessa Miinoitetussa rauhassa. Myös Pohjalta ponnistaen -kirjassa mennään eteenpäin ja menestytään, vaikka katastrofikin on lähellä.

jormanen kirjoitti 5.11.2012 19.56

P.S. Misin asema Rovaniemen ja Kemijärven puolivälissä on Suomen masentavin paikka. Sen koki aikoinaan tämä tykkimies ja sen Päätalokin kirjassaan vahvistaa.

Pentti kirjoitti 5.11.2012 20.34

Kiitos Kai!

Olet matkannut jo melko pätkän Kallen jalanjäljissä. Öisin-ajattelijai ei ole jaksannut ihan noin kovaa lukua, pakko sanoa. Mutta Kunnan jauhot kyllä puhutteli, myös äitini (joka oli huu-tolaistytö, 1920-luvun Suomessa) mielikirja jos oikein muistan.

Siinä Päätalo on parhaimmillaan, vaikka Öisinajattelijai lyhyt-jännitteisenä lukijana ei aina kaikkia jurinoita työelämästä jaksanutkaan lukea. Ehkäpä eläkkeellä on aikaa, vaan on se niin, että koko ajan tuppaa sen verran hyvää kirjallisuutta, ettei tahdo enää olla aikaa Dostojevskillekään.

Ahtaimman kautta parempiin aikoihin

6. marraskuuta 2012, kello 14.42

Lijoki-sarjan ensimmäiset kirjat ilmestyivät 1970-luvun ensimmäisinä vuosina, jolloin käsite työläiskirjailija oli kova sana. Muistikuvieni mukaan Kalle Päätaloa ei kuitenkaan mainittu ansiokkaiden työläiskirjailijoiden joukkoon kuuluvana, vaikka hän kirjoitti työn tekemisestä varmasti enemmän kuin kukaan toinen.

Poliittisella 1970-luvulla Kallen asenne oli väärä. Hän ei kirjoittanut työläisistä, jotka heräävät ymmärtämään oman asemansa ja ryhtyvät taistelemaan paremman tulevaisuuden, jopa sosialismin puolesta. Kalle kuvasi itseään ja muita 1930-luvun työläisiä sellaisina kuin oli ajan metsäkämpillä ja muilla työmailla kokenut. Keskinäistä solidaarisuutta oli köyhyyden ja nälän äreyttämillä miehillä aika vähän. Sen sijaan 13-vuotiaalle Kallelle opetettiin uitolla tällainenkin jätkän laki:

”Opi sinä poika alusta pittäen se totuus, että jätkälle ei kukkaa lahajota mittää. Ainuva minkä sinäki tulet saamaan kenkkijä, on kipijä ristiselekä ja reumatismi ja ennenaikainen könttyri”.

Näin sanoi mies, joka mielummin poltti suksensa kuin antoi ne Kallelle.

Työkaverien tylyyden hän sai kokea myös elämänsä ahtaimmassa paikassa, hankinnan eli valtion savotassa talvella 1934. Metsäkämpä oli ääriään myöten täynnä ja Kalle joutui nukkumaan jääkylmällä lattialla. Kun hän edes yhdeksi viikonloppuyöksi mahtui ritsille, siitäkin ärähdeltiin.

Tämä ei tietenkään ole koko totuus. Joka työmaalla Kallelle löytyi puolustajiakin, mutta suhtautuminen keskenkasvuiseen ei täysirahkeisten miesten töissä ollut niitä ymmärtävämpiä. Tilipäivinä häntä lisäksi sakotettiin kohtuuttomasti pelkän nuoren iän takia.

Käsittämättömiä työpäiviä ja -matkoja

13–14-vuotiaan Kallen työmatkat ja työmäärät olivat nykyihmiselle käsittämättömiä. Kun hän yllättäen pääsi kirkonkylän uuden apteekkitalon työmaalle, Kalle käveli samana päivänä sen ja Joki-järven välisen matkan kolme kertaa, siis kaikkiaan 60 kilometriä. Heinäaikana niittäminen alkoi viimeistään neljältä aamulla ja sitä jatkettiin iltakahdeksaan vähintään. Ja kaikki tämä huonoilla ruuilla ja loppuun asti kulutetuissa vaatteissa ja jalkineissa. Talvisavotoissa eväänä oli jäätynyttä leipää.

Mainittu hankinnan savotta oli työmaa, jossa metsätyömies oli ahtaammalla kuin koskaan. Valtio maksoi yksityisiä yhtiöitä huonommin ja leimikot Somersydänmaalla olivat huonolaatuisia. Täysirahkeisillakin miehillä oli täysi työ ansaita edes oman syömisensä verran eikä se kaikilta onnistunutkaan.

14-vuotiaalle Kallelle tehtävä oli mahdoton. Hän söi päivässä toista kiloa leipää, mutta pystyi ansaitsemaan rahaa parhaimmillaankin vain kiloon. Kun vielä pomo kiusasi ja saha katkesi, joutui Kalle Somersydänmaan savotassa kokemaan jatkán suurimman häpeän, karkaamaan työmaalta.

Velhonkonsteja mielisairaaseen

Lopussa kiitos seisoo. Täyden tuntirahan lopussa Herkko yllättäen paranee yli neljä vuotta kestäneestä mielisairaudestaan. Sitä ennen häntä yritettiin hoitaa piirimielisairaalassa, pakkotyössä ja jopa velhonkonstein, sillä Riitu oli varma, että Herkon on joku kironnut.

Tyräjärven mies ehdotti parannuskeinoksi äkäistä sakinhivutusta. Siihen ei Riitu suostunut, mutta antoi Herkon sedän Pää-Janin yrittää ”verriin väpsäyttämiskonstia” eli jäisen vesisangon tyhjentämistä Herkon niskaun saunassa.

Riitu ja Kalle kävivät nelivuotisen taistelun perheen pitämiseksi koossa. Uhkana oli, että Kallioniemi olisi tyhjennetty. Vanhim-

mat lapset Kalle ja Martta olisivat saaneet elättää itsensä, keskimäiset sijoitettu taloihin ja nuorimmat äidin mukana vaivaistaloon. Riitu oli kokenut jo lapsena perheen hajoamisen ja lähellä oli, ettei niin käynyt uudelleen.

Selkosen sanontoja

Manattu leipä. => Kunnan jauhoista leivottu leipä.

Elämän varsitiellä

Sivu 2082: Kalle tutustuu kottikärryihin.

Sivu 2233: Kalle menettää poikuutensa tanakkavartaloiselle ja lyhytjalkaiselle naiselle, niittysakin ”haravamiehelle” Itäpään Keisarin pöksässä.

Sivu 2276: Kalle kuittaa täyden tuntirahan mukaan lasketun tilin Sillankorvan pirtissä kevään 1936 uitosta.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Lautta matkalla Iin Haminaan oli törmännyt kovassa vauhdissa kiveen ja Kummun Kalle oman käsityksensä mukaan satutti siinä itseään tavalla, joka vei siittämiskyvyn.

Kysymys: Keneltä Kalle osti Viktoria Verke -polkupyörän?

Täysi tuntiraha, täysi mies

11. marraskuuta 2012, kello 11.25

Kunnan jauhojen kohdalla kehuin, ettei niin tiukkaa paikkaa, ettei siitä huumoriakin irtoaisi. Täydessä tuntirahassa se on kyllä aika vähissä. Romaanin kuvaamat vuodet 1933–1936 olivat Kallelle ja Riitulle hirveät, sillä totaaliseen köyhyyteen sortunutta kattilakuntaa uhkasi todenteolla perheen hajottaminen. Riitu olisi sijoitettu pienimpien lasten kanssa vaivaistaloon, isommat olisi laitettu taloihin töihin ruokapalkalla.

Romaanin alkaessa Kalle on 12-vuotias, loppuessa rippikoulun käynyt 15-vuotias. Olosuhteiden pakosta hän joutuu näinä vuosina miehistymään täysin ennen aikojaan.

Kallen muistikuvien tarkkuutta voi vain ihmetellä. Samoin hänen kykyään eläytyä uudelleen vanhoihin tapahtumiin. Tämän on pakko olla myös rasite, elihän hän elämänsä raskaimmat hetket tavallaan kahteen kertaan.

Kallen tekstin elävyydestä todistakoon häntä ja hänen tuotantoaan tutkinut Jenni Janatuinen. Kirjassaan Miehenkuva – Kalle Päätalon perintö (Johnny Kniga 2005) Janatuinen kertoo joutuneensa jättämään Iijoki-sarjan ensimmäisellä lukuyrityksellä kesken.

”Juuri nämä kuusi ensimmäistä kirjaa, Kallen lapsuuden kuvaus, tekivät vaikutuksen ihan fyysiselläkin tasolla. Kärsin Kallen kanssa metsätyömaiden pakkaset ja nälän. Eläydyin Päätalon maailmaan niin intensiivisesti, että jouduin nukkumaan pipo päässä ja hanskat kädessä, kun elimistöni kuvitteli viettävänsä yötä Kallen lailla kylmän savottakämpän lattialla”.

Janatuisen tarkoittama hankinnan savotta on kaikessa ahdistavuudessaan Täyden tuntirahan vaikuttavimpia jaksoja.

Kallea on usein syytetty liian hitaasta kerronnasta. Jälleen keran väite on käsittämätön. Tämä kirja käsittää kolme vuotta, joiden aikana Kalle työskentelee uitoissa, savotoissa, rantemiehenä, heinänteossa, rakennustyömaalla ja tienteossa sekä pitää ansioil-

laan perheen koossa ja kertoo lisäksi taas elävää kuvaa ajasta ja sen ilmiöistä. Kuollutta hetkeä ei 600 sivussa ole, vaan Kalle on myös kirjallisessa mielessä kovassa vedossa.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Poijulan Kallelta.

Kysymys: Mitä asioita Riitu ei Hermannin mielestä ikinä oppinut tekemään kunnolla?

Pyhä hetki paskamakissa

15. marraskuuta 2012, kello 14.02

Nuoruuden savotat, 1936-1937

Vuonna 1936 Kallioniemen kattilakunnan elämä muuttui. Herkko parantui mielisairaudestaan yhtä yllättäen kuin oli sairastunutkin. Pula-aika oli hellittänyt ja taksat kahahtaneet. Työpari Kalle ja Herkko teki nyt metsässä Herkon sanassa nättiä tiliä.

Henkisen paineen hellittäessä Kalle kiinnostui uudelleen kirjallisuudesta. Lainakirjoja hän sai kirkonkylässä pientä kirja-asioimistoa pyörittäneeltä Anni Vaalamolta sekä kunnan kantakirjastosta, jossa opettaja Uski antoi Jokijärven poikien käydä koska tahansa ja piti heidän puoltaan myös uutuuksien saapuessa. Näin Kalle sai käsiinsä Toivo Pekkasen Tehtaan varjossa, joka loi hä-

neen uskoa. Pekkanenkin oli ponnistanut kirjailijaksi kansakoulupohjalta.

Kallen tietä kirjailijaksi viitoitti eniten kaksi teosta. Mika Waltarin Aiotko kirjailijaksi? hän tilasi Taivalkosken postiin, kun oli onnistunut pimittämään pihiltä Herkolta itse tienaaamiaan rahoja. Jack Londonin omaelämäkerrallisen Martin Edenin Kalle luki sodan jälkeen Messukylän kirjastosta.

Missä avata kirjakpaketti?

Waltarin kirjan käteensä saaminen oli Kallen elämän pyhimpiä hetkiä, mutta yhtä täynnä ristiriitoja kuin koko hänen kivikkoisen tiensä Suomen luetuimmaksi kirjailijaksi. Kalle oli tilannut kirjan Taivalkosken kirkonkylään ja halusi välttämättä avata paketin heti. Mutta missä? Matkalaisten pirteissä ei voinut toisten nähden tehdä mitään niin epämiehekästä kuin näyttää tilanteensa jotain niin turhaa kuin kirjan.

Kalle keksi mennä osuuskaupan huusiin. Siellä korkeiksi nousseiden kasojen ja seiniin väkerretyn ikiaikaisen kansantaiteen keskellä Kalle avaa himoitun ja koko elämänsä kannalta tärkeimman paketin.

”Vaikka mitä muuta meikäläinen puhuu ja haaveksii, kun kyrpä ja vittu ja paska ja perse ja perkeleet raikuvat aina korvissa. Välillä korkeintaan virrenjyrinä ja saarnan pauhu... Vahingosakaan ei näe semmosta elämää jota kirjossa kuvataan...” Kalle nieleskelee pahaa oloaan todellisuuden ja haavekuviansa välillä.

Lopullisesti herkan hetken pilaa osuuskaupan talonmiehenä toimiva Papin-Eetu, joka tulee jylmimään ovea, että mitä siellä niin kauan tehdään.

Akkamaisia ajatuksia

Selkosen ”miehisten miesten” viha kirjoja kohtaan oli synkkää ja totista. Miten niistä oloista ollenkaan saattoi kasvaa kirjailija?

”Mitä vieraat ajatteloo semmosen talon meiningistä, jossa seinähyllyllä töröttää pirunmoiset kirjatornit!” noitui Herkko.

Kasvukaverilleen Kurtti-Reinolle, joka on Kallen alkuaikojen kirjojen henkilöistä viimeisenä edelleen elossa, Kalle paljastaa haaveensa. Hän tekisi päivät ja viikot töitä, mutta kirjoittaisi iltaisin ja pyhäisin ja tienaisi sillä lailla rahaa.

”Aina olen tiennyt, että sulla on miehiseksi mieheksi akkamaisia ajatuksia, mutta en oisi arvannu sinun näin höpöjä hautovan! Tä-räyttäisin päin laukkia, jos et oisi näin hyvä kaveri”, kuuluu Reinon palaute.

Kallea yleensä kannustanut Riitukin pelkäsi pojan muuttuvan synkkämieliseksi ainaisten kirjojensa kanssa.

Kalle ei tuolloin eikä vielä pitkään aikaan nähnyt oman ympäristönsä ja jo laajan kokemuksensa arvoa kirjallisessa mielessä, päinvastoin. Kirjalliset haaveet tarkoittivat rakkauskertomuksia Oulussa ilmestyviin lukemistolehtiin.

Selkosen sanontoja

Koppimulukku. => Mies, joka ei saa lapsia.

Ei tässä niin pala tynämeeti perseposken alla, että en kerkii selevittää. => Ei ole niin kova kiire, että en ehdi kertoa.

Ei niin itelle suuttunutta ole joka minusta välittäsi. => Kukaan tyttö ei välitä minusta.

Tyvessä oot etkä latvassa. => Olet vasta aloittelija.

Elämän varsitiellä

Sivu 2473: Kalle tulee ensi kerran kaupunkiin, Ouluun.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Saunanlämmittäjäksi ja nisuntekkiäksi. Saunassa oli tikua tai se oli liian kuuma tai liian kylmä. Nisu oli sisältä raakaa ja kaikin puolin likisattusta mätkyä. Tosin Miinoitetussa rauhassa Herkko äkkää, että Riituntuutero on lämmittänyt ihan käypäsen saunan. ”En ole sitä vielä uksinu kun pikkusen vajaa kaksikymmentäseihtemen vuotta, ja nyt jo lämmitti kunnon saunan”.

Kysymys: Millä kahdella nimellä Kallen isännöimää kenttäkeittiötä kutsuttiin?

Keskustelua

Sulo Hytönen kirjoitti 17.11.2012 18.06

Tässä kohtaavat kaksi kirjailijaa, joita vasemmisto- tai sanottakoon vasemmisto-eliittinen älymystö ei ole koskaan oikein sulattanut. Miksi Waltari on ollut ”tiedostaville” punainen vaate kautta vuosikymmenien, on meikäläiselle ollut ihmettelyn aihe?

Lukaisin tässä joku aika sitten Waltarin novelleista ja pienoisromaaneista tehdyn kokoomateoksen, jossa oli myös mainittu Aiotko kirjailijaksi, ja ehkäpä se toi jotain selvyyttä asiaan.

Waltaria ei voi syyttää jälkiviisaudesta, sillä suurin osa kokoelmaan päätynyttä tuotantoa on ajalta ennen toista maailmansotaa. Hän näkee, että maailma on hajoamassa ja suuri myrsky tulossa. Waltarilla ei ole saksalaissympatioita, kuten muulla tuonaikaisella eliitillä. Suhtautuminen juutalaisiin on sen verran ongelmallinen, että Waltari tuskin tänä päivänä pääsisi rasismiseulan lävitse.

Kulttuurivasemmiston suhtautumisessa Päätaloon on sama ongelma kuin sen suhteessa Mikko Niskaseen. On mahdotonta hyväksyä todellisuutta sellaisena kuin se todella on. Jos teoria ja käytäntö eivät sovi yhteen, niin teoria voittaa.

Vaikka ansiot pitkin hampain hyväksytään, niin siitä huolimatta, ”se jokin” joka ei sovi ideaaliin kuvaan jää kaivelemaan

taustalla. Väittäisin, että esim. Waltarin Mikael Karvajalka ja Mikael Hakim olisivat monelle avain paremmin ymmärtää omaa aikaamme, kuten myös Yksinäisen miehen juna.

Vesilahden ”Raija” kertoi tarinansa

16. marraskuuta 2012, kello 20.01

Seura-lehdessä on tällä viikolla niin kiinnostava Kalle Päätalo -artikkeli, että on pakko poiketa normaalista ja blogata siitä heti.

Kaikkihan (?) muistavat, miten *Pato murtuu* -romaanissa yleensä niin säntillinen Kalle hullaantuu Vesilahdella itseään huomattavasti nuorempaan Raijaan. Ratkaiseva askel otetaan koulurakennuksen työmaan harjakaisissa, ja se on sitten menoa. Jonkinlaisen uhman valtaan joutunut Kalle jatkaa seurustelua, vaikka tietää, että ennen pitkää käy käry ja avioliitto Lainan kanssa todennäköisesti loppuu siihen. Kun Raija vielä tulee raskaaksi ja synnyttää pojan, on vuorossa liiton katkera loppu.

Suhteen jatkosta Kalle kirjoittaa sen verran, että maksoi elatusmaksut, mutta ei aikonutkaan Raijan kanssa naimisiin.

Seurassa Raija eli 76-vuotias Kaarina Helin kertoo ensi kerran tarinansa. Jo omana itsenään se on meille Kalle-faneille sensaatiomaisen kiinnostava. Lisäksi se selvittää, miten periaatteessa todellista tarinaansa kertonut Kalle kuitenkin sepitti tapahtumia.

Kirjassa Kalle tapaa Raijan ensi kerran Vesilahden työmaalla kesällä 1953. Kaarina Helinin mukaan ensitapaaminen oli kuitenkin Tampereella jo saman vuoden tammikuussa Helinin tyt-

tökaverin tupaantuliaisissa. Kaarinan lähtiessä kotiin Kalle pyrki seuraan. Vakituinen suhde alkoi Frenckellin alueella, missä ammattikoulua käynyt 17-vuotias Kaarina kävi jumpassa. Eräänä iltana Kalle oli pihalla vastassa.

Se menee kuitenkin niin kuin kirjoissa, että suhde jatkui Vesilahdella, missä Kalle toimi koulutyömaan rakennusmestarina. Sitä Kalle ei kuitenkaan kerro, että Seppo-nimisen pojan synnyttyä hän kosi Kaarinaa. Kaarina oli kuitenkin jo päättänyt, että naimisiin ei mennä. Kalle oli äkkipikainen ja pedantti, sai oman isänsä tapaan mustasukkaisuuskohtauksia.

Kalle meni naimisiin Leena Janakan kanssa ja sai kaksi tytärtä. Kaarina Helinkin meni naimisiin ja sai Sepon jälkeen neljä lasta. Kalle lähetti Kaarinalle aina uuden kirjansa ja Sepolle joulu- ja syntymäpäivälahjat.

He tapasivat uudelleen vasta 1979 ja siitä pitäen olivat kuukausittain vähintään puhelinyhteydessä.

Päätalon Seppo-poika kuoli syöpään kolme vuotta sitten 54-vuotiaana. Hänellä oli viisi poikaa, joista Kalle Tamminen on julkaissut runokokoelman.

Miksi Valkeakoskella asuva Kaarina Helin tuli julkisuuteen nyt? Syyksi hän sanoo, että oma perhe ja Sepon pojat ovat kärsineet pahansuovista huhuista, joita paikkakunnalla on levitetty.

”Päätin että nyt on korkea aika kertoa totuus. Myös Sepon viisi poikaa kannustivat minua siihen.”

Keskustelua

jormanen 16.11.2012 22.05

Kiitos tästä.

Fanni kirjoitti 17.11.2012 22.00

Tämä oli jotakin aivan mieletöntä. Perjantaina myös Hesarissa oli pieni artikkeli tästä ja kiinnitin siihen huomiota. Olemme

mieheni kanssa pohtineet monesti, missä on Raijan poika. Tämä antaa Kallen elämään aivan uudenlaisia vivahteita. WAU!

hemmo kirjoitti 19.11.2012 10.57

Tässä tulee ilmi hyvin Päätalon kirjailijaluonne. Toisin kuin oikeastaan kenenkään muun kirjailijan tuotannossa, Päätaloa lukiessa tulee tunne, että tämä kaikki on sanasta sanaan totta. Kaikki on tapahtunut JUURI näin. Tarkka yksityiskohtainen kuvaus luo illuusion autenttisuudesta. Ja kun siitä pitää, se on upea kirjallinen maailma.

Sitten, kun kuulee, ettei se mennytäkään aivan niin, niin leuka lokahtaa:).

Kyllä Kalle tässä vähän sievisteli asioita. Ei halunnut kertoa, että sai rukkaset ja että Raija oli työn takana. Kirjassahan suhde kuvataan niin, että se alkoi puolivahingossa harjannostajaisissa. Ei puhuttakaan, että Kalle olisi jallittanut Raijaa pitkään, ottanut selvää hänen menemisistään jne.

Aika velikulta!

Fanni kirjoitti 19.11.2012 13.27

Jotenkin Kallen moraali kyllä asettuu uusiin uomiin. 34-vuotias naimisissa oleva mies jallittaa nuorta 17-vuotiaista tyttöä koulun portilla, huh!?

Pato murtuu tuli luettua noin puoli vuotta sitten, nyt se täytynee avata uudelleen.

jormanen kirjoitti 20.11.2012 20.51

Tuli Seuran irtonumero ostettua, mielenkiintoinen juttu Päätalonsa lukeneille. Tervetuloa julkisuuteen vaan kaikki Kallen 'romaanihenkilöt!' Tai olisitte saaneet kertoa versionne jo Päätalon elinaikana.

Raimo Jokisalmi kirjoitti 24.12.2012 9.39

Kyllähän Päätalo Iijoki-sarjan henkilöitä kuvatessaan käytti kaunokirjailijan vapauksia, joten ei sinänsä mahtava kirjasarja-

jätti tiukkaa dokumenttia ole. Sarjan henkilöistä, muiden muassa Lainasta, olen kirjoittanut kirjassani Jokijärven rannalta (Myllylahti 2005).

Raha nilallaan nuoruuden savotoissa

20. marraskuuta 2012, kello 10.48

Nuoruuden savotat jatkaa Kalle Päätalon tarinaa koukuttavasti ja hauskasti. Herkon parannuttua myös Kallen henkiset paineet hellittävät. Kun Suomi vielä 1936–37 elää vahvaa nousua, on työpari Kallella ja Herkolla Herkon sanassa raha nilallaan.

Kalle on kasvanut täysirahkeiseksi työmieheksi. Lisäksi hänen kirjalliset harrastuksensa viriävät uudelleen. Herkon kanssa asiasta tulee niin iso riita, että eräässä savotassa Kalle lyö nipun kuivia leipiä isänsä päähän ja lähtee vihoissaan menemään. Hän päättää elää tästä lähtien omillaan.

Päätäväisyyttä ei monta minuuttia riitä. Kalle tajuaa, että Kallioniemen kattilakunnan elämä on vielä pitkään hänen tienesteistään kiinni.

Haaveena toisenlainen elämä

Kalle haikailee nyt ensi kerran itselleen toisenlaista tulevaisuutta kuin metsätyömiehen. Hän haaveilee työstä, jota voisi tehdä kotona käsin ja omistaa illat ja pyhät kirjoittamiselle ja lukemiselle.

Opettaja Vainikainen väläyttää Kallelle mahdollisuutta pyrkiä Kajaanin opettajaseminaariin. Vähän aikaa Kalle näkee asiasta toiveunia, mutta tajuaa pian olevansa sidottu selkoseen vielä vuosiksi eteenpäin. Ei olisi varoja opiskella kaupungissa eikä kotiväkikään tulisi toimeen ilman häntä vielä aikoihin.

Työmiehenä Kalle on jo isäänsä kovempi. Kaksikon välille rotitiutuu riitoja varsinkin iltapuolella päivää, jolloin Herkko haluaa jo lähteä savotasta, mutta Kallen työtuurit vain paranevat.

Nuoruuden savotat on sykehdyttävä romaani, sillä Kallen kertojantaidot ovat viimeistään nyt kehittyneet huippuunsa. Pystyykö kukaan muu kuvaamaan arkea niin, että sitä lukiessa hengitys salpautuu kiihtymyksestä?

Uittokaverit Kokko ja Heikkinen

Olisi pitänyt ryhtyä heti alussa pitämään kirjaa siitä, montako pientä mutta koskettavaa henkilökuvaava Kalle on romaanisarjaansa kirjannut. Niitä täytyy olla useampi sata. Jokainen ihminen oli Kallelle luvun arvoinen.

Nuoruuden savotoissa erityisen herkullisia ovat uittokaverit Kokko ja Heikkinen.

Kokko oli naukea työmies, muttei tehnyt mitään ilman perusteellista harkintaa. Eräänä aamuna varttia vaille neljä hän kysyy Hiltu-Jakilta, milloin tämä on aikonut lähteä kokintulille kahville. Jakki vastaa, että neljältä.

”Kun Hiltula on näin päättänyt, niin silloin siirrän housuin kevennystä ja tien tarpeeni kahvireissulla”, Kokko päättää.

”Miksi minä rupeaisin änkeytymään turhaa reissua nuin tiheän pajukon läpi? Jaksan minä tämän varttitunnin pijätellä.”

Mutta jos Hiltu-Jakki olisi päättänyt kahvitauon varttia yli neljään, olisi Kokon pitänyt tehdä ylimääräinen reissu.

Heikkinen taas on ”huonossa kävveessä”. Jakki epäilee häntä keuhkotautiseksi, mutta Heikkistä on pari viikkoa aiemmin puukotettu rintaan eikä haava ole parantunut.

Heikkinen opettaa Kallelle uuden luvun jätjän kirjoittamaton-ta lakia. Tappelusta ei puhuta poliisille.

”Jätkä kostaa. Se on Päättalon poika niin, että kun me sen hampparin kansa satutaan seuraavan kerran vastatusten, menen minä ensin tupelleni.”

Hitler, Mussolini ja Ranko

Myös Euroopan tapahtumat porinoidaan Nuoruuden savotoissa herkullisella tavalla. Uhkaava tulevaisuus on läsnä aavelentäjien muodossa. Venäläisten suorittamat vakoilulennot kulkevat Tai- valkosken yli ja saavat aikaan monenlaista pohdintaa, että mistä kummituksista on kysymys.

Hitlerit ja Mussolinit sen sijaan ovat turvallisen kaukana. Hitleristä kiistellään, että leuhka mies vai ei. Pohdittiin myös, miten valtava on se akseli, jota Berliini ja Rooma rakentavat välilleen. Entä ”Rankon kapina” Espanjassa? Suursodan siemen?

Kalle haikailee Suojeluskuntaan liittymistä, mutta Herkolla on isänmaasta käytännönläheinen käsitys:

”Mulla ja sulla ei ole isoja menetettäviä. Huono selkäreppu ja voirassia ja pihkaset ryysyt. Niissä ei tule vahinkoa viepikö ne venäläinen vai kiinalainen eli vaikka hottentotti.”

Selkosen sanontoja

Saman arvosta siinähi miehessä, olipa äänessä pää tai perse. => Tyhjänpuhuja.

Jokijärvellä ja sen ympäristössä oli paljon Väisäsiä. Jotkut erotettiin toisistaan etunimillä, toiset korkonimillä: Tavallinen Väisänen, Penni- eli Nuuka-Väisänen ja Huonompi Väisänen.

Elämän varsitiellä

Sivu 2576: Kalle saa käsiinsä elämänsä tärkeimmän kirjallisen oppaan, Mika Waltarin Haluatko kirjailijaksi? -teoksen.

Sivu 2856: Kalle näkee kirjailija Ilmari Kiannon Kijannan maatalousnäyttelyssä. Samalla reissulla Kalle syö ensimmäisen kerran veitsellä ja haarukalla Kalevan Einon seisovassa pöydässä Suomussalmella.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen isännöimä kenttäteittiö oli ensin jäävuori ja sitten tulivuori.

Kysymys: Kuka on yhdessä kirjassa muutamalla sivulla vilahdava Oja-Tyyne?

Keskustelua

Fanni kirjoitti 20.11.2012 14.47

Mitenkä Kajaanin opettajaseminaari olisikaan vaikuttanut Kallen kirjailijauraan? Mielenkiintoinen asia, olisiko meillä nyt luettavana yksityiskohtaista kuvausta koulumaailmasta :D No koulussa olisin varmasti myös siihenkin maailmaan...

Herkko

24. marraskuuta 2012, kello 13.20

Herkko. Kuva Pääatalo-instituutti / Taivalkosken kunta

Lauri Herman Pääatalo (30.5.1889–28.4.1964) on Iijoki-sarjan toiseksi tärkein henkilö Kallen itsensä jälkeen. Olisiko sarja puoliksikaan niin vetävä ilman Herkon kielenkäyttöä, joka oli ainutlaatuisen värikästä, omaperäistä ja aina kohdilleen osuvaa?

Herkko oli työhullu ja hermoheikko. Hän ärhenteli Riitulle koko pitkän liiton, mutta oli sulaa vahaa lasten, etenkin lastenlastensa käsissä. Sarjan loppupuolen kuvaukset Ukosta Martan poikien Antin ja Kallen kanssa ovat eläviä, lämpimiä ja hirveän hauskoja.

Herkko joutui kovettamaan itsensä ryskätöissä jo lapsesta pitäen eikä hän sairausaikaansa lukuunottamatta päässyt irti asenteestaan, että vain työllä on merkitystä.

Kallen kirjoissa Herkon kuori murtuu vain kerran. Eräänä 1950-luvun jouluna hän tavoistaan poiketen ottaa enemmän viinaa ja sitten humalassa purskahtaa itkemään elämän kovuutta. Se on vaikuttavimpia hetkiä koko 26-osaisessa sarjassa.

Eläke romahdutti mielen

Kun hyvinvointivaltion rakentaminen toi 1950-luvulla tiemies Herkolle palkallisen kesäloman, se oli hänelle suurta tuskaa. Että kotona olemisesta maksetaan palkkaa, sitä ei useamman pulakauden elänyt mies voinut ymmärtää.

Eläkkeelle joutuminen romahdutti uudelleen hänen mielensä.

Muuten, ensimmäisen kerran sellaiseen asiaan kuin eläke Herkko, Hiltu-Jakki ja Kalle törmäsivät Irninjoen parkkuusavotilan tilinmaksussa talvella 1937–38. Ukkoherrana toiminut Tuomas Pääatalo maksoi tilit ja antoi kuitin kansaneläkemaksusta. Jokaisesta tienatusta satasesta perittiin siitä lähtien 50 penniä kansaneläkemaksua.

Työn ja huumorin mies

Työn lisäksi vain arki kelpasi Herkolle. Kaikki muu oli hänestä vouhutusta ja turhuutta. Hyvä esimerkki tästä saadaan talvisotaa enteilevässä kirjassa Loimujen aikaan. Jokijärvelläkin haalitaan rautaromua ylioppilaitten järjestämään keräykseen, jonka tarkoituksena on hankkia armeijalle lentokoneita. Riitu on luonteensa mukaisesti innolla mukana ja Herkko automaattisesti vastaan:

”Antaa ylioppilaihien kouta romusa! Meillä ei ole mittää joutilaita romuja”.

Herkko olisi sietämätön ihminen, jos tämä olisi hänen ainoa puolensa. Mutta sille päälle sattuessaan hän oli myös armoitettu humoristi, jonka jutuista Kallekin nautti suunnattomasti.

Kun romua hänen vastustelustaan huolimatta koottiin kokoon, Herkko käänsi asian leikiksi:

”Pankaahan toinni sankko matkaan. Kun lentäjä laittaa tuon punasen sankon päähäsä ja ajjaa ärsäsöö semmosella lentokoneella, jossa on Riitun ressoorinpalanen rupellina, niin muuta ei tarvita. Venäläiset kuoloo syvänhalavaukseen ja loput juoksoo Siperijaan”.

Hankala kahvipannu

Iltauninen Herkko heräsi varhain, ei aamulla vaan usein jo aamuyöllä. Hän oli se, joka kotona ollessaan keitti aamukahvin, eikä se sujunut vaikeuksista. Kalle jäi usein petilleen kuuntelemaan nau-tiskellen isänsä jupinaa.

”Sattuko tuohon pannuun urosvesi vain piruko siinä on, kun ei ruppea kiehumaan. Vaikka miten pannu kiehusi märillä halolla! On tuo Riitu epatto ihminen tässä asiassa, että ei kannakaan aikanaan hällähalkoja uunin perrään. Että kuivasivat. Elä huoli, perkele! Jo yritteloö! Kiehuhan tämä kun poika...”

Mutta ei siinä vielä kaikki, että vesi kiehui ja pöönät pantiin sekaan. Sitten oli vielä suolojen lisääminen.

”Kuohuukohan tuo kun lähen suoloja hakemaan! Ei luulisi tekevän sitä häverikkiä, kun jätän kiehumaan ihan hällän laijalle.”

”No nyt se perkeleen paskapata kuohuu. Voi helevetti että tuo on sitte pirullinen pannu... Vaikka mikä muu voisi olla, kun Riituntuuttero meni sen omin päisä ostamaan”.

Usein myös Riitu kuunteli kahvinkeitotuskia sängyssään Hermannille nauraen. Toraisat sanat eivät ole koko totuus Kallionien kattelakunnan ilmapiiristä.

Työ on kilpailua

Ankarasti itseään työhön piiskanneen Herkon parhaat työtuurit alkoivat ehtyä jo vähän päälle nelikymppisenä. Kallen kanssa he olivat 1930-luvun jälkipuoliskolla silti kova työpari, ja Herkon oli jotenkin helppo myöntää häviävänsä pojalleen tienestimiehenä. Muuten työstä oli ilo pois ja hirmuinen kilpailuhenki päällä. Herkkoa suivautti, jos toiset samalla työmaalla pääsivät parempiin tienoihin kiinni. Kallea taas se, jos hän ei ollut savotan kovin työmies.

Työllä Kalle myös purki kiukkuaan Herkkoon ja suorastaan kiusasi isäänsä näyttämällä omaa työn mahtiaan, milloin oli saanut tarpeekseen tämän ärinästä.

Kirjojen vihollinen, kielen mestari

Kallen ja Herkon suhde vaihteli, mutta loppu oli surullinen. Heidän viimeisen kerran tavatessaan Kalle oli jo rakennusmestarin työnsä jättänyt vapaa kirjailija. Tämä kotitöille jääminen raivosutti Herkon. Viime sanoinaan Kallelle hän haukkui tämän miehenkuvaksi, joka tappaa akkansa ja lapsensa nälkään.

Herkko oli mestarillinen kielenkäyttäjä ja tarkka siitä, että kussakin tilanteessa käytettiin juuri oikeita sanoja. Lisäksi tavalliset sanat eivät riittäneet hänelle, vaan niitä piti maustaa kuvailevilla määreillä, jotta asia tulisi riittävän selväksi.

Lyhyt lihava nainen oli hänen puheessaan naisentunkio, suuri ja lihava taas naisenhaasio. Lihava mies oli miehenröpi tai -rillukka. Laiha nainen oli naisenkuikelo ja mies miehenseiväs. Lihavan naisen kävelystä hän sanoi, että mennä muokkautuu, laihat taas kävellä rihmovat tai kävellä hilppovat.

Vaimoaan Herkko kutsui usein Riituntuutteroksi ja nuorempaa poikaansa Mannenrönsäksi.

Kirjoja yli kaiken vihannut mies jätti perinnökseen kirjallisuutemme värikkäimpiin kuuluvan puheenparren. Hänet kirjallisuuteen tallentanut Kalle sai sittenkin viimeisen sanan.

Selkosen sanontoja

Ei ole hiijen vissi, vaikka tuohon rustingin päähän ilimautuu jonkulainen kamaripöksä. => Todennäköisesti talon jatkoksi tehdään lisähuone.

Taas vetasi kun päästiin talven yli. => Oli se onni, että talvi on ohi.

Heitähän joutavointi ja vakkau yöpuulle. => Iltaunisen Herkon toivotus erityisesti Kallelle, joka leppalampun valossa luki ja kirjoitti myöhään. Siis lopeta turhuudet ja käy nukkumaan.

Huppailija. => Kaupunkien ja Etelä-Suomen herrasihminen, joka lomailee Pohjois-Suomessa.

Hupitoosa. => Radio.

Elämän varsitiellä

Sivu 3513: Kalle käy ”mulukkumarkkinoilla” eli kutsunnoissa.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Oja-Tyyne oli Tyyne Ojala. Hänestä tuli Riitun henkiystätävä evakkomatalla Kellossa ja hän vieraili kesällä 1940 Jokijärvellä.

Kysymys: Millä kolmella viinalla aiheutettiin ”kolmen sukupolven häpeä”?

Ritva Ylönen valmistelee väitöskirjaa Kalle Päätalosta

27. marraskuuta 2012, kello 14.37

Kalle Päätalo kirjoitti itse itsestään 26 romaania ja lisäksi muut ovat kirjoittaneet hänestä ja hänen tuotannostaan valtavan määrän tekstiä. Muutamia opinnäytetöitä Päätalon kirjojen kielestä, teosten vastaanotosta ja lukijakunnasta on tehty eri yliopistoissa.

Väitöskirjatasoinen tutkimus kuitenkin puuttuu.

Jos kaikki menee hyvin, puutteen korjaa vuonna 2013 Yhtyneiden Kuvalehtien, nykyisin Otavamedian, entinen myyntipäällikkö Ritva Ylönen. Työnimellä Suomen kansan tervaksinen toote valmistella oleva väitöskirja Tampereen yliopistoon on jo pitkällä. Se keskittyy Iijoki-sarjan vastaanottoon ja kritiikkiin.

Ritva Ylönen meni iltalukioon viittäkymppiä lähestyessään, valmistui työn ohessa ylioppilaaksi ja pääsi sen jälkeen Helsingin yliopistoon lukemaan folkloristiikkaa sekä sivuaineina kotimaista kirjallisuutta ja sosiologiaa. Jo varhaisessa vaiheessa hän uskoi gradunsa liittyvän jollain lailla Kalle Päätaloon, ja niin Kuin kuvastimessa -niminen tutkimus liittyikin. Tutkimusmateriaalina olivat Taivalkosken Päätalo-instituuttiin arkistoidut lukijakirjeet.

Iijoki-sarjan Puolangalla syntynyt Ylönen osasi jo valmiiksi lähes ulkoa.

Minä pärjään, koska Kalle pärjäsi

Yhtyneiden Kuvalehtien Kaiku-henkilöstölehdessä Ritva Ylönen kertoi vuonna 2005 tutkineensa gradussaan Iijoki-sarjan lukukokemuksen vaikutusta suuren muuton sukupolven identiteetin rakentamiseen ja uusintamiseen.

Tutkimus osoitti, että maalta kaupunkiin muuttaneille Iijoki-sarja aktivoi lapsuuden ja nuoruuden ajan ehkä koteloituneena olleen identiteetin. Lukija samaistui Kalleen ja koki hänen kauttaan uudelleen omat usein kipeät kokemuksensa. Lukukokemus

oli vapauttava ja terapeuttilinen. Mekin pärjätään, koska Kalle pärjasi.

Ritva Ylönen on kirjoittanut Kallesta myös sivuainetutkielman Todellisuuden vanki kritiikin kahleissa, ja nyt on siis väitöskirjan vuoro.

Erilaiset lukumallit

Pitääkö paikkansa, että Kalle oli lukijoiden rakastama, mutta kriitikoiden hyljeksimä?

Päätalon matkassa -blogille Ritva Ylönen kertoo, että näin oli alussa. ”Mutta kyllähän ne loppupäässä lähentyivät toisiaan.”

Ylösen mukaan kriitikkojen ja tavallisten lukijoiden ristiriidan syynä olivat erilaiset lukumallit. Aluksi kriitikot arvioivat Iijoki-sarjaa romaanitaiteena ja esteettisin mittarein. Kun Päätalosta sitten tuli ilmiö ja hän sai professorin arvonimen kaltaisia arvostuksen merkkejä, häntä ei voitu enää sivuuttaa. Kriitikotkin alkoivat nostaa esiin hänen merkitystään historian, kielen ja kansanperinteen tallentajana.

Lääkettä koti-ikävään

Myös Ylöselle Päätalon kirjat olivat aluksi lääkettä koti-ikävään. Hän muutti parikymppisenä Puolangalta Helsinkiin ja löysi kirjastosta Koillismaa-sarjan romaanin Selkosen kansaa, josta se lähti. Iijoki-sarjan hän arvioi lukeneensa ainakin osaksi kymmenkunta kertaa.

”Olen Kainuusta kotoisin ja kokenut tämän suuren muuton. Päätalo on ollut minulle koti-ikävän lääkitsijä.”

”Kun tulin väsyneenä töistä kotiin ja istuin pöydän ääreen, otin vaan jonkun Päätalon kirjoista ja rupesin lukemaan. Kun se oli niin tuttua, niin tavallaan hermot laukesivat. Se oli lääkettä väsymykseen ja työelämän hermopaineeseen.”

Enää Ritva Ylönen ei lue Päätaloa.

”Varmaan tämä tutkimustyö on kypsyttänyt minut. Kirjat ovat niin tarkkaan päänupissani, ettei minun tarvitse enää palata niihin.”

Ritva Ylönen väitöstilaisuus pidetään Tampereen yliopistolla perjantaina 1.11. 2013. Väitöskirja nimi on Tervaksinen toteemi. Kalle Päätalon Iijoki-sarjan vastaanotto ja vaikutus,.

Kalle Päätalosta toinenkin väitöskirja

28. marraskuuta 2012, kello 14.17

Tiistaina Päätalon matkassa -blogissa kerrottiin helsinkiläisen mutta puolankalaislähtöisen Ritva Ylösen tekeillä olevasta väitöskirjasta, jonka aiheena on Iijoki-sarjan saama vastaanotto.

Uutisen julkaisemisen jälkeen sain viestin Sari Keskimalta Haapavedeltä.

”Olen itsekin puolankalaislähtöinen ja teen väitöstutkimusta Oulun yliopistoon Päätalosta. Aiheeni on kielitieteellinen, tutkin Päätalon kirjojen puhekieltä.”

Olin tietysti innoissani ja pyysin tarkempia tietoja. Sari tarkensi, että hänen tutkimuksensa aihe on puhekielen variaation funktiot Kalle Päätalon Iijoki-sarjassa.

Viimeistään satavuotisjuhlille

Tutkimuksen valmistumisaikaa on hankala määritellä, koska Sari Keskimaa tekee sitä työn ohella.

”Olen kuitenkin julkisesti Pääatalo-päivillä luvannut, että tutkimukseni valmistuu ennen Pääatalon syntymän 100-vuotisjuhla-vuotta eli ennen vuotta 2019. Jos jossakin vaiheessa pystyn tekemään tutkimusta täysipäiväisesti, prosessi tietysti nopeutuu.”

Väitöskirjasta tulee artikkelimuotoinen. Se koostuu noin neljästä artikkelista ja johdanto-osuudesta. Ensimmäinen artikkeli on parhaillaan arvioitavana eikä sitä ole vielä julkaistu. Nyt työn alla on toinen artikkeli, joka on tarkoitus saada noin vuoden sisällä valmiiksi.

Kallen ja Lainan murteiden taistelu

Sari Keskimaan gradun aiheena oli Kallen ja Lainan parisuhteen kuvaaminen murteiden ”taistelun” avulla. Sitä hän käsittelee myös ensimmäisessä artikkelissaan.

”Toisessa väitöskirja-artikkelissani tarkastelen Pääatalon murteenkäyttöä kansandialektologiselta kannalta, eli pyrin kartoittamaan Pääatalon Iijoki-sarjassa käyttämiä murteita sekä hänen käsityksiään niistä”, Sari Keskimaa kertoo.

Koukkuun Nuoruuden savotoista

Sari Keskimaa kertoo tutustuneensa Kalle Pääatalon tuotantoon jo nuorena, ehkä 13-vuotiaana. Hän nappasi Nuoruuden savotat vanhempiansa kirjahyllystä ja jäi heti koukkuun.

”Luin jo teini-ikäisenä Pääatalon tuotannon moneen kertaan. Olen tosiaan Puolangalta kotoisin, ja Pääatalon kirjojen kieli tuntui kotoisalta. Lisäksi liitin mielessäni Iijoki-sarjan oman sukuni historiaan, sillä puolankalainen ukkini oli syntynyt 1921 ja ollut Kallen kanssa yhtä aikaa armeijassa Iin Haminassa. Ukkini kertoi, että Pääatalo oli ollut nuorena ’komia mies.’”

Sitä Sari ei tiedä, oliko ukki joku Pääatalon kirjoissa esiintyvistä hahmoista.

”Kouluaikoina tein tietysti kaikki mahdolliset kirjaesitelmät Päätalosta, ja Päätalon kieli valikoitui luontevasti graduni aiheeksi. Pro gradu -työni Puhu kieltä, jota määkin tajuun – Murteiden kohtaaminen Kalle Päätalon Iijoki-sarjan Kallen ja Lainan parisuhteessa valmistui 2005.”

Näin talvisota tulee selkoseen

30. marraskuuta 2012, kello 13.21

Loimujen aikaan, 1937-1939

Suomi on sotakirjojen luvattu maa. Kaukopartiomiehet, sissit ja muut sankarit hyökkäävät, saartavat, puolustavat ja vetäytyvät yhtä varmasti joka vuosi viimeistään marraskuussa, kun isänpäivä koittaa.

Rintama ryskyy, mutta sitä ei perinteisissä sotakirjoissa kerrota, miltä sodan läheneminen tuntui tai miten sota koettiin kotirintamalla. Kalle Päätalo kertoo.

Talvisodan alkamisesta on tänään kulunut 73 vuotta. Mitä sodan lähenemisestä tavallisten ihmisten tasolla ajateltiin ja mitä puhuttiin? Sen kertoo *Loimujen aikaan*, joka alkaa vuodesta 1938 ja päättyy vuoden 1939 lopussa Kallen lähtiessä vapaaehtoisena armeijaan. Kirja on monen muun ohessa mestarillinen kuvaus tunnoista jännityksen lisääntyessä Euroopassa, Hitlerin ensimmä-

mäisistä invaasioista, suursodan alusta ja vihdoinkin Suomen joutumisesta Neuvostoliiton hyökkäyksen kohteeksi.

Taitavaan tapaansa Kalle luo sanoilla mielikuvia lukijan päähän. Romaani on todella vaikuttava tuodessaan uhkan koko ajan lähemmäksi arkisten toimien lomassa. Juuri näin oikeat ihmiset ovat kokeneet maailmansodan aattokuukaudet.

Samperlaini kerjää sotaa

Kalle kirjoittaa romaanin keskivaiheilla, ettei Suomea mainittu Euroopan suurten tapahtumien yhteydessä, mutta jännityksen tunnelmat olivat kuin lataantumassa olevan ukkosen enteitä. Kyse ei ollut vain lehtien ja radion uutisista, vaan jostain kaukaa painostavasta tunnelmasta, tulkitsen hänen tekstiään. Siihen vaikutti ainakin se, että seutukunnan tuttuja miehiä oli Karjalan kannaksella linnoitustöissä. Elettiin kesää 1938.

Syyskuussa tilanne näyttää ratkeavan. Englannin pääministeri Neville Chamberlain tuo Saksan-matkaltaan terveiset, että ”olemme saavuttaneet rauhan meidän ajaksemme”.

”Minkä perkeleen rauhan”, älähtää Hiltu-Jakki.

”Sovan ja vielä helevetin ison rytinän se Samperlaini tuolla meiningillä kerjää. Tietää sen, kun Hitlerin laista leuhaketta alakaa issoin valtakuntiin pääpamput pökkuroija, että entistä enemmän sen perhosparran vallanhimo kasvaa ja nousee päähän.”

Kummun Kallen toteutuva uni

Unistaan kuuluisa Kummun Kalle alkaa nähdä uudenlaisia eneneunia. Ne ovat niin kirkkaita, että Kalle selvittää unimaakaran töitä tällä kertaa ilman jatustelua.

”... oli sitä miehiä tässä Kummulla ja tapahtu tappauksia. Ja niitä miehiä oli kahta sorttia. Toiset niistä oli tosi kommeissa sotilasvaatteissa. Ne oli punakoita ja yöyreän kokosia. Toiset miehet, ja niitä oli paljon enempi, oli laihoja ja niillä oli reikäset vaateen-

retaleet päällään”, Kalle kertoo unestaan, joka tulisi jatkosodan aikana toteutumaan. Saksalaiset perustivat hänen mailleen sotavankileirin, josta kerrotaan Päätalon myöhemmissä kirjoissa.

Sitten Tshekkoslovakia joutuu Hitlerin painostamaksi.

”Siinä se oli taas Hitlerinvala! Tarkotan mitä se viime syksynä lupasi niin hövelisti ja pyhästi Enklantin pääministerille”, pääsee Hiltu-Jakko noitumaan.

Romppasen Väinö sanoo, ettei tästä mitään sotaa syty. Saksa vain ottaa Tshekkoslovakian suojelukseensa.

”Perkele Sekkoslovakia on nyt niin hyvässä suojeluksessa, että siellä määrejä Hitleri mitä tehään”, Jakki vastaa.

Viimeinen uitto

Keväällä 1939 Kalle on elämänsä viimeisessä uitossa. Sitä hän ei tietenkään silloin tiennyt, mutta ”kuitenkin tunsin jo silloin tähän uittokevääseen sisältyvän jotakin liikuttavan enteellistä”.

Ei hän sentään sotaa aavistellut, mutta jotain outoa kummin.

Kesällä 1939 maailman tilanteen jännittyminen oli Kallen mukaan nuorille myös jännittävää seurattavaa. Tällä kertaa Saksaa ei nujerrettaisi. Kalle suhtautuu naiivin myötämielisesti Hitleriin, koska tämä oli antanut näytteen kyvyistään poistamalla maastaan työttömyyden ja järjestämällä vuonna 1936 häikäisevät olympialaiset.

Kiestingin Karjalasta paennut Jeremias Rinnemaa toppuuttelee nuorten miesten intoilua:

”A elekeä työ nuoret miehet poajiko sovasta nuin kepehin miehin! Sotta ollah kauhie paikka. Mie tiijän, pojat, mittystä sota ollah...”

Jeru oli taistellut ensimmäisessä maailmansodassa tsaarin armeijassa ja paennut sitten Suomeen Venäjän vallankumousta.

Saksa hyökkää Puolaan

Elokuun loppupuolella 1939 jopa Hiltu-Jakki menee hiljaiseksi. On tullut tieto Saksan ja Neuvostoliiton hyökkäämättömyyssopimuksesta. ”Jospa nyt maalima rauhottusi”, toivoo Romppaseen postia hakemaan tullut mies.

Muutama päivä myöhemmin Kallen työmaalle metsänraivaukseen tuodaan tieto, että työt lopetetaan tähän. Saksa on hyökännyt aamulla Puolaan.

”Miten se pieni Puola-riepu pärjää jättiläisen kansa”, suree Riitu ja toimittaa lapsia Romppaseen ostamaan pari kolme kiloa kahvipöönii ja ainaski puolikymmentä killoa sokeria. Riitu tietää, että ne menevät kohta kortille. Hermannin tietää, että se on myöhäistä, Romppanen on jo ostettu melkein tyhjäksi.

”Se on perkele kohta kaikesta nuusa! Hyvä jos ei tule taas nälkäaika”, Hermannin sanoo sota-ajan kokeneena.

Rakennustöissä Inkeellä

Englanti ja Ranska julistavat Saksalle sodan. Kalle on nyt viimeisessä sotaa edeltävässä tienapaikassaan Inkeen koulun rakennustyömaalla. Pirtissä istuu lukenut mies, Koston viisaaksi kutsuttu Heikki Inget, joka ennustaa, ettei Saksa tyydy Puolan valloittamiseen.

”Siitä haiskahtaa suuret suunnitelmat, kun Hitler sano puheessaan, että ei ota päältäään sotilastakkia ennen kun on voittanu täyvellisesti.”

Sitten myös Neuvostoliitto marssii Puolaan.

”Venäläiset pelkäävät Saksan pöyhistyvän liikaa. Mitä muuten vasten ne oisi menneet Puolaan”, analysoi Huttulan Eino.

Venäläisten huoli ei aiheeton

Inkeen työmaalla muurari Pauli Halkola puhuu vaivihkaa Kallelle asioita, joita tämä ei ajan yleisessä ilmapiirissä ole koskaan en-

nen tullut ajatelleeksi. Linnoitustyöt Kannaksella ovat saattaneet venäläiset epäluuloisiksi eikä rajalta Pietariin ole kuin näppäset kolme peninkuormaa, Halkola muistuttaa.

Mutta eihän Suomi haudo hyökkäystä Venäjälle, vänkää Kalle.

”Ei Suomi. Mutta Venäjä pelkää, että jotkut suurvallat voivat tulla Suomen kautta”, Pauli sanoo ja varoittaa puhumusta ”tässä hengessä” linnoitustöistä suuressa sakissa.

Etupiiri sittenkin lähellä

Rakennusmestarin radiosta kuunnellaan uutisia. Neuvostoliitto ehdottaa neuvotteluja Baltian maille. Ennen pitkää myös Suomelle.

”Nyt alkoi jo tuntua siltä, että emme sittenkään asuneet tarpeeksi kaukana suurvaltojen etupiireistä.”

Eikä asuttu. Joukko työkavereita haetaan Inkeen koululta ylimääräisiin kertausharjoituksiin.

”Vain tällä mallilla ovat asijat...”

”Tilanne kehitty äkkiä. Sinun ja muitten suojeluskuntalaisten pitää tulla viimmestään aamulla kirkonkylään.”

Pian reserviläisten lähdettyä uutisissa kerrotaan Neuvostoliiton vaatineen Suomelta sotilastukikohtia käyttöönsä. Vain lähivaloilla ajavia kuorma-autokolonnnia alkaa poikkeilla öisin kahville Inkeelle. Kuljettajien vastaukset kysymyksiin ovat vältteleviä.

Onea olo pimeässä metsässä

Kallen oneaa tunnetta lisäävät voimakas mielikuviutus ja syysiltojen pimeys. Huhutaan metsästysreissulla nähdyn outoja kulkijoita ja venäjää puhuvia miehiä. Kalle istuu maantien varressa ja on kuulevinaan matalasti puhuttua outoa kieltä. Autojen valoissa kehtään ei näy, mutta aina pimeydessä hän vapisee kuin kuumeessa.

Ensimmäisenä YH-kutsujen jälkeisenä lauuantaina Taivalkosken kirkonkylä on mustanaan sotilas- ja suojeluskuntapukuisia miehiä. Mieliala on vielä optimistinen:

”Paskan sotia tästä kehittyi. Menee vain näissä reservihomeissa hukkaan hyvää pöllintekoaikaa.”

Sanojen optimismi on vain näennäistä. Miehet tekevät joukoittain ”parannuksia”.

Mainilan laukaukset

Mainilan laukauksista Kalle kuulee Kalle-sedältään halkosavotassa.

”Halonteot on nyt kaitasia asijoita. Saapa nähä mihin suuntaan tämä Suomen kohtalo ratkijaa. Nyt kun venäläinen katkasi suhteensa Suomeen ja väittää suomalaisten ökäytelleen heitä tykillä Mainilassa. Se Mainila on vissiin jossai Karjalan kannaksen puolella...”

Myrkynkylmän savottapäivän päätteeksi se sitten kuullaan setä-Kallelta.

”Nyt se on sitte alakanu! Sovaksi kallistu. Jo tänä aamuna venäläiset alottaneet hyökkäyksen.”

Vielä joulukuun ensimmäisenä aamuna Kalle ja Herkko lähtevät halontekoon, mutta iltapäivällä setä-Kalle hakee heidät pois. Nimismieheltä on käynyt käsky siirtyä Romppasensalmeen roomumiehiksi. Kyseessä on tärkeä väylä Suomussalmen rintamalle. Siltaa ei ole, vaan Kalle ja Herkko yhdessä muun muassa Hiltu-Jakin kanssa hoitavat roomua kahdessa vuorossa 12 tuntia kerrallaan.

Talliinin Joopille uusi vihamies

Aina Suojeluskuntaan vihamielisesti suhtautunut Hiltu-Jakki on mennyt sotaa edeltävinä viikkoina hiljaiseksi. ”Aukasi Talliinin Joopi nyt semmosen savotan, että sai ainaski yhden vihamiehen”, hän nyt puuskahtaa.

Sota tuo Kallioniemeenkin välittömästi uudet säännöt. Savua ei saa savupiipusta nousta ja leivän leivonta valoisana aikana on

lopetettava. Illalla peitetään ikkunat. ”Kuka takovaa millä hetkel-
lä on ilimalaivat päällä ja pommit niskassa”, hermostunut Herkko
noituu pirtissä oleville Riitulle ja Kallelle.

Roomulla kuljetetaan hiljaisia miehiä itään vieviä autoja ja he-
voskuormastoja. Lähimpien vihollisen partioitten tiedetään liik-
kuvan parinkymmenen kilometrin päässä, mutta roomumiehillä
ei ole mitään kättä pitempää. Öisin kuuluu jyrinää ja taivaanranta
punoittaa. Perääntyvät suomalaiset polttavat talot Suomussalmen
pohjoisosissa.

Kalle kertoi ennen Keskisarjaa

Historioitsija Teemu Keskisarjan tänä syksynä ilmestyneessä kir-
jassa Raaka tie Raatteeseen kerrotaan, että venäläiset etenivät no-
peasti Suomussalmelle, koska heillä oli suomalaisia oppaita. Kalle
Päätalon lukijoille tämä ei ole mikään uutinen. Vuonna 1976 il-
mestyneessä kirjassa Hiltu-Jakki sanoo, että he tulivat synkkäin
syönmaihen yli, koska Kijannan kommunistit opastivat.

”Niitähän lappo sillon pulavuosina jos kuinka helevetin paljo
isonpilikotuksen taakse. Muutamista kylistä meni miehet lähes
sukupuuttoon... Tässä nyt nähhään seuraukset, kun Suomen
herrat pistivät jätkän niin ahtaan etteen sillon Vinhuvuutin ai-
kana! Eipä ole viime vuosina, kun on ollu työtä ja leipää, ollu
rajalla issoa vilskettä. Ainakaa ittää kohti menijöistä...”

Nyt idästä alkaa tulla myös paluukuormia. Lavalta näkyy so-
jottavia jalkapareja ja jopa kokonaisia alavartaloita. Vähitellen
näihin kuormiin tottui, mutta ”... joka kerta kuitenkin ruumiit-
ten näkeminen kouri rintaa, etenkin kirkkaina kuutamoöinä, kun
kaatuneitten repeilleistä vaatteista erottui niihin imeytynyt veri.
Joskus tuntui raju nykäisy selkärangassa, kun havujen alta näkyi
vain yksi saapas, jonka parina oli paljas, katkennut tynkä”, Kalle
kirjoittaa niiden joulukuisten öiden tuntemuksistaan.

Hyvästit ja evakkoon

Kaikesta huolimatta venäläisiä kohtaan ei tunneta vain vihaa, vaan myös sääliä.

”On se kauheata, kun ne venäläiset ajettiin tämmösiin pakkaasiin niin huonoissa ketineissä. Ja kun niillä ei ole ehki suksia. Nii-tä kuuluu paleltuvan Kijannan mehtiin kun russakoita, läjittäin”, suree Simosen Selma.

Viimein tulee käsky, että myös Jokijärveltä on lähdeittävä evakkoon. Riitu vesittelee hetken, ja tarttuu sitten luonteensa mukaisesti toimeen: ”Ihmisen on pakko ottaa vastaan tuli tuohta eli malakaa... Ei muuta, ruvetaan touhuamaan lähtöä.”

Hyvästelemään tulevalla Simosen Simpalla on piukea ääni ja vedet silmissä. ”Että jos ei enää näillä maallisilla silimillä satuttasi näkemään... Siitä ainaski jääpi rauhallinen mieli, että on aina eletty sovussa.”

Samaa mieltä on Riitu: ”Me on varmasti eletty sovussa... eikä jää mikkää tuntoa kalavamaan. Oltu rakkaimpia naapuruksia... Tasattu viimenen tupakkihyppysellinen...”

Lähtiäisiksi juodaan kahvit viimeisistä pöönistä ja sipuljetaan vielä kerran juustoleipää sekaan. Sitten lähdetään kohti tuntematonta.

Niin tekee myös Kalle. Hän lähtee nimismiehen kansliaan ilmoittautumaan vapaaehtoisena armeijaan.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kolmen sukupolven häpeä eli Kallen, isä-Herkon ja vaari-Ukkelin rokulipäivä aiheutettiin juomalla Vaakuna-, Pöytä- ja Pomeranssiviinaa. Viinat tarjosi Kumpuun kylään tullut Ukkelin vävy Veetu Kylmäluoma.

Kysymys: Heikinkallion Sakulla oli ratkaiseva merkitys Kallen elämään, sillä hän tutustutti Lainan ja Kallen toisiinsa. Missä rakennuksen tarkkuudella Saku ja Kalle tapasivat ensi kerran?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 30.11.2012 21.45

Pitkä ja hyvä postaus, kiitos siitä.

Loimujen aikaan kuuluu mielestäni Iijoki-sarjan 3-4 parhaan kirjan joukkoon. Lähenevän sodan tunnelmat ovat pieni osa siitä. Suosittelen sitä aloittelijoille.

Sotavuosiin sijoittuvat Päätalon puolentusinaa kirjaa tuovat hyvin esiin myös kotirintaman asiat ja naisten osan sota-ajan Suomessa. Hienoa että nuoret tutkijat (Jenni Jantuinen ym.) ovat asiaan tarttuneet.

Taistelujakin pääsemme seuraamaan jatkosodan hyökkäysvaiheen alun osalta. Kiestingin sotatiellä hyvin realistisesti ja todentuntuaisesti.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 1.12.2012 10.43

Olen muuten samaa mieltä, mutta minusta Iijoki-sarja on ainakin ensimmäisellä kerralla luettava alkuperäisessä ilmestymisjärjestyksessä. Tunnesiteen syveneminen sen perushenkilöihin on aivan olennainen juttu.

jormanen kirjoitti 1.12.2012 11.58

Minä luin ensimmäisen kerran (1995–96) hajanaisessa järjestyksessä, mitä kirjastosta sattui löytymään. Toisen kerran (v. 2002) tarkasti kronologisessa aikajärjestyksessä. Sittenmin yksittäisiä kirjoja uudestaan, ainakin ne kotihyllystä löytyvät muuamat.

Naispuoliselta työkaverilta loppui urakka numero kolmoseen, Kunnan jauhoihin, sen ahdistavuuden vuoksi...

Aini Vääräniemi kirjoitti 12.2.2013 22.31

Tästähi löyty mielenkiintonen sana, Jeremias Rinnemaan 'po-
ajie'. Se essiintyy Taivalkoskella, ainahi teällä Mehtäkylässä, muo-
vossa 'poalie'.

Joskus ennen sottie oli seurat jossain talossa. Saarnamies ja
joomies istuvat pöyvvän taakse, muttei alakaneet heti sananseli-
tykseen. Lopulta talon vanhaemäntä komenti: 'Alakoahan poalie!'

Loimujen ja lähdön aikaan

4. joulukuuta 2012, kello 14.36

Loimujen aikaan on yllättävän valoisa romaani, kun ottaa huo-
mioon, että se päättyy talvisotaan, kallioniemeläisten evakkoon
ja Päätalon Kallen itsensä lähtöön kohti asepalvelusta Korialla.

Se päättää myös Iijoki-sarjan sisällä olevan kuuden kirjan ko-
konaisuuden Kallen lapsuudesta ja nuoruudesta Jokijärvellä ja
Taivalkosken ja sen lähiseutujen savotoissa. Ouluun menevään
linja-autoon noustuaan hän ei enää palaa asumaan lapsuuden-
kotiinsa.

Kuten jo edellisessä kirjoituksessa tuli todettua, Kalle kertoo
erityisen taitavasti sodan lähestymisestä Suomeen ja suomalais-
ten mieliin, mutta tämä on vain pieni osa yli 600-sivuista kirjaa.
Eniten siinäkin tehdään töitä. Ja mikä oli tehdessä, kun 1938–39
elettiin työmiehen kannalta sellaista tiena-aikaa, että Herkkokin
oli mielissään.

Missä olisimme nyt, jos sota ei olisi katkaissut 1930-luvun lopun taloudellista nousua viideksi vuodeksi?

Haaveet kaatuu

Ja mitä olisi tapahtunut Kallelle? Loimujen ajassa hänelle avautuu hetkeksi mahdollisuus toisenlaiseen ammattiin putkimiehenä. Inkeen koulun työmaalla hän repsikoi lupsakkaa raahelaista putkimiestä, joka tarjoaa pääsyä suoraan nuoremmaksi putkimieheksi kaupungissa.

Tästähän Kalle on pitkään haaveillut: kävisi päivätöissä ja kirjoittaisi pyhät ja yönseudut. Haave kaatuu saman tien, kun putkimies kutsutaan ylimääräisiin kertausharjoituksiin ja rakennustyöt lopetetaan. Putkimiestä hän ei nähnyt enää koskaan.

Ei ole kauan siitä, kun Kalle tienasi potunkaivussa kaksi markkaa päivässä. Nyt Kallesta kehittyy parkkuulanssin kuningas ja ansiot ovat sen mukaiset. Kilpailuhengen siivittämänä hän kuori 7,8 kuutiota pöllä päivässä. Kuutiohinta oli 14 markkaa, joten päiväansio ylitti satasen.

Parkkuu tarkoitti sitä, että pöllit kuorittiin keväällä metsässä ennen uittoa. Käsi­pelillä tietenkin.

Pohjolan elinkautisia

Kallelle Loimujen ajassa alkaa myös valjeta, ettei hänen tarvitsekaan oppia kaupunkilaisten hienoja puhetapoja edetäkseen kirjallisissa haaveissaan. Jussi Lainion novellikokoelma Pohjolan elinkautisia avaa jonkilaisen henkisen takalukon. Jatkien elämä ja koko Pohjois-Suomen elämänpiiri on kirjan väärti.

”... kun hiihomma ukon kansa järveä, tuli mieleen, että tämä kuutamoyö pitäsi pystyä kuvaamaan, että saisi semmoset elää ja kokea, jotka eivät muuten tämmöstä näe. Järven lumipinta ja viittain kuura välpättivät kuin hopeahöyhenissä, ja varjot makasi

nokimustina lumella... Mielessä pyörii monenlaisia ihmiskohtaloita”, Kalle pohtii talvella 1937.

Aikaa haaveiden toteutumiseen on vielä yli 20 vuotta, mutta juuri tuon kaiken Kalle oppi.

Kirjassa Kalle myös kirjoittaa ja lähettää lehtiin ensimmäiset kertomuksensa. Kuluttajain lehteen lähetetty Naapurukset -otsikoilla on toivottoman kömpelöä työtä, Kalle itsekin toteaa 40 vuotta myöhemmin.

Mutta Nuoren Voiman kirjoituskilpailuun lähettämällään tarinalla Kalle voitti kolmannen palkinnon ja 200 markkaa. Aihe oli lukeminen harrastuksena. Kirjoitusta ei koskaan julkaistu eikä palkintorahoja maksettu. Sota tuli väliin.

Miten tämän nyt summaisi itseään ihan hirveästi toistamatta. Myös Loimujen aikaan on loistava työ. Kalle oli löytänyt 1970-luvulla hyvän rytmin ja itsestään tarkan ajan kuvaajan sekä kielellä herkuttelijan. Työ ei vielä alkanut painaa niin kuin sitten jo 1980-luvulla julkaistujen haastattelujen perusteella kävi. Tämä on vasta Iijoki-sarjan osa kuusi. Noin tämän mittaiseksi Kalle oli aloittaessaan kuvitellut koko sarjan. Nyt niitä oli tehtävä vielä 20, suureksi osaksi velvollisuudesta lukijoita kohtaan.

Selkosen sanontoja

Silmäänkää et istu siihen! Ylös ja rikeneen! => Varmasti et istu siihen, heti ylös!

Kokkouta mulukkumarkkinoille. => Asevelvollisten kutsunnat.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kalle ja Heikinkallion Saku tapasivat Kurkijärven varusvarastolla.

Kysymys: Miten Kallen 2-3 vuotiaana sairastama tuhkarokko parannettiin?

Keskustelua

Mikko Ihalainen kirjoitti 5.12.2012 11.47

Hoksin vasta nyt viikonloppuna Viikkolehdessä olleesta Kai Hirvasnoron jutusta, että hän kirjoittaa myös tätä blogia.

Jos sallitte, niin jatustelen tällä kohtaa myös aiempia blogijuttuja. Ensinnäkin kiittelen Kaitsua, että olemme saaneet sinusta vankan pönkäpuun Kallen kirjoille. Olen aina luottanut dekkariarvosteluihisi, joten me Päätalofanit saimme nyt ihan ensirivin kriitikon joukkoomme. Kiitos analyttisistä ja virkistävistä kirjoituksistasi. Mukana on monia tuoreita lähestymiskulmia. Pitääpä esittää Päätaloseuralle, että kysyvät sinua Päätalopäiville porisemaan. Itse pidin siellä lukijanpuheenvuoron kesällä 1988. Luennoitsijoina olivat silloin kirjailija Hannu Niklander ja professori J-P Roos, jonka sanomisiin viittaat tämän blogimatkasi alussa.

Syyskuun arkistojutusta luin viittauksen Viikkolehdessä olleeseen haastatteluun, missä kirjallisuuden emeritusprofessori ennakoi Päätalon unohtuvan. Kun aikanaan luin tuota Yrjö Varpion haastattelua, jouduin riipimään ilmaa hampaitteni läpi. Olin pitänyt hänen Väinö Linna-elämäkerrastaan. Mutta se suivautti, että hän ennusti Kallen unohtuvan, kuten kävi aikanaan Väinö Katajalle. Mietin, kuinka tuon tasoinen mies voi edes ennustaa noin. Sen voi sanoa aamenella, että Kassu tulee porskuttamaan jatkossakin.

Lopuksi tuoreimpaan kirjoitukseen ja sodan uhkan kuvaukseen. Muistan, kuinka noita sivuja ensi kertaa lukiessani menetin hetkeksi ajan ja paikan tajun. Postilaatikolla käydessä tuntui, että sieltä tulee YH-kutsu muun postin joukossa. Ja hyvä, että en alkanut sovitella pimennysverhoja ikkunoihin!

Kai Hirvasnoro kirjoitti 5.12.2012 12.07

Mikko Ihalaisen kanssa olemme olleet yhteydessä ennenkin. Vanhoista Päätaló-sanomista olen lukenut monista aktiviteeteistasi tämän asian parissa.

Minä pahoin pelkään, että Varpio oli oikeassa ja Kallelle käy niin kuin hänen omille suosikeilleen, kuten Toivo Pekkaselle ja oliko se eräkirjojen kirjoittaja A.E. Järvinen. Ei heitä kukaan enää muista. Arvioni on pitkälti mutua, myönnetään, mutta on vaikea nähdä, miten nuoremmat sukupolvet kiinnostuisivat hänen kirjoistaan. Pallo on nähdäkseni kustantaja Gummeruksella.

Mikko Ihalainen kirjoitti 5.12.2012 15.08

Silläpä meidän pitää tätä ilosanomaa levittää kaikilla foorumeilla. Katajalla ja Pekkasella ei ollut aktiivisesti toimivaa nimikkoseuraa kuten Kallella. Meidän nykyisten ja tulevien fanien etuna on myös se, että kirjoissa hyvin kuvatut autenttiset paikat ovat meidän jokaisen nähtävänä myös luonnossa.

Kallen kalpea talvisota

7. joulukuuta 2012, kello 14.06

Ahdistettu maa, 1939-1940

Osasi se Kalle murjaista huononkin romaanin. *Ahdistettu maa* on talvisota-romaanini, josta ajan ahdinko ei välity millään lailla.

Kalle jaarittelee varusmiespalveluksestaan Korialla juuri sillä tavalla kuin häneen ennakkoluuloisesti suhtautuvat luulevat Kallen tekävän kaikissa kirjoissaan.

Romaanista valtaosan Kalle on pioneerien koulutuskeskuksessa Korialla. Ilman toistuvia ilmahälytyksiä lukija ei tietäisi hänen kuvaavan sotaa käyvää maata. Voiko olla mahdollista, ettei tuvassakaan puhuttu talvisodan taisteluista ja Suomen asemasta tätä enempää? Paljon enemmän panostettiin Lauluja ja muistoja -vihkoihin.

Läheisimmän kosketuksen sotaan Kallen ryhmä saa, kun tuopaan majoitetaan rintamalle paluuta odottava haavoittunut rintamapioneeri.

”Sota on kauheaa... Sitä ei osaa kuvitella... Ja kun ollaan vielä lähes lapsia... Ja pitää lähteä tapettavaksi...” hän sopertaa.

Ahdistetussa maassa Kallen henkilökaarti uusiutuu kokonaan. Mukaan tulee Ilmari Vouvila, joka pysyy Iijoki-sarjassa loppuun asti. Kalle johdattaa hänet myöhemmin Tampereella rakennustyöläiseksi ja rakentamaan talon melkein naapuriiinsa Kirvestielle.

Eniten melua itsestään pitävä Vimpari on alokasporukan näkyvin hahmo. Kalle ei pidä ”isoa aisaansa” mainostavasta Vimparista, ja on helppo ymmärtää, miksi.

Kiinnostavin hahmo Kallen tuvassa olisi vasemmistolehtiin kirjoitellut Tuonola, joka opettaa muille alokkaille, mikä on sotapropagandaa ja mikä ei. Tuonolan Kalle jättää harmittavasti vähäiseen sivurooliin.

Soppatykin vartijaksi

Kallen armeija-ajan lopun ratkaisee talvisodan loppumisen jälkeen tapahtuva reserviläisten kotiuttaminen. Hän ilmoittautuu keittiömieheksi ja soppatykin vierellä hänen matkansa jatkuu haavoittumiseen asti.

Tässä kirjassa paljastuu Kallesta yksi heikkous kirjailijana. Hän kuvitteli itselleen suuret käänteet myös lukijan kannalta kiinnostaviksi, vaikka Kallen armeija-aika oli samanlaista ajan tappamista, minkä kaikki armeijan käyneet tuntevat.

Seikkailu Petsamoon

Toisenlaisella painotuksella Ahdistettu maakin olisi vähintään onnistunut romaani. Talvisodan jälkeen pioneerit viedään Jäämerentielle ja aina Petsamoon saakka korjaamaan tietä ja siltoja. Liinahamarin satama on nyt Suomen ainoa henkireikä ulkomailmaan. Tämä jakso on tutun vetävää Kallea ja siitä olisi mielellään lukenut enemmänkin.

Kalle kulki pioneerikomppanian mukana koko 531 kilometrin matkan Jäämerentietä ensin Liinahamariin ja sitten takaisin Rovaniemelle. Alkukesän 1940 tien korjausmatka lumosi Kallen ja tässä osiossa Kalle lumoa taas lukijansa. Lapin yötön yö, kumpuilevat maisemat, tutusta poikkeava kasvillisuus ja vesistöt heittäivät henkiin sellaisina kuin hän ne vuonna 1940 näki.

”Minulle tuli tunne kuin olisin saapumassa satumaahan, kaaruun satumaahan jossa kasvoi lehdettömiä kakkäräkoivuja ja jonka ympärillä kohosivat lumen kirjavoittamat tunturien rinteet.”

Petsamon luostarissa ja Liinahamarin satamassa

Vielä satumaisempi oli Petsamon yläluostari, jonka läheisyyteen Kalle ja muut pioneerit majoittuivat. Kalle oli lukenut Santeri Ivalon kirjasta, miten Juho Vesainen (oikeasti Pekka) joukkioineen hyökkäsi ehkä 1533 perustettuun luostariin jouluyönä 1589, tappoi munkit ja poltti rakennukset. Nyt Kalle pääsi sisälle uudelleen 1890-luvulla rakennettuun luostariin, jota neuvostosotilaat pitivät hallussaan talvisodan ajan. Välillä piti hieraista silmiä varmistukseen, ettei se ollut vain unta.

Seikkailujen matka huipentuu Liinahamarin satamaan, missä Kallekin osallistuu erään laivan kuorman purkuun ja saa siitä palkinnoksi herkkuaterian laivassa. Ihmeiden ihme on kokki, musta mies.

Liinahamarin kautta Suomeen kuljetetaan valtavat määrät piikkilankaa. Kun Saksa samaan aikaan miehittää Norjan ja pioneerit pannaan tien korjauksen jälkeen rakentamaan miinakenttiä, vaikka niitä piti purkaa, alkaa hyväuskoisinkin ymmärtää, että keväällä solmittu rauha Neuvostoliiton kanssa taitaa olla vain välitila.

Sau-Herran tiellä

Mutta vielä vastaan tulee yksi erikoisuus. Komppania siirretään seuraavaksi Savukoskelle ja matka Kitiseltä sinne ajetaan Sau-Herran tietä.

”Se on ollu semmonen omalaatunen rikas ja lukenu mies Saukoskelta. Kun ei saanu valtion varoja tähän Saukosken ja Pelkosenniemen välisen tiehen, teetti töitä omilla varoilhan pitkiä taipaleita”, selvittää Juutuan Janne kavereilleen.

Sau-Herra oli Gabriel (Kaleb) Savukoski (27.9.1879–20.7.1929) joka todella rakennutti Lapin muusta tieverkosta erillisen tiensä.

Selkosen sanontoja

Hypellä kalakauppiasta. => Lämmitellä hyppien ja roimien käsiä ristiin rinnan yli.

Kotiseuvun reissumies. => Metsätyömies, joka ei ollut käynyt vähintään kolmessa näistä paikoista: Rovaniemi, Sodankylä, Kitilä, Ivalo, Kemijärvi, Pelkosenniemi, Savukoski ja Kuolajärvi.

Saikka visottaa mahan. => Tee kovettaa vatsan.

Elämän varsitiellä

Sivu 3948: 13.3.1940, talvisota loppuu.

Sivu 4112: Kalle juo ensi kerran olutta. Paikka on ravintola Lapinmaan puseropuoli Rovaniemellä.

Sivu 4187: Pioneerikaveri Puranen opettaa Kallen ajamaan armeijan kuorma-autoa.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen tuhkarokkoa parannettiin pitämällä hänet viisi viikkoa pimeässä pöksässä.

Kysymys: Mitkä olivat Hiltu-Jakin oikeat nimet?

Keskustelua

hikkaj kirjoitti 8.12.2012 9.45

'Osasi se Kalle murjaista huononkin romaanin...' Samaa mieltä ja koko jatkokappaleesi kanssa.

On mahtanut Kallea itseäänkin jälkeenpäin vaivata, että suhkuksi meni.

Mikko Ihalainen kirjoitti 10.12.2012 8.47

Hyvä Kaitsu! Tätä juuri tarkoitin, kun puhuin sinusta kriitikkona arvostavaan sävyyn. Kirja-arvostelu on sitä, että esitetään myös kritiikkiä. Kun itse tein aikanaan muutaman kirja-arvostelun Kallen kirjoista, en moittinut puolellakaan sanalla ikoniani. Ja silloinhan peli ei ole rehellistä. Puolustelin itseäni, että kun Kalle oli elossa ja olimme jatkuvasti puhelin- ja kirjeyhteydessä.

Iijoki-sarjan kanssa olin kutakuinkin rehellinen, kun mielestäni kaikki romaanit olivat hyviä. Hyvästi Iijoki -ja Pöhlökanto Iijoen törmässä -kirjojen välissä ilmestyneet Sateenkaari pakenee

ja Juoksuhautojen jälkeen olisivat kaivanneet jotain kielteistäkin sanomista, mutta jätinpä sanomatta.

Rustasin myös pari teatteriarvostelua Kallen kirjojen pohjalta tehdyistä näytelmistä. Tampereella olimme Kallen ja Leenan kanssa samassa esityksessä. Arvostelussa moitiskelin hiukan nimiosan esittäjä Kari Hakalaa. Muistan elävästi, kuinka soitin Kallelle sunnuntai-iltana ja luin hänelle puhelimesta teatteriarvosteluni. Hän ei luonnollisestikaan ollut vailla mitään ”tarkistuksia”.

Itse muistan pitäneeni myös tästä Ahdistettu maa -romaanista lähinnä hersyvän kasarmihuumorin vuoksi. Ja sainhan siitä kopsotti uusia nimiä keräämäni Iijoki-sarjan henkilöluetteloon.

Kesällä ortodoksiseen kirkkoon liittyneenä kiitän myös Petsamon luostarin hoksauttamisesta. Luin nämä sivut uudelleen viikonloppuna. Luostari kiinnosti siinäkin mielessä, että myös sieltä tulivat munkit evakkoon Heinäveden Uuteen Valamoon. Sinne metsäkalmistoon heidät on myös haudattu. Kerroin tämän seikan, kun olin kesällä luostarioppaana.

hemmo kirjoitti 10.12.2012 15.10

Minusta on kyllä hienoa, että joku kirjoitti talvisodasta tavalta, jolla Kalle sen teki. Ajanjaksohan on suomalaisten tajunnassa jonkinmoinen ”pyhä sota”, joten oli todella yllättävää ja virkistävääkin lukea ajasta vähän eri suunnasta. Todella: tuntui välillä aivan käsittämättömältä, että kansakunta olisi ollut viimeisellä reunalla. Sen verran rauhaisalta ajanjakso Kallen kertomana vaikutti.

Tylsä kirja minusta ei ollut, avartava kylläkin.

Koskettavaa oli lukea poikien ruokavaraston verotuksesta. Oma isäni kertoi, miten vartiossa ollessaan ryömi leipävaraston alle ja iski pistimellä lattian raosta itselleen limpun. Olisi rangaistus sitten ollut kuinka suuri tahansa, nälkä ei sitä kysynyt. Päälimmäinen muisto sota-ajasta tuntui olevan jatkuva nälkä. Taistelujahan oli ajallisesti sittenkin lyhyen aikaa muuten pitkästä ajanjaksosta. Tässä mielessä ”sotakirjallisuus” antaa ajasta aivan

erilaisen kuvan. Kallen koko sota-ajan kuvaus on minusta aivan upea! Ja hyvin uskottava.

Kalle ei säästele päähenkilöään. Eikös tämän kirjan lopussa ollut kuvaus Kallen matkasta kirjeenvaihtokaverin luokse Kemi-järvelle? Harva mies pystyy kertomaan noin hellyttävän hauskaasti saamistaan pakeista!

Myyttisen suomalaisen humalan koko kaari Kallen junamatkalla

10. joulukuuta 2012, kello 13.41

Miinoitettu rauha, 1940

Heinä-elokuussa 1940 Kalle Päätaalo pääsi ensi kerran lomalle armeijasta, johon oli mennyt vuoden 1939 viimeisinä päivinä. Paluun ”iloinen junamatka” Oulusta Rovaniemelle sisältää lyömättömän humalakohtauksen. Kalle vetää niin sanotusti perseet, ja itseään havainnoimalla tekee sosiologisen tarkan kuvauksen myyttisestä suomalaisesta humalasta ja sen eri vaiheista. Niitä voi eritellä peräti kymmenen.

Tausta oli se, että lomakieltojen päätyttyä jokainen lomalle lähijä lupasi vääpelille tuliaispullon, mutta kukaan ei sitä tuonut.

”Lähtee lomalle semmonen mies... Olen sen sortin sosialisti, että jos jollekki lupaan tosissani jotakin, sen myös täytän”, uhoaa

Kalle, joka varustetaan matkaan komppanian yhteisellä lomakilla ja vähän paremmissa lainavetimissä muutenkin. Purovaaran Eera lainaa matkamiehelle kapsäkin.

Paluu joukko-osastoon alkaa lupaavasti. Oulusta Kalle onnistuu hankkimaan neljä pulloa tikkuviinaa. Yksi vääpelille, yksi juodaan parhaiden kaverien kesken, yksi on kapsäkin vuokra Purovaaran Eeralle, Kalle suunnittelee. Silti jää vielä yksi ylimääräinen.

Oulun asemalla Kalle tapaa serkkunsa Neulikon Veikon, jonka kanssa yhteistä matkaa on Kemiin asti.

Kymmenen humalan askelta

1. Viinaa on paljon, mukavalta tuntuu

Junassa korpraali Kalle istuu serkkunsa ja tuntemattoman korpraalin välissä. Hyvä mieli ja sukulaisenrakkaus saavat Kallen ehdottamaan serkulle ryyppyä.

2. Ensimmäinen korkkaus

Mennään kapsäkin kanssa junan vessaan. ”Jos olet eno-Jakin poikia, niin hurauta raskaimman jälkeen!”

Otetaan ryyppyjä, irvistellään ja puhallellaan. Kolmanneksi mukaan otetaan aluksi illolta vaikuttanut korpaali samalta penkiltä. Hän esittäytyy Nisuhalmeen Reinoksi.

”Annetaan, poijat, pullon kiertää! Tuosta nuin! Olet, Reino, niin silmäänni mukava mies, että tätä kiikarointia ei alkuun lopeteta!”

Kolmeen mieheen pullo vajuu nopeasti ja siitä tulee ”naisille marjapullo”.

3. Alkaa laulattaa, ääni kohoa

Kallella on niin hyvä olo, että alkaa jo laulattaa. Kapsäkistä siirretään toinen pullo taskuun, sillä Purovaaran Eeralle voi sen lainan korvata muutenkin.

Palataan omille paikoille junanvaunuun. Enää ei pihistellä äänenkäytössä, vaikka ihmiset katsovat.

”... kun kerran olen päässyt ujoudestani, haluan myös ottaa kaiken irti tästä vapautuneesta olostani. Haluan olla joukon ensimmäinen myös puhumisessa, supliikkimiehenä, niin kuin olen ollut ensirivin työmies.”

4. Rehentelyä

Nisuhalmeele Kalle ryhtyy kehumaan seikkailujaan Petsamossa ja Liinahamarissa.

Hän myös rehentelee olleensa sammuttamassa metsäpaloa Korvatunturissa. Totta tarinassa on sen verran, että pioneirikomppanian komennuskunta kävi paloa tutkimassa, mutta Kalle oli mukana vain saattojoukoissa tien päähän Martinkylään. Nyt junassa nousuhumalainen Kalle oli kuitenkin se, joka sauvoi upseerien veneen Kemijoen viimeiseen perukkaan ja taisteli sitten paloa vastaan viikon päivät. Todellisuudessa komennuskunta palasi takaisin muutamassa päivässä, koska palo oli kaukana Neuvostoliiton puolella.

Olo on lysti ja laulattaa, tekee mieli lisää viinaa. Mennään Veikon kanssa vessaan avaamaan toinen pullo. Nisuhalmeele tuppaa mukaan, vaikka Kallea olivat alkaneet harmittaa hänen vähättelevät kysymyksensä Korvatunturin retkestä. Neljänneksi kimppeaan Kalle pyytää vaunujen välissä tupakoivan sotamies Väinö Junttilan, jota Kalle alkaa kutsua tämän kamppauksen vuoksi Vooku-Junttilaksi.

Kallen valtaa lähes kyyneleet pusertava kaveruuden tunne. Tehdään toinen marjapullo ja palataan paikoilleen.

5. Korkein kohta

Kalle rohkaistuu kysymään vastapäätä istuvalta emännältä, onko tällä komeita tyttäriä ja tarjoaa itseään vävyksi.

”Ja vaikka ite kehasen, niin saatta minusta semmosen vävyn, että kun menen pöllimehtään, niin jumaliste rutu rupejaa kuulu-maan! Samate työssä missä tahasa...”

Juna on jo niin lähellä Kemiä, että vielä on kohotettava tunnel-maa ennen kuin Veikko jää kyydistä. Vielä on kaksi pulloa jäljellä eikä muille kuin vääpelille ole mitään luvattukaan...

Kaikki neljä sulkeutuvat taas vessaan.

”Punohan, Väini, korkkia vastajenkoin! Ota huikat ja laita pul-lo kiertämään. Tätä kun riittää. Se on, ruotukaverit, sillä lailla, että ennen iukuritammalta kusi loppuu kun korpraali Päätalolta viina...!”

Kalle meltoaa yhä kovempaan ääneen ja kaverit toppuuttelevat, ettei konduktööri kuule.

Palataan vaunuun. Veikko jää Kemiin. Reinon ja Väinön kansa jatketaan ryypiskelyä. Kalle alkaa laulaa.

”Perkele tässä anneta surun tulla puseroon.”

Kolmas pullo tyhjenee.

Avataan neljäskin pullo.

”Tien viinani kansa niin kun lystään!”

Kun palataan vaunuun, Reino ottaa pullon taskuunsa, koska se on syvempi kuin Kallella. Pysyy paremmin piilossa.

6. *Lasku alkaa*

Junan jatkaessa matkaa Kalle nuokahtelee ja joutuu tapailemaan kyynärvarsillaan tukea reisistä. Hetkeksi tulee oksettava olo, mutta sen yli päästyään Kalle alkaa rehennellä Kemistä junaan tulleele naiselle, joka lukee Nyyrikkiä.

”Varmasti olen laittanut rakkauskertomuksia Nyyrikin toimittukseen, uskotteko neiti?”

Kalle laulaa Elämää juoksuhaidoissa.

Nisuhalmeen kanssa tulee riitaa ja hän poistuu toiseen vaunuun. Myös vieressä istunut Nyyrikkiä lukeva nainen vaihtaa paikkaa. Kallea alkaa itkettää. Muut matkustajat kannustavat häntä taas laulamaan.

”Lauloi mulle äiti armas, laulun lasna ollessain...”

Vastapäistä emäntää itkettää, niin myös Kalle liikuttuu omasta laulustaan.

7. Sammuminen

Kalle lähtee vaunusta. Pitää saada lisää viinaa, mutta lähes täysi pullo on Nisuhalmeen taskussa ja Nisuhalme ties missä.

Kalle käy vessassa ja palaa vaunuun housunlahkeet kusessa. Häpeissään hän käpertyy ikkunanurkkaan ja sammuu.

8. Tappelu

Juna alkaa saapua Rovaniemelle, mikä on Kallen päätepysäkki. Vooku-Junttila herättää ja alkaa kiirehtiä häntä ulos.

Häpeä, pelko, nopeasti ulos toisten silmistä.

Lisäksi komppanian lomalakki on kadonnut ja tilalle jätetty likainen reuhka. Lomalakki ja melkein täysi viinapullo ovat Nisuhalmeella.

Asemalla Kalle saa Nisuhalmeen kiinni ja vaatii omaisuuttaan takaisin. Nisuhalme iskee häntä pullolla päähän. Kallelta menee hetkeksi taju. Herättyään hän lähtee toikkaroimaan kohti maja-paikkaansa Syväsenvaaraa. Seuraava muistikuva on aivan toiselta suunnalta Ylikylän kansakoululta, mihin Kalle pyrkii sinnikkäästi yöpymään, vaikka vartiomies estelee vielä sinnikkäämmin.

9. Seuraava aamu

Herätessään Kalle tajuaa makaavansa sateessa. Hän on nukah-
tanut kaupungin laidalla sijaitsevalle männikkökankaalle. Miten
hän sinne on päätynyt, siitä ei ole havaintoa.

”Turvonnut pää ei ollut ainoa fyysinen vaivani. Lisäksi sisäl-
läni etoi niin ankarasti, että minun oli kumarruttava ja alettava
kaivella kurkkuani. Jäljistä näin, että olin oksentanut jo paikalle
tullessani.”

Kalle lähtee esikuntaan ilmoittautumaan.

10. Häpeä

Kuorma-auton lavalla Kalle pääsee Rovaniemeltä Savukoskelle. Omaan telttaan astuu tekoäreä mies. ”Näkee että te ihan puhisetta utelijaisuutta, että mikä on tehny tästä minun ennestään isosta päästä vielä isomman. Siihen särettiin lähes täysinäinen viinapullo. Ja vielä minun oma pulloni. Mutta enempää ei tänä iltana tipu tietoja...”

Ruokaa Kalle ei halua eikä häntä varten tarvitse porkkaakaan keittää. Väsynyt mies kääriytyy huopaan. Kaverit ja kamina lämmittävät vielä enemmän. Aamulla odottaa ilmoittautuminen komppanian päällikölle.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Hiltu-Jakki oli aluksi Jaakko Väisänen, mutta kun Joki-järvellä riitti Väisäsiä huonommiksi ja paremmiksi asti, hän muutti nimensä Jaakko Hiltulaksi.

Kysymys: Millä lailla Riitu tohtoroi ajoksia?

Keskustelua

Mikko Ihalainen kirjoitti 11.12.2012 7.34

Niin mukaansatempaavaa on Kallen kerronta, että junareissun lukeminen on joka kerta yhtä suivaisaa, kuin taskulämpimän kossun juonti. Kalle osaa tämänkin maalailla niin, että päätä kivistää myös lukijalla.

jormanen kirjoitti 12.12.2012 20.36

Tämä on yksi niitä Iijoki-sarjan kohtauksia, joissa Karosen mukaan kerronta yltyy huimaan menoon. Ja on yksi niistä Kemp-pisen mainitsemista päivistä, joissa Kalle ”kävelee ylimääräisen mutkan joutuakseen vaikeuksiin.” Miinoitettu rauha onkin paljon parempi kirja kuin se edellinen.

Leikkisä välirauha Savukoskella

13. joulukuuta 2012, kello 12.17

Kesällä 1940 Suomessa eletään kummallista rauhanaikaa. Sota Neuvostoliittoa vastaan oli päättynyt maaliskuussa, mutta pyöreäpäisinkin rivimies tajusi nopeasti, että kyseessä on todellakin välirauha päättyneen ja tulevan sodan keskellä. Eihän sitä silloin sillä nimellä tietenkään kutsuttu.

Kalle Päätalon pioneerikomppania on sijoitettu Savukoskelle linnoitustoihin. Rakennetaan juoksuhautoja, poteroita, pesäkkeitä ja korsuja. Panostetaan teitä sellaisista kohdista, joista ne on tarpeen tullen helppo räjäyttää. Miinakenttiä laajennetaan.

Miinoitettu rauha on osuva nimi aikaa kuvaavalle kirjalle.

Ahdistetun maan tapaan Kalle lavertelee tässäkin kirjassa turhan laveasti kokemuksistaan, mutta ajankuva on nyt mielenkiintoisempi. Rivisotilaiden kokemus ja poikamainen irrottelukin nousevat esille muistuttamaan siitä, että nämä olivat parikymppisiä nuorukaisia ja moni ensi kerran pitempään poissa kotoa.

Muonittajana Kalle pääsi helpolla ja oli oikeastaan elämänsä ensimmäisellä lomalla lapsuusvuosiensa jälkeen.

Kujeita ja politrukkeja

Leikkimieli valtasi porukan ja monenlaista jekkua tehtiin. Kalle sai kaveriltaan Ilmari Vouvilalta naskalirokotuksen ja kosti sen kähveltämällä eräästä lähetyksestä ravun, joka tarttui tiukalla otteella Vouvilan sormiin pelästyttäen koko telttakunnan. Kumpaakin tapausta muistellaan 1950-luvulle sijoittuvissa kirjoissa väsyttävyyteen asti.

Keväällä 1940 pioneerikomppaniaan leviää huhu, että joukkoon sijoitetaan politrukkeja mielialoja vakoilemaan ja niistä raportoimaan. Ainakin melkein kommunisti Vimpari ei usko, että pelkästään vakoilemaan.

”Eikö politrukki myös johattele mielialoja siihen suuntaan, että tyhymät sotamiehet ja alempi päällystö rupijaa hihkuun hurraata suurten johtajain pöljimmilleki toilauksille. Ainaski minä kommunistin pentuna rätnäilen asijaa tähän suuntaan.”

Lomalla olon tunnelmaa lisää se, että Kalle käy jatkuvasti kii-reettömillä muonanhakureissuilla Kemijärvellä. Kirkonkylässä istutaan kahviloissa ja kuunnellaan automaattigramofonista musiikkia.

Lisäksi Kalle käy ahkeraa ”kirjesotaa” tyttöjen kanssa ja pääsee ensi kerran edes mielikuvissaan pätemään tälläkin saralla.

Tekijämies murteidenkirjoittajana

Loppukesällä seuraa kova pettymys. Asevelvollisuuslakia on muutettu. Vuoden 1939 puolella riviin astuneen Kallen palvelusaika pitenee vuodesta puoleentoista, 1940 aloittaneiden kahteen vuoteen. Aletaan puhua petetyistä ikäluokista. Luonto kuohahtelee.

Armeija-aikaansa kuvatessaan Kalle on joutunut ottamaan kantaa muiden kuin oman murteensa kirjoittamiseen. Pioneerikompaniassa oli sotilaita Kallesta katsoen etelästä, lännestä ja pohjoisesta. Murteiden kirjoittajana hän osoittautuu tekijämieheksi.

Kahvipööniä pihistämässä

Edellisessä kirjassa pioneerit liittivät Jäämerentien muun Suomen yhteyteen ja siitä tulikin ainoa yhteys ulkomaailmaan. Pohjolan Liikenteen autot kuljettivat Liinahamarin satamasta kipeästi kaivattuja tarvikkeita ja myös kahvia, josta oli tullut huutava pula.

Mustassa pörssissä pöönät nousivat hintoihinsa ja kuljettajat pihistivät niitä satojen kilometrien pituisella matkalla.

Kalle kertoo, miten.

Aluksi keväällä 1940 kahvisäkin vajuttaminen oli helppoa. Minkä kuorman vastaanottaja sille mahtoi, jos säkki oli matkalla

revennyt ja papuja tippunut pitkin Jäämerentietä. Rohkeimmat kantoivat kokonaisia säkkejä kätköön tien varteen.

Kun valvontakonstit paranivat, keksittiin uusia tapoja.

”Viimesin keino kuuluu olevan semmonen, että automiehet pistävät putken pätkän kahvisäkin kylestä sisään. Kahvipöönät kun on kangassäkissä, niin sen läpi voi pujotella vitaseen katkastun putkenpään. Kun putki jää jyrkästi alaviistoon, sitä pitkin tippuu jatkuvasti kahvipapuja. Ehkä vain yksi kerrallaan, mutta silti yli viidensadan kilometrin matkan aikana kerkiää solua pöönä poikineen putken läpi automiehen pussiin... Kun putki sitten nypätään pois ja vielä nyplätään putken sivuun työntämät ristilangat paikoilleen, säkki näyttää koskemattomalta”, eräs autokuski kertoo Kallen ollessa matkalla lomalle.

Selkosen sanontoja

Päänsärkyä hoidettiin kastamalla sormien päät kahviin ja sivelemällä niillä otsaa ja ohimoita. Näin itseään hoitava Romppasen Iida vastaa nokerteluun, että ei kyse ole mistään taikomisesta.

”Kun kahvilla voitelee ohtasa ja ohimosa, on se tehosampi kun jos söisi päänkivistyslipun. Ainaski jos lipussa on huonoa kivistsypuluveria.”

Ennen voittoa emännät joivat vähintään kolme kuppia kahvia eli kaksi tavallista ja personkupin.

Pelata pismarkkia => Vilppi korttipelissä.

Elämän varsitiellä

Sivu 4822: Kalle näkee ensimmäiset saksalaiset sotilaat Rovaniemen asemalla. Hän ajattelee naiivisti, miten merkittävältä tuntuu, että viereisessä junassa on Kolmannen valtakunnan ja maailman mahtavimman armeijan voitosta voittoon edenneitä sotilaita.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Ajoksia hoidettiin loosterilla, johon Riitu survoi mas-saksi pihkaa, pyykkisaippuaa ja hienoa sokeria. Riitun mukaan se toimi näin: ”Loosteri immee kaikki märkänävän lihan ajoksen kärkeen valakeaksi navaksi, jonka pystyy puristamaan juurineen pois, kun loosteri ensin kypsytää ajoksen.”

Kysymys: Riitu oli Herkon sanassa Riitun tuuttero. Mitä olivat Manne, Arvi ja Riitun Vappu-sisar?

Rasputin ja Oulun Rasputin

16. joulukuuta 2012, kello 15.27

Miinoitetussa rauhassa Kalle kertoo 730 sivua lisää varusmiespalvelustaan. Tapahtumia ja elävyyttä on enemmän kuin edellisessä romaanissa Ahdistettu maa. Kun suurin osa romaanista kuitenkin vietetään oman komppanian parissa Savukoskella eristyksissä muusta maasta, jää tapahtumien suhde ympäröivään yhteiskuntaan saati Euroopan tapahtumiin luvattoman ohueksi sivumäärään nähden.

Vuoden 1940 ensimmäisten räntäsateiden aikaan komppania siirretään Ouluun ja majoitetaan Heinäpään kouluun. Jo alkaa tapahtua, ainakin Kallelle. Nuljuksesta kehkeytyy varsinainen naistenmies.

Jos kirjan anti muuten jää joitakin iloisen junamatkan kaltaisia välähdyksiä lukuunottamatta heppoiseksi, niin Kallen henkilö-

kuvaan se tuo paljon uutta. Varsinkin kun käytössä on nyt Kallen pojan äidin Kaarina Helinin marraskuussa Seura-lehdessä ilmestynyt kertomus Kallen ja Vesilahden ”Raijan” suhteen todellisesta laadusta. Kalle juoksi jo vuoden 1940 lopulla kiivaasti naisten perässä ja oli toisaalta heistä mustasukkainen.

Heti kun komppania pääsi Savukosken erämaasta Oulun iloihin, alkoi hurja punttaaminen. Kalle pääsi muonittajana muutenkin suhteellisen vapaasti liikkumaan kaupungilla, mutta armeija opetti jo silloin työteliämmänkin miehen pinnaamaan kaikessa mahdollisessa. Kalle keksi keinot, jotka mahdollistivat yöjalassa juoksun mielin määrin.

Saatille ja sitten toiselle

Oulussa hän rohkaistui pyytämään elokuvateatterin edessä seisovaa naista saatolle, ja pääsi. Nuorukaisvuosien suurimpiin kuulunut haave toteutui. Hän käveli kaupungissa naisen rinnalla ja pääsi perille asti Merikosken siltojen toiselle puolelle. Kallen ensimmäinen oikea tyttöystävä oli paria vuotta vaille kolmikymppinen ravintolan keittäjä Kerttu Putaankorva. Hän tuntui hirveän vanhalta.

Kun naisen iskeminen onnistui kerran, niin kai se onnistuu toisenkin, Kalle päätteli. Kertun ollessa iltavuorossa hän lähti kaupungille etsimään uutta seuraa ja hetkessä kainaloon tarttui serkkunsa taloutta Oulussa hoitanut hieman yksinkertainen maalaistyttö Kaarina.

Kalle pyöritti nyt kahta naista yhtä aikaa. Kaarinan luona oli mahdollista käydä päivisin, Kertun luona hänen työvuoroistaan riippuen yleensä aamuisin tai öisin. Omatunto hieman kolkutteli, mutta Kalle käytti kuitenkin yllättäen avautuneet mahdollisuudet täysimääräisesti hyväkseen.

Lisäksi hän alkoi tapailla toisen ravintolan keittäjää Maija Hanskia, joka ei kuitenkaan päästänyt Kallea asuntonsa alaeteistä pitemmälle.

Rasputin Katariinan hovissa

Näitä aikoja muistellessaan ja niistä vuonna 1979 kirjoittaessaan Kallen mieleen muistui joskus 1930-luvun uitossa ”paljon historiallista kirjallisuutta tutkineelta reissumieheltä” kuultu mojova juttu Rasputinista. Pakko se on jäljentää tähän.

”Kerrattain Rasputini, joka asu ja vaikutti tsaarin hovissa, alako esitellä Katariinalle, että hänen tarttisi päästä välillä pistäytyyn Ranskasa. Katariina ei tietysti oisi päästänyt Rasputiiniä. Sehän oisi tienny Katariinalle pitkää paastua. Arvasihan Katariina, että kun Rasputinin lainen velu pääsee Ranskan ilotalloihin, niin sillä ei muistu pitkiin aikoin tsaarin hovit mieleen.

Mutta Rasputini manku ja manku. Lopulta sano, että jos matkaa Ranskojen maahan ei rupija järjestyy, ei hänkään tule enää Katariinan kansa saman peiton alle. Eihän tsaarittaren kunnija antanu suoralta käjeltä myöntävä painostuksen alla. Siksi Katariina päätti panna Rasputinin tienaamaan urakalla Ranskan matkansa ja niin, että sai itte nauttija Rasputinin työn hedelmistä. Katariina sano: A rakas Rasputini, jos poarrat milma tulevana yönä kaksitoista kertoa, tulet soamah Ranskan matkasi.

Rasputinin ennestäänki pistäviin silimiin oli syttyny lissää tuietta, ja koska oli ilta, oli Rasputini sanonu: Laitetaan ja justih huja ropottamah! Niin Rasputini alako ropottaa. Ampu toisesa perrään syykeyvy ulos, ja Katariina sen kun voihki hekumasaan.

Peli jatku, ja jossaki vaiheessa Katariina uihki: Rakas Rasputini, eikö ollah enää tämän poartamisen perästä kun kaksi loakia jälellä.

Ei kun yksi, oli Rasputini oikassu rätinkijä. Miehä poarran jo yhettätoista kertoa...

Älä sie perelehen kojari rupie vetkuttelomah, oli Katariina kiihtyny. Yheksän koko loakia olet loppuh jaksanu ja nyt poarrat ensimmäistä sen peräh.

Rottiutu kova riita. Lopuksi Rasputini ärähti: Mitä myö turhoa riijelläh! Aletah alusta.

Kun Rasputini kuitenkin saman tien hyppäsi sängystä ja rupes kiskoon kiivaasti alushousuja kinttuihisa, Katariina sano: A mitä nyt, rakas Rasputini. Lupasit ruveta poartamah uutta tusinoa ja nyt karkoat vuotehestain.

Rasputini oli lähteny kävellä pihniin makkuusalista kalsareissaan ja nakannu olkasa yli: Mie alan, mutta en jätä enää rätin-kipuolta muistin varah. Nouvan ensin kirjurin tuohon pöyvän viereh...”

Oppia teoriassa ja käytännössä

Kallen komppaniassa olivat pitkälle samat tyypit, jotka ovat tuttuja Väinö Linnan Tuntemattoman jermuista tärkeileviin upseereihin, mutta yhtä lukuun ottamatta Kalle jää heidän henkilökuivissaan kakkoseksi. Kun nyt tähän teemaan päädyttiin, niin Tuntemattoman naistenmies Rahikaisen ansiot jäävät Linnalta perustelematta. Olivatko hänen menetelmänsä jotakuinkin samat kuin Kallen kaverina Oulussa kävelleen alikersantti Kylmäsalmen, joka opasti Kallea näin:

”Etkö tiedä, Kalle, että jo kävelytavalla herätetään naisväen mielenkiintoa. Jos kävelee ylväästi kuin kukko, sävähdyttää se kummasti naisten tunteita, jos taas kävelee niska kyssä ja rasakaasti askeltaen, muistuu tyttöjen mieleen eräs maalaistalossa tärkeä eläin.”

”Ja sitten, Kalle, kun tyttöjä puhutellaan, seistään molemmat peukalot sotilasvyön alle pistettyinä. Katseen täytyy suuntautua noin kolmenkymmenen asteen kulmassa vaakatasosta laskien ylös. Ja ole sen näköinen kuin harkitsisit, annatko kuulle määräkysen ampaista keskitaivaalle.”

Teoriaosuuden jälkeen Kylmäsalmi näytti Kallelle myös käytännössä, miten homma käy.

Selkosen sanontoja

Sekö puhuttellee tutakseen? => Tunnemmeko me toisemme?

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Herkon nimitykset sukulaisistaan olivat Mannenrönsä, Arvinpässykkä ja Vapun veätös.

Kysymys: Miksi Hermannin kiihtyi noitumaan Riitun Vappu-sisarta veätökseksi?

Keskustelua

Mikko Ihalainen kirjoitti 18.12.2012 9.02

Miinoitettu rauha on yksi Iijoki-sarjan suosikeistani. Reipasta sotilasnaurua lukija saa ihan riittämiin. Oma hohtonsa oli siinä, että Kalle tulee nyt pidemmäksi aikaa kotikaupunkiini Ouluun. Olihan hän toki viivähtänyt Oulussa ennenkin. Muistamme, kuinka helppoheikki möi ison ylänapin miehelle maalisutin. Tai sen, kun Kalle töppäili rautatieaseman ovella.

Kallen kuvaamia paikkoja löytyy edelleen Oulusta, mm. Heinäpään koulu, joka on tostosvanha ja edelleen käytössä. Sen sijaan Tähti on purettu, samoin Vapun asunto. Muistelen Kallen maininneen minulle, että se sijaitisi osoitteessa Heikinkatu 20.

Kielessä se oli Kallen salaisuus

19. joulukuuta 2012, kello 12.01

Ukkosen ääni, 1940-1941

Kalle Päätalon omana aikanaan ilmiömäisen suosion salaisuus rakentui varmaankin monista tekijöistä. Jo miehen tie armottoman ruumiillisen työn, köyhyyden sekä lukemattomien vaikeuksien kautta menestyskirjailijaksi oli tyyppiä todellisuus on tarua ihmeellisempää. Sitä seurattiin kirja kerrallaan yli neljänneksivuosisadan ajan.

Kallen valttina olivat myös aidot ihmiset, joista hän kertoi niin, että kun Iijoki-sarja päättyi 25 romaanin jälkeen, lukijat vaativat vielä lisäosan, jossa kerrotaan henkilöiden myöhemmät vaiheet.

Ehkä suurimpana selittäjänä jättipainoksille pidetään Iijoki-sarjan mahtavan värikästä kieltä. Omasta mielestään Kalle vietti lapsuutensa ja nuoruutensa yhdellä Suomen rikkaimmista muralueista eikä tee mieli väittää vastaan. Kun Kalle vielä oli todella hyvä murteiden – muidenkin kuin omansa – kirjoittaja, olivat lukijat myytyjä.

Kesällä uutisoitiin, että Sofi Oksasen Kun kyyhkys katosivat -romaanin 100.000:n ensipainos olisi ennätysmäinen. Kalle Päätalon 1983 ilmestynyttä Pohjalta ponnistaen -romaania painettiin kuitenkin 115.000 kappaletta vuonna 1983 ja 1980-luvulla kolme muutakin Päätaloa rikkoi saman rajan kuin Oksanen 2012.

Lukija soljui Kallen tarinaan

Iijoki-sarjasta väitöskirjaa kirjoittava Ritva Ylönen tarkasteli kielen merkitystä Päätalon lukijoille Kielikello-lehteen 3/2005 kirjoittamassaan artikkelissa. Materiaalina olivat muun muassa Kallen lukijoiltaan saamat kirjeet.

Ylönen kirjoitti monien samastuneen lukemaansa niin voimakkaasti, että he ottivat Kallen paikan kertomuksessa. Päätalon pikkutarkkaa asioiden ja tunteiden kuvausta on moitittu paljon, mutta hänen lukijoilleen se teki samastumisen mahdolliseksi. Lukijalla oli aikaa soljua tarinaan. Ylönen lainaa Kallen repliikkien kieltä tutkinutta Marsa Luukkosta, joka on todennut hänen ohjaavan lukijan mieltä ja käynnistävän lukijan pään sisällä elävän kuvan ja äänimaiseman.

Juuri näin se käy. Kallen parhaita kirjoja lukiessani oikea ympäristö katoaa ja uppoudun osaksi tarinaa. ”Näen” sen, missä milloinkin olen Kallen kanssa. Kyllä, tuntuu niin kuin olisin aivan kirjaimellisesti Päätalon matkassa.

Saman joku Kallen lukijoista on todennut näin kirjeessään Mestarille:

”Niissä kieli elää niin, että lukija ei halua jättää sanaakaan väliin ja saa suorastaan silmiensä eteen kuvaamanne tapahtumat.”

Toinen lukija ihasteli murteen ilmaisuvoimaa. On aivan eri asia sanoa jonkun ”kävellä väentävän” kuin kirjoittaa ensin jonkun kävelevän ja kuvata sitten kävelemisen tapaa monellakin lauseella.

Kallen kielellisen rikkauden merkityksestä kertoo lukijoiden tapa ottaa hänen sanontojaan osaksi omaa arkipuhetta, mistä todistavat oman kokemukseni lisäksi Kallen saamat lukijakirjeet. Näkyyypähän, suivauttaa, ruuperä otassa, pistää turmelukseen ja atimoida ovat siirtyneet yhteiseksi omaisuudeksi muuallakin kuin Koillismaalla.

Ritva Ylönen lainaa myös filosofi Reijo Wileniusta, jonka mukaan Päätalon kielestä tapaa aivan erityisen suomalaisen kielellisen huumorin. Huumori olikin voima vaikeiden aikojen voittamiseen. Jos ei selkosen kansa löytänyt apua Lestadiuksen opista tai huumorista, niin narun jatkoksi joutuminen oli lähellä.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Hermannin suivaantui Vapun veätökseen, kun kävi ilmi, että Kallen tuomat tuliaistupakat olivat Vapulta. Näihin aikoihin Kalle kulki taajaan Oulun ja Taivalkosken väliä toipumislomien takia. Riitu lähetti rakkaitten terviiisien lisäksi Vapulle runsaat tuliaiset, mikä pani Herkon puhaltelemaan paksuja.

Kysymys: Kalle ja Laina asuivat aluksi osuuskaupan yläkerrassa samassa huoneessa Lainan työtoverin Kertun kanssa. Mikä oli Kertun sukunimi?

Ukkosen ääni enteilee uutta sotaa

21. joulukuuta 2012, kello 13.30

Ukkosen ääni on kolmas kirja Kallen varusmieskokemuksista. Se on niistä tähän mennessä paras, mutta kaukana Kallen todella hyvistä kirjoista.

En muistanutkaan, että Jokijärvi-kuvauksen ja jatkosodan välissä on näin heikko jakso. Myönteistä kirjoissa on hauraan välirauhan epävarman tunnelman ja kovien linnoitustöiden kuvaus. Mutta Kallen omat kokemukset eivät tälläkään kertaa kannaa 639-sivuista kirjaa.

Edellisessä kirjassa Miinoitettu rauha PionP5 siirrettiin Savukoskelta Oulun iloihin ja nyt matka jatkuu edelleen Iin Haminaan.

Euroopan tilanne tuntuu rauhoittuneen, kun Hitler ei hyökännytkaan Englantiin, mutta Kallella alkaa rauhaton jakso sairaalapulainen Enni Ainipuron kanssa. Niin kuuma ja rauhaton, että opimme taas uusia selkosen sanontoja: On kuin soipa mehto. Sillä on äjähtäny vittu päähän. Ei tarvinne suomentaa?

Ukkosen äänessä muonittaja Kalle ylennetään ensin korpraaliksi ja sitten alikersantiksi. Aidon ylennysylpeyden vastapainoksi elämä on täynnä pettymyksiä. Oulussa useampia naisia pyörittänyt Kalle joutuu nyt Ennin pettämäksi ja on epäjohdonmukaiseen tapaansa verisesti loukkaantunut maistaessaan omaa lääkettään.

”Alennus” jalkaväkeen

Pohjois-Suomesta kotoisin olevat pioneerit määrätään Kuusamon Kurkijärven varuskuntaan ja ”alennetaan” jalkaväkeen tavallisiksi mosureiksi. Kallen yksikkö vaihtuu PionP5:stä Tyk.K/11Pr:ksi. Huoli uudesta sodasta kasvaa, kun joukot määrätään kovalla kiireellä uusiin linnoitustöihin. Helpotuksen vuoro koittaa, kun ne yhtä arvaamatta keskeytetään.

”Suomen johtomiehet on ehkä saaneet tietää, että Saksa ja Neuvostoliitto eivät aio enempää valloittaa valtakuntia, ja siksi vähennetään linnoitustöitä”, tunnot kiteyttää alikersantti Kaski keväällä 1941.

Kohti jatkosotaa

Varsinainen pettymysten pettymys on vuorossa kesäkuussa 1941.

Toukokuussa Kalle pääsee toiselle kotilomalle hakemaan siviilivaatteita, sillä puolentoista vuoden palvelus päättyisi heti juhanuksen jälkeen.

Lomalla Kalle kokee herkän hetken täydeksi naiseksi kasvanneen kasvinkumppalinsa Simosen Tyynen kanssa.

”Jos palaan sotaväestä tänne kotikylälle ja hommaan mökinpaikan, niin rupeatko tuota... että rupeatko mulle vellinkeittä-

jäksi?” Kalle kysyy eikä pelkästään vitsinä. Asia ole Tyynenkään mielestä noitumista, mutta ei siitä sen valmiimpaa tule.

Kurkijärvellä Kalle ehtii hankkia siviiliviinatkin, mutta muonitusreissulla Kuusamoon 10. kesäkuuta 1941 se sitten jysähtää. On määrätty uusi YH ja reserviläiset saapuvat joukoittain palvelukseen.

Saksalaiset vyöryvät Kuusamoon

Tästä Kallen kerronnassa alkaa laadullinen hyppäys. Rivimiesten epätietoisuus ja huhut ovat vaikuttavaa kerrontaa. Jatkosodan alla miehillä ei ole mitään käsitystä tilanteesta, vaan uskotaan venäläisten jo hyökänneen yli rajan milloin Petsamossa, milloin Karjalan kannaksella. Toisaalta liikekannallepanoa ei ole aloitettu, mutta riviin on kuitenkin kutsuttu jopa 1897 syntyneitä.

Sitten tullaan tilanteeseen, joka herättää kysymyksen, että mikä ihmeen erillissota. Oulusta Kuusamoon vyöryy kolonnittain saksalaisia, ja ”niillä pojilla on amitsioonia matkassa”.

Aatunpojilla on raskaita ajoneuvoja ja näyttävät sotilaspuki-neet. Ihailua herättää, että he ovat ajatelleet kaikkea. Kuorma-autojen kylkiin on kiinnitetty kalikkamattoja, puukartuista sidottuja eräänlaisia telaketjuja, joilla ylitetään pehmeät paikat, useimmat ihailevat.

Mutta eivät kaikki.

”Perkelettäkö tuommosilla kalikkaketjun pätkillä tehään jos auton eteen tulee pehmy paikka. Ei tuommoset kyrvänpaksuset kartut kestä auton painoa, hetihän ne on paskana. Aivan taaron tuommosia kulettaa matkassaan”, sanoo korpraali Jussi Määttä.

Kommunistihenkinen ja muutenkin aina periaatteessa eri mieltä kuin muut, arvioivat Määtän paremmin tuntevat ja natsi-Saksan teknilliseen armeijaan sokeasti luottavat.

Kiimasvaara, Suvannonkylä, Tuhkalankylä

Sitten Saksa hyökkää Neuvostoliittoon, mikä lyö rivimiehet ällikällä. Neuvostoliiton hyökkäystä Suomeenhan tässä on koko ajan odotettu.

Kun se yksi on lähtenyt, niin kohta meidän nilkit seuraavat perässä. Kesäkuun viimeisenä suomalaiset aloittavat marssin kohti itärajaa. Ensin ylitetään uusi raja ja sitten vanha.

Komppania etenee pitkin ikiaikaista Valkeanmeren ja Pohjanlahden välistä kauppätietä, jota pitkin suomalaiset kulkivat ensimmäisen maailmansodan aikana myös Muurmannin rataa rakentamaan. Nyt komppanian tavoitteena on sen katkaiseminen. Ensimmäinen etappi on Kiimasvaara, sitten Suvannonkylä ja Tuhkalankylä. Suomalaiset etenevät nopeasti. Taistelun ääniä kuuluu jostain kaukaa.

Joku ennustaa, että kaikki muuttuu, kun päästään Pää- ja Tuoppajärven yhdistävälle Sohjananjoelle, mutta se on jo seuraavan kirjan asia.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Lainan asuntokaveri Kerttu oli Hauhonmaa.

Kysymys: Ikäsotamies putoaa korpraali Kuorttilan ajaman kuorma-auton lavalta täydessä vauhdissa Kuusamossa Säynäjävaaran alla olevassa mutkassa. Mikä on ainoa häverikki, joka hänelle sattuu?

Elämän varsitiellä

Sivu: 5616: Jatkosota on alkanut ja Kalle ylittää vanhan rajan.

Keskustelua

jormanen kirjoitti 22.12.2012 13.05

Itsestäni ensimmäisellä lukukerralla pitkäveteisimpiä olivat Ii-jokisarjan sodanjälkeiset Tampereen rakennustyömaille sijoittavat osat. Toki niistäkin olen myöhemmin arvoja löytänyt.

Tuo romanssi Enni Ainipuron kanssa on mielestäni yksi koko kirjasarjan kohokohtia. Samaistumiskohde meille 'hepsankeikkoihin' sotkeutujille...

jormanen kirjoitti 22.12.2012 13.16

Ukkosen ääni taisi loppua rajalle 3.7.41 klo 3 aamulla. Varsinainen 'Cliffhanger', seuraavakin kirja pakko ostaa...

Ja todellakin. Kaikki rehelliset aikalaiskuvaukset Päätalosta kenraali Talvelaan kertovat totuuden erillissotasepustusten taustalta. Oudosti ne saksalaiset saapuivat Kuusamon kirkolle ja yhdessä mentiin rajan pintaan ennen "Neuvostoliiton hyökkäystä". Paavo Talvelalta jäi ojanraivaus kotitilalla kesken kesäkuun -41 alussa, kun tuli kutsu isompiin hommiin.

Se on tietysti oma keskustelunsa, mitä vaihtoehtoja valtio- ja sotilasjohdollamme silloin oli. Siitä ei tässä yhteydessä enempää.

Kallen lyhyt jatkosota

26. joulukuuta 2012, kello 12.27

Liekkejä laulumaille, 1941

Suomen kenttäarmeijalle annettiin liikekannallepanokäsky 18.6.1941.

25.6. presidentti Risto Ryti toteaa radiopuheessaan Suomen olevan sodassa.

Kalle Päätalon joukko-osasto JR53 ylitti Neuvostoliiton rajan Kuusamon kohdalla aamuyöllä heinäkuun ensimmäisenä päivänä ja eteni aluksi nopeasti ikivanhaa Kuusamon ja Valkeanmeren välistä kauppätietä pitkin kohti Kiestinkiä, joka vallattiin 7.8.

14.8. Kallen jatkosota rintamalla päättyi vakavaan haavoittumiseen Kapustnajajoen korvessa kolmisenkymmentä kilometriä Kiestingistä itään. Se oli Kallen ensimmäinen ja viimeinen taistelu sodassa, jossa hän oli mukana kuukautta vaille viisi vuotta.

Komppanian talousaliupseerina toimineen Kallen jatkosota oli ensimmäiset puolitoista kuukautta kuin kesälomaa. Se heinäkuu oli kuiva ja helteinen. Vienan-Karjalan kirkkaat vedet houkuttelivat töpinän miehet kalastamaan ja uimaan. Juttu lensi porkka-porukoissa ja korttia läiskittiin. Lomatunnelmasta kertoo, ettei muonanhakureissuille muistettu ladata kivääriä, mutta oli se sentään autossa mukana.

Samaan aikaan Väinö Linna

Samaan aikaan toisaalla. Väinö Linnan tuntemattomien sotilaiden JR8 hyökkäsi 4.7. Tohmajärven kohdalla. Päämääränä oli Petroskoi. Jo 5.7. JR8 joutui siihen taisteluun, jossa kapteeni Kaarna kuoli ja kauhun vallassa ollut Riitaoja jähmettyi suohon.

Kalle ei kunnolla tajua sodassa olevansakaan, kun samaan aikaan JR8 etenee monien taisteluiden kautta kohti vanhaa rajaa.

Se ylitetään vasta 11.8. pari päivää sen jälkeen, kun JR53 on jo Kiestingissä melkein puolimatassa Suomen rajan ja päämääräksi asetetun Valkeanmeren eli Vienanmeren länsirannalta.

Päivää ennen Kallen haavoittumista Lehto, Määttä ja Rahikainen jäivät kiinni varastettuaan keksejä ja marmeladia, ja saavat rangaistukseksi kahden tunnin seisomisen täyspakkauksen kanssa.

Ainoaan taisteluunsa Kalle joutui pääkköyttään. Huoltapuolen aliupseerit komennettiin etulinjaan Kapustnajajoelle huoltoa järjestämään, mutta Kalle ei vastannut, kun vieras upseeri huhuili häntä, koska pelkäsi joutuvansa vieraaseen porukkaan. Siksi hänkin joutui hyökkäykseen suon yli.

Kallen ja sotapäiväkirjan kertomaa

Sota oli toisenlaista kuin Kalle oli kuvitellut. Kärkijoukko oli edennyt nopeasti ja uhkarohkeasti Kiestingistä Louhen rataa seuraten itään. Molemmilla sivustoilla käytiin koko ajan taisteluita. Vaara mottiin jäämisestä oli ilmeinen, ja mottiin ryhmä jäikin heti Kallen haavoittumisen jälkeen.

Toisin kuin Kalle luuli, rintama ei ollut suora, vaan syvän U:n muotoinen ja sen pohjukassa hänkin odotti seuraavaa askelta. Aholla siellä täällä oli rähjäntyneitä ja poissaolevan oloisia etulinjassa taistelleita sotilaita. He eivät puhelleet keskenään eivätkä näyttäneet havainnoivan mitään itsensä ulkopuolella.

Mitä oli tapahtunut?

JR53:n osasto J:n sotapäiväkirja kertoo 10.8. annetusta käskystä hyökätä rautatien suunnalta, tuhota osasto Somersalon edessä oleva vihollinen ja jatkaa sen jälkeen etenemistä välittömästi.

12.8. klo 1.30 vahvistuksia saanut vihollinen aloitti hyökkäyksen ja sen suuren ylivoiman takia komppania Koskivirta joutui vetäytymään. Sotapäiväkirja kertoo yön kovista taisteluista, jotka jatkuivat myös pitkin seuraavaa päivää.

Tilanteessa, jossa Kalle vielä marssi etulinjaan, oli vihollinen 14.8. kello 6.30 ryhmittynyt pistoradan varteen ja aloittanut hyökkäyksen Kapustnajan suunnalta. Kello 10.20 rintama oli murtumaisillaan ja yhteydet tukikohtiin katkenneet. Selustassa vihollinen pääsi pääradalle asti.

Onnistunut vastaisku oli ohi 11.25 ja 12.45 kapteeni Arimo oli puhdistanut pääradan varren.

Tässä kohtaa kello 14.55 sotapäiväkirja kertoo kylmän viileästi everstiluutnantti Selinheimon saaneen käskyn muodostaa irroitettavista joukoista osasto hyökkäystä varten maantien katkaisemiseksi.

Kallen kuvauksen mukaan upseerit eivät, toisin kuin hän oli kuvitellut, toinen toistaan viisaamman näköisinä tutkineet karttaa ja suunnitelleet tulevaa, vaan ”rantusti puhuteltavalta” vaikuttava komentaja äksyi muille.

Mitä perkeleen kursseja alat pitämään

Kello 18.50 annettiin rykmentin hyökkäyskäsky. Kallen romaanissa kellonaika on myöhäisempi, mutta hän kertoo, että tuliskun jälkeen suoritetaan hyökkäys suon yli venäläisten aseisiin. Tavoitteena on katkaista sen takana kulkeva tie, jota pitkin venäläiset vetäytyvät. Vastassa on kolme konekivääriä.

Kallen kuvauksen mukaa luutnantti Tynkälä kutsuu aliupseerit luokseen ja alkaa näyttää kartasta, mikä on tehtävä.

”Mitä perkeleen kursseja alat vielä pitämään”, karjaisee komentaja. ”Painelet itse ensimmäisenä, kyllä miehet seuraa!”

Sekavassa tilanteessa Tynkälän miehet alkavat edetä ketjussa kohti suon vastalaitaa. Kalle huomaa, että kaverit harvenevat viereltä, mutta pääsee itse suon yli lähes käsikranaatinheittoetäisyydelle konekivääripesäkkeestä. Silloin tulee kova isku ristiselän yläpuolelle. Hieman toinnuttuaan hän löytää selästään kaksi reikää, joista isompaan mahtuvat kaikki sormenpäät. Todennä-

köisesti räjähtävä luoti on iskenyt ja halvaantuminen käynyt vain millien päässä.

Sotapäiväkirjan kuvauksen mukaan kello 19.45 hyökkäys pohjoiseen alkoi.

”Os. Backmanista vänr. Sillanpää kaatui ja hänen ruumiinsa jäi ryssien puolelle., luutn. Tynkkynen haavoittui.”

Haavoittunut Kalle lähtee ryömimään takaisin. Panssarivau-
nusta ammutaan ja Kalle saa sirpaleita nilkkaansa. Nyt hän on
linjojen välissä ja jää vielä paluuta yrittäessään kiinni piikkilan-
koihin, joihin repii pahasti itsensä.

Yön pimeydessä kaverit noutavat hänet takaisin. Vielä sotasai-
raalassa Kalle miettii, eivätkö venäläiset huomanneet vaivalloi-
sesti suolla rahjustavaa joukkiota vai antoivatko he heidän vain
mennä.

Kalle jaloilleen, JR 8 Petroskoihin

Kalle ehditään evakuoida rautatietä pitkin Kiestinkiin, sitten
Kuusamoon ja myöhemmin Ouluun juuri ennen kuin komppa-
nia joutuu mottiin Kapustnajajoella.

Rintamalle hän ei enää palaa. Kalle alkaa päästä uudelleen ja-
loilleen samaan aikaan, kun JR8:n miehet pääsevät Petroskoihin.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Ikäsotilaalta tippui auton lavalta pudotessaan suusta tiel-
le lähes täysipitkä sätkä. Aikoi vielä lähteä noutamaan sitä.

Kysymys: Kuinka monta piikkiä Kallen siviilikammassa oli jäl-
jellä YH:n alkaessa 10.6. 1941?

Elämän varsitiellä

Sivu 5910: Kalle haavoittuu hyökkäyksessä Kapustnajajoen korvessa.

Keskustelua

jormanen kirjoitti 27.12.2012 23.48

Mielenkiintoinen aikatauluvertailu Tuntamattoman tapahtumiin, kiitos siitä.

Kiestingin motista ja sitä edeltävistä tapahtumista on paljon tieto- ja muistelmakirjallisuutta. Olen ymmärtänyt että improvisoidun hyökkäyskäskyn suon yli radalta maantielle antoi Selinheimon esimies eversti-luutnantti Turtola. Voin olla väärässäkin. Tarinan varsinaisia konnia lienevät armeijakunnan komentaja Siilasvuo ja hänen saksalainen esimiehensä. Ilmeisen turhaa omien miesten tapattamista, mikä näkyy varsinkin Pudasjärven sankarihautausmaan laajuudessa.

Vaikka Päätalo ei montaa sataa sivua varsinaisille taisteluille Iijoki-sarjastaan voi uhrata, on Kokkosalmen ylityksen valmistelu Stukineen selkäpiitä karmivaa tositarinaa...

Kauhujen leiri Kummun Kallen kartanolla

1. tammikuuta 2013, kello 11.46

Tuulessa ja tuiskussa, 1941-1944

Kallen jatkosota päättyi 14. elokuuta 1941 tapahtuneeseen haavoittumiseen. Kesään 1942 asti hänen sotansa jatkui sairaaloissa ja pitkällä toipumislomilla.

Kesäkuussa 1942 hänet komennettiin Kivennavalla sijainneen Siiranmäen vankileirin talousaliupseeriksi ja jo juhannuksena hän saapuu ensimmäiselle vuorolomalleen.

Taivalkosken kirkonkylään laskeutuu samaan aikaan ”loputtoman tuntuinen karavaani saksalaisia hevosajopelejä.” Kallesta miehet näyttävät toisen tai kolmannen luokan sotilailta. Kaikki ovat ikämiehiä. Lisäksi joukossa on silmä- ja käsipuolia sekä ontuvia.

Juhannuksen jälkeen aletaan puhua, että ”kyllä nyt Hitleri kummasa kuvasi.” Karavaani on jakautunut kahtia. Toinen puoli jatkoi matkaa Puolangan suuntaan, toiset leiriytyivät Isokummun kohdalle Kummun Kallen maille.

Tiedettiin lisäksi, että saksalaiset alkavat rakentaa kapearaitaista kenttärataa, joka ulottuu Hyrynsalmelta Kuusamon kautta Kiestinkiin ja aina Muurmannin rataa asti, kunhan se on saatu vallatuksi.

Kummun Kallen kannalta asiassa oli yksi iso mutta. Hänen metsänsä kaadettiin nurin. Kenttäsiirkeillä tukeista sahattiin lankkuja, piiruja ja lautoja rautatien, sen huoltorakennusten sekä vankileirin tarpeisiin. Maan omistajalle asiasta ei kukaan ollut puhunut mitään eikä kukaan suomalaisista paikallisista herroistakaan osannut selittää, kenen valtuuksilla saksalaiset toimivat.

Pelkäävä setä

Seuraavilla lomillaan Kalle kuulee vauhkona pelkäävältä sedältään lisää. Radan rakentajat ovat saksalaisten vankeja, joiden julmaa kohtelua ei mitenkään peitellä suomalaisilta siviileiltä.

”Tappaneet jo tähän mennessä varmasti kymmeniä vankia. Ja jos ehki tappasivat kivuttomasti, mutta kun ensin räikkäävät. Se on nyt, kaima, ihmisen henki kaitanen assia Kummun maise-milla”, omankin henkensä puolesta pelkäävä setä-Kalle sanoo ja jatkaa:

”... kun joutuu kotisa akkunasta kahtelemaan miten ihmistä potkitaan ja pieksetään ja roikotetaan ristinpuussa vuorokausitiolkulla. Pakotetaan sitte vanki kaivamaan itselleen hauta, johon ammutaan. Aivan kauhuin paikka tästä kotimökistä tuli...”

Eikä siinä kaikki. Saksalaiset upseerit konjakkeineen ja viineineen olivat myös alueen suomalaisen naisväen mieleen. Kallekin menetti Milka-vaimonsa saksalaisten matkaan juuri niin kuin unimaakari oli tapahtumat maalannut hänelle jo ennen talvisotaa.

Vankileirien saaristo Pohjois-Suomessa

Natsi-Saksan vankileiri Suomessa. Pakkotöitä. Siviiliasutuksen keskellä. Peittelemätöntä väkivaltaa ja murhia.

Ennen Kalle Päätalon vuonna 1981 ilmestynyttä romaania Tuulessa ja tuiskussa en tiennyt näistä mitään. Samaa asiaa Kalle oli käsitellyt jo 1960-luvulla Koillismaa-sarjassa, mutta ei näin selvästi.

Mistä oli kysymys?

Lars Westerlundin tutkimus Saksan vankileirit Suomessa ja raja-alueilla 1941 – 44 (Tammi 2008) valottaa asiaa.

Westerlund kirjoittaa Saksan Wehrmachtin rakennuttaneen toisen maailmansodan aikana yli 2500 kilometriä kenttäratoja. Liikennöitävään kuntoon niitä saatiin 1900 kilometriä. Hyryn-

salmen-Kuusamon rataa valmistui 208 kilometriä kesään 1944 mennessä.

Kummun Kallenkin maita halkaisseen radan rakentaminen alkoi 1.7.1942, jolloin töihin osallistui 340 neuvostosotavankia. Enimmillään vankiluku oli 1938 vuonna 1943. Vankien lisäksi rataa oli rakentamassa saksalaisia sotilaita, saksalaisia rangaistussohilaita sekä Organisation Todtin palveluksessa ollutta työvoimaa.

Vankileirejä saksalaisilla oli Isokummun lisäksi Kuusamossa, Kaikkosessa, Sänkikankaalla, Penttilässä, Leinossa ja Tervajoella. Suomussalmen-Taivalkosken alueelle on Westerlundin mukaan haudattu ainakin 285 neuvostovainajaa.

Hirmutöiden silminnäkijöitä

Aikalaisten kertomukset sotavankien kohtelusta ovat tyrmistytäviä.

Suomalaiset ottivat vuonna 1942 kiinni kaksi kenttäradan työmaalta Leinon leiristä karannutta neuvostovankia ja palauttivat heidät saksalaisille. Karkulaiset hakattiin heti, sidottiin piikkilangalla puuhun, riisuttiin ja jätettiin sääskien ja muiden syöpäläisten piinattaviksi. Yön jälkeen heidät laitettiin raskaaseen työhön. Viikon kuluttua he katosivat, nähtävästi kuolivat, on silminnäkijä kertonut.

Lisäksi on olemassa kuvauksia vankien ampumisista ja hirttämistä sekä kiduttamisesta kuoliaaksi avannossa.

Tuomiolla DDR:ssä

Elokuussa 1942 erilleen neuvostovankien leiristä Isokumpuun perustettiin saksalaisvangeille Kenttärangaistusleiri III. Leirin oloista saatiin tietoa vuonna 1949 DDR:ssä järjestetyssä oikeudenkäynnissä, jossa todistajina oli neljä hengissä selvinnyttä vankia. Myös he kertoivat raskaista töistä, väkivallasta, teloituksista ja valeteloituksista sekä ripulista. Ripulista kärsivien päälle

kaadettiin yöllä jääkylmää vettä. Saniteettiteltassa sairastuneisiin ruiskutettiin vihreää nestettä, joka johti kuolemaan. Kuolinsyyksi merkittiin verenkiertohäiriö. Kuria leirissä piti SS-joukko.

Leirin ulkopuolella Taivalkosken kirkonkylän ja Jokijärven välisellä tiellä oli vartiolava konekivääreineen, jota Kallekin on kuvannut.

Rangaistusvangit siirrettiin myöhemmin leiristä pois, koska raakuudet järkyttivät alueen suomalaisia asukkaita.

Hallen alioikeus tuomitsi leirin aliupseereita vapausrangaistuksiin rikoksista ihmisyyttä vastaan. Vääpeli sai elinkautisen kuritushuonerangaistuksen, huoltoaliupseeri 12 vuotta ja eräs toinen aliupseeri kahdeksan vuotta vankilaa.

Saksalaisten rakennuskohteista Suomessa vastannut organisaatio oli Einsatz Finnland. Vuoden 1943 puolivälissä sen työkohteissa oli yli 6000 miestä, joista noin tuhat neuvostosotavankeja ja 2500 ei-saksalaisia ulkomaalaisia 14–17 kansallisuutta.

Marssien pakkotyöhön

Tammikuussa 1943 Kalle on taas lomalla ja seuraa setänsä pihamaalalla, kun vankeja marssitetaan aamulla ratatyömaalle. Rivistöt lähestyvät ja laulu Erika pauhuu.

”Nämä vangit todella marssivat! Eivätkä mitään tavallista marssia, vaan tosiaan paraatimarssia, sellaista jossa uutta askelta hakeva jalka nakataan edessä vaaka-asentoon”, kuvailee Kalle.

Vartiomiehet huiskivat pitkillä kepeillä marssijonojen väleihin vankeja, jotka olivat jäämässä ruodusta.

”Repaleiset, pakkasviimassa heiluvat vaatekulut ja syvälle painetut risaiset kesälakit olivat käsittämättömässä ristiriidassa ylvään paraatimarssin kanssa, johon vangit piiskattiin. Keppien humautelu miesjoukkoon, jossa muun surkeuden lisäksi heilui täysin paljaita käsiä, nostivat sisälleni vihan ja säälin”, muisteli Kalle tapausta vuonna 1981.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kalle oli 16 siviilikamman piikin päässä siviilistä jatkosodan syttyessä.

Kysymys: Mikä oli Kallen ja Lainan kihlajaispäivä?

Keskustelua

Raili Väisänen kirjoitti 1.1.2013 12.08

Hei! Vanhempani ovat kertoneet (ovat kotoisin Isokummusta), että ratatyömaalla oli myös puolalaisia vankeja. Puolalainen Josef Molga on kirjoittanut kirjankin aiheesta. Samoin vanhempani kertoivat sakasalaisten poliittisten vankien todella julmasta kohtelusta vankileirillä.

jormanen kirjoitti 1.1.2013 16.57

Ai sie ohitit Kallen seurustelut tyttöjen kaa sairaalakuukausina Oulussa ja toipumislomilla Turpeisenjärvellä? Alleenin Hilikki on jäänyt mieleen...

On todella ihmeellistä ja mielenkiintoista miten noista saksalaisten laittomuuksista Suomen alueella maamme viranomaisien suojeluksessa on vaiettu sodanjälkeisinä vuosikymmeninä. Taivalkosken kunnan muistokiviki Isokumpuun ilmestyi vasta vuonna 1993, Kallen ao kirjojen jälkeen.

Suomalaisten joukkojen ja valtionjohtajien mahdollisia sotilas- ja sotarikoksia Neuvostoliitto(laisi)a kohtaan tutkittiin 40-luvun lopulta lähtien kyllä, mutta siviiliviranomaisten yhteistyö saksalaisten kanssa on jäänyt vähemmälle. Ehkäpä monella neuvostoyhteistyön rakentajalla ja YYA-kumppanilla ei ollut omat jauhot pussissa puhtaita, ja näistä lähinnä Pohjois-Suomen tapahtumista on vaiettu tarkoituksella?

Tietoisuus Pohjois-Suomen tapahtumista (desanttien uhreista Lapin sotaan ja sen seurauksiin) on muutenkin muussa Suomessa

aika heikkoa tasoa. Koulunuorison osalta jo käytännössä olema-
ton. Päätaloa lukemalla tämäkin sivistysaukko täytyisi.

Minä itte laulumailla

3. tammikuuta 2013, kello 15.26

En muistanutkaan, että Kalle Päätalon sotaromaanit ovat järjes-
tään näin pitkästyttäviä. Jos olisin lukenut Iijoki-sarjaa tuoreel-
taan, tiemme olisivat eronneet jo 1970-luvun lopulla ja 1980 il-
mestynyt ainoa varsinaisesti rintamatapahtumia käsitellyt Liek-
kejä laulumailla jäänyt lukematta.

Tässäkin sota-aikaan sijoittuvassa romaanissa on ainekset lois-
tavaan novelliin, mutta ei millään näin paksuun kirjaan. Sama
vika on edeltäjissään.

Ehkä eniten itseäni häiritsee se, ettei Kalle ole kiinnostunut
muista kuin itsestään ja omista kokemuksistaan. Laaja armeija-
kaverien joukko saa ylimalkaisen käsittelyn. Vai onko tämäkin
otettava tapahtumien tarkkana dokumentointina? Eihän armei-
jassa yleensäkään varsinaisesti tutustuta keneenkään.

Vahva kuvaus jatkosodan alusta

Liekkejä laulumailla herää hetkeksi vahvasti eloon kuvatessaan
jatkosodan alkua ja Suomen ja natsi-Saksan yhteistä sotatietä
Kuusamosta Lämsänkylän kautta Neuvostoliittoon.

Naiivit saksalaisia ja heidän teknillistä armeijaansa ihailevat asenteet Kalle tallentaa tarkasti. Suomalaiset pioneerit rakentavat tietä ja saksalaiset tulevat raskaalla kalustollaan perässä. Kunhan vauhtiin päästään, saksalaiset hoitavat sotimisen ja suomalaisten tarvitsee vain tulla perästä rajapyykkejä siirrellen. Näin puhutaan.

Illusioita karistaa muun muassa se, että saksalaisilla on samanlaisia muulien vetämiä metsässä epäkäytännöllisiä kaksirataisia kärriä kuin venäläisilläkin. Venäläisten ajopeleille on totuttu naureskelemaan, mutta sama ei käy, kun kyseessä on aseveli.

Myös saksalaisten raskaan kaluston vaikeudet Vienen-Karjalan vaikeissa maastoissa saavat yhä useamman epäilemään, ettei tainnutkaan tulla paraatimarssia Valkeallemerelle eikä täältä palata vielä samana kesänä heinään, vaikka joku talvisodan lopun tarkasti ennustanut on pannut siitä peräti lehmänsä veikaksi.

Stukia ja sotapropagandaa

Ensimmäinen hankala maastoeste tiellä kohti Valkeaamerta on Sohjananjoki. Nopeasti edennyt hyökkäys keskeytyy, koska saksalaista kalustoa ei saada nopeasti paikalle.

Sohjananjoen ylityksen odotus on kylmäävää luettavaa. Itäranalla odottavat venäläiset kuolemaansa, sillä suomalais-saksalaisen tykistökeskeytyksen lisäksi saksalaiset suorittavat kaksi Stukapommitusta ennen vesille menoa. Kalle kokee nyt ensi kerran, miltä sota kuulostaa.

Matkalla kohti haavoittumistaan Kalle törmää myös suomalaiseseen TK-miesten sotapropagandaan ja pettyy, koska sen antama kuva neuvostosotavangeista ei ole todellinen. Kalle ei naiiviuttaan ymmärrä, että kyse on nimenomaan propagandasta, ei mistään objektiivisesta journalismista.

Romaanin ansiot päättyvät paljoudessa Kallen haavoittumiseen ja varsinaisen sodan loppumiseen hänen osaltaan. Seuraavat kymmenen kuukautta hän viettää sotasairaaloissa ja pitkillä toipumislomilla. Sairaaloissa tavataan kieltämättä värikkäitä

tyyppejä, mutta kaiken pikkukivan tarkka kuvaus ei jotenkin ole oikeassa suhteessa siihen, mitä Suomessa jatkosodan ensimmäisenä talvena tapahtui.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kalle ja Laina menivät kihloihin 13.12.1943.

Kysymys: Kalle ei ollut Riitun ja Herkon ensimmäinen lapsi. Mikä oli vauvana kuolleen pojan nimi?

Ihmisiä sodan jaloissa

6. tammikuuta 2013, kello 14.25

On tullut moitittua Kallen sota-aikaan sjoittuvia kirjoja. Hyvä puoli niissä on se, että taso paranee koko ajan.

Tuulessa ja tuiskussa kuljettaa Kallen syksystä 1941 aina syksyn 1944 välirauhaan asti. Nopean etenemisen selittää se, että Kalle hyppää yli aikansa Siiranmäen vankileirin talousaliupseerina, koska on käsitellyt ne vaiheet jo 1960-luvun romaanissaan Nälkämäki. Tämän romaanin lopussa Kalle on jo kihloissa Lainan kanssa.

Tuulessa ja tuiskussa on osuva nimi Kallen elämän varsitielle syksystä 1941 kesään 1942. Että onkin yhdelle miehelle tapahtunut paljon. Nyt kolmannella kerralla mieleeni tuli Veijo Meren Manillaköysi. Eräänlainen vaellustarina sodan liepeillä on tämä-

kin. Kalle vaeltaa sairaaloiden ja tekoselkosensa väliä, yöpyy yhden yön korsussakin Kiestingissä ja tapaa kaikkialla sodan nyrjädyttämiä ihmisiä. Eletään poikkeusaikaa ja sen kyllä huomaa.

Elämää kuin viimeistä päivää

Itsestään monenlaista myyttiä luoneet 1960-lukulaiset luulevat monen muun lisäksi keksineensä vapaan rakkauden. Taisivat kuitenkin olla tyvessä eivätkä latvassa vanhempiensa sukupolveen verrattuna. Ainakin Oulussa Kallen kokemusten mukaan elettiin jatkosodan aikana kuin viimeistä päivää ja sai siinä toipilaskin oman osansa makeasta. Sitä tuli jopa mahan täydeltä, sillä Kallen tie vie Lahden Hennalan kautta sukupuolitautien sairaalana toimivaan tyttölyseoon. Kuppa, kuninkaallisten tauti, kaataa miehen sänkyyn ja murhemieliin.

Sitä ennen hän saa oululaisessa sairaalassa huonekaverikseen sotamies Mikkosen, joka pyörittää sairaalan seinien sisällä kokonaista haaremia.

Tavallista terveellisemmät perunat

Kalle pääsee sanomaan pisteliään sanan myös ajan propagandasta. Oululaisen sairaalan ikkunasta hän katselee, miten keittiöön haetaan perunoita suoraan pihalla olevasta kasasta lumen alta. Kasaan ruikkivat koirat malttavat juuri ja juuri siirtyä siksi aikaa sivummalle.

Ei mene kauan, kun radiossa pidetään esitelmiä, joissa professorit ja muut ruokatieteilijät kertovat, että paletuneet perunat ne vasta vitamiinipommeja ovatkin. Myös täysmaito on suorastaan epäterveellistä. Se kuuluukin lantata vedellä.

Kuppasairaalan kuulumisia

Kuuden viikon ”loma” kuppasairaalassa ei ymmärrettävästi mettä keitä Kallen mielessä, mutta siitä kertominen 40 vuotta myö-

hemmin kuuluu kotirintamakirjallisuuden hulvattomiin hetkiin. Vismuttia takaposkiin ja salvarsaania kyynärtaipeeseen. Mutta ei sentään rotokoolia putkeen niin kuin alempiarvoisille tippurimiehille.

Kotkalainen satamajätkä Viinikka pitää huumorista huolen ja sairaalan inhimillinen henkilökunta palauttaa vähitellen uskon elämään.

Propagandaa riittää myös kuppasairaalassa. Eri kerroksessa sairastavat upseerit, joille on puhjennut eräänlaista tiehyttulehdusta haaraperien seutuvilla johtuen paljosta ratsastamisesta. Vaiva on niin harvinainen, että sotamiehet ja aliupseerit varjel-tuvat siltä kokonaan.

Kirjasta ei selviä, onko Kalle ainoa niin pyöreäpäinen, että oi-keasti uskoo vain upseereita koskevaan ratsastustautiin.

Tuulessa ja tuiskussa on viimeinen kokonaan sotaan sijoittuva Iijoki-sarjan romaani. Seuraavassa, Tammerkosken sillalla, Kalle siirtyy kohti siviiliä, mutta on yli puolet armeijan kirjoissa.

Kallen sotakirjat olivat nyt kolmannella lukemisella suuri pet-tymys. Nähdäkseni niiden suurin vika selviää seuraavasta ver-tailusta. Ensimmäisessä kuudessa kirjassa Kalle kävi läpi lähes kaksi vuosikymmentä ja valtavan määrän erilaisia kokemuksia. Sota-ajasta hän kirjoitti viisi ja puoli romaania, ja viisi romaa-nia käsittää vuodet 1940 – 1942 kesäkuuhun asti. Siis viisi paksua romaania kahdesta ja puolesta vuodesta tapahtumia, joista olisi riittänyt aineksia yhteen.

Selkosen sanontoja

On se tosi, mitä isävainaja joskus sano ihmeen eissä, että kun tar-peeksi vanahaksi ellää, viimmen vitunni näkköö.

Puhuu kun miehellä ei oisi alaleukaa => Tyhjänpuhuja.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Riitun ja Herkon vauvana kuollut lapsi oli nimeltään Toivo.

Kysymys: Mitä Kuusisen Ukin yläkerrasta pois muuttaneiden inkeriläisten polttamia esineitä Kalle löysi uunin tuhkasta uuden-vuodenaattona 1944?

Kallen ja Lainan tarina alkaa

8. tammikuuta 2013, kello 14.25

Tammerkosken sillalla, 1944

Jouluna 1982 tuhannet vakaat Kalle Päätalon lukijat ovat olleet ihmeissään. Tähän asti Iijoki-sarja on edennyt järkähtämättä siinä järjestyksessä kuin tapahtumatkin aikanaan. Nyt Kalle harjoittaa kirjallista keekoilua.

Tammerkosken sillalla alkaa 5.9.1944 Suomen ja Neuvostoliiton aselevosta. Kalle on jo ukkomies! Missä välissä se naimisiin ehti?

Se selviää runsaat sata sivua myöhemmin, kun Kallen ja Lainan häät tulevat takaumana vastaan.

Kalle hyppii ajassa eteen- ja taaksepäin romaanin alkupuolella, mutta tuntuu melko pian menettäneen mielenkiintonsa kirjallisiin temppeuihin ja palaa vakaaseen kerrontaan.

Mutta sota on siis loppu, ja Kallen ja Lainan yhteiselämä alkaa. Siirrytään - tai oikeastaan palataan - Iijoki-sarjan todella vahvoihin jaksoihin. Kalle opettaa nuoremmille lukijoilleen kädestä pitäen, miten pohjalta kansakunta lähti uuteen alkuun kahden hävityn sodan jälkeen. Tässä kirjassa Kalle vasta ottaa tuntu-maa siviilielämään, mutta uuden aikakauden henki kaikkinaisen puutteen ja poliittisten asetelmien kääntymisen muodoissa on vahvana läsnä.

Kirjeseurustelun kautta avioon

Kalle ja Laina menivät yhteen tuskin toisiaan tuntien lyhyen kirjeseurustelun jälkeen. Jokijärvellä Kalle saa tästä korvamakeaa varsinkin lempipoikansa menetystä surevalta Riitulta eikä se helppoa ole tienestikaverinsa menettäneelle Herkollekaan.

Sarjan myöhemmissä osissa tulee todistetuksi sanonnan ”tyvessä olet etkä latvassa” osumatarkkuus. Kun Kalle kehuu morsiamensa ja tämän perheen herttaisuutta ja sopusointua, tikustelee Herkko, että ”viisainta on olla luulemata, että ihmiset ovat enkeleitä. Parasta varata mieleesä meleko palajo heivuunvarraa siihen, miltä täysin vieraat ihmiset näyttävät ja kuulostavat, kun niihen kanssa on ensimmäisen kerran tekemisissä.”

Kallen ja Lainan liiton käy niin kuin käy, mutta ainakin se alkoi lintujen laulaessa, kun he eräänä aamuna nousivat jo kolmen maissa kävelläkseen Tampereen asemalle vastaanottamaan häävieraita saapuvia Riitua ja Marttaa.

Kallen haaveet toteutuvat nyt korkojen kanssa. Hän on asettumassa kaupunkiin ja tuore vaimo on kaunis, työteliäs ja näppärä talousihminen. Mutta häissä Lainan vanhempien kotona toteutuu se, mikä niin usein Kallen kohdalla. Kun tavoitteet täyttyvät, olo on pettynyt ja itkuinen. Kalle on niitä miehiä, jotka eivät osaa nauttia mistään onnistumisistaan.

Ensimmäinen tili pitkään aikaan

Romaanissa Kalle on vielä pääosin armeijan kirjoissa, mutta pitkällä lomallaan hän pääsee jo siviilielämään kiinni hakkaamalla klapeja osuuskaupan liiterissä. Työtunteja hänelle ehtii kertyä 76 ja tuntipalkka on kymmenen markkaa, mikä on Kallelle suuri pettymys. Hän on Siiranmäen vankileirissäkin tienannut paremmin tekemällä maksua vastaan toisten vartiovuoroja ja myymällä tupakkaa.

Kalle on armeijassa ollessaan lähettänyt Lainalle tuhansia markkoja, nyt hän ansaitsee kahdesta nykyisestä työviikosta 760 markkaa. Onko se paljon vai vähän, jää epäselväksi, koska Kalle ei kerro vuokraansa eikä minkään tavaroiden tai ruokatarvikkeiden silloisia hintoja. Tämä on paha puute Kallen kirjoissa. Tienat jäävät suhteuttamatta jatkossakin ja ajankuva siltä osin vajaaksi.

Ensimmäinen riita

Avio-onnea häiritsee ensi hetkistä sairaalloinen anoppi, joka asuu kolmantena pyöränä Kallen ja Lainan noin kymmenen neliön kamarissa Lundgrenin papan talossa.

Anopista on monenlaista vaivaa. Vähäisin ei ole hänen lämmenhenkisyytensä. Hermannin poika joutuu nyt läyryämään, taputtelemaan ja antamaan jopa poskisuudelmia. Silloin hän ajattelee ensin mielessään, ettei Herkko ole näkemässä, vaan satojen kilometrien päässä.

Kallen ja Lainan ensimmäinen, mutta ei takuulla viimeinen riita viinasta käydään viimeisellä lomalla armeijasta. Kalle ja Heikinkallion Saku lähtevät katselemaan kaupunkia pullot taskussa eli Lainan sanassa renttuilemaan.

”Naisiin se meidän liittomme kaatui”

Oliko Laina eli Helvi Ojala todella niin pikkunokkainen Kallen viinahommista?

Ei ollut. Hän ei esimerkiksi nuuhkinut Kallen kuvaamalla ja vihaamalla tavalla tämän hengitystä.

”Sehän oli Leiskalan Hanneksen vaimo... että mitä varten sinä minun tiliini olet sen nuuhkimisenkin pannut. Niin Kalle myönteli ja sanoi, että sen takia, jotta ihmisiä se nyt vain kiinnostaisi”, Helvi sanoo Eero Marttisen kirjassa Mestari elämän telineillä (Gummerus 1999).

Silloinen Helvi Moilanen ei kertomansa mukaan vihoitellut edes siitä, jos Kalle otti kotona kuppeja Heikinkallion Sakun tai Vouvilan Ilmarin kanssa. Siitä hän ei kuitenkaan pitänyt, että Kalle lähti jatkamaan iltaa kaupungille.

Helvi Moilasen mukaan liitto kaatui Kallen toisiin naisiin.

Kalle kävikin ensi kerran vieraissa jo pian häiden jälkeen juhannuksena 1944 Siiranmäen aikanaan ja toisen kerran ollessaan viimeisellä armeijareissullaan odottamassa kotiuttamista Henalassa. Omatunto kolkuttelee lahtelaisessa ravintolassa, mutta Kalle vaientaa sen ajattelemalla, että pettää vain tämän kerran, vaikka pettää jo toisen lyhyen ajan sisällä.

Melkein viime hetkillään armeijassa Kalle onnistuu hankkimaan itselleen tippurin ja toisen passituksen Lahden tyttölyseolle, mutta tällä kertaa ruiskumestareiden porukkaan rotokoolia pumppaamaan. Tauti paranee, mutta henkiset vaivat eivät.

Perintö mahtuu reppuun

Lopulta Kalle pääsee kotiutettavaksi Ouluun. Kuukautta vailla viisi vuotta armeijassa ollut mies lähtee elämään omaa elämäänsä ja perustamaan kattilakuntaansa armeijan asetakissa, housuissa, päähineessä, alusasussa, saappaissa ja jalkaräteissä.

Muuta omaisuutta Kallella on vain reppu. Kotoa hän saa sen täytteeksi kolme paria villasukkia, kaksi vanttuita sekä peitto- ja alusraanun. Siinä olivat tulevan mestarin eväät maailmalle lähtiessään.

Olisi pitänyt laskea, montako kertaa Kalle kuvaa yksityiskohdistaisesti Oulun ja Taivalkosken välisen matkan. Niitä on monta,

mutta jollain kummalla tavalla hän tekee sen joka kerta mielenkiintoisesti. Kuvaahan tuo matka kulloistakin aikaa, niin kuin nyt syksyllä 1944, kun ajetaan saksalaisten polttaman maan halki. Sillat ja puhelinpylväät on räjäytetty. Joet ylitetään pioneerien rakentamia tilapäissilloja pitkin. Miinavaara vaanii kaikkialla, myös matkan loppusuoralla Jokijärven tiellä.

Martin Eden

Romaanin lopussa kaikki mahdollisuudet aukeavat Kallelle. Hän lainaa kirjastosta Jack Londonin omaelämäkerrallisen Martin Edenin, joka kertoo tutun oloisen kasvutarinan päättäväisestä miehestä. Kovien töitten ja monenlaisten vaikeuksien, suorastaan raivoisan taistelun kautta Martin Eden toteuttaa haaveensa tulla kirjailijaksi.

Kalle lukee kirjan ahmien ja varmasti kokee Lundgrenin papan ahtaassa kamarissa oivalluksen, joka muuttaisi hänen oman elämänsä 14 vuotta myöhemmin.

Messukylässä Kalle pääsee myös kiinni markanlaitaan hakkaamalla halkoja kunnalle. Hän asettaa itselleen tavoitteen, ettei palaa yhtenäkään päivänä metsästä ennen kuin on tienannut kansanedustajan päiväpalkan 200 markkaa. Sellaisia urakoita Martin Edengin asetti itselleen.

Sen hän myös tekee heti ensimmäisenä päivänä, vaikka haavoittuminen ja viiden vuoden poissaolo metsätöistä tuntuvat niin, että kortteeriin Kalle palaa vasta iltakahdeksalta. Siellä häntä ei kiitellä, vaan epäillään viinahommiin eksymisestä. Vuoden 1945 puolella paksun lumen aikana Kalle ei aina pysty tavoitteeseensa.

Kuten on edellä moneen kertaan tullut todettua, en oikein arvosta Kallen sotakirjoja. Siksi Tammerkosken sillalla tuntuu sitäkin paremmalta. Miellän sen Kallen come backiksi, sillä nyt taas ajan henki kulkee vahvana hänen oman tarinansa rinnalla ja tämä on vasta alkua. Suomen jälleenrakennus pääsee vauhtiin vasta seuraavassa romaanissa ja sen kuvaajana Kalle on vertaansa vailla.

Selkosen sanontoja

Miehellä ei saa luonto laskija niin kauvon kun peukalot heiluu.

Jos tässä rupijan minä, ja ylleesä näihen selekosten miehet, vain ristissäsormin veisata jollottamaan, ei sillä sakujen tekemät pirruuvet tule korjatuksi.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kalle kaivoi tuhkasta inkeriläisten jäljitä tsaarin aikaisen 20 kopeekan rahoista valmistetun ranneketjun, muita kolikoita vallankumouksen molemmilta puolilta, saksalaisia kolikoita, saksalaisen sotilaan asetakkiin kuuluneen rintasoljen, palaneita nappeja ja virolaisten seteleiden jäännöksiä

Kysymys: Monenko markan edestä Kalle hakkasi halkoja jouluattona 1944?

Elämän varsitiellä

Sivu 7471: Kalle kotiutetaan armeijasta Oulun Keskuskansakoululla. Hän oli armeijassa kuukautta vailla viisi vuotta.

Keskustelua

hemmo kirjoitti 8.1.2013 21.15

Sota onkin aikamoinen käännekohta ja heittää Kallen aivan uuteen ympäristöön niin kielen, työn kuin perhesuhteidenkin kannalta. Monelta osin aivan uudenlainen tarina alkaa.

Kyllä sarjan henkinen jännite on pitkälti Kallen ja Lainan suhteen draamassa. Jälleenrakennuksen kuvaus tulee siinä sivussa. Ja muut henkilöt jäävät suhteellisen pieneen osaan. Kyllä tämä on Kallea jos mikä.

Mutta nautinnollista lukea. Aika vähän on jälleenrakennuksen aikaa kuvattu. Se on yksi suurimmista ansioista tästä aina Pato murtuu -teokseen saakka. Sitten, kun Kallesta tulee kirjailija, elämäkin muuttuu värittävämmäksi. Siihen vaikuttaa myös Lainan jääminen sivuun.

Minusta parhas osa Iijoki-sarjaa on tästä kirjasta tuohon padon murtumiseen!

Kalle kyllä taisi käydä vieraissa aika tiuhaan. Muistaakseni juuri Pato murtuu -kirjassa on yhden lauseen viittaus pariin rakennusnaiseen, joiden luona Kalle kertoo vierailleensa viinapullon kanssa viimeisen kymmenen vuoden aikana aina silloin tällöin! Siis suunnilleen tässä kirjasta kuvatusta ajasta eteenpäin. Eivät vain ole edes sen väärtejä, että tulisivat kommentoiduksi muutoin. Sittenhän tulee vielä useampi syrjähyppy vähän paremminkin kuvatuksi...

Fanni kirjoitti 8.1.2013 22.59

Tästä alkaa minun tuntemani Kallen tarina, eli olen aivan ”vihreä” lukija ja aloittanutkin sarjan keskeltä. Nyt luen kirjaa Iijoen kutsu, mutta olen valitettavasti lukenut myös Pato murtuu -kirjan. Yritän pysyä lestissä ja lukea loput järjestyksessä ja sitten aloitan aikamatkan alun kirjoihin.

Tiedän jo nyt, että kun pääsen kierroksen loppuun ja tällä hetkellä lukemaani kirjaan, kahlaan loput uudelleen.

Ehdottomasti kirjat tulisi lukea järjestyksessä. Kypsytellä tavaltaan henkilöitä ja nähdä elämän virta oikeassa järjestyksessä.

Kallen ja Lainan tarina on niin herkkua. Kaikki tämän syksyn paljastukset Valkeakosken pojasta ja Kallen suhteesta ovat avanneet tarinaa aivan uudella tavalla ja odotan jo hetkeä, kun pääsen käsiksi Pato murtuu -kirjaan uudemman kerran. Se avautuu varmasti aivan erilaisella tavalla. Täytyy myöntää, että joskus hehkuttelen parhaimmilla kohdilla. Myös kävely Kallen ja Lainan kotitalon ohi ja talon näkeminen oli erinomaisen avartavaa. Eli bongailen Kallen elämän tärkeitä kohteita...

Kalle kuvaa oivasti Lainan ja hänen avioliiton kautta tuota rankkaa jälleenrakentamista. Elämä on kovin suorituspainotteista. Se mikä kiinnitti huomiota on, että Kalle puhuu siitä, että toivoisi saavansa novellikokeelman julkaistua. Julkaisu on tärkeintä, ei niinkään se, mitä kirjoittaa. Kuitenkin juuri tuo Lainan kanssa eletty aika ja kirjoituksen haaveilu tuottaa lopulta upealla tavalla tarinaa, joka antaa lukijalle tarkkaa kuva tuosta ajasta. Lainan kanssa vietetty ajanjakso on ennekaikkea työtä ja ”huomiseen siirtyvää onnea”, alun jälkeen.

Kyllä lukunautintoa parhaimillaan.

jormanen kirjoitti 9.1.2013 15.13

Minä laskin, että Kalle kuvaa koko Iijoki-sarjassa olleensa sukupuolisuhhteessa 22 naisen kanssa. Lisäksi ylimalkaisia heittoja, että niitä oli Jokijärven loppuvuosina ja Tampereella enemmänkin.

Makuasioista ei sovi kiistellä, mutta itse ensilukemalla koin, että nämä Tampereen vuodet olivat varsinainen antikliimaksi Taivalkosken lapsuuden/nuoruden ja sotavuosien jälkeen. Anopin kantamista tarpeilleen ja rakennustöitä niin omalla tontilla kuin firma piikkiinkin... Varsinaisena ”kohokohtana” Oman katon alle, josta muutamia rakentamisen teknisen kuvaamia katkelmia lukemalla voi varmasti rokottaa lähipiirinsä Päätaloa vastaan :)

Mutta kolmas lukukerta toden sanoo. Pohjalata ponnistaen on sittenkin yksi parhaista Päätalon kirjoista. Ja olivathan Alli (aka Mandi Lehtonen), Ukki, Rousto-Ville ja monet muut tamperelaiset aivan mahtavia hahmoja. Tampereen teatterissa näin (muistakseni v. 1996) näytelmän

jormanen kirjoitti 9.1.2013 15.16

Lause jäi kesken ja tuli taas kirjoitusvihreitä. Kun on tottunut, että omia työtiedostoja, blogia ja face-päivityksiä pääsee korjaamaan, niin nämä ikuiset kommenttitöpeksinnät harmittavat. Mutta haitannaako tuo...?

Leevi kirjoitti 9.1.2013 16.25

Vastaus kysymykseen: 242 markan edestä. eli 5,5 mottia ja ”pirun kortteli ”päälle. Reilusti kansan etustajan palkan verran.

Aikanaan kun luin tämän ensikerran, päätin kokeilla, että onnistuisiko sama itseltäni. En tosin jouluaattona yrittänyt, sain kyllä hakattua reilustikin saman määrän. Minulla oli kyllä moottorisaha, Kalle käytti pokasahaa. Metsäkin oli aika hyvää. Kalle ei tosiaankaan liioitellut tekemisillään.

Mikko Ihalainen kirjoitti 10.1.2013 8.21

Minusta oli mukava, kun kirjoissa painopiste siirtyi paitsi so-tahommista myös Koillismaalta etelään. Ilman Kallea Tampere ei olisi niin tuttu kuin se tänä päivänä on. Lähes kaikki Kallen kuvaamat talot on kuvattu ja katsastettu paikanpäällä. Tärkeimpänä näistä ovat tietenkin Kuusisten talo ja Kirvestie 22.

Jos oli Kallella omat vaikeutensa Tampereeseen tutustumisessa, ei mennyt omakaan ensimmäinen visiittii ilman jamua. Vuonna 1987 kun kävin Helsingissä 32-vuotiaana Tupla tai kutti-kilpailun nauhoituksessa, se oli ensimmäinen käyntini pääkaupungissa. Sama oli tilanne vuotta myöhemmin Tampereella.

Yövyimme vaimoni Marja-Leenan kanssa Ilveksessä. Tiedätte, että Tammerkosken silta eli Hämeensilta on siinä vieressä. Olin kuullut tästä sillasta ja Tammerkosken pauhuista tunnetusta laulusta. Olin myös lukenut tarkkaan Kallen kirjan Tammerkosken sillalla. En kuitenkaan tarpeeksi tarkkaan, kuten sain myöhemmin huomata. Näiden perustella olin luonut itselleni mielikuvan, joka oli sitten aivan muuta kuin todellisuus.

Lähdimme hotellista etsimään tätä siltaa. Kuljimme kauas Finlaysonin taakse. Siellä rohkenin kysäistä paikallisen oloiselta mieheltä sillan sijaintia. Hän neuvoi sen olevan ihan siinä korkean Ilves-hotellin vieressä ja kertoi vielä, että siltaa komistaa neljä patsasta. Palasimme takaisin. Olimmehan kulkeneet tästä jo useamman kerran, mutta enhän voinut käsittää, että juuri tämä sillannatsa on se kuuluisa silta. Mielikuvissa se oli paljon pidempi

ja kaikella lailla ylväämpi. Nykyään, useampien käyntien jälkeen olen jo sitä mieltä, että silta on vaikuttava, nimenomaan Wäinö Aaltosen pronssiveistosten vuoksi..

Kalle ripittäytyy vioistaan

11. tammikuuta 2013, kello 12.39

Pohjalta ponnistaen, 1944-1945

Marraskuussa 1944 Kallen kauan haaveilema siviili oli totta. Nopeasti siviilielämä kuitenkin osoittautuu pettymykseksi. Töitä ei olekaan tarjolla, Kallella ei ole kunnon vaatteita, nopeasti solmittu avioliitto harmittaa eikä ahtaasti asuminen paranna tilannetta.

Kaiken lisäksi Kalle ikävöi synnyinkotiaan ja tekoselkostaan. Monta kertaa tulee päännousema koota kampevähät kasaan ja nousta myötyriksi Pohjanmaan junaan, vaikka siellä naurettaisiinkin hänen vauhtimutkaansa Tampereella.

Vuoden 1944 viimeisenä päivänä asumisolot kohentuvat, kun Kalle, Laina ja anoppi muuttavat pikavauhdilla Kuusisen Allin ja Ukin yläkertaan isompiin tiloihin.

Kallen mieli pysyy matalalla. Hän tuntee käsittämätöntä mustasukkaisuutta kuvittelemalleen vaimonsa menneisyydelle. So-

dassa on viisi vuotta mennyt hukkaan, uuden ammatin hankinta ei ole päässyt edes alulle. Hän hakkaa jälleen halkoja metsässä. Kirjoittaminenkaan ei ole edennyt.

Synkistä ajatuksista itsemurhayritykseen

Näitä muistellessaan vuonna 1983 teoksessa Pohjalta ponnistaen Kalle analysoi itseään järkyttävällä tavalla. Tällaisia tuntojako hän kuljetti mukanaan koko elämänsä?

”... mielikuvitukseni ja tunne-elämäni ovat varmaan muista poikkeavia ja sillä tavoin ikävään suuntaan, että henkisesti elämäni on ollut ja on kuolemaani asti vaikeaa. Suru, ilo, viha, masentuminen, murjottaminen, koston- ja kunnianhimoni, itserakkauteni, pikkunokkaisuuteni, mustasukkaisuuteni, kylmyyteni, säälintunteeni, huumorinlahjani ja hellät tuntoni ovat voimakkaat ja levottomat.”

Toisaalta hän toteaa sitkeyden ja itsepäisyyden olleen suurimmat henkiset voimavaransa miehuutensa vuosinaan. ”En kirjoitaisi tätäkään teostani, jos olisin lannistunut vaikeuksien ja vastoinikäymisten edessä...”

Nämä mietteet Kalle on sijoittanut talveen 1945, jolloin synkät ajatukset ajoivat hänet lopulta itsemurhayritykseen.

Itselleen suorittaman psykoanalyysin lisäksi Kalle tunnustaa kirjoissaan myös kaikki ”syntinsä”; valehtelun, varastamisen korttipirun kelmassa ollessaan, syrjähyppy ja sukupuoliaudit. Mistä tämä avautuminen?

Syntien tunnustaja

Kallen tuntenut pastori Ari Rantavaara on tutkinut uskonnollisen ajattelun vaikutusta Kalleen ja hänen tuotantoonsa. Julkaisemattomasta tutkimuksesta selostaa Jenni Janatuinen kirjassaan Miehenkuva (Johnny Kniga 2005). Kalle ei kulkenut uskovaisten kirjoissa, mutta äidin lestadiolaisuus vaikutti häneen syvästi, ja synti, armo,

katumus, uusi elämä olivat teemoja, joihin hänen omaelämäkerallinen tuotantonsakin rakentui.

Sille vastapainona oli isä-Hermannin toisenlainen maailmankatsomus, joka korosti jumalaan turvaamisen sijaan itsenäistä pärjäämistä sekä uskovaisille vieraita miehuusihanteita.

Kalle sai vain 39-vuotiaana kuulla sairastavansa vakavaa sydänvikaa. Hän kirjoitti siis koko valtaisan tuotantonsa sairaana, ja yhä uusia sairauksia saaneena, miehenä.

Rantavaara-Janatuinen katsovat, että sairaus pakotti hänet vähitellen luopumaan isänsä arvomaailmasta. Lopullisesti se tapahtui vasta Herkon kuoltua ja Kallen aloittaessa Iijoki-sarjan vuonna 1971. Hänellä oli sisäinen pakko kirjoittaa omaelämäkertansa, ja hän teki sen ei vain lukijoitaan, vaan myös itseään varten.

”Iijoki-sarjaa kirjoittamalla Kalle suuntasi itsensä tulevaisuuteen, synnytti itsensä uudelleen. Vasta oman elämän pukeminen sanalliseen muotoon auttoi häntä hahmottamaan identiteettinsä”, Jenni Janatuinen kirjoittaa.

Rippi ja uusi elämä

Iijoki-sarjan kirjoittaminen oli Janatuisen mukaan myös rippi.

”Syntien tunnustaminen puhdisti ja mahdollisti uuden elämän aloittamisen”.

Syyllisyys ja tarve rankaista itseään eivät jättäneet Kallea koskaan rauhaan. Jenni Janatuinen vertaa häntä herännäisjohtaja Paavo Ruotsalaiseen. Kummallakin oli pakottava tarve tulla hyväksytyksi kaikkine vikoineen.

Kalle eli sairauksiensa kanssa toisen puolen elämästään ja kaikkineen 80-vuotiaaksi. Kun sairauksien lisäksi painolastina oli tällainen henkinen taakka, niin oliko pitkä elämä siunaus vai kiros?

Selkosen sanontoja

Tykkään kun hullu polokasta => Hempeintä, mitä Kalle pystyi sanomaan Lainalle.

Naiset ovat hieroneet pottuvoita ja huutelevat köökiin nakkelemaan sitä ääntä kohti. Pitänee totella ennen kuin käskyt harvenevat.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen tienat jouluaattona 1944 mottimetsässä olivat 242 markkaa.

Kysymys: Kalle sai ensimmäisen sotakuukausipalkkansa haavoittumisensa johdosta vuoden 1945 ensimmäisenä arkipäivänä. Paljonko hänen olisi pitänyt hakata halkoja ansaitakseen vastavan summan?

Keskustelua

Fanni kirjoitti 11.1.2013 13.24

Mistä todella tulee tämä Kallen suunnaton halu pohtia elämänsä? Uskon itse, että kirjat kuvaavat hänen omaa subjektiivista näkemystä asioista. Esimerkiksi sota-aika kuvattiin siten kuin hän sen näki ja koki. Hän on hyvinkin julma itselleen joissakin kohdin ja tosinaan taas vähätteli omaa toimintaansa kuten nuo kaikki syrähypyt ensimmäisen avioliiton aikana. Vaan ne ovat hänen näkemyksiään elämän kulusta. Tavallaan voin kyllä kuvitella kirjoittamisen olleen hänelle tapa purkautua ja selvittää elämää. Ihanaa arjenkuvausta, mutta niin kovin vähän onnea, jotenkin se on jäänyt mieleen eniten.

Kiitos Kai erinomainen blogikirjoitus, joka pisti ajattelemaan!

Kai Hirvasnoro 11.1.2013 13.32

Niin kovin vähän onnea ja vielä vähemmän kykyä nauttia aidoista onnistumisistaan.

hemmo kirjoitti 11.1.2013 14.00

Päätalohan ei tuntunut tosiaan osanneen ylen määrin nauttineen huimasta menestyksestään ja myöhemmän iän aineellisesta hyvästä.

Jossain haastattelussa hän kertoi suorastaan kärsineensä ravintolassa syömisestä: joutenoloa ja liian hyvää ruokaa. Sisäinen levottomuus siitä, että ”laiskottelee”, poltteli silloinkin.

Luultavasti kaikki tuo sisäinen paine tuotti sen valtavan määrän kirjallisuutta. Hyvä meille:).

Kai Hirvasnoro kirjoitti 11.1.2013 14.10

Ainoa missä myöhemmän elämän varakkuus näkyi oli se, että Kallella oli aina uudehko auto, muistaakseni Volvo.

hemmo kirjoitti 11.1.2013 14.42

Joo, ei hän Ladalla ajanut. Ford de Luxella aloitti ja tosiaan taisi olla sittemmin Volvo-miehiä.

Mikko Ihalainen kirjoitti 11.1.2013 15.22

Kalle tosiaan ajoi kunnon autolla. Toinen asia, jossa hän pani rahansa ”turhuuvveen” oli junalla matkustaminen ykkösluokassa.

Kun vierailimme ensimmäisen kerran Kirvestiellä syksyllä 1989, katselimme hänen työhuoneessaan olevaa elämänseinäänsä. Vaimoni kysyi eräästä kuvasta, että milloin se on otettu. Kalle vastasi: ”Kymmenisen vuotta sitten. Jaa, minullahan on nyt sama paita kuin silloin.”

Ansiokkaassa tämän päivän blogissaan Kaitsu mainitsee ystäväni Ari Rantavaaran. Linaan tähän taannoista, Kansan Tahdossa ollutta juttuani Kirkot käyntikohteina:

”Ihalainen kirkkohallituksesta”

Messukylän kirkkoihin sain oppaakseni ystäväni, kappalainen Ari Rantavaaran, joka osti perheelleen Kalle ja Leena Päätalon kirjoista tutun Kirvestien omakotitalon. Kuuluisan rintamamies-talon nykyinen haltija on edeltäjänsä tavoin huumorimiehiä. Kirkkokierrokselle lähtiessämme Ari sanoi, että hän esittelee mi-nut henkilökunnalle kirkkohallituksen tarkastajana.

Vahtimestariparka sai kuulla, kuinka ”Ihalainen on tullut kat-somaan, kumpi Messukylän kirkoista puretaan”. Suntio puoles-taan sai sydämentykytyksiä, kun uudemman kirkon sisäremon-tissa on kuulemma tehty väärä toimenpiteitä. Ehdin hädin tus-kin kertoa ”terveiset Helsingistä” ja yrittää muutamalla sanalla lohduttaa kalvennutta kirkonpalvelijaa, kun Ari purskahti nau-ramaan.

Kirkkohistorian lyhyin tarkastajan ura päättyi siihen. Siitä pitäen olen saanut tarkastella kirkkoja ”otona” eli oman toimen ohella.

jormanen kirjoitti 12.1.2013 9.54

Luin pitkästä aikaan toiseen kertaan Huovisen Lampaansyö-jät. En muistanutkaan että siinä liikutaan Koillismaalla. Kuusa-molaisella huoltamolla soitetaan jukeboxissa ”Lasihelmiä”. (Jul-kaisuvuosi 1970, siis ennen Iijokisarjaa.)

Kalle oppii politiikkaa 2

15. tammikuuta 2013, kello 14.24

Blogin alussa tuli hämmästellyksi sitä, ettei Taivalkosken metsätyömailla ollut Kallen kirjojen perusteella edes ammattiyhdistystä eikä seudulla Suojeluskuntaa lukuun ottamatta poliittista toimintaa. Kallen mukaan hän ei voinut kirjoihinsa muutakaan kirjoittaa, koska tuo oli se todellisuus.

Sodan jälkeen Tampereen seudulla tilanne on täysin toinen. Edes vuoden 1918 haavat eivät ole umpeutuneet ja nyt asetelma on lisäksi kääntynyt pääläelleen. Kommunistit ovat saaneet toimintaoikeudet, mutta Suojeluskunta ja Lotta-järjestö on lakkautettu.

Kalle on edelleen epäpoliittinen, mutta käsittää kuuluvansa työläisiin ja tilaa Kansan Uutisten edeltäjää Vapaata Sanaa sen alusta alkaen. Ei niinkään poliittisista syistä kuin lehden kulttuuriosaston takia.

”Vapaan Sanan kirjoituksista huokuu vaiennettuina pidettyjen ihmisten tarve sanoa lopultakin oma mielipiteensä”, hän kuitenkin havainnoi.

Kirjoituksissa on Kallen makuun liikaa jälkiviisautta, mutta yllättävän vähän kostonhalua. Yllättävän siksi, että Siiranmäen vankileirissä Kalle oli tavannut katkeroituneita ja kostonhallaavia vasemmistovankeja.

Sielukas mies ja kommunisti

Kallen ensimmäisiä tuttavuuksia Messukylässä on Eero Järvi. Hän oli toiminut sodan aikana maanalaisessa vastarintaliikkeessä ja jopa sabotöörinä. Kallen on vaikea uskoa, että suorastaan sielukas Eero Järvi on kommunisti, sillä Siiranmäen kokemusten perusteella hänelle oli muodostunut käsitys, että kommunistit ovat ynnseitä ja kyräileviä, jopa aateveljilleen.

Tarinointi Järven kanssa avaa Kallelle uuden todellisuuden. Vasta nyt hän ymmärtää, että kommunisteja pidettiin oikeasti ennen sotaa vankiloissa aatteensa takia. Siiranmäessä hän oli kuullut lahtarien myös kiduttaneen heitä, mutta pitänyt tätä liioitteluna. Eero Järven kanssa keskusteltuaan Kalle ymmärsi, että tarinat olivat totta.

Kuka oli Matti Lindqvist?

Maaliskuussa 1945 Kalle äänestää ensimmäisissä vaaleissaan SKDL:oa ja hänen ehdokkaansa Matti Lindqvist myös valitaan eduskuntaan.

Sen nimistä SKDL:n kansanedustajaa ei kuitenkaan ole olemassakaan enkä löydä vuonna 1945 valituista ketään häntä muistuttavaa. Ketä Kalle siis äänesti? Ja äänestikö SKDL:oa ollenkaan? Vai onko kyseessä kirjailijan vapaus, jolla hän tehostaa kuvamaansa muutosta maan poliittisissa oloissa?

Auttaisivatko Kuusisen Ukin antamat tuntomerkit arvoituksen ratkaisemisessa: ”Satu-Matti pistää porvarilta suun tukkoon! Ruutinkeksijä Masa ei ole, mutta sanoo kokoomuslaiselle päin naamaa. Jos nyt joku hullu kokoomuslainen edes äänestetään eduskuntaan...”

Selkosen sanontoja

Moni muu näehenhi selekosten nuorimies kulki ennen sottia miehen kirjolla. Mutta kun sotareissulla mäeskäytettiin vitulla päähän, töpehti kyrpä järet vähintään karvamättääseen, jos ei sen sissään.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen ensimmäinen sotakuukausipalkka vastasi 30 kuutiometrin halkojen hakkaamista.

Kysymys: Mikä oli Herkolle ratkaiseva asia, että Laina on mie-
luinen minia?

Keskustelua

hemmo kirjoitti 15.1.2013 15.36

Kalle taisi olla siksi varovainen ja eteensä katsova mies, että tilasi Vapaata Sanaa ja kävi vappumarssillakin ”varmuuden vuoksi”. Sodan jälkeen kun ei tosiaan ollut selvää, mihin suuntaan maa matkaa.

Minkäänlaista aatteen paloa Kallessa on vaikea havaita missään vaiheessa olleen. Tosin jonkinlaista luokkatietoisuutta kyllä, kun vei rahansa ”työväen pankkiin” kuten myöhemmin saamme lukea.

jormanen kirjoitti 15.1.2013 17.03

Tämä Iijoki-sarjassa on juuri parasta. Uskottava aikalais- ja elinympäristökuvaus. Suojeluskuntaa ihannoineesta asepalvelunsa moitteetta suorittaneesta tulee siinä tilanteesta ja ympäristössä SKDL:n kannattaja. Myhemmin rakennusmestarina työmaansa ainoa Kekkosen äänestäjä. Liekö lapsuuden ystävä SDP:n kansanedustaja Tikkanen houkutellut vuonna 1978 kirjailija-Kallen valitsijamiesvaalilistoille?

Minä kerran mielestäni jäljitin netistä tuon Ukin suositteleman pirkanmaalaisen SKDL:n kansanedustajan. Supisuomalainen sukunimi, Tampereen ulkopuolelta. Vankilassa jo 20-luvulla. Veikkaukseni: Lauri Myllymäki, s. 1897 Ylöjärvi, k. 1967 Helsinki

Ei vankilassa 1920-luvulla, vaan poliittisista syistä kolme kertaa 1918, 1930–34, 1941–44.

Kansanedustajana Hämeen pohjoisesta 1927–30 ja 1945–58.

Lisättäköön että Lainan perhettä ”oli valkoiset rääkänneet” vuonna 1918. Tällaiselle valkoisen suvun vesalle (silloin Itä-Suomessa vaikuttaneen nimismiehen pojantytärenpojalle) on hyvä lukea, että tappiolle jääneissäkin oli raittiita kunnon kirkossa käyviä työhimmisiä. Pääatalo kirjoissaan rakensi siis myös luokkasopua ja yhteiskuntarauhaa.

Lisättäköön vielä, että vuokraisäntä Kuusisen perhe oli varsin yritteliäs, nimenomaan yksityisellä sektorilla. Politisoimatta blogin kommenttipalstaa, totean että kokoomus on paljolti ollut virkamiesten puolue, työnjohtajiinsa vihastuneet akukuusiset puolisoineen itsenäisiä urakoitsijoita ja kauppiaita...

Kai Hirvasnoro 15.1.2013 19.39

Sieltä se taisi tulla.

Sopii kuvaan siksikin, että hän oli Kuusisen Ukin tavoin entinen poliittinen vanki. Ukkihan juhli muiden entisten poliittisten vankien kanssa keväällä 1945 useamman päivän ja tunnetuin seurauksin.

Mutta miksi Kalle on nimennyt Lauri Myllymäen Matti Lindqvistiksi? Yleensä hän haki hieman oikeita nimiä muistuttavia ratkaisuja.

Leevi kirjoitti 15.1.2013 19.36

Ei Kalle ollut niin ”epäpoliittinen” kun tuosta Kaitsun kirjatuksesta saa käsityksen. Jo kansakoulu aikoina Kallessa näkyi ”politiikon” merkkejä. Mäntsälän kapinan aikoihin Jokijärvellä oli peräti kaksi puoluetta, pikku-Simosen puolue ja Keisarin puolue. Pikku Simosen puolueen johtaja oli, Ala-Toivo ja keisarin puolueen johtaja oli Mannilan Hannes.

Kalle kerkesi olla kummassakin puolueessa, JA MONESTI. Eräänäkin sunnuntaipäivänä Kalle vaihtoi puoluetta seitsemän kertaa, ja joka vaihdon välillä hiihti Simorannalta Hilturannalle ja päinvastoin. Vaihdon syy oli aivan kuin nykyäänkin politiikkasparempien etuuksien saaminen.

Taisi vaan käydä niin, että iltamyöhällä hän ei ollut kummankaan puolueen jäsen. Puoluejohtajat epäilivät Kallea liijan häilyväksi ja eivät enää ottaneet puolueeseen. Kuka ”nyky”politiikko pystyy samaan, kysyn vain.

Kun 80-luvun lopulla Mikko Ihalainen alkoi pitää tietokilpailuja Pääatalo-seuran jäsentapaamisissa, oli yksi kysymys näistä puolueista...

Kai Hirvasnoro kirjoitti 15.1.2013 19.41

Tämä pitää paikkansa, Kallella saattaa olla hallussaan loikkausten maailmanennätys.

Leevi kirjoitti 15.1.2013 19.55

Niin, minä laskin että, Seppo Kääriäinenkään ei kääntänyt takiaan, näin monesti aikoinaan ydinvoimaasissa..(vitsi, vitsi).

Mikko Ihalainen kirjoitti 16.1.2013 8.30

Sivusimme Kallen kanssa puheluissamme ja kirjeissämme myös politiikkaa. Hän oli tietoinen SKDL:n jäsenyydestäni ja siitä, että olin Vasemmistoliittoa perustamassa ja sitä valmistelleessa valtuuskunnassa. Kirjoitin myös hänestä monet jutut Kansan Tahtoon ja laitoin tietenkin lehdet aina hänelle.

Olin myös kertonut hänelle kuuluneeni pitkään Korhosen Martin tukiryhmään. Kallella oli hyvä muisti. Keväällä 1999 hän kirjeessään mainitsi näin: ”Martti Korhosesta tuli ministeri, joka on Oululle ja Oulun läänille hyvä asia. Ja Korhonen on mies, joka on noussut asemaansa todella työläisestä!”

Hänellä oli ystäväpiirissään vaikutusvaltaisia vasemmistolaisia. Yhdessä kirjeessä vuonna 1997 hän kirjoitti näin:

”Kävin aikoinaan useampia kertoja Arvo ”Poika” Tuomisen kodissa. Kun viimeisen kerran siellä poikkesin näyttämässä erästä kirjoitustani ja kysymässä hänen mielipidettään, Arvo makasi koko ajan ja pyysi minua lukemaan ääneen tekstini. Lähtiessäni Arvo sanoi, että ’minun elämässäni on käynnistynyt jo lähtölaskenta’. Ja niin oli. Minulla oli itselläni jo silloin sydänvika, mutta

en käsittänyt Arvon sanonnan merkitystä niin, kuin olen viime aikoina alkanut käsittää.”

Kaikki edellä kerrottu oli faktaa, loppu menee vähän hapuilun puolelle. Muistelen, että Kalle tuki jonkin verran presidentin ehdokasvaalissa Kalevi Sorsaa. Tästä asiasta tiedän jonkun Kallefanin pyrkäneen.

Lievästä takinkäännöstä voidaan taas puhua Esko Ahon vaalikampanjan aikana, kun ehdokas jopa kävi henkilökohtaisesti Pääataloilla Kirvestiellä. Se taisi tosin olla enemmänkin Ahon omaa peliä. Toisaalta Kalle on aina ollut vähän usitushullu ja ainakin tältä osin helposti johdateltavissa. Jormanen mahtaa olla enemmän kuin oikeassa siinä, että Tikkas-Ville puhui kasvin-kumppalinsa ehdokkaaksi.

Katkerä paluu

18. tammikuuta 2013, kello 14.30

Pohjalta ponnistaen on kerronnan raskasta sarjaa jopa Kalle Pääatalon mittapuulla.

Sanonta on tahallisen monimerkityksinen.

Romaani on todella vaikuttava kuvaus sodan käyneen miehen sopeutumisvaikeuksista siviilielämään, toivottomalta tuntuvasta kuilusta unelmien ja todellisuuden välillä sekä vimasta päästä

nopeasti elämässä eteenpäin viiden hukkaan menneen vuoden jälkeen.

Samalla Kalle ajaa itsensä niin piippuun, että raskasta luettavaahan se on.

En tiedä, minkä verran Kalle seurasi elokuvaa ja olivatko amerikkalaiset Vietnam-veteraaneista kertovat 1970-luvun lopun elokuvat hänelle tuttuja. Niissä on joka tapauksessa paljon samaa kuin vuonna 1983 ilmestyneessä Pohjalta ponnistaen -romaanissa sitä myöten, ettei veteraaneja otettukaan hurraata huutaen vastaan.

Politiikasta melko tietämätön Kallekin törmää uuteen ilmapii-riin, jossa Suomen entisiä johtajia pidetään rikollisina ja vanhan tasavallan mahtijärjestöt on lakkautettu. Kalle on koko ajan kuvannut lottia lämmöllä ja kiitollisuudella. Nyt Lotta-Svärd -järjestö – johon vanhin sisar Marttakin kuului – on lakkautettujen joukossa.

Menetetyn ajan perässä

Romaanin alkaessa Kalle on 25-vuotias mies, joka tajuaa tuskallisen selvästi, ettei ole koskaan elänyt nuoruutta. Unelmista on toteutunut kaunis vaimo ja uusi elämä Tampereen liepeillä, mutta ammattia ei ole eikä kirjoittamisharrastuskaan ole sodan aikana käytännössä edennyt.

Kalle ryhtyy kuromaan menetettyä aikaa kiinni kiihkoisaan tyyliinsä. Hän tekee kahta työtä, hakkaa Messukylän kunnalle halkoja ja osuuskaupalle klapeja. Työltä rauhoitettua aikaa ovat vain yöt ja sunnuntait kirkonmenojen aikaan.

Samalla Kalle alkaa opiskelun työväenopiston kursseilla ja jyrkittää iltaisin rakkauskertomuksiaan oululaisiin lukemistoihin.

Elämää vaikeuttaa kaikkalainen puute. Kallen selässä olevat sotahaavat hiertyvät mottimetsässä joka päivä. Asia olisi ratkaistu venyvillä henkseleillä, mutta edes sellaisia ei Suomesta saa talvella 1944–45.

Lasihelmi vannehtii pään sisällä

Hermoja rassaavat kovan yrittämisen ja koti-ikävän lisäksi joka kolmas viikko vuokralaiselle osuva käyttövesien pumppausvuoro huonosti vettä antavalla pumpulla, vuokraisäntä Kuusisen Ukin mahtailu sekä epämääräinen mustasukkaisuus Lainan menneisyydelle.

Kallen lapsuuden pilasi isä-Herkon mustasukkaisuus ja mielisairaus. Nyt Kallen päässä soi tauotta ajan suosikki-iskelmä Lasihelmi (... sä olit helmi, mutta lasihelmi vain...). Päässä surraa niin, ettei nukkumisesta tule mitään.

On Kallen vuoro kokea Päätalon miesten tauti, mutta vielä astetta pahempaa. Tuskassaan hän yrittää itsemurhaa ja joutuu Hatanpään mielisairaalaan ihan niin kun Herkko Oulun piirille runsasta vuosikymmentä aiemmin. Pois hän pääsee vain Lainan takuita vastaan ja on tavallaan vaimonsa ”armoilla” siitä lähtien vapaudessa.

Arvet eivät umpeudu

On raskasta luettavaa, miten sodan jälkeisessä tilanteessa Kallen mieleen palaavat myös lapsena koetut nöyryytykset isän sairauden aikana. Niistä pahimpina epäonnistumiset lauluseurojen jälkeisissä pariutumisriiteissä.

”... sain niissä kaplakoissa syvimvät ja hitaimmin arpeutuvat haavat sisälleni. Ne haavat ovat kiusanneet minua läpi elämäni eivätkä parane niin kauan kuin huoku pysyttelee ruumiissani. Seurailtojen nuorukais- ja tyttöparvissa minut nöyryytettiin syvemmin kuin koskaan on nöyryytetty”, Kalle kirjoittaa 50 vuotta noiden kokemusten jälkeen.

Kohti uutta ammattia

Romaanin 700 sivun pituus on tällä kertaa hyvin perusteltu, jotta Kalle ei jätä lukijaa näihin tunnelmiin.

Pian mielisairaalan jälkeen hänen elämässään nytkähtää uusi vaihde päälle. Kalle pääsee sekamieheksi rakennusliike Pilvinen & Kurun työmaalle Messukylän aseman lähelle. Talvella 1945 alkaa ura rakentajana, jonka Kalle päättää vasta vuonna 1963 jättäytyessään vapaaksi kirjailijaksi.

Heti ensimmäisellä työmaalla Kalle saa opastajikseen rakennusmestari Ähvä Metsäsen ja kirvesmiesporukan nokkamiehen Rousto-Ville Lahtisen, jolla on suuri merkitys hänen myöhemmille vaiheilleen. Rousto-Ville aluksi ärähtelee lautapojalle, mutta sanoo myöhemmin sen olevan vanhan miehen oveluutta: ärsyttää poikaa ottamaan asioista selvää.

Juuri Villen matkassa Kalle pääsee nopeasti sekamiehestä kirvesmiehen oppiin.

He tapasivat Pohjolassa

On kevät ja Kalle kokee henkisen helpotuksen. Hän ymmärtää, että työskentely yksin metsässä vieraalla paikkakunnalla oli henkisesti liikaa. Rakennustyöläisen urakaan ei ala vailla vastuksia, mutta ympärillä on alusta alkaen mukavia työkavereita ja hän alkaa taas hankkia mainetta kovana työmiehenä.

Jopa liian kovana. Muiden täytyy muistuttaa, että nyt ollaan tunti- eikä urakkatöissä ja korviketunneilla ei tehdä töitä.

Maalis-huhtikuun vaihteessa 1945 päivä paistaa Kallelle myös kirjoittajana. Sirpale-lehti julkaisee K.P. Mäkelän, Kallen, kertomuksen He tapasivat Pohjolassa.

”Siinä oli nyt painettuna ensimmäinen varsinainen kertomukseni!”

Iloa ei himmennä edes odotettua pienempi palkkio, 150 markkaa. Se on kuitenkin sama kuin yhdeksän tunnin palkka rakennustyömaalla.

Selkosen sanontoja

Miten valitaan kirveistä se kovateräisin? ”Kirveisiin pittää puhalttaa mahdollisimman yhtä aikaa ja niin, että jokkaisen lappeeseen levijää huuruläimäre. Se kirves, mistä kuivaa huuru ensimmäisenä, on kovin”, Kalle selvittää Lepokorven mammalle.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Herkko mieltäi Lainaan, koska tämä ei ryppäydy uimassa.

Kysymys: ”Ovesta ontui kamariin suuri miehenkarhu. Silmäni olivat varmaan kuin pakojäniksellä ja luultavasti vilkaisin selkäni takaa kamarimme ainoaa akkunaa. Kun mies siirtyi kamarin puolelle, minulle valkeni myös, mitä kopsahtelua oli kuulunut rappusyöksystä: suuri mies ontui niin pahoin, että joutui pönkäämään jalkansa vaihtamista kävelykkeppiin.” Kuka astui sisään?

Elämän varsitiellä

Sivu 8234 . Perjantai 16.3.1945 Kallen ensimmäinen työpäivä rakennustyömaalla.

Keskustelua

jormanen kirjoitti 18.1.2013 20.22

”Hän ymmärtää, että työskentely yksin metsässä vieraalla paikkakunnalla oli henkisesti liikaa.” Tässä on ’pihvi’ Kallen 1. siviilitalven romahdukseen. Tästä olen eri mieltä muuten arvostamani Jenni Kirves-Janatuksen kanssa.

Päätalo vietti lapsuutensa pienessä pirtissä vanhempiensa, monien sisariensa ja ajoittain tädin ja sedänkin kanssa. Jokijärvi oli

vilkas taajama, ainakin lapsuuden leikkikavereita täynnä. Sekä pohjoisen tukkikämpillä että armeijan teltoissa/kasarmeilla/sotasairaloissa /vankileirillä oli yksinäisyys mahdotonta.

Tuore siviilimies – vaikka akanmieskin – oli talvella 1944–45 yksin, ja siitä tuo Hatanpään reissu seurasi. Rakennustyömaalla hän pääsi takaisin toveriporukkaan. Olo ja mieliala paranivat välittömästi.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 18.1.2013 22.32

Mitä Jenni K-J sitten on sanonut?

jormanen kirjoitti 18.1.2013 23.58

Jenni laittoi asian pelkästään sodan syyksi. Ei siis Päätalokirjassaan, vaan sinänsä ansiokkaassa (muistaakseni Sari Näreen ohjaamassa) tutkimuksessaan, miesten sotakokemusten ja niiden jälkioireiden näkymisessä suomalaisessa kirjallisuudessa. Puolentusinaa ”traumatisoitunutta” kirjailijaa Väinö Linnasta lähtien mukana.

Hieno juttu myös, että nuoren polven naistutkijat ovat saaneet Päätalon kirjoista sytykkeen tutkia sodanajan naisten asemaa. Kallehan kuvaa empatialla monia sota-aikana tuntemiaan ja taapaamiaan eri-ikäisiä naisia.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 20.1.2013 16.43

Minusta on järkeen mahtuva assia, etteivät Kallen traumat olleet pääosin sodasta peräisin, vaan lapsuudesta ja varhaisnuoruudesta sekä sukuperimää. Isä ja Arvi-setä sairastivat jonkinlaisen mielitaudin ja jossain kirjoista ohimennen todettiin, että sellainen vaihe oli myös Ukkelin vaarilla.

Mikko Ihalainen kirjoitti 21.1.2013 10.00

Joo, raskas oli luettava Pohjalta ponnistaen. Sanon taas kerran, että jotain kirjailijan suuruudesta kertoo se, että hän saa myös lukijan eläytymään tekstiin ja samaan masennukseen mukaan.

Onneksi kirjan lopussa on kulminaatiopiste, joka käänsi Kallen elämän totaalisesti toiseen, parempaan suuntaan.

Onko korviinne kantautunut suru-uutinen Taivalkoskelta? Viime lauantain Kalevassa oli Eero Marttisen kirjoitus, että Iijoki-sarjan Kurtti-Reino on kuollut. Eero kirjoittaa näin:

”Kirjailija Kalle Päätalon kasvinkumppani ja Iijoki-sarjan keskeisiin henkilöihin kuulunut taivalkoskelainen Reino Kurtti on kuollut. Kaikkien taivalkoskelaisten tuntema Kurtti kuoli pitkäaikaiseen sairauteen 11. tammikuuta Taivalkosken terveyskeskuksessa. Hän oli kuollessaan 94-vuotias.

(...) Kurtti oli Kalle Päätalo -seuran perustajajäseniä ja eläessänsä ehkä kriittisin Päätalon kirjojen lukija. Hän kuului seuran johtokuntaan kymmenkunta vuotta. Kurtti sanoi, että siinä porukassa ei ollut ketään sellaista, joka olisi tiennyt Päätalon kirjoittamista asioista enemmän kuin hän. Reino Kurtti oli mukana myös Mikko Niskasen Päätalo-elokuvissa ja esitti heinämiestä elokuvassa Nuoruuteni savotat. Viimeisinä elinvuosinaan Kurtti oli innokas pahkatöiden tekijä.”

antero pönni kirjoitti 22.1.2013 11.09

Onko tietoa, vieläkö Elsa ja Heimo, Romppasen talosta asuttavat sitä? Entä Väisäsen Ilmari ja ”pikku” Hilja Kummun mailta erotetussa talossa? Menikö muuten Kummun paikka Kummun patruunan entisen vaimon pojalle?

Leevi kirjoitti 23.1.2013 11.14

Heimo Kurtti, Romppasen isäntä on kuollut aivan lähiaikoina. Ilmari Väisänen kuoli vuonna 2009.

Pasi kirjoitti 23.1.2013 10.30

Meikäläisellä toinen lukukerta menossa Iijoki-sarjassa. Pidin tätä ”Pohjalta ponnistaen”-kirjaa vielä aika helppolukuisena verrattuna siihen mitä on tulossa. ”Pyynikin rinteessä” -kirjaa pidän koko sarjan huonoimpana, se on todella raskas ja paljon toistoa

sisältävä. Ainut ”hyvä” kuvaus on Mannen kuolema ja hautajaiset, kaikessa järkyttävyydessäänkin.

Nyt on menossa ”Reissutyössä”-kirja ja aika raskasta kerrontaa tuokin näyttää olevan ainakin kirjan alkupuolella. Muistelisin että taso paranee taas pian. Ehkä tällä toisella Iijoen lukukerralla on eniten alkanut ottaa turmelukseen tuo Kallen toisto jo tapahuneista asioista, ekalla lukukerralla se ei vielä niin paljon haitannut. Juuri siksi alkupään kirjat on niin hyviä kun niissä ei ole sitä kertausta.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 23.1.2013 12.36

Kieltämättä toistoa on, ja kirjat putkeen lukiessa joskus turhalta tuntuva. Mutta ymmärrän tämän sitä vasten, että alun alkaen uutta kirjaa piti odottaa aina vuosi, joten ehkä Kalle piti kertausta tarpeellisenä. Ja useinhan hän kertaa vuosia aiemmin kuvaamiin tapahtumia.

Pyynikin rinteestä olen samaa mieltä, se on tylsä.

Pasi kirjoitti 24.1.2013 10.39

Ja tuo toisto varmaan puolustaa paikkaansa jo silläkin, jos Iijoen aloittaa vaikka sarjan keskeltä. Edellisestä koko sarjan lukukerrastani ei ole kuin puolisisentoista vuotta joten senkin takia voi toisto vähän häiritä. Ja jos noin pitkässä sarjassa ei ole kuin yksi heikko kirja, niin sehän ei ole paljon se. Ei sillä eikä sen vuoksi, niinkuin patruuna pistämättömästi sanoisi.

Matkalla pohjoiseen

22. tammikuuta 2013, kello 14.25

Nuorikkoa näyttämässä, 1945

Nuorikkoa näyttämässä -romaanin sisällä on yli 200 sivun mittainen kuvaus Kallen ja Lainan matkasta Messukylästä Jokijärvelle kaikkine vastuksineen. Jos Päätalon lukeminen houkuttaa, mutta massiivisen Iijoki-sarjan aloittaminen tuntuu liian korkealta kynnykseltä, voi aloittaa sivulta 163 eräänlaisen pienoisoromaanin, jonka avulla pääsee sisään Kallen maailmaan ja kertojanlaatuun.

Kalle ja Laina tekivät heinäkuussa 1945 uskomattoman hupipailureissun Kallen tekoselkoseen. Kulkuyhteydet Pohjois-Suomessa olivat sodan jäljiltä olemattomat, mutta kyllä he tekivät kaikkine kantamuksineen matkan itsekin itselleen vaikeaksi.

Kallelle ominaista on, että itse matkalla ei paljon naurattanut, paitsi umpiväsyneinä toisen matkavuorokauden täytyttyä Haapovaaran päälle rahjustettua, mutta romaaniin tästä matkasta on tarttunut humoristinen pohjavire. Se on myös havainnoiltaan rikas kuvaus kolmesta päivästä sodan jälkeisessä Suomessa.

Tällainen oli Kallen ja Lainan hankala matka nuorikkoa näyttämään:

1. Pukimet

Tuohon aikaan ja vielä paljon sen jälkeenkään ei matkalle lähdetty arkivaatteissa, vaan pantiin parempaa päälle. Tulevia tapahtumia ajatellen pahin virheliike olivat kummankin kengät. Lainalla oli korkeakorkoiset pyhäkengät, Kallella liian pienet paremmat kengät. Niissä varpaat olivat jo valmiiksi kaksinkerroin.

2. Kantamukset

Kallen inhoaman Salli Lisäkkään idea ei kerrankin ollut noitumista. Hän esitti Lainalle, että Päätalot rahoittaisivat matkansa myymällä viinaa pohjoisessa.

”Salli sanoi, että Lappiin on matkustanut kaiken maailman joppareita! Että varsinkin jos myytte hieman halvemmalla kuin ammattitrokarit myyvät, ovat ostajat vain mielissään...”

Kalle ja Laina hankkivat myytäväksi kymmenen pulloa tikkuviinaa, jotka kätetään matkatavaroihin. Jokainen voi kuvitella ja kokeillakin, paljonko pelkästään ne painoivat.

Lisäksi erikoistumisena upetolle kalamiehelle Mannelle Kalle kuljetti laatikollisen kastematoja, niitä kun ei Jokijärvellä kasvanut.

Lainalla hän tuotti matkaevääksi osuuskaupasta viiden litran pullon vaarinkaljaa, koska tiesi, että junassa tulee kuumat paikat. Olihan ilma helteinen matkan alkaessa.

”Matkatavaroihimme ja -varusteisiimme kuului ensinnäkin kasiaislaatikkoni, jonka ympärille olin solminut narulenkin, joten saatoin sitä roikottaa sormissani. Toisessa kädessä oli raskas matka-aski ja toisessa kannoin vaarinkaljakoria. Kuusisilta lähtiessäni nakkasin mustan kumipäällystakini roikkumaan olkapääni yli.”

”Laina riiputti toisessa kädessään kassia, jossa oli painavaa tavaraa ja jonka painoa lisäsivät kolme viinapulloa. Toisessa käsimatkassaan hän kantoi toista kassia ja kookasta käsilaukkuaan.”

3. Juna on täynnä ja myöhässä

Koska kulkuyhteydet kaupungissakin ovat epävarmat, ovat Kalle ja Laina lähteneet liikkeelle varmasti ajoissa. Tampereen rautatieasemalla on pitkä odotus Helsingistä saapuvaa Pohjanmaan juna.

Kun se viimein saapuu lähes ajallaan, on juna jo valmiiksi seisomalastissa. Tampereelle jää vain vähän matkustajia, joten tungos on taattu. Jokainen paikka on vähintään yhden takapuolen alla, lapset kitisevät kuumuutta, kaikkialla on matkatavaroita ja käytävä täynnä seisojia.

Juna ei lähde liikkeelle. Pitkän odotuksen jälkeen leviää tieto, ettei juna päästetä Tampereelta pohjoiseen, koska Oriveden ja Siitaman välillä kaksi juna on törmännyt toisiinsa.

Odotellaan ja käydään vuoroin kanssamatkustajien kanssa ulkona vilvoittelemassa sekä asemakahvilassa korvikkeella ja limonadilla.

4. Trokareita ja poliiseja

Juna seisoo edelleen. Vaunun läpi vaeltaa silloin tällöin kulun päällä olevia miehiä ilman matkatavaroita. Kokeneempi junamatkustaja sanoo, että sellaisia on parasta varoa. Varsinkin seisomalastissa olevassa junassa heidän sormiinsa tarttuu helposti kelloja ja lompakoita.

Toinen mies puuttuu puheeseen ja kertoo, että varsinkin Pohjanmaan junassa matkustaa myös trokareita. ”Joppaavat Ruotsista rajan yli tuotua sakkariinia ja kahvia ja yleensä tavaraa, josta Suomessa maksetaan mitä kehtaa pyytää...”

Jatkuvasti Helsingin ja Tornion väliä matkusvat jopparit myyvät myös viinaa Rovaniemen ja Lapin jälleenrakentajille. Trokarien kapsäkeissä ja laatikoissa ei ole nimilappuja, joten niille ei löydy omistajaa, jos junapartion miehet osuvat kohdalle.

Kylmät sormet alkavat hipelöidä Kallen selkärankaa. Junapoliiseja hän ei ole osannut ajatellakaan. Ja matkassa on kuusi pulloa liikaa, sillä viinakortilla saa kuljettaa neljä, mutta Lainalla sellaista ei tietenkään ole.

Rikotaanko pullot vai viedäänkö takaisin Messukylään? Ei. Otetaan riski. Sanotaan, että Lainan viinakortti unohtui kotiin. Kapsäkissä on seitsemän pulloa ja kassissa kolme. Jos junapartio osuu kohdalle, ollaan kuin ei tunnettaisi kassia.

5. Viimein matkaan

Nelisen tuntia juna on seissyt, kun päästään matkaan törmäyspaikalle asti. Sen pohjoispuolelle on tullut toinen juna hakemaan

matkustajia, ja siihen käydään hurja kilpajuoksu istumapaikan saamiseksi. Vanhukset ja lapsiperheet jäävät jalkoihin.

Kaikille kuitenkin löytyy istumapaikka ainakin Kallen vaunussa. Helle jatkuu ja vaarinkalja osoittautuu järkihankinnaksi. Yöllä jopa nukutaan hyvin ja aamuvarhaisella saavutaan edelleen pommitusten jäljiltä pahasti raunioina olevaan Ouluun.

6. Autot ovat rappauksissa

Aamulla Kalle ja Laina menevät linja-autoasemalle ostamaan lippua Taivalkoskelle, merimaista ylimaihin. Ei onnistu. Molemmat Kuusamoon ja Taivalkoskelle ajavat autot ovat rappauksissa, kertoo lipunmyyjä.

”Postiautosta on särkynyt konneisto, eivät tietuvakaa, milloin saavat korjattua. Linja-auto on ajanu lähes joka päivä. Tänä aamuna liikennöittäjiä kuitenkin soitti, että senki kummit ovat sökönä. Että parhaasaki tappauksesa saavat auton liikkeelle vasta huomenna.”

Muuta julkista liikennettä Taivalkoskelle ei ole. Matkalla on nyt oltu vuorokausi.

Kalle päättää, että on yritettävä sattumakyytiä. Kaupungista sitä ei saa, on käveltävä Merikosken siltojen yli kaikkine kantomuksineen ja helteen jatkuessa.

Kalle yrittää eksyttää Lainan ajatuksia vaivoista kehumalla näköaloja ja vähättelemällä jäljellä olevaa kävelymatkaa.

”Milloin tämä tavaroitten raahaaminen loppuu?”

”On tästä vielä jokunen matkaa.”

”Vieläkö on pitkälti?”

”Näppänen kilometri.”

”Kuinka hiton pitkä se Lapin näppäkilometri oikein on?”

”Ei tätä ole enää kun tämä oikosen mitta.”

Viimein päästään perille erään makasiinin seinustalle. Laina riisuu kengät, Kalle ei vaikka jalkoja kirvelee, koska niiden takaisin saaminen olisi vaikeaa. Jäädään odottamaan sattumakyytiä, syödään eväitä, käydään pusikossa kevennyksellä. Riidellään.

Koko päivän odottelun jälkeen on pakko myöntää, ettei sattumakyytiä tullut. Riidellään lisää. Lähdetään takaisin kaupunkiin – kaikkine kantamuksineen.

7. Matkustakodit ovat täynnä

Hintoisa se nousee, mutta kerran vain kirpasee: on mentävä yöksi matkustajakotiin.

Paitsi, että kaikki matkustajakodit ovat täynnä. Riidellään lisää. Kolmannen ei oo -vastauksen jälkeen Kalle saa hysteerisen kohtauksen ja lähtee menemään puolijuoksua eteenpäin. Menköön Laina sinne, missä on valmiit yöpaikat ja henkilöpirssit.

Rauhoitutaan ja lähdetään kysymään yöpaikkaa Vappu-tädiltä Heikinkadulta. Ilmenee, että syöpäsairas Vappu on viimeisillään sairaalassa, mutta yöpaikka järjestyy hänen tytärsuolensa asunnossa.

8. Matka jatkuu

Aamulla on oltu huppailumatalla jo kaksi vuorokautta. Menään taas linja-autosemalle. Ainakin yrittävät saada linja-auton liikkeelle, mutta varmaa tietoa ei ole. Siksi ei myydä etukäteislip-pujakaan, pitää vain odottaa.

Helle.

Puolilta päivin linja-auto ajaa laituriin. Rahastaja varoittaa, että on tarkoitus yrittää Kuusamoon. Alla on epävarmat tossut.

9. Epävarmat tossut

Linja-auto lähtee liikkeelle ja matka alkaa tasaisena. Tunnilta on päästy kolmisenkymmentä kilometriä eteenpäin. Sitten epävarmoista tossuista vasen takarengas pamahtaa.

Ollaan Joloslän Mannilan maisemilla. Renkaanpaikkuun aikana matkalaisia viihdyttää häikäpöntön telineellä salaa matkustanut holja lentojätkä Koistis-poika, joka on käynyt Oulussa pistämässä kaikki kevään tienansa sileiksi kolmessa päivässä ja tekee nyt paluuta savottaan.

”Aij-jai, että meillä pitikin olla Tuiran-Tumman kanssa lystiä! Käytiin välillä Ojakadun pitkässä rivassa ja pidettiin majatalon vuodetta jatkuvasti petaamatta...”

Koistis-poika on näitä Kallen kaikista kirjoista löytyviä hersyviä pienoishenkilökuvia ihmisistä, jotka kulkivat täällä kerran.

Matka jatkuu, kun alle on saatu uusi hengenpitävä kumi. Taipaleenharjun maisemilla autosta loppuu veto, mutta Kuusamosta tulevan postiauton kuskin avulla moottori saadaan taas käyntiin. Helle.

10. Turtahermoisia ihmisiä

Kurenalla auto poikkeaa kahvila Osalan eteen. On kahvi- ja ruokatauko.

Kauppaliikkeen rappusilla istuu kaksi ikänaista piippu hampaissaan odottamassa kyytiä 70 kilometrin päähän Sarakylään ja vielä kauemmas Kouvalle asti. Ylihuomenna osuuskaupan auton pitäisi lähteä sinne päin, tietää kolmas. Aamenen kanssa ei luvattu.

”Jos päästäisiin ylihuomenna jo puolille päivin Sarakyllään, niin ei tällä reissulla viivytäsi kun näppäset nelejä vuorokautta”, miettii yksi tyytyväisenä tiedosta.

Kalle kuunteluttaa naisia Lainalla opetusmielessä. Hätäily ei hyödytä.

11. Taivalkoski

Taivalkoskelle linja-auto pääsee viimein yhdentoista maissa illalla. Sitä ennen paikataan vielä oikea etukumi.

Laina on tiennyt, että loppumatkalle ei ole bussikyytiä, mutta kuvittelee, että taksilla sentään pääsee.

”Ei silmäänkää mittää vakivuoron autoa! Ehki pirssiä”, oikoo kirkonkylässä asuva Martta, jota pariskunta on mennyt tapamaan.

Martan pienessä pöksässä on sulhanen yöpymässä, sinne ei voi majoittua loppuyöksi.

12. Jalkaisin Kumpuun

”Kävellään Kumpuun! Järjestyy varmasti yösi ja saahaan alkaa jo menomatalla atimoija. Nähhään samalla Ukkeli, mejjän vaari”, ehdottaa Kalle.

Lähdetään kävelemään kymmenen kilometrin matkaa kaikkine kantamuksineen. Välillä istutaan tienposkeen levähtämään, vaikka Laina pelkää miinoja ja Kalle tietää, ettei niitä välttämättä kaikkia ole saatu raivatuksi. Sovut ovat yllättävän hyvät ja umpiväsyneet reagoivat tilanteeseensa jopa raikuvalla naurulla selkosen yössä.

Kolmen maissa aamulla saavutaan Kummun Kallelle, mikä ei ole Patruunalle yllätys. Hänhän näki siitä selvät merkit unessaan toissayönä, siinä, jossa Hukka-Kustu tuli kartanolle ja sanoi joutain tähän viittaavaa. Vai oliko se jo kolomas yö jälkeinpäin?

Kummussa Kalle ja Laina ryypivät korvikkeet ja panevat siten takareiän syrjälleen. Heidän nukkuessaan matkasta täyttyy kolmas vuorokausi.

Iltapäivällä ennen matkalle taas lähtöä hiertyneisiin jalkoihin voidellaan suolaamatonta voita.

13. Loppusuoralla

Jäljellä on viimeinen peninkulma kävelyä kaikkine kantamuksineen. Unen, kuivatusta lampaasta tehdyn lihavellin ja pyhäviihin jälkeen alkumatka sujuu hyvillä sovuilla ja Kalle voi paneutua muistoihinsa tällä tiellä. Hän on selvittänyt, selvittää nyt ja tulee vielä monta kertaa selvittämään sen jokaisen mutkan, mäen ja oikosen, tärkeimmät kivet ja puutkin. Ja niin pitääkin olla.

Ei kuitenkaan Lainan mielestä enää Vaaralammin oikosella:

”Hittoako luennoit minulle iänikuisista raivuutyömaista ja kummitäteistäsi! Hommaisit kulkuneuvon vaimollesi!”

Nyt Kalle raivostuu todella:

”Perkele! Mitä taas alat tiuskoa ja vittuilla! Helevetistäkö minä sulle kyytit hommaan...”

Sanat eivät riitä kertomaan Kallen pyryjähdystä, vaan hän räjähtää todella. Ensimmäin metsään lentää täydellä voimalla matolaatikko, sen perään kaljapullo korkealla kaarella ja lentäisi vielä kapsäkkiinkin, mutta sen lento jää puolinaiseksi, kun kahva jää Kallen käteen. Vain joku järjenkiipe estää häntä heittäjästä perään vielä vaimonsakin.

Sen päälle Kalle rauhoittuu. Vielä on puolenkymmentä kilometriä jäljellä.

14. Vielä yksi pyryjähdys

Loppumatka sujuu sopujen säilyessä. Kansakoululle ja kirkkovaikamaan asti. Siellä vastaan tulee yllättäen nuori nainen, Kurtti-Lahja, joka tarjoaa käsipäivää ja hämmentää Kallen. Hän on joskus ollut ihastunut Lahjaan ja jotenkin Laina sen vaistoaa. On hänen vuoronsa saada mustasukkaisuuskohtaus:

”Selvästi olitte sopineet tapaamisen...”

”Kato pitkin vittua! En sievemmin ennää sano. Kumpi meistä oikein on hermosairas ja luulotautinen?”

Sanasota jatkuu rantaa kohti laskeuduttaessa ja Kalle suutus-päissään tunnustaa jotain:

”Minä en anna takkuita itestäni, jos tuommosta helevetin impsuilua ja haukkumista jatkat. Ja koska sinä alat mulle vittuilla, sanon suoraan että olen monesti mielessäni katunu, että en sotavuosina, kun Lahja oli jo täysi ihminen, yrittänyt saaha siitä hellua ja akkaa...”

Kalle ehtii vielä kerran toivottaa Lainan painumaan takaisin Messukylään, mutta sitten pikkusisaret Aune ja Kaarina ovat tulossa veneellä vastaan.

Ollaan sivulla 407 kun vene rantautuu Kallioniemen kotivaikamaan ja hurja huppailumatka on menomatkan osalta ohi.

Selkosen sanontoja

Näkee jo munteeringista, ettei maallinen ole ruvennu miehen kohalla ruuhkaa tekemään => Vaatteistakin näkee, ettei hänellä ole kovin paljon maallista omaisuutta.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Ovesta astui sisään rakennustyönjohtaja Veikko Solu tuomaan tietoa Kallen pääsystä ensimmäiselle rakennustyömaalle. Kirjassa oikein painotetaan, ettei Solu ollut rakennusmestari.

Kysymys: Keiden koulukavereittensa Kalle luetteli Lainalle palanneen ruumisarkussa sodasta?

Keskustelua

hemmo kirjoitti 22.1.2013 15.05

Kyllä tuossa kuvataan todella hyvin ja syvällisesti parisuhdetta niin, että tuo soveltuu meihin kaikkiin:). Vaikka aika on eri.

Onko kukaan muuten tutkinut, että vieläkö tuo matopopulaatio elää ja kehittyy Kallioniemessä?

Fanni kirjoitti 22.1.2013 17.25

Tuota Kallen ja Lainan huppailumatkaa kuvaat Kai herkullisesti, ei voi kuin nauraa. Ja kukapa tuosta alkuperäisestä matkan kuvauksesta ei pitäisi. Tässä Kalle on niin omillaan. Jokainen yksityiskohta piirtyy lukijan silmiin. Ja voi eläytyä niin täysillä matkan tuskaisiin kilometreihin. Upea ajan kuva piirtyy myös lukijan tajuntaan. Ja kyllä, parisuhde on kuvattu aidosti ja kuitenkin myös niin hausalla ja hellyyttävälläkin tavalla.

jormanen kirjoitti 22.1.2013 18.29

Hieno kuvaus menomatkaista, kiitos siitä. Perilläolo Jokijärvellä on vielä oma lukunsa, Herkko ja Riitu palaavat Iijoki-sarjaan kirjanmittaisen tauon jälkeen.

En lunttaa kysymykseen vastausta hyllyssäni olevasta Nuorikkoa näyttämässä -kirjasta, mutta kysymyksen sivusta toisesta kirjasta:

’Vapautemme hinta, sodan 1939–40 sankarivainajat’ –kuvamatrikelissa (siis vain Talvisota, painettu tammikuussa 1941)

on mainittu 42 taivalkoskelaista, joista tunnistin Iijoki-sarjasta kolme henkilöä: Ilmari Jokisalo, Sala Immanuel Mikkola ja Enzo Olof Wallin (Vaalamo). Ainakaan jälkimmäinen ei ollut Kallen koulukaveri...

Mikko Ihalainen kirjoitti 23.1.2013 8.06

On sevvie tuo Parempi Hirvasnoro mahoton lorsaamaan, en paremmin tuu ja sano! Sai taas päästellä selkäkeikkanauruja.

Kun palailee omalla autolla Tampereelta Ouluun ja matka tuntuu pitkältä, tai kun matkaa Oulusta Taivalkoskelle, eikä asfalttia tunnu lappautuvan tarpeeksi nopeasti auton keulan alitse, voi aina muistella Lainan ja Kallen ”huppailumatkaa”. Ja sen kestoä. Kummasti taas ilmastoidussa henkilöpiilissä matkanteko maisuu.

Jamppa kirjoitti 7.2.2013 17.21

Tää on kyllä mestarillinen kirja, ja hieno kuvaus myös, kovat pisteet siitä! Tässä kirjassa vaan on sitä jotain, joka kummittelee (hyvällä tavalla) päivä lukemisen jälkeen.

Täysosuma kesästä 1945

25. tammikuuta 2013, kello 14.23

Nuorikkoa näyttämässä -romaanin aikana Kalle Päätalon suosio oli noussut huippuunsa. Kirjoista otettiin 100.000 kappaleen painokset.

Kalle vastasi Päätalo-huumaan panemalla parastaan vuonna 1984. Nuorikkoa näyttämässä on romaani, josta heikkoa hetkeä ei löydy. Se naurattaa ja itkettää, ja ennen kaikkea kiinnostaa Kuusisen Allin sanassa perkeleesti. Miten muuten pystyisimme eläytyen paneutumaan heinäkuun 1945 joukkoliikenteen ja sitä kautta ihmisten arjen ongelmiin Pohjois-Suomessa?

Tuntuu suorastaan nerokkaalta ratkaisulta keskittää koko romaani noin kahteen viikkoon. Kallen hidasta kerrontaa arvostelevat eivät ymmärrä, että tässäkin tapauksessa teho syntyy juuri perusteellisuudesta. Vain tällä tavalla lukija tuntee omissa varpaissaan Kallen ja Lainan tuskan kahden peninkuorman kävely-matkalla pyhävaatteissa ja -kengissä.

Lyhyt loma ja pettymys

Ollaan siis kesälomamatkalla Taivalkoskelle, Lainan ensimmäiselle, anoppilaan. Kantamuksia on hirveästi, kyytejä ei. Suomi on kahden hävityn sodan jälkeen vasta pyrkimässä jaloilleen. Mestariillisesti Kalle osoittaa sen todellisuuden, josta oli lähdettävä uuteen alkuun. Varsinainen jälleenrakennus alkaa vasta seuraavassa romaanissa, nyt ollaan oikeastaan vasta sen esivaiheessa.

Huppailumatka on molemmille suuri pettymys. Lainan lyhyt kesäloma kuluu kamalalla menomatkalla ja sitten ympäristössä, jota hän ei ymmärrä ollenkaan. Se mikä Kallelle on suurta huumoria, näyttäytyy Lainalle tylynä puheena ja käytöksenä.

Kalle puolestaan on tavoitellut jotain, mitä ei koskaan ole ollutkaan. Hän on kuvitellut tyhjentävänsä pullon hyvien kaveriensä

kanssa Villinsaaren laella, mutta kasvinkumppalit vaikuttavatkin vierailta ja osin vanhojen tuttujen kohtelu kaupunkilaisvieraita kohtaan on tympeää.

Vaan oliko Kallen kuvittelemaa synnyinselkosta koskaan olemassakaan? Entä kaikki lapsuuden ja varhaisnuoruuden nöyryytykset tyttöjen ja isojen poikien puolelta? Ehkä hän oli onnellisesti unohtanut ne.

Romaanin lopussa Kalle ja Laina palaavat Messukylään yhdessä Eeti-sisaren kanssa. On hänen aikansa aloittaa omaa elämää. Kalle palaa rakennustyömaalle ja sekin tuntuu kotiin paluulta. Tekoselkosen haikailu jää lopullisesti taa – niin Kalle ainakin silloin luuli.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kalle luetteli koulukavereistansa Mikkos-Imman, Jerun Jussin, Simanan Ilmarin ja Mikkolan Toivon kuolleen sodassa. Hoikkalan Kalle jäi vakinaisen reissulle.

Kysymys: Minkä lajin pullolla Kalle karisti sarvensa Rousto-Villen ja Pikku-Jussin kanssa?

Kalle ja Laina riitelivät murteitaan painotellen

29. tammikuuta 2013, kello 14.33

Kallen ja Lainan suhde on Iijoki-sarjan ydintä. Se on mukana 26-osaisen sarjan 13 kirjassa.

Kallen kielestä väitöskirjaa tekevä Sari Keskimaa on tutkinut, miten murteet heijastuivat heidän parisuhteeseensa.

Hänen mukaansa kirjailija rakentaa Kallen ja Lainan parisuhdetta erilaisten murteiden ensin rakentavan käytön ja sitten toisiinsa törmäämisen kautta.

Kallen murteen tämän blogin lukijat tuntevat. Laina yrittää puhua yleiskieltä, mutta Keskimaan mukaan suhteen kuvauksen edetessä hänen murteensa alkaa sisältää enemmän lounais- ja hämäläismurteisuuksia. Laina on kotoisin Turusta.

Ensin rakentavaa, sitten rikkovaa murretta

Sari Keskimaa kirjoittaa Kallen suhteen kuvauksen alussa rakentavan dialogeja, joissa murre sanojen selittäminen toimii puolisoiden keskinäisen ymmärryksen ja luottamuksen lujittumisen kuvauksena.

”Suhteen kuvauksen edetessä puolisojen välisissä dialogeissa murteesta puolestaan tulee este yhteisymmärrykselle. Yhä useammin toisen käyttämiä murteellisia ilmauksia pilkataan ja ymmärretään väärin, osin tahallisestikin.”

Kun pinna kiristyi, ei Lainan mielestä Kallen kieli ollut ymmärrettävää suomea. Kallesta taas Turun murre on ”laulamista” ja ”murittamista”.

Satoja dialogeja

Keskimaa löysi 13 romaanista tutkimuksensa kannalta noin 300 relevanttia keskustelua tai tekstikatkelmaa. Näistä 245 dialogia ja tekstikatkelmaa on Lainan ja Kallen parisuhdetta rakentavaa tai

rikkovaa. Loput liittyvät niin Kallen kuin Lainankin kielellisten asenteiden esittämiseen.

Parisuhdetta rikkovan dialogin määrä lisääntyy Iijoki-sarjan edetessä, mutta ei mitenkään suoraviivaisesti.

Rakentavimmillaan suhteessa rikkovaan kielenkäyttöön Kallen ja Lainan puhe oli sitä ensimmäisenä käsitelleen romaanin Tammerkosken sillalla lisäksi kirjoissa Nouseva maa, mutta myös loppuvaiheen romaanissa Muuttunut selkonen.

Repivintä kieli taas oli Iijoen kutsussa, Epätietoisuuden talvessa sekä tietysti suhteen lopullista kariutumista kuvaavassa Pato murtuu -romaanissa. Siinä käytiin tältä kannalta 30 merkityksellistä dialogia, kaikki suhdetta rikkovia.

D vie kielen solmuun

Suhteen alussa Kalle häpeää omaa murrettaan, koska pitää sitä rumempana. Kalle yrittää puhua yleiskieltä, mutta varsinkin d-kirjaimen kohdalla kieli on mennä solmuun.

Lainan puheessa murteellisuudet lisääntyvät kirjasarjan etene-
misen myötä.

”Lainan asenne murteiden erilaisuutta kohtaan on avioliiton alussa ymmärtäväisen leikkisä. Hän näyttää yhteiselon alussa ymmärtävän Koillismaan murretta paremmin kuin arjen koittaessa, jolloin hän ei enää ymmärrä tai ole ymmärtävinään Kallen käyttämiä murreilmauksia”, Sari Keskimaa kirjoittaa.

Pato murtuu -romaanissa Lainan asenne Kallen käyttämää murretta kohtaan on jyrkän kielteinen.

Toistaan matkien

Parisuhdetta rakentavaa dialogia on Keskimään mukaan esimerkiksi toistensa ilmaisujen matkiminen. Kalle matkii Lainan puheesta eniten sängyyn- ja kaupungiin -muotoja.

Matkimista Sari Keskimaa pitää keinona osoittaa läheisyyttä ja yhteenkuuluvuutta.

”Kun henkilöhahmot matkivat toistensa murretta, dialogi ilmaisee enemmän kuin pelkkä henkilöhahmojen replikointi: sanomisen tapa kertoo henkilöhahmojen halusta olla toistensa kaltaisia.”

Parisuhdetta rikkovassa dialogissa puolestaan ymmärretään toinen väärin ja puoliset etääntyvät toisistaan.

”Laina ja Kalle korjaavat toistensa sanoja yleiskieliseksi ja matkivat toisiaan ivailutarkoituksessa. Sen lisäksi dialogissa tulee esille merkitysten ristiriita – parisuhdetta rikkovassa dialogissa Kalle ja Laina eivät enää selitä murre sanoja toisilleen, ja etenkin Laina heittäytyy puolisonsa murretta ymmärtämättömäksi.”

Sari Keskimaa kirjoittaa käyttäneensä tutkimuksensa yhtenä teoriataustana etnodialektologiaa.

”Sen mukaan kieli on yksilön identiteetin manifestaatio, ja yksilö valitsee puheeseensa tiettyjä muotoja omaa identiteettiään ilmentämään.”

Vihdoin eteenpäin elämässä

1. helmikuuta 2013, kello 11.48

Nouseva maa, 1945-1946

Iijoki-sarja etenee tässä vaiheessa vuoden kerrallaan. *Nouseva maa* alkaa loppukesällä 1945 ja päättyy loppukesällä 1946.

Monella tapaa hankalan ja pettymykseksi muodostuneen huppailureissun jälkeen Kallen elämässä on vihdoinkin myötätuulta. Opettelu uuteen ammattiin kirvesmieheksi etenee vauhdilla kiitos Rousto-Villen ja kannustavien mestareiden, jotka katsovat ahkeran ja yrittävän miehen kohellusta ymmärtäen.

Kallen kirjoituksia ilmestyy yhä enemmän etenkin metsämiiehille tarkoitettussa Pohjolan Jätkässä siihen asti kun se maaliskuussa 1946 paperipulan takia lopetetaan. Palkkiot ovat pettymys, mutta lopullisen ammatin kannalta kokemusta karttuu roimasti lisää.

Myös yksityiselämä sujuu. Kalle ja Laina saavat rintamamies-tontin. Keväällä istutetaan omaan maahan ensimmäiset perunat ja nousee ensimmäinen rakennus, hyyskä.

Taivalkoskelta onneaan kaupungista etsimään lähtenyt Eetis-sisar asuu Kallen kattilakunnassa ja hoitaa muun muassa tämän hermoja raastavaa vedenpumppausta. Sekin jättää Kallelle enemmän aikaa kirjoittamiselle.

Haaveita ja optimismia

Toisaalta eletään edelleen kaikkinaisen pulan aikaa. Rakennus-työmaalla ei ole edes nauloja, vaan niiden asemesta käytetään paalilangan pätkiä sekä parhaimmillaan käytettyjä ja suoristettuja nauloja.

Eetin suurin haave on kävelypuku. Se tuntuu saavuttamattomalta.

Optimismia koko valtakuntaan tuo jouluksi 1945 Amerikan paketteja Suomeen kuljettanut hl. Wellamo. Suomi ei ole enää täysin eristyksissä muusta maailmasta. Herakles-niminen laiva puolestaan tuo vuoden 1946 puolella kahvia Brasiliasta. Ensimmäisen kerran sodan jälkeen kahvin jakelu alkoi 4. huhtikuuta.

Kovan kohtalon ikäluokat

Vasta nyt alkaa valjeta, millainen oli 1900-luvun ensimmäisen kahden vuosikymmenen aikana syntyneiden kohtalo kaikessa karuudessaan. Huono-onnisimmilla siihen mahtui sisällissota, 1930-luvun pula, kolme sotaa ja sen jälkeen jälleenrakennus, joka alkoi tyhjästä. Traumoja ei huollettu debriefingeissä, vaan sodassa hermonsä menettäneiden miesten oli siirryttävä suoraan raskaaseen työhön. Ei ihme, jos tämä kaikki tuotti miehiä, joita Heikki Turunen on Simpauttajassa niin osuvasti kuvannut. Jollain tasolla sota jatkui vielä 1970-luvulla.

Työmaalta toiselle

Kalle saa nyt oppia monilla työmailla. Ensin on remontti Ruuskasen pukutehtaalla Hämeenkadun ja Koskikadun kulmassa, jota pomottaa rakennusmestari Kantola. Hirmuksi kutsuttu, mutta Kallea kannustava.

Seuraavaksi on vuorossa Lielahdessa sijaitsevan puutarhan päärakennus, jossa työkaveri Pikku-Jussi lahjoittaa Kallelle kunnon vasaran. Niin tyhjä on valtakunta, että sellaisenkin hankkiminen on kirvesmiehelle tuskan takana. Ja hyvän vasaran antoi-kin, sen varsi oli ehjä vielä 1985 Kallen kirjoittaessa tapauksesta.

Myös Lielahdessa mestarina toimii Kantolan ukko. Hänen opissaan Kalle pääsee nyt naulaamaan ensi kerran permantoa ja sitten pislakaamaan ikkunoita.

Sitten on vuorossa Suomen Triכון tehdas Pyynikillä. Nyt päästään tutustumaan jätevesihuollon ensi askeliin Suomessa. Tähän asti jätevedet on laskettu suoraan rantaveteen, nyt jään päälle rakentuu pitkä lautaputki Pyhäjärven syvänteeseen asti. Tarkoitus on liuottaa väriaineita, kemikaaleja ja muuta likaa sisältävät jätteet suureen vesimäärään. Ainakin ne siirtyvät omasta rannasta etäämmälle, Kallen kirvesmiespari Nordman sanoo.

Viimeinen savotta

Sen jälkeen rakennustyöt loppuvat. Rakentamista Tampereen seudulla olisi, mutta tarvikepula pistää rakentajat kävelemään. Poltetun Lapin jälleenrakentajat ovat etusijalla, etelämpänä ei ole nauloja, sementtiä, betonirautaa, tiiliä eikä muurauskalkkia.

Kallen luonteella ei olla työttömiä. Hän leikkauttaa kieroon katsoneen silmänsä ja ryhtyy jälleen hakkaamaan halkoja Mesukylän kunnalle, tällä kertaa hyvällä palstalla Teiskon tien varressa nykyisen Atan tehtaan maisemilla. Työssä on tunnelmaa, sillä Kalle käsittää jättävänsä jäähyväisiä nuoruutensa ammatille. Muistoissa onnellisimmaksi ajaksi siinä nousee syyskesä 1938, jolloin hän teki pinotavaraa kotoa käsin, tienasi hyvin ja oli ensirivin työmiehen kirjoissa.

Lopulliset jäähyväiset metsurin ammatille Kalle heittää kuitenkin vasta seuraavalla työmaalla Hervannan lähellä Solkinmäen rinteessä, nyt Tampereen kaupungin kirjoissa.

Kesällä Kalle heittää taas kerran kirjoitusharrastuksensa kehittämisen tulevaisuuteen. Valoisat kesäillat kuluvat omalla tontilla ja rakennustöihin paluun jälkeen ylitöissä halonhakkuussa.

Rakennuksille Kalle palaa ensin Kuusisen Ukin kanssa kesken jääneen omakotitalon työmaalle. Sitten on vuorossa taas Rousto-Villen porukka ja Kortelahdenkadulla sijaitsevan autokorjaamon remontti.

Työtä, työtä, työtä

Kalle oppii koko ajan uusia rakennusmenetelmiä ja selittää ne tarkkaan myös lukijalleen. Tämä on nyt kai sitä, mitä monet kutsuvat yhden naulan hakkaamiseksi 20 sivulla. Sitä Kalle ei tee, mutta työmenetelmienkin perinpohjainen kuvaaminen kuuluu hänen kirjoihinsa. Niiden iso juonihan on Kallen oma kehitystarina.

Nouseva maa on Iijoki-sarjan osista tasapaksuimpia. Ei kielteisessä mielessä, mutta tässä on poikkeuksellisen vähän edes draamaattiseen kallellaan olevia käännteitä. Työtä, työtä ja vielä kerran työtä, siitä koostuu tämä kirja, kunnes päättyy Kallen ja Lainan suureen riitaan, taas kerran viinasta.

Elämänmakuinen, voisi olla paras luonnehdinta sarjan 15. osalle.

Rakennustyömaalla sanottua

On, Kalle, kaupungin rakennustyömailla timpurin kohdalla elämän laki, että aloitetaan teline- ja tuntitimpurina. Sitten riehutaan pari-kolmekymmentä vuotta urakkaporukoissa ja lopetetaan taas tuntikirvesmiehenä. Tissutellaan sitten aikapalkalla siihen asti, kun työkalut pysyy käsissä ja löytyy ihmismäisiä pomoja... Joo, sellaista on, Iijoen gorilla, tämä rakentajan elämä. => Rilli-Arvo Kallelle kertoessaan, ettei Rousto-Ville saa enää eturivin timpureista urakkaporukkaa kasaan.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen sarvenkolistajaisia vietettiin Tikkuviinalla ja Rommiviinalla.

Kysymys: Montako kilometriä laskennallisesti juna kulki Kallen keväällä 1946 hakkaamilla haloilla?

Elämän varsitiellä

Sivu: 9392 Ensimmäiset perunat istutettu omaan maahan toukuun 1946 lopulla.

Keskustelua

jormanen kirjoitti 2.2.2013 10.31

” ...sodassa hermonsa menettäneiden miesten oli siirryttävä suoraan raskaaseen työhön. Ei ihme, jos tämä kaikki tuotti miehiä, joita Heikki Turunen on Simpauttajassa niin osuvasti kuvannut. Jollain tasolla sota jatkui vielä 1970-luvulla.”

Luin Simpauttajan pari kuukautta sitten (tv-elokuvan nähnyt aikoinaan) ja ihan sama asia kävi mielessä. Että tästähän myös Pääatalo kirjoitti ja juuri tätä Jenni Kirves tutkii. Ne 1990-luvulle ja jopa 2000-luvun puolelle asti eläneet vahvat ja tasapainoiset veteraanit (kuten molemmat isoisäni) taisivat olla vähemmistö.

Sillanpää virittää Kallen herkimmilleen

4. helmikuuta 2013, kello 13.43

Ratkaisujen aika, 1946-1947

Hypätkää kaivoon kaikki, jotka väitätte, ettei Kalle Pääatalo ole oikeaa kirjallisuutta. Kallen elämäntyönä oli tekoseutunsa murteen ja elämäntavan tallentaminen verrattoman viihdyttävällä tavalla.

Tarvittaessa hän oli ”ihan oikea” kaunokirjailijakin. Sen todistaa *Ratkaisujen ajan* ensimmäinen puolikas, joka on erilaista Kallea.

Pohjatietoja aiemmista kirjoista ei tarvita oikeastaan ollenkaan, kun hypätään Kallen ja Rousto-Villen kanssa syyskuun 1946 alussa linja-autoon ja tehdään helteistä matkaa Ikaalisiin. Kallen ja Villen ja hirmu-urakkana on rakentaa sen ajan mittapuun mukaan nykyaikainen metsätyökeskus korvenperukoille. Ikätimpuri ja vielä ammatissaan aloittelija nostavatkin kolmessa kuukaudessa asuinrakennuksen, saunan, tallin ja varaston tekemällä ylipitkää päivää seitsemänä päivänä viikossa. Paijanvaihe-
tuksella käydään koko syksynä vain kolme kertaa.

Ensimmäisellä menomatkalla Kalle näkee ensi kerran mielikirjailijansa F.E. Sillanpään kotiseutua ja jopa tämän talon. Sekö virittää Kallen uransa hienovireisimpään kerrontaan?

Luontokuvaajana hän on kyntensä näyttänyt heti Iijoki-sarjan avauksessa, mutta nyt siinä on uudenlaista herkkyyttä.

Vanhenevan Rousto-Villen henkilökuvaa on aito, rehellinen ja syvä.

Kallen ja majoitustalon emännän Urpulan Maijan täyttymätön kaipuu toisiinsa saa kauniin kuvauksen.

Tavoitteena lukea itsensä rakennusmestariksi

Kirjan nimenä oleva ratkaisujen aika tarkoittaa sitä, että Kalle heittää taas kerran kirjoittamishaaveensa kauas tulevaisuuteen. Hän alkaa opiskella kirjeopistossa matematiikkaa ja rakennusalan alityönjohtajaksi päämääränään seuraavan kevään pääsyko-
keet teollisuuskouluun ja rakennusmestarin ammatti. Opiskelun hän hoitaa perinpohjaiseen tyyliinsä. Kello soi aamulla kolmen ja neljän välillä, että Kalle ehtii perehtyä opetuskirjeisiin ja harjoitustehtäviin.

Rousto-Ville Lahtinen oli ikätimpuri, jolle Kalle oli ensimmäisellä rakennustyömaallaan lautapoika. Luonteeltaan vähintään kahteen ääripäähän sijoittunut Ville otti Kallen mukaansa seuraaville työmaille ja kouli hänestä kirvesmiestä.

Vanhenevan työmiehen muotokuva

Ikaalisten korvessa, nykyisen Seitsemisen kansallispuiston naapurissa, Kalle kuvaa työn mahtia paremmin kuin kukaan, taas kerran, mutta päärooliin nousee sittenkin Villen monitahoinen henkilökuvaa. Kun työt sujuvat ja ilmat suosivat, on Ville mukavista mukavin työkaveri. Viinaan menevänä hän puolestaan aiheuttaa Kallelle monet harmit etenkin bussimatkoilla Tampereelta Ikaalisiin. Krapulassa ja laskuhumalassa hän laskee housuunsa, säälii itseään ja haukkuu työkaveriaan suureen ääneen.

Kalle ei kaunistele, että työkeikka hyväntekijänsä kanssa on monesti yhtä jamua. Krapulassa Ville on kamalan kipee, tiämmä, ja joko äyskii kaverilleen tai sitten heittäytyy täysin puhumattomaksi. Huonoa tuulta puretaan myös kilpaa työskentelemiseen ja siinä jo konttoontunut ikätimpuri häviää auttamatta miehuutensa parhaissa voimissa olevalle voimanpohatalle.

Ville tietää, ettei hän saa johdettavakseen enää monta valiomiesten urakkaporukkaa. Parhaat työtuurit ovat auttamatta ohi. Sekin tekee hänen elämästään vaikeaa ja herättää tavallaan mustasukkaisuuden vaivattomasti röytävään Kalleen.

Tishetki illanhämyssä

Urpulan Maijan kanssa Kallen tavaksi tulee viettää iltaisin yhteinen tiskihetki. Maija tiskaa ja Kalle kuivaa. Siinä syntyy läheisyys, jollaisella herkkyydellä Kalle ei kertaakaan kuvaa kumpakaan vaimoistaan.

Kumpikin tunnustaa toiselle kaipuunsa siihen, että voi jos olisi tavattu ennen sotia vapaina...

Sen pidemmälle suhde ei etene. Fyysisesti läheisimmillään he ovat hipaistessaan toistensa kättä kuin ohimennen.

Kun metsätyökeskus joulukuun alussa valmistuu, palaavat Kalle ja Ville Tampereelle. Kalle ei ainakaan mainitse myöhemmissä kirjoissaan olleensa lähdön jälkeen missään yhteydessä Maijaan.

Risukorven taata

Romaanin haikeaan perusvireeseen tuo onnistuneita katkoja paikkakunnan kuulun sääennustajan Risukorven taatan onnistumisen seuraaminen. Jo heti alkuun kaksikolle kerrotaan taatan ennustaneen poikkeuksellisen kuivaa syksyä. Niin kuivaa, että loppusyksyllä tervataan kaivojen pohjat.

Käy tietenkin päinvastoin. Koko ajan sataa vettä. Paikkakuntalaisten luottamus Risukorven taataan ei horju, mutta Kallen ja Villen käsiin joutuessaan tälle saattaisi käydä huonosti. Ainakin kirolunsyntiä korvessa viljellään piisalle asti.

Selityskin aina ennen onnistuneen taatan ennustehäverikille löytyy:

”Riskukorven taata on sanonut, että hänen miniä oli siivotesaan sekoittanut pussit, joihin Jussi kerää kevättalvella mäntyjen neulasia ja kuusten elellisen kesän kasvaimia. Yleensä luonnon merkkejä, joista ennustaa säät.”

”Mua on harvoin toinen ihminen niinpal kiukuttanut ko se saatanan sääprofeetta kiukuttaa”, joutuu Ville muutama päivä myöhemmin kirskumaan, kun taatan ennustukset eivät edelleenkään satu kohdalleen.

Jakso Ikaalisissa on kuin erillinen romaani romaanin ja romanisarjan sisällä. Tuskin siitä on ollut kysymys, mutta voi sen tulkita Kallen näpäytykseksi kriitikoillekin, että tarpeen vaatiessa täällä on tunnelma- ja maisemamaalari samassa paketissa.

Mitä kuuluu Kallen ja Villen rakentamalle metsätyökeskukselle nyt? Taivalkosken ja Tampereen kohteiden lisäksi senkin voi liittää Pääatalo-turismin kohteeksi. Alkuperäinen päärakennus on palanut ja sen tilalle on rakennettu uusi kämpppä. Muita alkupe räisiä rakennuksia sen sijaan on jäljellä.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Luvin viime talvena ilimestyneestä kuvalehestä, että tavarajunnaa kiskovassa veturissa palaa sattaa kilometriä kohti kaksikymmentä kuutiota halakoja. Tähän mennessä olen tänä keväänä hakannu seihtemensaankilometrin kuletusvoimat junnaa vetävään veturiin.

Eli Kalle oli hakannut 160 kuutiota halkoja, kun jokaiseen kuutioon lasketaan 15 senttiä ylimittaa.

Kysymys: Ikaalisissa Rousto-Ville sortui Vempel-Villeksi. Mitä kahta nimitystä käytettiin naisesta, jonka kanssa tämä häverikki pääsi syntymään?

Keskustelua

Mikko Ihalainen kirjoitti 18.2.2013 10.08

Kannatan Kaitsun ajatusta metsätyökeskuksen liittamisestä Päätaloon liittyvien must-kohteiden listalle. Perheelläni oli mahdollisuus käydä Ikaalisten korvessa Päätalonaatikka Esko Myllymäen seurassa. Otin muutamia mustavalkokuvia vielä jäljellä olevista rakenteista ja paikoista. Kuvat julkaistiin kesän 1996 Päätalosanomissa juttuni ”Tuokiokuvia Jaulista” -juttuni yhteydessä.

Yksi kirja, kolme tarinaa

7. helmikuuta 2013, kello 15.13

Kalle Pääntalon loistava vaihe jatkui myös vuonna 1986.

Kalle kirjoittaa kirjallisemmin kuin koskaan juuri vaiheessa, jossa hän elää ratkaisujen aikaa.

Tavoitteet kirjoittajana saavat siirtyä useilla vuosilla eteenpäin, sillä Kalle hakee nyt lisäoppia tavoitteenaan teollisuuskoulu ja rakennusmestarin ammatti. Siihen häntä usuttaa Rousto-Ville ja syksyllä 1946 onkin hyvää aikaa paneutua kirjeopistojen tehtäviin, sillä Ikaalisissa ei paria sahti-iltaa lukuun ottamatta ole iltasin houkutuksia.

Kolmen jakson romaani

Ratkaisujen aika jakaantuu kolmeen vahvaan jaksoon. Niistä pääosan Kalle ja Ville rakentavat Ikaalisiin Kyro-yhtiölle metsätyökeskuksen käsittämättömästi kolmessa kuukaudessa. Olkoonkin, ettei sitä tehdä kestävämpään kuin pari vuosikymmentä ja esimerkiksi perustukseksi riittävät pölkyt ja osin kannotkin.

Ikaalisten jaksosta olen jo aiemmin kirjoittanut pitkään. Siinä Kalle nousi uudelle tasolle luonnonkuvaajana ja vanhenevan Ville Lahtisen laajassa muotokuvassa osoitti kykynsä rehellisenä ihmiskuvaajana.

Toisessa jaksossa talvella 1946–47 Kalle on taas Tampereella töissä. Vainiokadun asuntotyömaalla hän työjelee ensi kerran isolla rakennustyömaalla ja tuo herkullisesti esiin työkaveriensä erikoispiirteitä.

Jos esikoisromaani Ihmisiä telineillä vuonna 1958 oli paikoin hyvin hapuilevaa kerrontaa, niin nyt Kalle tulee ensi kerran tälle alueelle suvereenina taiturina. Toki rakennustyömaan kuvaus montusta kattoon antaa vielä odottaa aikoja, jolloin hän on nousut kirvesmiehestä mestariksi.

Kolmannessa jaksossa Kalle käy pääsiäisenä 1947 Taivalkoskel-la hakemassa työtodistuksia teollisuuskouluun pyrkimistä varten. Hetket Kallioniemessä ja Jylkyn kämpällä ovat sitä Kallea, jota lukijat ovat ehkä aina odottaneet eniten Riitun ja Herkon takia.

Simosen Tyyne vielä kerran

Nyt Kalle tapaa myös syntymäkylälleen käymään tulleen Simosen Tyynen. Väli rauhan kevättalvella he olivat enemmän toisissaan kuin leikillään sopineet yhteisestä tulevaisuudesta, kun Kalle kesällä tulee siviiliin. Siviiliin Kalle tuli vasta 3,5 vuotta myöhemmin ”akan miehenä”.

Ikaalisissa Kalle on kokenut herkkiä hetkiä Urpulan Maijan kanssa. Nyt Simosen Tyynen kanssa kahden istuessaan hän tuntee olevansa sen naisen kanssa, jonka kanssa olisi kuulunut vihille. Jäähyväisiksi Kalle painaa Tyynen rintaansa vasten.

”Tunnen saman tunteen, jonka olen kokenut vain jokusen kerran elämässäni: naisen ja oma sydämeni pompottavat toisilleen kuin kivun pistoina, mutta samalla myös heikumallisen hyvän olon tuntoina.”

Tällaiseen herkkyyteen Kalle yltää koko Iijoki-sarjassa vain Urpulan Maijan ja Simosen Tyynen kanssa, mutta ei vaimojensa. Toisen vaimonsa Leenan kohdalla hän oikein korostaa suhteen arkisuutta ja suurten tunteiden puutetta. Jälleen yksi merkki siitä, että kaiken saanut mies ei koskaan saanut sitä, mitä olisi eniten halunnut?

Lopussa ollaan tilanteessa, jossa Kallen tekemä ratkaisu osoittautuu oikeaksi. Ei vähiten omaksi yllätykseksään hän saa 13. kesäkuuta 1947 virallista postia: ”Teidät on pääsyttökintonne perusteella hyväksytty Tampereen teknillisen koulun huoneenrak. opintosuunnalle.”

Keskustelua

Aini Vääräniemi kirjoitti 8.2.2013 15.37

Kallehan ruukasi mennä Koitilaisten koppiin tai lähituntumaan, että kuuli ne parraat jutut, jotka sitte ränttäsi muistiin. Ennen vanhaanhan melekeen järkejään kaikki polttivat piippuo eli pillitupakkie, niin koppiin oli tungosta. Siellä oli ne vanhat raatimiehet, jotka selevitti entisaijan asioita. Niitä saatiin sitte lukkea seuraavista mölläriistä.

Oli semmostahi, että raatimiehet alako toppuuttelemaan toisiaan, että varohan mitä puhut, se on kohta kirjassa. – Yllesäkki Kalle lyöttäysi vanhempiin ihmisten seuraan, että kuuli vanhoja tappauksie, murrasanoja, senhetkistä ja entistä elämänmennoa. Se oli perinteenkerräystä parraimmillaan.

Pittää lähteä pajjainvaihetukseen, hyvät pyhäaijjat kaikille, jotka ootta Päätalon matkassa!

antero pönni kirjoitti 16.2.2013 19.43

Blogin kirjoittajan kanssa olen eri mieltä siitä, ettei Kalle saavuttanut siellä rakkauden puolella sitä suurinta, mitä haki. Kalle oli erittäin lapsirakas ja kun Leena alkoi vartoomaan ensimmäistään, niin se oli Kallelle jo täysi täyttymys. Ensimmäinen lapsi tulossa tulevan vaimon kanssa. Suuret rakkauden tunnustukset hän oli jo käyttänyt naisille lähetettyihin kirjeisiin ja Oulun ajan naisseikkailuihin ennen sotaa ja kun oli hoidattamassa haavojaan Oulun sairaalossa.

Sekä myös ensimmäisen avioliiton aikana niin monen moniin syrjähyppyihin. Valkeakosken ”Raija” oli jo ehtinyt synnyttää Kallen kanssa aikaan saamansa poikalapsen. Niinkuin on jälkeensä selvinnyt, niin Kalle oli kosinut ”Raijaa”, ja saanut rukkasen, mikä ei missään kirjojen käänteissä mainittu. Samoin ei mainittu sitä, että Kalle oli selvittänyt, että hän tosiaan oli pojan isä!

Ihmisiä työmaakopissa

11. helmikuuta 2013, kello 15.04

Joulukuun 1946 alussa Ikaalisten korpeen valmistuneen kämp-päkartanon jälkeen joku olisi voinut saada sellaisenkin päähän-nouseman, että aloittaa saman tien joululoman. Olivathan Kalle ja Ville paiskineet seitsemän päivää viikossa ylipitkää työpäivää ja nostaneet kolmessa kuukaudessa rakennuksen poikineen.

Se joku ei ollut ainakaan Kalle. Hän lähti heti Itsenäisyyspäivän jälkeen uuden työn hakuun ja paikka löytyikin vanhasta firmas-ta Kantolan ukolta, joka pomotti kaksikerroksisten asuintalojen työmaata Tampereen Vainiokadulla. Se oli Kallen seitsemäs työ-maa Tampereella, mutta ensimmäinen, jossa rakennusmiehiä oli isompi joukko.

Työmaakopissa Kalle pääsi nyt ensi kerran tutustumaan kun-nolla rakennustyömaitten persoonallisuuksiin ja työmaahuumoriin.

Sekä ay-liikkeeseen. Siksikö Kalle suhtautuu rakennustyömail-la tapahtuvissa kirjoissaan jotenkin nyreästi ay-liikkeeseen, että hänen ensikosketuksensa siihen oli huono? Kalle ei paljolti omaa huolimattomuuttaan ollut liittynyt Rakennustyöläisten liittoon. Nyt taitamaton luottamusmies hankki paikalle toimitsijan ripittä-mään Kallen julkisesti ennen kuin oli itse ottanut asian puheeksi.

Mutta niitä työmaan persoonallisuuksia:

Pullonhinta-Korte

Neuvokaas, kaverit, mitä ylimäärästä ronttiurakkaa pyytäisin Luodolta, että saisin parinkaan ylimääräisen pullon hinnan irti.

Kello-Aaro

Kuka vaihtaa kelloa? Tai ostaa. Tässä on seitsentoistakivinen ja pientä vaille, ettei kuku kaikille tunneille. Taikka on useampia kelloja. Myyn ja vaihdan.

Einari Lintujärvi

Uskovainen jättikokoinen rakennusmies, joka ehti ottaa noko-set korviketunnillakin. Heräsi kuitenkin unestaan hillitsemään kiroilevia rakennusmiehiä. Oli Kallen pomottamilla työmailla yli seitsenkymppiseksi.

Mertsu

Siellä Neuvostoliitossa on, toverit, työmiehen lysti olla! Kaikki on tasan ja eikä ole herroja takapuolen takana vahtimassa ja komentamassa niin kuin on täällä Suomessa. Meikäläiset ovat etuoikeutettuja...

Janne Mäkinen, myöhemmin Mäkitörmä

Vanhempi timpuri, josta tulee Kallen läheisin työtoveri Vainiokadulla. Pispalassa asuva huumorimies, jota Kalleen yhdisti myös viinaan kielteisesti suhtautuva vaimo. Tulevina kesinä Kalle ja Janne urakoivat yhdessä omakotitaloja pystyyn.

”Ja minulle huumori merkitsi erittäin paljon. Olin kasvanut mieheksi seudulla, jossa huumori ja uskonto olivat olleet ainoat lääkkeet henkistä ankeutta vastaan. Armeijassa huumori oli ollut lääke kyllästymistä, ahdistusta ja pelkoja vastaan”, Kalle selitti mieltymistään samanlaisen huumorintajun Janneen.

Lasi-Kalle

Istui kopissa Lintujärven vieressä. Puhui harvoin omasta aloitteestaan, mutta sitten asiaa. Erikoisen innostunut Kalle oli populistipoliitikko Ernesti Hentusen puhetilaisuuksista. Tämä Radikaalisen Kansanpuolueen perustaja julkaisi muun muassa Totuuden Torvi -lehteä. Hänen kestävin saavutuksensa oli Kekoslovakia-käsitteen lanseeraaminen.

Leima-Lahtela

Sekamies, joka oli teettänyt leimasimeen nimensä kaunokirjoituksella. Selvensi suurieleisesti nimikirjoituksensa leimasimella,

ja nimikirjoituksia Lahtelalta pyydettiin usein joutaviinkin pape-reihin. Työmaan viihdyttäjä, joka näytti Kallen silmiin narratta-valta, mutta kuka narrasi ja ketä, ei ollut aivan yksiselitteistä.

Lahtela myös pohti, mitä alkaisi valmistaa lisätienestien hank-kimiseksi.

”Sen pitäisi olla pieni esine tai nippeli. Semmoinen johon saisi nyt puutteen aikanakin raaka-ainetta, joita menisi paljon kaupak-si ja jota voisin alkuun valmistaa pienessä tilassa... Ehtipäs vaan joku keksiä hakaneulankin ennen minua! Vaikealta tuntuu, mut-ta vielä välähtää.”

Tuntemattoman sotilaan Honkajoen sukua.

Veikkaus-Virtanen

Veikkauskuponkiensa kanssa kaiken muun unohtaja, joka olisi saanut jatkuvasti täysosumia, jos olisi pelannut oman järkeilynsä mukaan eikä kuunnellut vaimon tai asiantuntijoiden neuvoja.

”Pitipäs, perkele, haksahda! Yhteen kuponkiin jo laitoin ristit oikeille paikoille, mutta uskoin akkaani. Tuli olkapääni taakse hö-pöttämään, että ei noin monen ristin ryhmiä voi tulla.”

”Laitan aina riveihini vähintään puolet ristejä. Ristien kanssa kun tulee täysosuma, niin se on rahapotti! Pääsee jättämään tim-purin haalarit lopullisesti naulaan...”

Selkosen sanontoja

Nyt et puhuttele Kota-Mikkoa => ”Minun kasvumaisemissani, ja varmasti laajasti Pohjos-Suomessa kututaan rahatonta miestä Kota-Mikoksi.”

Kuinka suu naurussa raatasi, jos joutusi tämmösessä mökissä huushollia pitämään! Kaahlaamaan aamuvarraisella ja iltamyö-hällä kinoksen yli navettaan, että vitunkarvat pensselöipi lunta. Kiskomaan järvestä kelkalla navetta- ja huusholliveit. => Riitu

myöntää, ettei mökkiläisen elämä houkuttele nuoria kaupunkilaisnaisia.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus Koitilaisen koppiin Kallen mukaan: ”Kun Oulun-Kuusamon maantietä alkoivat liikennöidä loisto ja postiauto, oli varsinainen matkustajaosa aina täynnä auton ehtiessä Koitikylän maisemille. Koitikylän asukkaita ei hyvinyt muu kuin työntyä auton peräosaan, joka oli eristetty varsinaisesta matkustajatilasta ovellisella väliseinällä”.

Kysymys: Millä tavalla Kokkisen Unto teki historiaa?

Keskustelua

Aini Vääräniemi kirjoitti 11.2.2013 23.09

Ok, tuo Koitilaisten koppi, asia olikin siis toisinpäin, että sinne jouduttiin eikä päästy.. Mulla oli asiasta eri huntteeraus. Tuokin lainasana ruotsista, fundera. Kirjaimet d ja f eivät kuulu selekosen kirjaimistoon, ne ääntyvät t ja h.

Kalle Päätaalo raskaimmillaan

15. helmikuuta 2013, kello 12.20

Pyynikin rinteessä, 1947-1949

Jos pitäisi kasata koko Iijoki-sarja pinoon paremmuusjärjestyksessä niin, että huonoin on pohjalla ja paras päällä, en osaisi valita päällimmäisintä. Huippuja on niin monta, että valinta on mahdoton.

Alimmaista ei tarvitse miettiä. Se on *Pyynikin rinteessä*.

Kallen kahdesta vuodesta teollisuuskoulussa kertovan romaanin totaalinen raskaus on aivan ymmärrettävää ja järkeen mahtuva assia. Vaativat rakennusmestariopiskelut olivat huteralta kansakoulupohjalta koettelemus jo sinällään.

Kun lisäksi kahden opiskelupäivän jälkeen Manne-veli puukotettiin kuoliaaksi saksalaisten kenttäradan purkutyömaalla Isossakummussa, oli Kallen tilanne melkein mahdoton. Hautajaismatkalla hän jäi heti opetuksesta jälkeen. Veljen väkivaltainen kuolema sekä huoli perheen pärjäämisestä sotkivat lisäksi ajatukset koko ensimmäisen opiskelusyksen 1947.

”Tuntuu kuin kohtalon piruilulta, että kun viimein olen päässyt kotiselkosteneni kaipuun herraksi ja juuri alkamassa opiskella lopulliseen ammattiini, tulee tällainen tieto.”

Syksyn hän teki tehtäviään ja etenkin piirsi öitä myöten niin, että unet jäivät muutamiin aamuyön tunteihin. Onneksi tuohon aikaan alkoi jo saada kahvia. Sen voimin Kalle teki öisiä kotitöitään.

Puiseva opiskelukuvauks

Huonoimmaksi romaanin rankkaan toisesta syystä. Kalle kertoo puisevasti Huone 27:n opinnoista ja opiskelukavereistaan. On kuin raskaat muistot tasan 40 vuotta myöhemmin romaania kir-

joittaessa olisivat saaneet jo vanhenevan ja monella tapaa sairaan Kallen valtaansa ja kokemaan uudelleen samat tunnot.

Kritiikistä huolimatta uskon, että Pyynikin rinteessä piti kirjoittaa ja aika lailla tähän tapaan. Vaikka tällä kertaa Kalle ei käytä sanoja elämänsä korkeimmista hetkistä, uskon hänen kokeneen niitakin. On ollut jotain tavatonta nousta hänen lähtökohdistaan ensin kirvesmieheksi Tampereella ja yhteensä vain neljässä vuodessa rakennusmestariksi.

Olisi sen voinut kuvata edes tällä kertaa alle 600-sivuisessa kirjassa, mutta Kalle on tämänkin muistomerkinsä ansainnut.

Käsittämätöntä raatamista

Eloisimmillaan Pyynikin rinteessä on kesällä 1947 ennen kuin Kallen opinnot alkavat ja hän painaa töitä suoranaishalla raivolla Janne Mäkitörmän kanssa. Normaali työaika rakennetaan Jannen kymmentulisijaista taloa Nekalaan ja illat ja sunnuntait ylitöitä omaa taloa pykääville tehdastyöläisille, jotka tarvitsevat rakennusammattilaisten apua. Rakennustarvikkeitten lisäksi ammattikirvesmiehistä on kesällä pulaa, joten Kallelle ja Jannelle on kysyntää. Koko kesän he tekevät seitsenpäiväistä työviikkoa ja 14–15-tuntisia päiviä. Kallea ajaa opiskelurahojen kokoaminen. Opintotukea ei ole ja tuskin Kalle ilmaista rahaa ottaisi vastaan, vaikka olisikin.

Oman tontin omistajiksi

Näissä merkeissä Kalle ja Janne viettävät myös kesän 1948. Sen kesän kohokohta taitaa olla, kun Kalle ja Laina käyvät lunastamassa omakotitonttinsa Hämeen-Satakunnan maanviljelysseuran asutustoimikunnalta 47.000 markan hinnalla. Rintamamies-tontin saisi kyllä pitää kymmenen vuotta hallintasopimuksella, mutta armeijassa koettujen pettymysten takia Kalle ei luota valtiollaan lupauksiin. Kun tontti on maksettu 14.6.1948, Kalle

ryntää takaisin töihin. Joku toinen olisi ehkä vienyt Lainan edes toppakahville oman tontin harjakaisiksi.

Kahvin lisäksi poikkeusaikojen vähittäinen loppuminen näkyy muuallakin. Rakennuksilla ei enää tarvitse hakata paalilangan pätkiä, vaan naulojakin aletaan saada.

Kalle tarjoaa kaupungilla tapaamalleen Rousto-Villelle kolmen tolpan olutta ja palapaistia ilman, että ruokakuponkia leikataan. Kuorma- ja linja-autoihin riittää jo bensaa. Häkäpönttöjä puretaan ja pienillä muutoksilla niistä syntyy saunankiukaita.

Selkosen sanontoja

Soppii kun suutarin peukalo sijai persereikään.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kun Messukylä liitettiin Tampereeseen, kirkonmäkeen rakennettiin poliisiasema. Kokkisen Unto oli sen putkan ensimmäinen asiakas

Kysymys: Minkä sopimuksen Vouvilan Ilmari teki, ettei vaimo hypi silmille, vaikka hän joskus kallistaa pulloa?

Elämän varsitiellä

Sivu 10302: Kalle aloittaa teollisuuskoulun.

Sivu 10844: Kalle valmistuu rakennusmestariksi.

Keskustelua

pekka kirjoitti 15.2.2013 14.07

Hoh hoi! sanosi Hermannin.

Olen yli neljäkymmentä vuotta kulukenu kirvesmiehenä rakennuksilla. Pitkän pätkän mittakirvestöissä ennen kuin tietokoneaika syrjäytti minut mittahommista, ja voin sanoa.

Kalle kertoo kirjoissaan varttuneensa ensirivin kirvesmieheksi. Missä välissä? Pari vuotta rakennuksella vanhempien timpurien matkassa ei valmista ketään muuhun kuin aloittelevan timpurin töihin. Olletikaan kun hän ei käsistään ollut kummoinen. Käden taito on kuin piirtäminen, sen osaa tai ei.

Minun aikaiset rakennusmestarit tulivat kaikki kansakoulupohjalta. Moni tuttu kirvesmies kouli itsensä mestariksi enkä ole kenenkään kuullut muuta sanovan kuin että helppo koulu. Siitäkään huolimatta ettei heilläkään laskupää erähinen ollut. Eiköhän Kallekin pane rutkasti eholle kouluvaikeuksistaan kertoessaan? Eli sitten on tavallistakin pökiömpi. Työmailla työtä vie mittamies ja mestari hommaa tarvikkeet.

En pahalla kirjottanu. Vain kun eläkkeellä itsekin olen Kallen kirjoja silimitellyt, niin silmään pistää joutavuudet väkisinkin.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 15.2.2013 15.13

Minä en muista Kallen kehuneen itseään ensirivin kirvesmieheksi. Päinvastoin hän toi esiin kokemattomuuttaan ja kyseli neuvoja muilta. Uusbetoni Oy:n työmaallakin Janne Mäkitörmältä, että miten sinä tämän tekisit, kun oli epävarma.

antero pönni kirjoitti 16.2.2013 9.02

Kaitsu kirjoittaa asiaa. Suora lainaus Pölhökanto Iijoen törmässä -kirjasta. Herkko kun kehui poikaansa riukuveräjän teossa, niin Kalle toteaa: ”Tosipuheessa olen kohtalaisen hyvä laittamaan puuta toisen lähelle, niin kuin Tampereen rakennusmiehet joskus sanovat kelvollisesta kirvesmiehestä. Mutta en pysty vaati-viin puusepän töihin.”

Samoin kun Kalle seurasi Auerlaakson sirkkelöintiä Uusbetonin työmaalla, niin häpesi ajatustaan, kun kuvitteli olevansa edes

jonkinlainen sokkelinlaudoittaja. Sanoi myös Auerlaaksolle suoraan, ettei pärjäisi heidän porukassaan!

pekka kirjoitti 19.2.2013 18.01

Näinkin varmaan kirjoitti. Toisaalla hän myös pani toisten suuhun sanoja joissa häntä keuhuttiin ensirivin kirvesmieheksi. Auerlaaksolle hän myös toteaa. ”Ite kun sanon olen kait vähintään keskitason kirvesmies.” Samoin vanhassa koulussaan muistelllessaan ”työsadossa pystyn huipputimpuriin vauhtiin.”

Veräjän korjaaminen ei ole kirvestyö eikä Herkko häävi ”sen alan mittamieskään”.

Se, että saa naulan uppoamaan puuhun, vieläpä nopeasti, ei tee kenestäkään keskitasoa parempaa, eikä huipputimpuria. Elementti ja valmismuottien käyttö on lopettanut muottilaudoitukset. Itse aikoinaan kuitenkin niitä timpuroineena voin sanoa, etteivät ne ole mitään erikoistöitä koskaan olleet. Työvoiman liikkuvuus, ts. kiertelevät urakkaporukat olivat kylläkin yleisiä.

Ammatti-ihmisen silmään rakentamisesta kerrottaessa ottaa monikin asia, joita syrjäinen ei huomaa. Vaan mitäpä mokomasta enempää.

antero pönni kirjoitti 20.2.2013 11.24

Täyttä asiaa Pekka kirjoitat! Elementtirakentaminen tuli vasta siinä vaiheessa, kun Kalle oli ollut useita vuosia rakennusmestarina. Samoin hän jäi vuonna 1963 vapaaksi kirjailijaksi, joten hänellä ei ole kokemusta sen jälkeisestä kehityksestä rakennusalalla. Pitää ”peilata” Kallen töitä rakennuksilla siihen aikaan kun hän siellä oli. Tuskinpa nykyaikana kukaan pääsee sanomaan kahden vuoden työskentelyn jälkeen olevansa hyvä ammattimies millään alalla!

Mikko Ihalainen kirjoitti 21.2.2013 7.54

Pyynikin rinteessä on minulle parissakin mielessä merkityksellinen kirja. Se oli ensimmäinen Iijoki-sarjan mölläri, joka jäi Tupla tai kuitti -kisailun ulkopuolelle, eli pänntäsin päähän ”vain”

edeltävät 17 osaa. Se on myös ensimmäinen neljästätoista Kallelta omistuskirjoituksella saadusta teoksesta. Tästä eteenpäin olen lukenut kirjat vain yhteen kertaan, pois lukien Hyvästi, Iijoki kahteen kertaan.

Jos olen tähänkin asti lukenut Kaitsun arvioita ja teidän muiden kommentteja suuren kiinnostuksen vallassa, tästä kirjasta lähtien olen suorastaan kopolla kourin ja kuin ketun pesällä, mitä tuleman pitää. Aikomukseni on ollut jo pitkään lukea toistamiseen kirjat Pyynikistä alkaen, mutta hyvä, että urkko on siirtynyt. Teen sen vasta sen jälkeen, kun Kaitsu on saanut tämän ”gradunsa” päätökseen.

Itse en muista, että Pyynikin rinteessä olisi ollut huono tai raskas lukukokemus, paitsi perheen kokeman surun vuoksi, mutta nyt toisella kerralla osaan peilata kokemusta tähän blogikirjoitukseen.

Kalle taas käännekohdassa

19. helmikuuta 2013, kello 13.31

Reissutyössä, 1949-1950

Kalle Päätalo oli varsinainen muistihirmu. Hän kirjoitti Iijoki-sarjaa noin 40 vuotta tapahtumien jälkeen ja kuvaili silti tarkasti tilanteita, haaleita katseita, puheita, säätä ja niin edelleen. Noin

esimerkiksi ja muun muassa. Toki kirjailijan vapaudella, mutta taustalla täytyivät olla oikeat muistikuvat.

Lisäksi Kalle oli upetto palaamaan kulloisiinkin tunnetiloihinsa. Hän on todella elänyt elämänsä ensimmäiset 40 vuotta kahteen kertaan. Ensin oikeasti ja sitten mielikuviinsa palaten.

Tunnetilat välittyvät suoraan kirjoihinkin. Pyynikin rinteessä oli kolmannella kerralla melkein ylivoimaisen raskasta luettavaa. Sitä seuraa Reissutyössä, jonka sivuilta tihkuu intoa, hyvää mieltä ja jopa huumaa uudesta tilanteesta.

Kalle pääsee heinäkuussa 1949 ensi kerran rakennusmestarina pomottamaan työmaata, ja vaikka paljon on jännityksen paikkokin, tulee maaseudulla sijainneelta myymälärakennuksen työmaalta tunne, että eteenpäin on taas menty – ja vankasti.

Miksi Kalle salaili älyttömiä asioita?

Tässä kirjassa paljastuu jälleen yksi omituisuus Kallen tuotannossa. Oman elämänsä kipupisteet hän levittää lukijalle täysin estoitta, mutta heittäytyy salaperäiseksi aivan kummallisissa asioissa, niin kuin nyt tämän työmaan sijaintipaikassa. Mikä estää kertomasta, että osuuskaupan myymälä nousi Vesilahdelle?

Harmillisesti salaperäisyys näkyy myös kaikessa rahaan liittyvässä. Ajankuva jää siltä osin vaillinaiseksi, ettemme tiedä, mitä Kalle ja Laina milloinkin tienasivat emmekä pysty suhteuttamaan myöhemmin eteen tulevan talon rakennuksen taloudellista ponnistusta heidän tulotasoonsa. Sellainen käsitys on kuitenkin syntynyt, että työväen säästöpankkiin on talletettu 1940-luvun jälkipuoliskolla aikamoisia summia kiitos säästäväisyyden ja sen, ettei välttämättömiäkään tarvikkeita pula-ajan takia saa edes rahalla.

Oman katon alle -kirjassa täsmentyy, että pankkitilillä oli puoli miljoonaa markkaa, tienojen lisäksi Lainan perintöä. Toiset puoli miljoonaa otettiin pankkilainaa.

Rakentamisen hurmaa

11.7.1949 on se päivä, jolloin Kallesta tuli Rakennusliike Rantanen & Lehtimaan rakennusmestari. Siitä tuli myös hänen pitkäaikaisin työnantajansa, vaikka työsuhteeseen tuli 1950-luvulla puolentoista vuoden katkos.

Kalle pääsee nyt ensi kerran kirjailijan ammattitaidolla kuvamaan rakennuksen nousun ensimmäisestä paalun paikan määrityksestä luovutukseen. Ihmisiä telineillä -romaanissa hän sen jo kerran teki, mutta tuo ilta- ja pyhätöinä kirjoitettu kuvaus on amatöörin työtä ja sen huomaa.

Mutta nyt. Siinä on jotain hurmaa, kun Kalle ja urakoitsija Kalevi Rantanen (oikeasti Jorma Aaltonen) alkavat ensimmäisenä aamuna kahdestaan paaluttaa rakennuksen nurkkapisteitä.

”Takkinsa riisunut Rantanen asettuu seisomaan pellolle päin maantietä ja nostaa molemmat käsivartensa vaakasuoraan kämmenet yhteen painettuina. Hetken kämmentensä suuntaan tähyiltyään hän käännähtää kantapänsä varassa arvioimansa yhdeksänkymmentä astetta. Tunnen tämän alkeellisen, karkean tavan, jolla maastossa etsitään suoraa kulmaa.”

Siitä se lähtee. Ja yhtä havainnollisesti Kalle kertoo ensimmäisen pomottamansa työmaan vaiheet. Opetellaan vaatrausletkun käyttöä ja kiistellään kaivon paikan etsintämenetelmistä. Tavaan Kallen ensimmäisenä palkkaama Veikko Lammela, työmaan muut miehet sekä väkivahva seppä Alvar Turkki, sodan aikana aseistakieltäytymisen takia Sukevan vankilassa istunut hyväsydäminen mies. Hän taivuttelee työmaalla betoniteräksiä paljain kourin, kun sinne asti päästään.

Betoninvalusta lisää vauhtia

Kun sinne asti päästään, työmaahan ja Kalleen tulee ikään kuin vielä lisää virtaa.

”Olen pannut merkille sen tosiasian, että kun rakennustyömaalla ehditään betoninvaluvaiheeseen, on se kuin piristysruiske koko työmaan työvauhtiin. Betonimyllyn rouskuttaessa, kun sen äänien yli huudellaan, kärräri juoksuttaa betonikuormiaan, lapiot, tamppilaudat ja -raudat heiluvat, on tässä kaikessa kuin jotakin huumaa. Niin raskasta työtä kuin betoninvalu onkin kaikille porukan miehille”, Kalle eläytyy työmaan tunnelmaan.

Sekin innoittaa, että tämän jälkeen päästään montusta ja aletaan rakentaa maan päälle. Alkaa tulla nopeasti näkyvää.

Työmaa etenee silti toivottua hitaammin, sillä maaseudulta ei löydy rakennusammattilaisia varsinkin, kun kirkokylään rakennetaan samaan aikaan terveystaloa.

Vain etäisinä Kallen työmaalle kaikuivat uutiset poliittisesta kuohunnasta. Kemin lakossa on kuollut mielenosoittajia ja sen jälkimmäisistä istumalakot leviävät rakennustyömaille ympäri Suomea.

Putkimiesten pitkä lakko haittaa jo Kallenkin työmaata.

Kun on montusta päästy, tulee nopeasti näkyvää. Ei kuitenkaan niin nopeasti, että rakennus valmistuisi jo tässä romaanissa.

Juhannus Kallioniemessä

Ennen rakennusmestarin pestiään Kalle rakentaa noin puolet kirjasta omakotitaloa Janne Mäkitörmän kanssa ja käydään myös juhannuksen vietossa Kallioniemessä.

Siellä vieraileva Kummun Kalle kertoo entistäkin elävämmiin tapauksesta, jossa sortui koppimulukuksi. Pissa ja vauvansiemenet mahtoivat sekoittua nuorena miehenä tervelastissa tehdyllä lauttareissulla Iin Haminaan, hän arssinnoi.

”Enhän minä arvannu, mihin helekkarin syöksyyn lautta joutu Raasakassa pahimmassa puttouksessa. Ja kun lautan toinen kylyki jyrähti vielä kallijoon. Sillon säikähin silimäänni niin kovasti, että mulla mahto solahtaa kiveksistä lapsentekonesteet ja vielä pitkästi selekärangan sisustaa housuin. Eli mistäpä tiijän minne

hölähtivät, kun kaikki lautan miehet kastuttiin läpimäriksi. Vaikka on naisia kuulolla, on totuus tunnustettava. Siinä lautan syökyssä vihiasi niin silittiinni munanpohjia, että sitä ei usko, joka ei ole ite kokenu. Teki kipeätä ja makkeata.”

Reissutyössä aloittaa Iijoki-sarjan komean loppunousun. Jäljellä on kahdeksan romaania, värikkäitä vaihteita, lisää unohtumattomia henkilöhahmoja ja suurta draamaa. Aikuinen mies saa vielä monta vähintään merkillistä päähännousemaa, sotkee asiansa perusteellisesti ja alkaa kasvaa Suomen suosituimmaksi kirjailijaksi.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Ilmari Vouvila sai kallistella pulloa näillä ehdoilla: vain lauantaipullo ja ”jos siunauvu perillisiä, ennen pulluva pittää pystyä kattaan ruokapöytä joka syöntiajalle.”

Kysymys: Mitä numerosarja 83185 merkitsi Kallen elämän varsitiellä?

Keskustelua

Fanni kirjoitti 19.2.2013 18.49

Hauska yhteensattuma, pohdimme mieheni kanssa viime viikonloppuna juuri tuota ajatusta, että Kalle on elänyt kahteen kertaan elämänsä. Hän tavallaan kirjoittaessaan korostaa niitä asioita joita katsoo hyväksi korostaa ja pienentää, vähättelee taas toisia asioita. Kirjailijan vapautta ja se tuo myös lukijalle sen hauskan efektin, ajatuksen, kuinka paljon Kalle värittikään tarinaansa. Sitä jos mitä on hauska pohtia.

Aika kultaa myös muistot ja ehkä sitä joissakin asioissa on armollinen, mutta kyllä Kalle aika armoton on itselleen monin kohdin. Jotenkin kuitenkin tuo pieni mahdollisuus siitä, että hän puurrettuaan elämänsä ja nämä kirjoihin tulevat tähtihetket (lu-

kijoiden näkökulmasta), on nauttinut oman elämänsä ruotimisesta, ja kirjoittaessaan kujeilee meidän lukijoidenkin kanssa tyylillä, historian pieniä tärkeitä yksityiskohtia kuvaten on huikea. ”Kun tietäisitte...”

Apropos, se mestarin koulu oli varmasti rankka jakso elämässä mutta huikea saavutus pienestä tuvasta ison kaupungin kujille tullee miehelle. Jotenkin arvokasta, että kuvaa vaikeat asiat niin harmaina ja todellisina. Mutta päättäväisyyttä, sitä riitti, ja toivotavasti tuolla toisella ”elämän kierroksella” Kalle nautti enemmän saavutuksistaan!

antero pönni kirjoitti 20.2.2013 16.47

Tuohon muistiin viitaten, luulen että Päätalotei muistiinpanoja jo pöllimetsästä alkaen. Hänellähän oli vihko repussa ja muilta jätkiltä salaa sitten kirjoitteli siihen. Kalle rakensi kirjan sa paljolti näiden muistiinpanojen pohjalle, niitä sitten laveasti höystäen.

Koillismaa-sarjaa kirjoittaessaan hän kävi paljon kotiseudullaan ja linja-autossa matkustaessaan kirjoitti kuulemisiaan vihkoon. Samoin äidiltään ja isältään, heitä kuuntelemalla ja kyselemällä vanhoja asioita, hän sai paljon kirjojensa aineistoa. Unohattamatta Jokijärven asukkaiden tietoja.

hemmo kirjoitti 21.2.2013 15.02

Kallen tapa kirjoittaa tuottaa lukijalle – ainakin minulle – vahvan tarpeen päästä katsastamaan tapahtumapaikkoja. Harmi, että tuota Vesilahden myymälää ei tosiaan ole helppo paikallistaa. Lie neekö enää pystyssäkään? Se myöhempi kouluhan sieltä löytyy.

Onko syy sitten yksityiskohtaisessa rakentamisen kuvauksessa vai paikkoihin kertomuksen myötä liittyvissä ihmiskohtaloissa ja draamassa vai miksi nuo rakennukset ja paikat kiinnostavat?

Kyllähän Kallioniemen kartanolla tallustelu antaa kummasti lisätunnetta lukukokemukseen! Samoin jo aiemmin kuvattu metsäkämppä Satakunnan rajamailla. Ja niin edelleen:).

Aini Vääräniemi kirjoitti 21.2.2013 16.53

”Mulla on osittain muistiinpanoja.”

Lisäksi Kallella oli hyvä muisti. Ollessaan pitkällä kävelylenkeillä hänen mieleensä tuli vanhoja asioita, hän kirjoitti muistivihkoon yhden sanan, josta sitten muisti koko ajatuksen tai tapauksen, kun alkoi kirjoittaa. ”Pieniä viitteitä, niitä tulee jatkuvasti tuolta aivoista”.

”Kun tein sen Rousto-Villen kanssa metsätyömiesten kämppää, niin tietysti innostuin ja pidän että jollain tavalla onnistuin. Minähän olin metsätyömiehenä kasvanut. Heti sotien jälkeen olin iloinen, että pystyin olemaan mukana tekemässä heille hyviä asuntoja ja hevosille uudet tallit ja kaikki. Siitä varmaan tuli kirjoitettua liikaakin. Halusin tuoda esille, kuinka metsätyömies nousi arvoonsa sotien jälkeen.”

Sitaatit lehtihaastattelusta.

Mikko Ihalainen kirjoitti 22.2.2013 8.26

Monesti törmää väitteeseen, että ovatko kirjojen henkilöt juuri noin sanoneet. Ja eihän kukaan voi muistaa vuosien, saati vuosikymmenten takaisia porinoita sanasta sanaan. Kalle sanoi ainakin minulle, että repliikkejä kirjoittaessaan hän ajatteli, että siinä nimenomaisessa asiayhteydessä ja tilanteessa hänen hyvin tuntema ihminen olisi lausunut osapuilleen noin. Ei ole tainnut moni tulla sanomaan, että ei hän ole sanonut noin tai tehnyt noin. Kurtti-Reinon muistan joskus väittäneen tapahtumien menneen toisin, taisi olla Kijannan maatalousjuhlista kyse. Pääasia on meidän lukijoiden kannalta, että sanomisista välittyy henkilöiden murre ja huumori, luonne kaikkinsa.

antero pönni kirjoitti 22.2.2013 9.51

Kalle myös yhdisteli eri tapahtumia samaan aikaan tapahtuneeksi, kirjan elävöittämiseksi. Samoin muutti todellisen tapahtuma-ajan päiviä. Esimerkkinä tuo Hutun koulun laskentaurakka. Kirjan mukaan se tapahtui juhannuksen jälkeen. Kuitenkin

kun Kalle oli kunnanmestarina, niin hän löysi kunnan papereista oman tarjouksensa. Jossa se tarjous oli jätetty muistaakseni toukokuun puolella, tai kesäkuun alussa! Kumpi tieto lienee oikea?

Iijoki-sarja on enemmän historiaa kertova menneestä ajasta, kuin elämäkerta. Hyvä näin, niin lukijalle välittyy, miten on eletty aikanaan siinä ympäristössä, missä Pääatalo on elämänsä elänyt. Omasta elämästään kirjoittaessaan hän on käyttänyt kirjoittajan vapautta yhdistellä asioita ja kirjoittaa faktan lisäksi fiktiota. Yksi esimerkki tämä sydänkohtaus, mikä tuli työmaalla. Hän mainitsi Aaltoselle huonovointisuudestaan, jolloin urakoitsija toimitti hänet lääkärin vastaanotolle.

antero pönni kirjoitti 25.2.2013 10.16

Silloin kun Kalle oli kunnanmestarina, niin samoihin aikoihin Taivalkoskelle oli rakennettu ja rakennettiin paljon uusia kouluja. Tietojeni mukaan nyt ei ole enää kun kolme koulua koulukäytössä. Kirkonkylä, Huttu ja Metsäkylä. Mitä näille lakkautetuille kouluille on tapahtunut ja missä käytössä ne ovat tällä hetkellä? Sen tiedän että Jokijärven koulu on ”kylätalona”. Inkeen koulu lakkautettiin viime syksynä viimeisenä. Onko myös sen jatko-kohtalosta tietoa? Sehän on aika iso koulu.

Aini Vääräniemi kirjoitti 25.2.2013 22.57

Mehtäkyläkin on nyt lakkautusuhan alla, meillä on täällä taistelu meneillään. Valtuusto päättää maaliskuussa miten käypi. Inkeellä on jonku verran kyläläisten toimintaa, on toistaiseksi kunnan omistuksessa. Jurmu on marjafirmalla, mutta kyläläiset saa käyttää koulua vapaasti. Polossa toimii kirjapaino Poloprint, entinen Emännän Paino. Kostolla on lammastila. Horsman, Loukusan ja Koitilan koulut on asuntona yksityisillä. Tyrämäen koulu on kuulemma remontoitu hienoksi, taitaa olla myynnissä. Piston koulusta en tiijä. Asutusalueen koulu on myös remontoitu matkailukäyttöön sopivaksi, mutta jostain syystä siinä ei näy liikettä. Kurtin koulu on Kurko-yhtymän omistuksessa, siellä on majoi-

tusta matkailijoille. Kyläläiset saa siellä kokoontua, marja-ajat siellä asuu thaimaalaisia samoin kuin Jokijärvellä ja Jurmussa. Jokohan tuli kaikki mainituksi?

antero pönni kirjoitti 26.2.2013 20.58

Kiitoksia Aini kattavasta ja mielenkiintoisesta vastauksesta! Ilmeisesti Kirkonkylän koulussa/ kouluissa on hyvin tilaa, että ei tarvinnut käyttää Inkeen koulua toisena isompana kouluna. Että olisi siihen suuntaan kannattanut kyliltä oppilaita kuljettaa?

Aini Vääräniemi kirjoitti 26.2.2013 23.13

Jos Mehtäkylä loppuu, niin kirkolle tulee yks ylisuuri luokka. Muuten sopivat. Meillä on nyt semmonen kampanja menossa kyläseurassa että maksetaan kylään muuttaville lapsiperheille lapsibonusta. Aluksi voisi asua rivitalossa tai koulun asunnoissa ja alkaa kesällä rakentaa, jos haluaa talon, nyt vielä ehtis hommata rakennusluvat. Tontti ois erittäin edullinen.

Kun saataski joku Pääatalo-faniperhe tänne! Tuli nyt mainosta mutta toivottavasti ei haittaa. Niin, Piston koulu on kuulemma ränsistynyt. Se sitte taitaakin olla ainut koulu, joka ei oo missään käytössä.

Kammottava lentävä keuhkotauti

22. helmikuuta 2013, kello 15.00

Tuoreen rakennusmestari Kalle Päätalon auvoisaa juhannus-ta 1949 Jokijärvellä varjostaa häneltä tietoisesti salattu surutieto: Ahoniemen Anni on kuollut tammikuussa lentävään keuhkotautiin. Kallelle ei tästä kerrottu, etteivät hänen rakennusmestariopintoihinsa olisi vaikeutuneet enää yhtään enempää.

Turpeisenjärvellä Itäpään keisarin hovissa asunut Anni oli Kallen ensimmäinen tyttöystävä tai ainakin sen tapainen. Vuosia kestänyt suhde oli enimmäkseen etäsuhde, jonka aikana Kalle loukkasi Annia monta kertaa muun muassa heilastelemalla samaan aikaan naapuritalon Hilikin kanssa.

Viimeisen kerran Kalle ja Anni tapasivat keväällä 1947, kun Kalle kävi hakemassa Taivalkoskelta työtodistuksia. He osuivat sattumalta samaan linja-autoon ja viettivät herkün hetken Konin-haudan äpräällä.

Tauti vei perhekuntia

Nyt Kalle kuulee, että keuhkotauti on raivonnut Turpeisenjärvelä enemmänkin. Ensimmäisenä kuoli Annin mies keväällä 1948 ja ennen Annia hänen puoli vuotta elänyt poikansa.

Useampi Annin sisaruksista on myös sairastunut, samoin Alleenintalossa Hilikki. Annin sisko Martta kuoli 2,5 kuukautta Annin jälkeen ja Ahoniemen sisarusten äiti Sohvi alle kuukausi Martan jälkeen. Kolme muuta Sohvin lasta on hengenheikkoina.

Lehtävä keuhkotauti oli tuttu vieras Kallen elinympäristössä. Hänen serkkunsa Olavi ja Kalevi Päätalo kuolivat siihen parin viikon välein jatkosodan aikana – parikymppisinä.

Kalle törmää tautiin vielä 1950-luvun puolella toimiessaan Taivalkosken kunnan rakennusmestarina.

10 000 kuoli vuosittain

Mikä oli tämä kamala tauti, johon sairastunut ei voinut juuri muuta kuin odottaa lähes varmaa kuolemaa?

Wikipedian mukaan miliaarituberkuloosi eli lentävä keuhkotauti on laajalle elimistöön levinnyt tartunta joka etenee nopeasti vastustuskyvyn heikennyttyä. Tartunnan saa hengityksen kautta pienten pisaroiden välityksellä.

Suomessa tauti on käytännössä voitettu, mutta maailmalla siihen sairastuu ja kuolee edelleen miljoonia ihmisiä.

Kallen Iijoki-sarjassa kuvaamana aikana lentävä keuhkotauti oli Suomessakin kansantauti. 1930-luvulla tuberkuloosiin kuoli vuosittain lähes 10 000 suomalaista. Sen osuus kokonaiskuolleisuudesta oli yli kymmenen prosentin luokkaa.

Lääkettä tautiin ei Kallen nuoruuden päivinä ollut. Sitä hoidettiin parantoloissa, joiden ajatuksena yhtäältä oli potilaiden eristäminen. Toisaalta kuivan ilman ja auringonvalon vaikutuksia pidettiin tervehdyttävinä. Parantoloissa saavutettiin tuloksia ja niitä perustettiin eri puolille maailmaa, Suomessa ensimmäinen 1800-luvun puolella.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Numerosarja 83185 oli Kallen jäsennumero Rakennustyöläisten Liitossa.

Kysymys: Paljonko Heikki Auerlaakso sanoi Uusbetoni Oy:n työmaan aikana laittaneensa rahaa viinaan?

Tuleeko tästä mitään?

26. helmikuuta 2013, kello 12.15

Iijoki-sarjan 18. osa ja ensimmäisen kerran epäuskoa ilmassa.

Ei, en ole tippaakaan kyllästynyt Kallen kirjoihin, mutta juuri nyt mietityttää, mitä jää lukematta tämän yli puoli vuotta, ehkä yhdeksän kuukautta, kestävän rupeaman aikana. Onneksi kirjasyksy 2012 ei ollut niitä vahvimpia ja kevääät ovat aina vähän kakkoskesonkia.

Enemmän askarruttaa se, ettei tästä lukupäiväkirjasta kuitenkaan tule sellainen, mistä haaveilin. Onko tässä liikaa kirjojen sisältöjen selostamista ja liian vähän omia oivalluksia?

Ja pystynkö taustoittamaan riittävästi Kallen kertomia tapahtumia? Vai pitäisikö lohduttautua sillä, ettei niissä niin paljon taustoittamista ehkä olekaan? Iijoki-sarja on mikrohistoriaa, jossa pienet tapahtumat ovat suuria. Jos kuka tahansa meistä kirjoittaisi vastaavanlaisen romaanisarjan itsestään, niin joulut ja juhannukset niissäkin korostuisivat. Monellako tavalla ja millä lailla taustoittaen niistä osaisi kertoa?

Se itsetutkiskelusta. Sitten itse asiaan, jonka julkaisuvuoro olisi ollut jo pari juttua aikaisemmin.

Niin, kirjoitan näitä varastoon. Lukuhommissa olen tällä hetkellä jo Iijoen kutsussa ja palannut Messukylään vuoden 1951 pääsiäisen vietosta Kallioniemessä melkoisen päähännouseman kanssa.

Juhannusilta 1949

Reissutyössä-romaanissa vietetään vasta juhannusta 1949. Kalle ja Laina ovat yhdessä Janne Mäkitörmän kanssa Kallioniemessä. Mäkitörmä on mukana siksi, että kirvesmieskumppanukset laskevat Hutun koulun urakkaa yhtenä. K.A. Nevala on vihjaissut, että kuntaan rakennetaan yhdeksän uutta kansakoulua ja niistä yhdessä olisi tuoreelle rakennusmestarille urakoitava työmaa.

Juhannus 1949 Kallioniemessä. K.A. Nevala on kunniavieraana. Martalla on kaksi poikaa ja Eetillä vauva. Eetin mies Veikko Hartikainen äiteineen on myös mukana.

Käydään saunassa, istutaan kahvipöydässä, tehdään lomppeja, osa vieraista humaltuu kunnolla. Riitu ottaa naukun ja toisenkin, mutta Herkko ei yhtään. Näennäinen äreys on sitä, että hän pysyy selvänä, koska jonkun on soudettava K.A. illan päätteeksi Romppaseen.

Siinä on Reissutyössä romaanin ensimmäisen puoliskon pääsisältö. Plus se, että Kalle ja Janne eivät onnekseen saa urkkoa.

Paluut Kallioniemeen juhlaa lukijallekin

Miksi tämä kaikessa yksinkertaisuudessaan viehättää?

Ehkä siksi, että Kallen kotoa lähdön jälkeiset paluut Kallioniemeen tuntuvat erityisiltä kohokohdilta kirjasarjassa. Herkon ja Riitun kähähtelyissä ei ole enää edes uusia sanankäänteitä, mutta Kallen maailmaan oloutunut kaipaa niitä. Ne ovat kuin vanha tuttu keidas Kallen henkilökohtaisen ponnistelun erämaassa.

Herkon mielestä Riitun ärsyttämällä on myös vissi tarkoitus.

”Että saisin suuttumaan! Minä jo tunnen sen verran äitiäsi, että vaikka se heleposti itkeä märyvää, mutta jos sen saapi suuttumaan, niin se on tehosi lääke sen henkisiin vaivoihin. Ja kun Riitu suuttuu oikein perkeleesti, eli sen putikkalaisten paha veri kuohahtaa, niin heti perrään äitisi mieliala kirkastuu.”

Ukko ja tyttärenpojat

Nyt mukana on uuttakin. Elämä Mannen kuoleman jälkeen on asettunut uomiinsa. Martan pojat Antti ja Kalle ovat virittäneet uutta elämää Kallioniemeen ja paljastaneet Herkossa edes yhden pehmeän puolen. Pikkupojille ukko sallii aivan kaiken ja torjuu asiallisetkin torut.

Hauskinta on seurata kilhakkaa vanhempaa poikaa Anttia ja ukkoa. Antti imee itseensä Herkon puheet ja toistaa niitä pikku-pojan välittömyydellä.

”Kyllä minä riisun ukolta sukat! Kun ukko on vaivanen ja vanha könttynyt. Ukko on kankea kun puuhevonen, mutta mulla se on vielä nuoskea ruppi ja ramakat liikkeet. Nostahan ukko sorkkasi!”

Isoäiti Riitu taas on Antille muorin raato.

Pistäydytään vielä pääsiäisessä 1951. Herkko on köntöttynyt entisestään, mutta Antti on jo viisivuotiaana ramakka miehen-alku.

”On se ukolla ehki siinä vanhuuden turva, kun on Antti ja Kalle kasvamassa”, saunomisesta väsynyt Herkko huokaisee.

”Pittääkö mejän elättää myös tuo muori?” Antti kysyy lapsen suoruuudella.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Oman sanontansa mukaan Heikki Auerlaakso oli laittanut viinaan rahaa ”kahden omakotitalon verran ja elantoni sen päälle”.

Kysymys: Paljonko tuli tuntipalkaksi Auerlaakson ronttiurakassa Uusbetonilla?

Selkosen sanontoja

”Mainitkaa siellä äitini syntymäkylässä, ja paljo sieltä löytyy isäni puolen sukulaisia, että näittä minut täällä kirkolla.”

”Totta kait selevitän kotona että Herkon poika oli menossa paremman puoliskosa ja työkumppalisa kansa Jokijärvelle. Akkahan voipi sitte levittää ainaski äitsi ja isäsi heimonkantaan kuu-

luville vaikka terviisin tapasena.” => Selkosen miehet lähettävät terviisiä kiertämällä itse terviisien lähettämisen.

Keskustelua

Fanni kirjoitti 26.2.2013 12.58

Samoissa hetkissä liikutaan, takana juuri pitkääkin pidemmät Kallen ja Lainan jäähyväiset oman kodin ja Tampereen kohdalla. Matka junalla kotiselkosiin on alkanut. Puolentoista vuoden seikkailu Taivalkoskelle on alkamassa.

Ja niin on minullakin tulollaan seikkailu Taivalkoskelle, poik-
kean siellä matkalla Rukalle parin viikon kuluttua. Tarkoitus olisi majoittua aivan Kallen kotitalon läheisyyteen, hiihdellä hiukan samoilla selkosilla ja pulahtaa avantoon. Tällainen ”pyhiinval-
lus” Kallen synnyinseuduille. Hassua, miten tuollaiset hetket ovat tässä lukurupeamassa niin antavia. Kävellä Messukylän liepeillä, ihmetellä kotitalon punamultaa, edessä aukeavaa järvenjäätä...

hemmo kirjoitti 26.2.2013 19.27

Älä anna periksi! Blogisi on hyvä ja mielenkiintoinen. Siitäkin olen samaa mieltä, että Iijoki-sarjassa riittää tasoja ja syvyyttä pohdittavaksi. Ja taustoittamista tuosta ajasta ja vaikkapa poliittisen ilmaston muuttumisesta. Sitähän olet tehnytkin. Lisää noita teosten välikirjoituksia! Mikä kiire?

Pasi kirjoitti 26.2.2013 20.29

Olen myös menossa Iijoen kutsun kohdalla. Vähän meinaa tökkiä tällä toisella Iijoen kierroksella, nyt kun tietää mitä tuleman pitää. Luen muutakin välillä ikäänkuin ”lantratakseni” Kallea. No pian alkaa Taivalkosken aika uudelleen ja se tuo taas lisää mielenkiintoa tarinaan.

Mikko Ihalainen kirjoitti 27.2.2013 8.35

Joo, älähän Kaitsu ala pelata laistoa blogisi kanssa, helekkaris-sa! Näin mielenkiintoisesti ei Kallen kirjoja ole ruodittu ja taus-toitettu vuosikymmeniin, jos koskaan.

Tuo on hauska miettimisen aihe, mitä laittaisi omiin muistel-miin. Olen tehnyt elämäkerran kahdesta kunnallisneuvoksesta. Toisen kohdalla eräs kaverini totesi, että jos hänestä tehtäisiin yhtä paksu kirja, mukaan pitäisi ottaa myös kaikki renkaanvaih-dot.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 27.2.2013 9.21

No missään tappauksessa en pelaa laistoa, helekkarissa, nyt kun olemme Kallen kanssa juuri muuttamassa kunnanmestariksi Taivalkoskelle.

Miksi kiire? Hyvä kysymys. Siinä on vähän samanlaista sisäistä pakkoa, mikä oli Kallellakin, että kun tätä kuitenkin luetaan aika mukavasti, niin en halua pitää liian pitkiä taukoja julkaisemis-es-sa. Kahden kirjoituksen viikkovauhdilla tässä on menty ja se on ehkä ollut liikaa, kun kirjoitan näitä kuitenkin työn ohessa.

Fanni kirjoitti 27.2.2013 10.40

Siis jatkat tottakai, tätä mielenkiintoista blogiasi! Oikein, mi-hin kiire? Lue muuta välillä ja palaa Kallen maailmaan taas in-nokaampana. Pysytään me muutkin samaan aikaa kirjoja lukevat mukana rytmissä:D

Innottavimmat kokonaisuudet blogissasi ovat olleet juuri nuo pohdinnat ja upeat yhteenvetävät koosteet.

Pasi kirjoitti 27.2.2013 13.16

Olen muuten monesti ihmetellyt kun lehdissä kirjoitetaan että kirpparit ym. eivät meinaa saada myydyksi Päätalon kirjoja ja nii-tä joutuu myymään puoli ilman. Ainakaan täällä Seinäjoen seu-dulla ei Kallen kirjoja ole kirppareilla myynnissä mitenkään eri-tyisen paljon. Ilmeisesti perikunnat jemmaavat esim. Iijoki-sarjaa

eivätkä tuo niitä myyntiin. Ja jos vielä haluaa sellaisen kirjan mis-
sä on kansipaperit ehjät niin Huutonetti taitaa olla ainut kanava.

hemmo kirjoitti 27.2.2013 14.16

Itse olen koonnut puuttuvia osia osoitteesta <http://www.antik-vaari.fi>. Postimaksun joutuu maksamaan, joten kannattaa yleensä etsiä myyjä, jolta saa kaksi haluaamaansa kirjaa. Menee samalla postimaksulla kuin yksikin. Sieltä kuitenkin löytyy kattavasti Päätaloa hintahaarukassa 5-8 euroa teos.

pekka kirjoitti 28.2.2013 13.38

No eipä sitä ainakaan rohkeuden, vai onko se sitä, puutteesta voi syyttää, kun vitosen matikalla ja kokonaan ilman työjohtokokemusta urakkalaskentaa ja tarjouksia laaditaan. Haaveksinnat kotiin palaavan sankarin sädekehästä antavat pontta laskentaan, jota Herkko parhaansa mukaan pyrkii suitsimaan.

antero pönni kirjoitti 28.2.2013 15.14

Pekka kirjoittaa täyttää asiaa! Ilman Kallen isää Herkkoa olisi mennyt Jannen kymmeneuninen talo, sekä Lainan ja Kallen tontti ja säästöt! Eikös Kalle ja Janne nostaneet urkon hintaa roimasti, kun isä Herkko toi uutisia Tyräjärveltä. Eikä sittenkään urakkatarjous ollut paljoakaan tyyriimpi, kuin Tyräjärven urakkaporukalla! Selvisi Kallelle, kun meni Taivalkoskelle mestariksi ja selasi vanhoja papereita. Muistaakseni Päätalo laski seuraavan kerran urakkatarjouksia yleislakon aikana mestarikavereidensa kanssa Rakennusmestarien talon työmaalla, kun työt olivat topissa.

antero pönni kirjoitti 14.3.2013 22.27

Vielä sen verran urkon laskemisesta. Reippaasti alakanttiin ”Janne” ja Kalle laskivat tarjouksensa! Vaikka korottivat sitä kolmanneksella, niin oli vaan hilkun kalliimpi kun Tyräjärven miestien urakkaporukan tarjous!

Kyllä Hermanni pelasti tarjouslasennassa kokemattoman poikansa henkilökohtaiselta konkurssilta ja samoin ”Jannen”!

Kai Hirvasnoro kirjoitti 15.3.2013 10.40

Muuttunut selkonen -romaanissa Kalle kertoo itsekin, että näin se meni. Hän sai tarjoushintojen välisen eron selville päästessään kunnanmestarina tutustumaan koulujen rakentamisten papereihin.

Kirvestie 22

1. maaliskuuta 2013, kello 14.28

Oman katon alle 1950

Kirvestie Tampereen Messukylässä on U:n muotoinen pätkä, joka erkanee omakotialueen valtaväylästä Vasaratiestä. Takaisin Vasaratiehen se tulee Poratienä. Tai sitten päinvastoin.

Lähes U:n pohjukassa on omakotitalo, jonka syntyvaiheet tuhannet suomalaiset tuntevat paremmin kuin oman kotinsa. Lasketaankohan tuhansissa vai kymmenissä tuhansissa ne autoilijat, jotka ennen minua ovat ajaneet hiljaa osoitteen Kirvestie 22 ohi kuikuillen pensaiden välistä taloa ja pihaa, jonka ensimmäinen rakennus oli hyyskä.

Kalle Päättalon talo Kirvestiellä kuuluu Päättalo-mytologiaan siinä kuin Kallioniemi Taivalkoskella.

Talon rakentamisen Kalle dokumentoi romaanissa Oman katon alle. Siinä on 700-sivuinen kirja, jossa ei tehdä mitään muuta

kuin rakennetaan. Päivät Kalle mestaroi Uusbetoni Oy:n (oikeasti Cellit Oy) tehtaan korotusta, illat ja pyhät rakentaa omaa taloaan.

Tappotahtia koko kesä

Tähän asti Päätalon matkassa kulkenut lukija on jo tottunut siihen, ettei entisaikojen miesten työn röytämisellä ollut mitään rajaa, mutta Kallen sekä Janne Mäkitörmän kesä 1950 on silti – niin voiko muutakaan sanaa käyttää kuin käsittämätön. Ensin seitsemästä neljään leipätyössä ja sitten iltakymmeneen, jopa puoleen yöhön Kirvestiellä.

Kalle ja Janne olivat tehneet yli kellon ympäri ulottuvia työpäiviä seitsemänä päivänä viikossa jo edellisinä kesinä, mutta nyt rakennusmestarina Kallen yöunet lyhenivät vielä siitakin. Joka keskiviikko hän laski Uusbetoni Oy:n miesten palkat ja kirjoitti tilipussit. Tässä hänellä meni kahteen, kolmeen yöllä. Ja aamulla taas seitsemäksi töihin.

Kalle ei vapaapäivää näe koko rakennusaikana toukokuusta syyskuun loppuun. Taidetaan olla jo elokuussa, kun Janne pitää yhden lauantai-iltapäivän ja sunnuntain itsellään. Rakennuksella myös Kallelle töitä tekevä Ilmari Vouvila pitää kolmen viikon kesäloman pohjoisessa. Neljäs vakimies Matti Kalaranta on myös aina töissä joko Uusbetonilla tai Kirvestiellä.

Vuonna 1950 rakennuksilla oltiin kesälauantaisin töissä puoleen päivään.

Lainan merkittävä panos

Unohtaa ei sovi myöskään Lainan panosta yhteisen kodon eteen. Puotilaisena hän teki lauantaisinkin vielä pidempää päivää ja järjesti iltaisin ja pyhäisin yhdessä Vouvilan Marian kanssa rakentajille kahvia tai korviketta sekä kastettavaa ja lämmintä ruokaa. Työmaalla Laina kiskoi laudoista nauloja ja puhdisti betonoinnissa käytettyjä lautoja.

Sivumennen sanoen, montakohan kertaa viikossa Laina leipoi pullaa? Nisua ainakin topattiin jokaisissa talkoissa ja sitä oli aina myös Kallen eväissä päivätöissä – eväissä, jotka Laina teki Kallelle.

Olisiko minusta Kalleksi?

Nykyajan mukavuuksiin tottunut joutuu omakotitalon valmistumisesta lukiessaan esittämään itselleen tiukan kysymyksen: vaikka osaisin, niin pystyisinkö? Vaikka on talvi- ja kesälomat ja viisipäiväinen työviikko, niin jaksaisinko puolivuotisen rääkin? Ja silloin talo oli vasta juuri ja juuri muuttokelpoinen. Sisätöitä Kallella olisi riittänyt seuraavaksi talveksi, jos olisi jaksanut tehdä.

Kalle piirsi itse talonsa vetäessään Vesilahdella osuuskaupan myymälän rakentamisen. Keväällä 1950 piti hoitaa rakennusluvan myöntämiseen liittyvät asiat ja tilata rakennustarvikkeet.

Mullan kärräämisellä se alkaa

Iltatyöt Kalle aloitti Ilmari Vouvilan kanssa keväällä kärräämällä ruokamullan tulevan talon paikalta, rakentamalla tontille vajan ja ajattamalla sinne betonitöissä tarvittavan soran ja hiekan.

Hyvin on äimät hatussa, saattoi Kalle todeta odotellessaan loppullista kevättä ja varsinaiseen rakentamiseen pääsyä.

Toukosunnuntaina kello kahdeksan

Eräänä kai toukokuisena sunnuntaiaamuna kello kahdeksan se sitten alkaa. Kuusi miestä Kallen lisäksi alkaa kaivaa rakennuksen monttua, seitsemäs ajaa maan saman tien pois tontilta. Osan Kalle on palkannut töihin, osa on väkivelkasilla eli talkoovelkaansa maksamassa.

”Kalle pääsi alkamaan montunkaivuun juuri oikeaan vuodenaikaan. Savi ei ole enää jäässä, mutta ei ole ehtinyt kuivua sellai-

seksi hiton tinaksi kuin nämä Vilusen-Viialan savet ovat keskikessä”, sanotaan.

Varsinkin Kalle ja Jukka Mäkelä, takavuosien huippumies TUL:n luistelijana, jylmivät voimainsa tunnossa.

”Voimaini tunnossa ja innoissani, että nyt kaivetaan tulevan kotini perusmonttua, valitsemalla valitsen suurimpia savilohkareita, joita kankimiehiksi vakiintuneet Viipurin mies ja Lisäkkään Jaakko kaivannon reunalla seisoen jyhmvät montun pohjalle. Jos saviköntti on liian raskas lapiolla nostettavaksi, tommaan siihen kaksin käsin ja heitän pukkaamalla lavalle”, Kalle hehkuttaa työn alkamisen hurmaa.

Maata ajetaan iltakahdeksaan. Tyydytään aluksi 12-tuntiseen työpäivään.

Saman viikon keskiviikkona monttu on kaivettu. Torstaina Kalle, Janne ja Ilmari aloittavat sokkelilaudoituksen.

”Että nyt alkoi sitten oman kodon rakentaminen”, ihastelee tontille kahvia tuova Laina.

Kalle puolestaan miettii asuvansa jo kuudetta kesäänsä Mesukylässä. Yhtenäään eivät kahdeksan tunnin työpäivät ole riittäneet. Nyt kolmikko lopettaa sokkelilaudoituksen yleensä ilta-kymmeneltä. Sen jälkeen Kalle jää vielä pariksi tunniksi valmistelemaan seuraavan päivän töitä. Paitsi keskiviikkoisin, joka menee korvauksetta työnantajalle.

Laudoitus valmistuu, betonointi alkaa

Kesäkuun puolimaissa sokkeli on eräänä perjantaina iltayöstä laudoitettu.

”Katselimme kuin hieman ällähtäneinä, jopa tyhjyyttä tuntien talon enää vain teräksiä ja betonia odottavaa laudoitusta. Koska koko talon kellarin päälle – kuisti mukaan lukien tulisi betoni-holvi, oli kaikki ulkoseinien sokkelilaudoitukseen rajautuva alue laudoitettu umpikanneksi. Kannen päällinen oli luokonaan laudanpaloja, lastuja ja sahanpuruja.”

Betonointi alkaa heti lauantaina työpäivän jälkeen. Vedestä on pulaa, mutta työ jatkuu taas kerran iltakymmeneen.

Sunnuntaina nukutaan tunti herroiksi ja jatketaan vasta aamukahdeksalta. Yhdeltätoista sokkeli ja väliseinät ovat valmiit. Sitten ovat vuorossa holvi ja palkit. Sunnuntai-iltana työ olisi valmis, ellei Kalle olisi myynyt edellisenä iltana toiselle talkooporukalle viittä sementtisäkkiä.

”Jos tietäsin, että myllylle ilimestyy puolikymmentä sementtisäkkiä, löisin lätsäni maahan ja hyppisin päällä ja noitusin huutamalla”, Kalle voihtii kellon käydessä taas kymmentä illalla.

Kotiin hän pääsee kolmelta maanantaiaamuna. Myllyn palauttamisessa Pispalassa sijaitsevalle työmaalle on oma jamunsa.

Kalle ei voi sanoa olevansa onnellinen

Maanantaina loppu betonointi sujuu jouhevasti. Olo tuntuu niin mukavalta, että Kalle ja Laina jäävät muiden lähdettyä tontille vielä hetkeksi kahdestaan.

”Oi, isi, kun olen onnellinen! Saan jo seisoa oman kodon kellarin päällä. Etkö sinäkin ole onnellinen?” kujertaa Laina.

Ei, Kalle ei voi sanoa olevansa onnellinen.

”Onnellinen on kovin vaativa sana. Mutta tyytyväinen. Tuntuu mukavalta.”

Törsti työväenpankin johtaja

Seuraavana päivänä alkaa rungon pystyttäminen. Eletään heinäkuuta.

Torstaina 13. heinäkuuta Kallen ja Lainan ei hyvi muu kuin mennä työväenpankin törstin johtajan puheille pyytämään puolen miljoonan markan lainaa.

”Kellarikerros betonoitu ja runkopiirustus pystyssä. Vasat eli vuolijaiset veitty päälle ja kattotoolin mallit päätyissä”, Kalle selvittää työn nykyistä vaihetta.

Seuraavana sunnuntaina taloon tehdään jo täyttä päätä kattotuoleja ja Kalaranta purkaa sokkelin ulkopuolisen laudoituksen sekä paikkaa ”rotanpesät”. Maanantaina on vuorossa sorastus.

Kattoa pään päälle

Heinäkuun lopun pyhänä pääty- ja räystäslaudat ovat paikallaan ja vinolaudoitus alkaa V-kallistuksella. Tästä vähän eteenpäin Janne ja Ilmari naulaavat kattohuopaa paikoilleen. Kalle taas valmistelee mestoja muurarille omatekoisella kantolaitteella, ”voimamiehen paareilla”.

”Mitä sanovat nivelet ja raajat sitten, kun rupeaa näkymään harmaita hiuksia”, sanoo Janne. Ollaan noin kymmenen vuoden päässä Kallen ensimmäisestä sydänkohtauksesta.

Harmia muurauksesta

Kallen rakennus on edennyt sutjakkaasti johonkin heinäkuun loppuun, mutta toisen muurarin kanssa tulee ongelmia, kun siirrytään ulkoa sisälle. Lankomies Ville Vuokila muuraa Kallen mielestä uunin ja hormin väärin. Kovasti huomauttaa ei voi, koska kyseessä on melkein talkoopalkalla työjelevä sukulaismies eikä toista muuraria edes saisi työmaalle parhaana rakennusaikana. Kallen ei auta kuin niellä harminsa.

Korvikkeet oman katon alla

Elokuun pimenevinä iltoina huonetilat alkavat olla hahmolleen ja kosteina iltoina korvikkeet juodaan sisällä. Laina sisustaa jo mielessään keittiötä, mutta Kalle varoittelee jäljellä olevan työn määrästä.

Samalla hän ajattelee, miten tukalaa ammattirakentajankin on päästä oman katon alle. Kuinka paljon harmea olikaan ollut koko Suomessa, kun monet aivan eri ammatin rintamamiehet rakensivat itselleen taloa ja useilla oli suuriakin perheitä. Kalle ja Janne

sen sijaan osasivat itse rakentaa ja ennakoida tulevat tilanteet. Rakentaminen pääsi etenemään aina uuteen vaiheeseen ilman tarvikkeitten odottelua.

Olinko valveilla vai unessa?

Elokuun lopulla päästään ulkorappaukseen ja sisätyöt alkavat valmistua ovia ja ikkunoita myöten.

Mutta alkaa mieskin olla lopussa työstä ja valvomisesta.

”Rääkkini oli todella niin kovaa, että minulle tuli usein päivällä tunnetiloja, jolloin en tiennyt, olinko valveilla vaiko unessa. Työnjohtamistani, toimintaani yleensä, nämä hämärätilani eivät haitanneet. Oli vain unenomainen olo, ja kummallinen, kuin hie-
man kuristava olo kurkkuni yläosassa ja osassa kitalakea.”

Huonon tuurin pesubetonimies

Suurin ongelma oli samaan aikaan vasta tulossa. Hieman hienostellakseen Kalle haluaa talonsa sokkeliin pesubetonin ja pestaa työhön enempiä kyselemättä Uusbetoni Oy:stä työtä kyselevän simenttimieheksi esittäytyvän Artturi Kaskelan 12 000 markan urakkahinnalla.

On vaikea uskoa, onko rakennusmestarin koulutuksen saanut Kalle todella ollut niin pyöreäpäinen, että antaa huonon työn mennä läpi ja maksaa ennakkoja sovittua urakkahintaa enemmän, koska Kaskelalla on niin paljon vaikeuksia: poika sairaalassa, vaimo sairaalassa, isä katkaisi jalkansa, anoppi hengenheikkona...

”En ole hirvinny ajaa työmaalta. Olen ite ollu poikasena siinä tilanteessa, että isä sairastu ja joutuuttiin kurjuuteen. Muistan yhä ihmisiä, jotka olivat törstiä. Vielä enemmän niitä, jotka ymmärsivät ja auttoivat...”

Kalle maksaa vielä monet ennakot ennen kuin tajuaa, että sokkeli on humalaisen, vähintään kohmelaisen tekemää. Ja hän on maksanut urakasta jo 4 000 markkaa sovittua enemmän.

Maalarit tulevat syyskuussa

Maalaustyöt alkavat syyskuun toisena lauantaina. Niiden kanssa ei tule murheita, kun maalaamisen hoitavat Kallen kanssa Vesilahdella ystäväystyneet Antti Stenius ja Jussi Laine. Samana pyhänseutuna Janne ja Ilmari lopettavat vakituisen työskentelynsä Kallen työmaalla.

Kalle odottaa muuttoa jo kuumeisesti.

”Ja kun se ihme tapahtuu, minä nukun, levähän perusteellisesti yhen viikon. Heti kun tulen Uusbetonilta ja purasen, kallistun sänkyyn ja nukun. Nukun aamukuuteen asti. Vaikka kuinka paikat ovat keskeneräisiä. Olen helevetin väsyny. Jumaliste kun olen nykyisi väsyny.”

Päämääräksi asetetaan muutto syyskuun viimeisenä päivänä, joka on lauantai. Huoneet ovat silloin pahasti keskentekoiset, mutta kahden aikuisen talous siinä jo pärjää.

Syyskuussa Kalle tekee talon sisällä viimeistelyitä yksin. Matti Kalaranta kaivaa kaivannon talon ja vesikaivon välille. Kunhan sähkömiesten lakko loppuu, vesi tulee sisään hanasta kääntämällä. Kallen talossa ei tirskutella pumpulla niin kuin Kuusisen Ukin. Ulos vesi pitää vielä kantaa, mutta hajotuskaivot Kalle kaivauttaa odottamaan sitä aikaa, kun alueelle saadaan viemäri ja vesijohtoverkosto.

Syyskuun neljäntenä pyhänseutuna maalarit Antti Stenius ja Jussi Laine saavat sisämaalaukset siihen kuntoon, kun ne tällä erää laitetaan.

Lauantai 30. syyskuuta

Lauantai 30. syyskuuta 1950 on Kallen muistikuvien mukaan kylmähkö puolipilvinen päivä. Kallen ja Lainan muuttokuorma

lastataan Kuusiselta Kirvestielle. Kuusisen Alli ei pysty pidättelemään liikutustaan ja pudottaa vielä uutisenkin. Hän ja Ukki ovat eroamassa.

Kalle kiittää Allia siitä, että tämä taisteli heidät yläkertaan asumaan vuoden 1944 viimeisenä päivänä.

”Älä runoile! Minulta karkaa poru, perkele. En minäkään kiveä ole. Onnea ja menestystä uuteen kotiin”, Alli toivottaa lähtiäisiksi.

Uuteen kotiin saavuttaessa Stenius ja Laine ovat ulkomaalauksessa. Tavarat kannetaan sisään. Keittiö on kutakuinkin valmis, makuuhuoneen lattiasta Kalle on ehtinyt hakata kiinni vain puolet, mutta Lainan hetekat valmiiseen puolikkaaseen mahtuvat. Olohuone ja yläkerta ovat täysin keskentekoiset. Juodaan muutokahvit.

Sana jota käytetään harvoin ja harkiten

Kun maalarit ovat illan pimettyä menneet, jäävät Kalle ja Laina ensimmäiseksi illaksi kaksin Kirvestielle.

”Hermannin poika ei puhu ei pukahda. Etkö ole onnellinen?” kysyy Laina.

Kalle vastaa niin kuin aina tällaiseen kysymykseen:

”Onnellinen-sannaa käytän harvoin ja harkiten. Mutta mukavalta tuntuu.”

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Heikki Auerlaakson ronttiurakan tuntipalkka oli 13 penniä vaille 295 markkaa.

Kysymys: Mikä oli Kallen Tessu-koiran emon nimi?

Elämän varsitiellä

Sivu 12219: Kalle ja Laina oman katon alla.

Keskustelua

Aini Vääräniemi kirjoitti 1.3.2013 22.56

Hävetää sanoa, mutta Kirvestie on käymätön paikka. Taivalkoskelta oli kyllä kerran linja-autoreissu Jauliin ja Tampereen paikkoihin, mutta ehin vain Kallen kahveille Messukylän kirjastoon ja Leenan ja Kallen haudoille. Otin tuon Oman katon alle nyt luettavaksi, että pysys tässä kunnolla matkassa, olen kyllä hidas lukija. Hengästyttää tuo työtahti!

jormanen kirjoitti 2.3.2013 20.02

Minäkin olen tien Kirvestien lenkin hiljaa ajanut, kerran. Kallioniemessä on tullut käytyä kolmesti tai neljästi.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 3.3.2013 17.30

Aloitimme Kallen kanssa juuri koulujen takuutarkastukset. Yksi tarkastusmiehistä on Iivari Vääräniemi. Onko, Aini, sukua?

Mikko Ihalainen kirjoitti 4.3.2013 9.30

Arabialaisen sananlaskun mukaan mies on mies, kun hän on kirjoittanut kirjan, istuttanut puun ja siittänyt lapsen. Suomessa mies on mies, kun hän on rakentanut omin käsin talon perheelleen. Arabiassa täyttäisin miehen mitan, Suomessa olen vain miehenkuva, sillä en rakentanut aikanaan itse taloamme. Annoimme siitä kokonaisurakan tutulle kirvesmiehelle, itse olin apumiehenä. Laskin, että tälläkin systeemillä olin puolen vuoden aikana tontilla noin tuhat tuntia. Mikähän olisi ollut luku, jos olisin sen kokonaan itse koppuloinut?

Kiitos, Kaitsu, että tällä kirjoituksellasi rakensit Kallen jäljissä vankan kivijalan suomalaismiehen projektille ”omakotitalo”.

Mikko Ihalainen kirjoitti 4.3.2013 11.51

Kaitsun luvalla kerron kaksi tarinaa Kirvestiellä kyläilystä. Ensimmäinen on julkaistu 11.11.1999 Kansan Tahdossa onnittelukirjeen muodossa nimellä ”Onnea, Kalle! Se löytyy myös Periaja-

tuksia-pakinakokoelmastani. Kopioin siitä sen osan, mikä koskee käyntiämme Kirvestiellä.

”Mutta nyt lauantaihin 16.9.1989. Olimme tunteneet jo pari vuotta, nähneet nimikkopäivilläsi ja harrastaneet kirjeenvaihtoa. Meille oli erittäin tärkeä saada vierailu luonanne. Olin tekemässä Sinusta 70-vuotishaastattelua Rantalakeuteen. Tai oikeastaan kysymykset ja vastaukset olivat jo selvillä, mutta tarvittiin vielä muutama kuva. Sekin oli oikeastaan vain sivujuonne, emmehän käsitelleet koko asiaa vierailumme aikana, puhumista riitti paljon muusta.

Tiesit varmasti, millaiset tunnot meillä oli, kun pääsimme käymään lempikirjailijamme kotona, paikassa, mistä niin monet romanit olivat alkunsa saaneet. Minulle, kirjoittamisesta ja kirjojen julkaisemisesta haaveilleelle, käyntiin liittyi kaksinkertainen merkitys. Kerroit itse arvostaneesi kovasti vierailujasi Mika Waltarin luona, vaikka olit tuolloin jo itse suosittu kirjailija. Erään kerran olit näyttänyt hänelle Waltarin opaskirjaa Aiotko kirjailijaksi, joka oli käytössäsi sananmukaisesti puhki luettu. Waltari oli tietoinen, mikä merkitys kirjalla oli ollut Sinun urallesi, ja eikö hän ollutkin liikuttuneena todennut, että ”kirja olisi kannattanut kirjoittaa jo pelkästään Sinua varten”. Monien maailmankirjallisuuden klassikoiden kodit ovat heidän kuoltuaan museoina ja satojen tuhansien lukijoiden ja kirjoittajien hartaiden käyntien kohteina.

Tiesimme olevamme etuoikeutetussa asemassa. Olit paljastanut saman kesän Päätalopäivillä uuden kirjasi nimen: Oman katon alle, jossa tulet kertomaan seikkaperäisesti rintamamiestalosi rakennusvaiheet perusmontusta muuttoon. Voit vain kuvitella, millaisen lisäarvon sen kirjan lukeminen sai, kun olimme juuri samalle syksylle vierailleet kotonanne.

Kerroitte Leenan kanssa, että meitä ennen oli Juice käynyt haastattelemassa Hymy-lehteen. Hän oli tuonut tuliaisena konjakkipullon, ”koska katupartion miehet olivat pistäneet sinut Oulussa putkaan ja vieneet saksalaisilta ostamasi konjakkipullon”.

Meidän tuliaisemme eivät olleet yhtä hyvillä hoksottimilla valittu kuin taiteilija Leskisen, joka toi 75-vuotispäivillesi sula-tejuustopakettin. Se osoittaa, kuinka tarkasti hän on päätalonsa lukenut. Me toimme Liminka-kupit ja Limingan nuoriso-orkesterin äänilevyn.

Tutustutitte meidät taloonne. Katselimme ensin alakerrasta kirjaston, makuuhuoneen ja keittiön ja istuimme juttelemaan 60-luvulla valmistuneen tiilisen lisärakennuksen olohuoneeseen.

Välillä söimme Leenan valmistaman lihakastikkeen. Olit ennen Jokijärven isäntien kauhu ruokapöydässä. Nyt olet kertonut, että ruokalistasi ovat sairautesi vuoksi lähes anhiittomissa, mutta silloin vielä nakkelit ääntä kohti melkoisen annoksen. Teit sen osittain senkin vuoksi, että myös vieraat kehtaavat syödä vatsansa täyteen. Taisinpa jossakin vaiheessa mainita olevani itsekkin aika raskasruokainen, appiukkoni mukaan jopa vähän syömähullu.

Lopulta pääsimme kaikkein pyhimpään eli yläkerran työhuoneeseesi. Salamavalo välähteli moneen kertaan, ja korkeimpia tuntojani elin istahtaessani luvallasi siihen tuotannon alkulähteelle, kirjoituspöytäsi ääreen, jossa oli jo jonkun aikaa ollut näppäiltävänä ystävämme Veikko Hauta-ahon opastuksella hankkimasi tietokone. Sanomattakin tiedät, että tunnelma kävi silloin ylimmillään.

Olet vaatimaton ihminen, vaikka olet jo vuosikymmeniä keikkunut verokalenterien kärkipaikoilla. Siitä kertokoon seuraava tapaus. Työhuoneesi seinällä on iso valokuva Sinusta. Vaimoni kysyi, milloin kuva on otettu. Vastasit: ”Kymmenen vuotta sitten. Jaa minullahan taitaa olla sama paita päällä kuin tänäänkin.”

Kahvin jälkeen kuvaamista jatkettiin ulkona. Työpöydälläni on kehystetty valokuva, jossa Sinä ja minä seisomme talosi edessä. Yksi asia Sinua harmitti kovasti. Oli poikkeuksellisen runsas omenavuosi, ja teillähän niitä puita riittää. Ette millään saaneet kaikkia talteen ja lahjoitetuksi, vaan osa meni kompostiinkin. Sanoit monta kertaa ajatelleesi, kunpa ne omenat olisivat olleet

silloin nälkääikana syötävissä. Annoitte meille laatikollisen ja muovikassillisen omenia viemisiksi.

Älysimme lopultakin kiitellä ja lähteä pois viiden ja puolen tunnin kyläilyn jälkeen. Toivottelitte tervetulleeksi toistekin, mutta ensimmäinen kerta on toistaiseksi jäänyt ainoaksi. Tavattu on nimikkopäivilläsi, ja välillä vaihdettu kuulumisia kirjeillä ja puhelimitse.”

Mikko Ihalainen kirjoitti 4.3.2013 12.17

Tätä tarinaa ei ole aiemmin kokonaisuudessaan julkaistu. Se on katkelma päiväkirjastani, siis ihan autenttinen muistelu. Olen jättänyt pois vain ihan luottamuksella käymämme porinat.

Olimme liikkeellä juhannuksena 2000. Aattona olimme olleet ystävämme 50-vuotispäivillä, juhannuspäiväksi olimme sopineet vierailun Kirvestielle. Edellisen kerran olimme olleet liikkeellä vaimoni kanssa kahdestaan, nyt mukana olivat poikamme Antti sekä ystäväperheemme poika Jyri.

”Ajelimme Kirvestielle kellon näyttäessä hiukan yli kahta. Isäntäväki istui kiikussa odottamassa. Huusin jo tieltä, että täällähän se herrasväki istuu kiikussa. Kalle köpötteli heti vastaan. Mies oli laihtunut edelleen sitten viime näkemän. Tervehdimme lämpimästi. Marja-Leena ojensi Leenalle kukat ja minä annoin Kallelle Suomenmaan, missä oli etukäteisjuttua Päätalopäivistä sekä Kansan Tahdossa olleen Jussilan Veijon kirjoituksen Tähdenvälejä Jokijärveltä.

Tämä juhannus oli heille 26 vuoteen ensimmäinen Kirvestiellä. Aina ennen he ovat olleet Ruoveden mökillään, missä Kalle sanoi muutamaa viime vuotta lukuun ottamatta aina kirjoittaneensa iltakahdeksaan ja lähteneensä sen jälkeen järvelle soutelemaan. Sieltä palattuaan hän oli mennyt saunaan. Leena kertoi olleensa mökillä monesti hyvin yksinäinen ja kerrankin hän oli uhannut nakata ämpärillisen vettä kiukaan pesään, kun ei saanut puhekaveria.

Kehuvin pihaa sieväksi, mutta pian sanoin Kallelle, että siinäpä tuli käytettyä sellaista sanaa, josta hän ei pitänyt. Kallea nauratti.

Istuimme ensin olohuoneen perällä olevaan nahkaiseen soh-varyhmään. Kalle itse istui Asko Laxin tuomassa prototyypissä, josta hänen oli helpompi nousta. Leena istui kiikkutuolissa min-kä kahvinkeitoltaan ehti. Mieltä lämmitti, kun he muistivat, että edellinen käyntimme oli ajoittunut syksyyn.

Otin ensin puheeksi Esko Ahon, joka oli käynyt heillä vaali-kamppailun toisella kierroksella. Oli ehtinyt olla vain 45 minuut-tia. Leena kertoi, että olivat saaneet haukut Ahon tukemisesta. (Tässä tulee korjaus aiemmin blogissa olleeseen ”Kalle opettaa politiikkaa 2 -kommenttiini, missä muistelin jonkun pyrkähtä-neen Kallen tukiessa Kalevi Sorsaa). Itse asiassa Kalle ei ollut sen kummemmin ilmoittautunut tukijoukkoihin, eikä Aho ollut hän-tä sanallakaan pyytännyt. Aho kävi vain kysymässä lupaa kattila-kunta-sanan käyttöön. Tampere-talolle vaalijuhlaan mennessään hän oli todennut toimittajille tulevansa juuri Päätalon luota.

Kysyin myös lukijatapahtumaan tulevasta Jörn Donnerista. Kirjailijat eivät ole Kallen mukaan koskaan aikaisemmin tavan-neet. Leena ja Kalle kertoivat käyneensä Ville Revon hautajaisis-sa. Kallelle tärkeä henkilö oli kuollut parissa kuukaudessa haima-syöpään.

Kahvipöytään Leena oli kattanut valmiiksi viisi kuppia, mutta Kalle hoksasi, että niitähän on yksi liian vähän, kun Jyri oli mu-kana. Leena kehotti poikiakin ottamaan hänen leipomaansa pul-laa. Kalle sanoi huonoista ruokalysteistään. Oli päivälläkin syönyt pari lusikallista kaalilaatikkoa ja sitäkin pyöritellyt lautasella.

Kalle liikuttui niin, että vedet tulivat silmiin, kun hän muisteli isänsä pakomatkaa Pesiönvaaralta, jonne kunnanisät hänet pa-kottivat. Hän kertoi, että ei tunne kaunaa näiden jälkeläisiä koh-taan, eiväthän he ole vastuussa isiensä töistä.

Kahvin jälkeen kipparoimme Leenaa kantamalla kahvikuppeja keittiöön. Sitten siirryimme kirjaston puolelle juttelemaan. Kal-le osoitti monta kertaa sanansa juuri Antille. Kun Antti huomasi

hyllystä oululaisen Eino Pietolan kirjan, Kalle kertoili Kiestingin motin tapahtumista. Silmittelimme myös Urho Kekkosen hänelle omistuskirjoituksin laittamia kirjojaan.

Puhuimme myös Kallen käyttämästä murteesta. Hän sanoi sängyn päällä miettineensä, mistä ihmiset keksivätkin niin osuvia sanoja.

Kun aloin jo puhua lähdistämme, molemmat sanoivat, ettei ole kiirettä, sillä he ovat päiväunet nukkuneet. Kalle halusi näyttää pojille myös työhuonettaan. Leena jäi seuraksi kaimalleen. Ylhäällä Kalle oli portaiden noususta hengästynyt, mutta ryhtyi esittelemään elämänseinäänsä. Hän näytti mm. I luokan komentajamerkkiä, jota ei juuri anneta kenraaliluutnanttia pienemmälle herralle. Hän näytti myös seinällä olevasta töpinän kuvasta mm. Kannulan, oikeasti Viljo Patalan, kuvan. Puhuimme mm. kärrynpyörien nostosta ja Antin punttiharrastuksesta.

Ensimmäisen kerran kävin toisessa yläkerran huoneessa, missä sielläkin oli seinällinen kirjoja. Huomasin mm. omista kirjoistani Perusliminkalaisen, Mies vai hiiri -pakinakokoelman ja Akselista alaspäin -kirjan. Kalle näytti sitä Nuori Voima -lehteä, jossa hänet hyväksyttiin liiton jäseneksi. Työhuoneessaan hän näytti Aiotko kirjailijaksi -teosta, ehkä arvokkainta kirjaansa ja pyysi lehteilemään sitä. Hän oli laittanut juuri siihen kirjaan ensimmäisen ex libriksensä sen valmistuttua v. 1977. Kirjassa oli myös teksti, että käydessään Mika Waltarin luona hän ei ollut muistanut ottaa kirjaa mukaansa. Eräs mies oli kuitenkin käyttänyt sitä myöhemmin Waltarin kotona, joten siinä komeili myös tämän Kallen elämään merkittävästi vaikuttaneen kirjailijan signeeraus.

Yläkerrasta siirryimme ulos valokuvan ottoon. Valitsimme taustaksi kukkivan juhannusruusun ja talon vanhan osan. Hyvästelimme ja teimme lähtöä pitkään, ennen kuin lopullisesti lähdimme kolme tuntia kestäneen vierailun jälkeen.

Kalle pyysi Jyriä välittämään onnittelunsa päivänsankarille. Jyri sanoi viihtyneensä, vaikka ei kaikin ajoin pystynyt seura-

maan keskustelua, kun ei ole lukenut kirjoja. Hän sanoi Kallesta, ettei ole koskaan tavannut yhtä karismaattista henkilöä.”

pekka kirjoitti 4.3.2013 13.06

Jokainen omakotirakentaja, varsinkin hartiapankkirakentaja, on tuntenut nahoissaan rakentamiskesän kovuuden. Silti jo aikoinaan lukissani Oman katon alle -kirjaa äimistelin rakentamisen käsittämättömän heikkoa työnsatoa. Noin 70 neliötä puolitoistakerroksista rintamamiestaloa rakennetaan neljän miehen voimin likimain viisi kuukautta. Pyhätyöt mukaan lukien noin 40 tuntia viikossa per mies. Monttu ja valut vielä talkootyönä. Lopputulema on pahasti keskentekoinen, alusta sorapojalla betoniseinin, yläkerta nykäisemättä, asunto-osa raakalaudassa, lattiat vain keittiössä ja sängyntila kamarissa.

Ammattimiesten rakentamaksi, vaikkakin ylityönä, työteho on niin huono, että jotain on kerronnassa pielessä. Kun vielä myöhemmin talosta jouduttiin korjaamaan uunit, sokkeli, ulkoseinärapaukset, sauna ja muita pieniä vikoja, panee se ammattikirvesmiehen punomaan päätään.

Sama ongelma näkyy Kallen ensimmäisessä työmaassa, Koskenkylän Tuotannon osuuskauppaa rakennettaessa. Vaikka työvoiman saatavuus on heikko, itse työ käsittää noin 150 neliömetrin myymälärakennuksen, yläkerran, kellarin ja kylmävaraston lastauslippoineen.

Ammattitaitoinen kirvesmies-mestari yhdessä Lammelan talaisen maalaiskirvesmiehen kanssa kasaisi nykypäivän omakotitaloa vastaavan rakennuksen vaivatta. Semminkin kun vielä parhaimmillaan on omakotitalon tason työmaalla 25 miestä töissä. Sellaisella porukalla, vaikkei kaikki ole ammattimiehiä, yhdeksässä kuukaudessa on joka kalikka taottu paikoilleen vähintään kolmeen kertaan.

Jokainen omakotirakentaja tietää, että jos ammattilainen on viemässä työtä, pystyy itsekkin tekemään rinnalla häkellyttävän paljon. Kallen kokemus ei vain kirvesmiehenä ja toisen matkassa

rakennustöitä tehneenä riitä. Tämän hän itsekin reilusti vahakan-sivihkoissaan myöntää.

Kun itselläni ei läheskään kaikkia Kalle kirjoja ole, joista voisin asiat tarkistaa, kirjoitan lähinnä mielikuvia jotka lainkirjoista on jäänyt...

En nokkau jos niitä oikastaannii:) On kuitenkin joskus hyvä pitää mielessä arkirealismi ja kirjailijan, ”ehollepano” työhurjuutta kuvatessa. Eli Herkko ja hänen mietelauseensa ”Sitä asiaa kuvatessa olisi riittänyt pienpihi sana”

antero pönni kirjoitti 4.3.2013 14.48

Itselleni on jäänyt se vaikutelma, että Kalle on kirjoittanut hoystöjen kanssa. Lähinnä tekstin elävöittämiseksi. Ihmettelin itse tuota työntekijöiden määrää ensimmäisellä Päätalon mesta-roimalla työmaalla. Olisikohan siellä ollut 10 miehestä yhtään enempää, vaikka laskee putki ja sähkömiehet mukaan.

Kyllä myös laittaisin eholle oman talon rakentamisen työmäärät. Varmasti ovat olleet reippaasti vähemmän, mitä Kalle on antanut kirjoissaan ymmärtää. Hyvän esimerkin saan omakotitalomme laajennuksen teosta. Urakoitsija-kirvesmies teki kaikki muut työt, sähkö ja putkihommia lukuunottamatta. Putkimies ei tehnyt muuta kun asensi pesuhuoneen putket ja kalusteet. Mikä oli vajaan päivän homma kytkentöineen ja lämminvesivaraajan asennuksineen.

Eli sokkelin muurauksesta alkaen teki kirvesmies. Anturan valussakin oli mukana, kun betoniauto toi sen pihaan. Peltimies asensi jiirit ja sadevesijärjestelmät. 25 neliön laajennuksessa kirvesmiehen tunnit olivat 262! Itse varmaankin tein tunteja siinä kaksinkertaisen määrän, joka paikan höylänä.

Eli Päätalojen talo tuohon keskeneräiseen vaiheeseen vei tunteja enintään 1 500! Mieluummin 1000-1200 tuntia! Eli reippaasti alle puolet, mitä kirja Oman katon alle antaa ymmärtää.

pekka kirjoitti 4.3.2013 15.39

Aivin. Kallehan oli sen ajan rakentajaksi hyvissä varoissa. Ja joka tapauksessa kuitenkin hyvästi kuusalla rakentamisesta. Mäkitörmä vielä ammattitimpuri. Kaikilla ei asiat olleet näin, vaan monttukin piti ylitöinä yksin aukoa.

Jaksamisesta tulee hakematta mieleen muutama vuosikymmen taakseppäin ennen Kallen rakennusurakkaa torpparit ja muut maatyöläiset. Ei riittänyt, että jaksaa yhden kesän. Koskelan Jussin tavoin painettiin vuosi toisensa perään.

Jaksaminen on suhteellista. Kalle ei olisi jaksanut Jussin tahdissa. Me emme Kallen tahdissa. Tuleva sukupolvi ei jaksa meidän tahdissa...

Kai Hirvasnoro kirjoitti 4.3.2013 15.32

Kiitokset Mikolle hienoista muisteluista. Juuri tällaista olen lupapäiväkirjaani toivonutkin.

Kiitokset myös Pekalle ja Anterolle kriittisestä suhtautumisesta Kallen kertomaan. Itse en osaa rakennushommista sanoa mitään.

antero pönni kirjoitti 4.3.2013 16.42

Kaitsulle vielä, Pääatalo kirjoitti romaaneja, ei työselityksiä. Ville Repo nimenomaan tästä työselityksistä Kallea moitti ensi tapaamisella. Pääatalon tuotantoa ei pidä arvostella sillä tapahtuneena työn määränä, vaan ennemmin romaanitaiteena. Kallehan otti vapauksia Revon ohjeiden mukaan romaaniensa elävöittämiseksi. Varmasti ensimmäisellä mestaroimallaan työmaalla oli sellaisia hahmoja, jotka oli ”lainattu” toisilta työmailta. Samoin muillakin työmailla. Mikäli siellä olisi ollut 25 työntekijää, niin Uusbetonin työmaalla niitä olisi pitänyt olla 150-250!

Pekalle vielä, Kallen omakotitalotyömaalla tehtiin enintään 6 päiväistä viikkoa. Joka keskiviikkoilta Pääatalo joutui laskemaan työntekijöiden tilit, mihin meni aikaa ainakin puoleenyöhön asti.

Pääatalon tuotanto on hyvää, sitä tosiaan pitää lukea romaanina, ei työselityksinä:)

pekka kirjoitti 5.3.2013 12.56

Totta puhut. Herkon sanassa. Mölläri on mölläri, ja pitäisi osata lukea sellaisena. Kun aikoinaan rakennuksilla paljolti työtä tehtiin urakkatyönä, silmä vain väkisin osuu työnsatoon.

Muistini jälkeen Janne, Ilmari ja Matti kuitenkin rakentelivat Kallen taloa silloinkin kun isäntä itse teki Uusbetonin miesten palkkoja. Mistä päästään siihen, että moniko vanhempi mestari olisi aloittelevan rakennusliikkeen töitä kotiinsa kantanut. Taisi olla suurin syy Rantasella kokemattoman mestarin palkkaamiseen. Palkan pienuuden ohella.

antero pönni kirjoitti 7.3.2013 15.22

Palaisin Pekka vielä tuohon työnsatoon Kallen kirjoissa. Hain kätköistäni esiin Oman katon alle -romaanin. Kun mielessäni alkoi vaivata laatan ja palkkien valu, niin halusin tarkistaa miten se oli.

Ensinnäkin laatan paksuus kirjan mukaan oli viisi senttiä välikatossa! Kun se nykyisten määräysten mukaan pitää olla vähintään 8 senttiä, pohjalle valettuna. Välikaton nykyistä määräystä en tiedä, kun ei tarvittu sitä. Sitä kyllä epäilen, tuolla 5 sentin paksuudella olisi valu romahtanut alta aikayksikön. Olkoon vaikka minkälainen raudoitus.

Sitten siihen valuun käytetty aika oli melkein seitsemän tuntia. Kirjan mukaan massaa valmistui sen mitä Kalle ehti kärrätä. Nyt laatta jäi vähän kesken vielä. Sen verran olen ollut valutalkoissa, että yhdellä myllyllä kun tehdään massaa, niin normaali työpäivässä tulee valua urakalla painaen kepeästi parisataa neliötä jos ei enemmänkin vähimmäispaksuudelta kymmenen senttiä. Kolminkertanen määrä mitä Kirvestien työmaalla kirjan mukaan tuli!

Joten Kalle on tosiaan kirjoittanut höystöjen kanssa. Revollehan Kalle löi vähän junturia siitä, että pitää olla tarkka työvaiheista ja työmääristä. Ilmeisesti on sitten itsekin löysännt ohjaksia, jotta on saanut romaanin elämään:)

hemmo kirjoitti 4.3.2013 16.40

Todella mielenkiintoista lukea ammattimiesten näkemyksiä työnkuvauksista. Ei niitä itse rakentamaton osaisi mitenkään arvata. Itse olen ottanut tekstin sellaisenaan. Oikeastaan tämä nostaa silmissäni Kallen arvoa kirjailijana. Hän on rakentanut ja laventanut työyhteisöjä saadakseen tekstiin mahtumaan luonne-tyyppejä.

Minulle nautinnollisinta Kallen teksteissä on ihmissuhteiden kuvaus. Kuinka usein löytää aivan vastavaa tematiikka omalta työpaikalta! Vaikka työ itsessään on todella kaukana tuosta fyysisestä raatamisesta.

Kalle on nähtyt jotain todella perustavaa meistä suomalaisista ja on osannut kuvata sen!

antero pönni kirjoitti 6.3.2013 13.47

Pitää Hemmolle vähän oikaista, että Pekka taitaa olla ainoa rakennusalan ammattimies täällä. Omat rakentamiset ovat jääneet tuon laajennuksessa apumiehenä olon lisäksi talkootöihin ja oman talon remppaan. Siinä remppassa taitaa jo kolmas kierros lähteä liikkeele:) Tämä talo on rakennettu 1948, niin sen tietää kaikki vanhassa omakotitalossa asuvat, että remonttihommia riittää!

Oman ”työurani” olen tehnyt postin lisäksi rautakaupassa. Uskallan sen hyvällä syyllä sanoa, että olen rautakaupan ammatilainen. 39 vuotta kun tuli oltua siellä töissä. Legendana meillä kiersi juttu, että pitää olla 25 vuotta alalla, ennenkuin voi kutsua itseään ammattilaiseksi. Eikä sekään sitten riittänyt, jos ei ollut jokapaikan ”höylä”!

Pitää myös tunnustaa itselläni olevan myös Kallen ”vinkeitä”. Lehtiin on tullut kirjoiteltua jo kymmeniä vuosia. Ei niinkään rakkauskertomuksia tai vastaavia, vaan ihan juttuja todellisuudesta. Kirjoittaa romaani, niin se hirvittää, kun on lukenut kuinka kovan takana se oli Päätalon Kallella. Toisaalta nyt olisi aikaa,

kun on eläkkeellä, jos eivät taas saa työpaikasta ylipuhuttua takaisin hommiin joksikin aikaa.

Aini Vääräniemi kirjoitti 4.3.2013 18.08

Sukunimestä. Iivarin ja minun esivanhemmat asuivat Metsäkylän Vääräniemessä 180–250 vuotta sitten, he olivat Lehtoloi-ta ja me Räisäsiä. Molempien sukujen nimet muutettiin paikan mukaan Vääräniemeksi. En tiedä, ovatko perheet sekottuneet, että oltasko me nykyisten ja Kallen aikaisten kirkonkylän Vääräniemien kanssa sukua, sain justiin sukuselvityksiä asiasta ja on tutkinnan alla se asia. Viime kesänä sukujuhlien aikaan käytiin siellä alkusijoilla, pellot ovat vielä näkösellä ja kiviaidat kertovat paljosta työstä.

Kallekin siellä kävi muistaakseni, kun olivat uitossa Vääräjär-vellä. Pitää tarkistaa Nuoruuden savotoista. Lähtivät Korvuan Pe-täjäkunnaalta, jonne Kalle sai kirjeen jossa kerrottiin pikkusiskon syntymästä. Sattumalta äidinäitini syntyi Petäjäkunnaalla, mutta oli jo miniänä Lohilahdessa Kallen uittoreissun aikana, Lohi-Ma-tin veljen emäntänä. Hän oli Riitun henkiystävä ja äitinikin yöpyi Kallioniemessä 30-luvulla. Ei kyllä muistanut Kallea niiltä ajoilta, mutta Kalle varmaan olikin savotassa eli uitossa silloin.

Aini Vääräniemi kirjoitti 5.3.2013 20.26

Iivarin isä oli Kooti-Ukon veli. Heidän isänsä syntyi Väärä-niemessä ja muutti Jokijärvelle 1850-luvulla, mutten vielä tiedä mihin. Kooti-Ukon äiti näkyy olleen ruotsalainen, olisiko saha-herrojen tyttäriä.

Kooti-Ukko eli Konrad Vääräniemi (s.1858) oli renkinä kir-kolla Jakkilassa ja hänen tuleva vaimonsa samaan aikaan 1880-lu-vulla piikana Jussilassa eli Veijon kotipaikalla. Tottapa ne siellä nappiusivat toisiinsa.

antero pönni kirjoitti 6.3.2013 10.29

Mitenkäs Aini, onko Romppasen talon tyttäriä vielä elossa? Eli Iidan ja Kallen perillisiä? Kallehan kirjoitti Romppasen tytöistä.

Pojat jäivät vähemmälle hänen kirjoissaan. Muistaakseni ei tainnut mainita kun Nevalan Toivon nimeltä. Entä onko keskustansakoulun talonmies, joka oli silloin talonmiehenä, kun Kalle oli kunnanmestarina sukua sinulle?

Aini Vääräniemi kirjoitti 6.3.2013 22.23

Kaikki K.A:n lapset on jo menneet. Toivon lisäksi poikia oli Väinö, Veikko ja Ville, tyttäriä Elsa, Signe, Helli ja Esteri. Liekö kaikista Kalle kirjottanut. Pitää vissiin ruveta pitämään itsekin kirjaa henkilöistä ja erikoisista sanoista. Ruukaan aina tarvittaessa kysyä asioita eräältä, joka osaa kirjat ulkoa.

Talonmies Eero oli Lehtolan Vääräniemiä. Sukuun tulevat äitini kautta, koska Kooti-Ukon mummo oli Seppäsiä, joka oli äitin isän suku. Kaarlo Seppänen tuli Lohilahteen Satusetän siskolle mieheksi 1800-luvulla ja olivat Seppäsiä sotiin asti. Sitten jatkien rippikoulun pitäjä kirkkoherra Aatto Koivisto muutti nimen paikkan mukaan Lohilahdeksi.

Kirjoissa Väinö ja Jukka Vääräniemi ovat setiäni, Jukasta tuossa Muuttuneessa selkosessa on sivulla 490, kun hän on kauppi metaan täällä. Tosi mukava lukea hänestä, koska hän jäi mulle vieraaksi, kuoli ollessani 5-vuotias. Tuokin asia, että hän oli Kallen kanssa uitossa, ilman kirjaa ois jäänyt tietämätä. Tuossa sivulla 493 Kalle kävelee kärrytietä kotini ja Putikan ohi Joukonvaaraan.

antero pönni kirjoitti 12.3.2013 11.17

Tietääkö täällä muuten kukaan mikä oli totuus tuossa Kalle Pääntalon jäämisessä vapaaksi kirjailijaksi? Pöhlökanto Iijoen törmässä -kirja antaa ymmärtää, että Kallelle annettiin potkut Kaivannon sairaalan työmaalta. Taasen Eero Marttisen kirjassa Mestarin eväät Kallen rakennusmestari Jorma Uusi- Mäkelä mainitsee Kallen itse sanoutuneen irti työstään, kun oli tullut riitaa työnantaja Aaltosen kanssa. Uusi- Mäkelä oli muuten myös mestarina Kaivannon sairaalan työmaalla.

Oliko Kallella burnout?

7. maaliskuuta 2013, kello 10.48

Kalle ja Laina muuttivat omaan taloon Kirvestielle syyskuun 1950 lopulla. Yhden vapaailan jälkeen työt jatkuivat alkaen siitä, että makuuhuoneen lattia oli hakattava valmiiksi.

Alakerrasta kamari oli täysin keskentekoinen. Talosta puuttui sauna ja yläkertakin oli rakentamatta.

Lukupäiväkirjani edellisen osan kommentoissa Pekka äimistele kesän 1950 heikkoa työnsatoa. ”Noin 70 neliön puolitoistakerroksista rintamamiestaloa rakennetaan neljän miehen voimin likimain viisi kuukautta”, hän huomauttaa ensin ja jatkaa:

”Ammattimiesten rakentamaksi, vaikkakin ylityönä, työteho on niin huono, että jotain on kerronnassa pielessä. Kun vielä myöhemmin talosta jouduttiin korjaamaan uunit, sokkeli, ulkoseinärappaukset, sauna ja muita pieniä vikoja, panee se ammattikirvesmiehen punomaan päätään.”

Tehtiinkö taloa koko kesä kelloa katsomatta ja ilman vapaapäiviä? Valmistuiko se Oman katon alle -kirjassa kerrottua nopeammin? Vai mistä on kyse? Vastauksia ei löydy Kallea käsittelevistä kirjoista. Entä Päätalio-arkistosta? Luulisi hänen tallentaneen oman talonsa vaiheet papereihinsa.

Väsynyt mies

Joka tapauksessa ajatuksena oli laittaa yläkerta syksyn aikana asuttavaan kuntoon niin, että Vouvilan Maria ja Ilmari (oikeasti Fanni ja Martti Soronen) muuttavat sinne Kuusiselta. He ostivatkin oman mökin Finnnimäestä. Kallelta loppuivat kiireet ja veto.

31-vuotiaana Kalle on ensi kerran tilanteessa, jossa ei jaksa tehdä töitä. Yliahkerä ja itseään piiskaamaan tottunut mies väsy sittenkin eikähän se ihme ole. Lomia hän ei ole pitänyt, vaan tehnyt rakennuksilla ja opinnoissaan ylipitkää päivää. Kesä 1950 oli

ainakin Oman katon alle -kirjan perusteella silmitöntä raatamista Uusbetonilla ja oman talon rakentamisessa.

1950-luvulla ei tiedetty burnoutista mitään, mutta sekö Kalleen iski? Toista tultuaan hän ennen kuulumattomasti heittäytyi hetekalle ja nukahti sanomalehden alle. Yläkerran rakentaminen tuntui suorastaan vastenmieliseltä.

”Olen kyllästynyt ja jotenni kun toivoton. Välillä olen masentunut. On semmonen tunne, että pitäsi saaha vielä paljon aikaseksi, mutta meinaa usko loppua.”

Oliko Kallella burnout eli työuupumus? Terveyskirjaston määritelmän mukaan ehkä oli. Määritelmän mukaan työuupumuksella on kolme erityispiirrettä: uupumusasteinen väsymys, kyyntistyneisyys ja alentunut ammatillinen itsetunto.

Noista kaksi ensimmäistä sopivat Kallen oireisiin, kolmas ei. Leipätyössään kenkätehtaan rakennuksella Tammelan kaupunginosassa hän ei tuntenut normaalia suurempaa väsymystä.

Viidan Late ja kateuden piru

Kallen väsymys oli ruumiillista ja henkistä. Taas kerran aika tuntui lipuvan sormien läpi. Hän oli neljä vuotta aikaisemmin pakkottanut itsensä luopumaan kirjallisista harrastuksistaan. Tänä aikana kokonainen uusi kirjailijasukupolvi astui esiin, ja juuri Tampereelta. Kalle on kateellinen etenkin Lauri Viidalle, jonka Betonimyllyläri kuvaa juuri sitä miljöötä, rakennustyömaata, mihin Kallekin halusi tarttua. Ja monet uusista kirjailijoista ovat sodan käyneitä työmiehiä.

”... kun ihmisellä on ollu haave, tavoite eikä pääse perille. Eli vitun perille, kun ei ehki pääse yrittämään. Vettää väkisin katkeraksi, vaikka käytännön ihmisenä käsitan haaveet haaveiksi.”

Lauri Viidasta tuli esikoisteoksensa ansiosta varsinainen legenda tamperelaisilla rakennustyömailla. Jo teollisuuskoulussa Kalle kuulee mielenkiintoisia Viita-juttuja tämän kanssa samoilla työmailla olleilta kurssikavereiltaan.

”Muistan kuinka Late työmaaruokalassa puhua paasasi kaikki korviketauot ja ruokatunnit. Välillä innostui lausumaan runojaan. Kerrankin erään ruokatunnin aikana – silloin rakennettiin Satakunnankadun ja Savilinnantien kulmataloa – Viidan Late innostui taas lausua meuhaamaan jotakin runoan. Oli sen runoillut työaikana timpurin kynällä höylättyyn laudanpätkään. Ruokasuojassa oli vanhojakin työmiehiä, jotka olisivat ottaneet syömisen päälle torkut. Ne hiiltyivät Latelle perkeleesti. Sanoivat, että jos vielä luet yhdenkin värssyn tässä ruokailusuojassa ääneesi, heitetään sinut ulos. Ja lopullisesti. Että saat alkaa kulkea korviketauolla ja ruokatunnilla kotonasi Pispalassa.”

Kalle myös oppii, että Viidan menestyksen myötä tälle ilmaantuu niin paljon entisiä työkavereita, ettei hän olisi ehtinyt olla kaikkien kanssa samoilla työmailla, vaikka olisi tehnyt kolme kahdeksan tunnin työpäivää vuorokaudessa.

Betonimylläristä Kalle vielä pääsee yli, koska se on runoteos. Mutta sitten tulee Pispalan rakentamista kuvaava Moreeni, joka väpsähdyttää. Tosin Kalle sanoo, ettei väsymykseltään jaksanut sitä edes kadehtia.

Taas kerran Kalle miettii, millaisten novellien kirjoittamisesta on haaveillut.

”Että kertoisin novelleissani talvisavotoista tai keväisistä uitotöistä ja näitten työmaitten ihmisistä. Ehkä olisin kirjoittanut myös renkipojasta. Myös metsäojan kaivuu keväisessä korvessa oli pulpahdellut mieleeni novellin aiheena. Olinhan ollut sotien alla kaivamassa metsäojia tekoselkosteni soille ja korpiin. Ja ilman muuta olisin kirjoittanut kertomuksen, jossa ollaan viikko-omoissa selkosen jokivarsi- tai suoniityillä.”

Katsoiko Kalle näin vuonna 1990 kirjoittaessaan nuoruuden muistoihinsa vai kertasiko Iijoki-sarjaan kirjoittamiaan? Noista kaikistahan hän sarjan ennen sotia kertoviin kirjoihin kirjoitti ja novelleiksihan ne voi helposti käsittää, vaikka ovatkin romaanien osia.

Ei siinä mitään järkeä olisi, mutta Iijoki-sarjan sisältä voisi helposti irrottaa kymmeniä kertomuksia ja julkaista novellikokoelmana.

Päätalon hermoheikot miehet

Kallen henkinen alamäki on myös Päätalon miesten sukurasitus. Herkon sairauden muistavat kaikki, mutta olihan myös Arvi-sehdällä vastaava vetämätön jakso jo sitä ennen. Kallen vaarin Ukkelin isäkin oli ikämiehenä kallistunut työtä pelkääväksi ja äikäytynyt vuosiksi Päätalon pirtin uunin päälle omiin oloihinsa.

Vastakohta oli sitten Ukkeli itse, joka yli kahdeksankymppisenä varttoi viikatteensa niittoaikana ja hakkasi muun ajan pölkkyjä rantteella – estelyistä välittämättä.

Toinen Päätalon miesten luonteenpiirre oli hermoilu ja kiukutelu.

”Yritetään enemmän kuin jaksetaan ja pystytään tekemään. Hermoillaan ja kiukutellaan, mutta mahdollonkin viedään läpi hammasta purren.”

Näitä Kalle muistelee talvella 1951 ennen taas kerran elämänsä suunnan muuttavaa pääsiäismatkaa Taivalkoskelle.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Tessu-koiran emon nimi oli Huli.

Kysymys: Kallen ensimmäisenä mestaroima kohde oli Osuusliike Tuotannon myymälä Vesilahden Koskenkylässä. Tuolloin Kallen kanssa ystäväystynyt seppä Alvar Turkki tarjosi hänelle tullevaisuuden työmaata. Mitä?

Keskustelua

hemmo kirjoitti 7.3.2013 11.05

Aivan ilmeisesti Kallella oli burn out. Ja nimenomaan henkinen. Ehkä tuo alentunut ammatillinen itsetunto liittyi nimenomaan siihen, että Kalle ei viiteen vuoteen ollut päässyt kirjoittamaan. Kallehan oli mitä suurimmassa määrin äärimmäisen herkkä mies, joten henkiset takaiskut varmasti häntä lamauttivat. Ei kyse voinut olla fyysisen työn määrästä. Ja ehkä tyhjyyden tunne siitä, että talon valmistuminen ei mitään muuttaisikaan?

Ja juuri tämän vuoksi Kallen teokset ovat niin yleispäteviä. Vaikka ulkoinen maailma on muuttunut, ihmiset ja heidän välisensä suhteet eivät juurikaan. Hän on todella nähnyt, varmaan pitkälti intuitiivisesti, syvälle ympärillä olevien ihmisten luonteisiin.

Kummun Kallen uni ja sen selitys

14. maaliskuuta 2013, kello 13.53

Herkkoa ne raivostuttivat, mutta luulen, että meidän lukijoiden enemmistö nauttii Kummun Kallen unista ja niiden selityksistä. Iijoen kutsussa kirjailija-Kalle on kirjannut yhden tapauksen niin elävästi ja tarkkaan, että se käyköön hyvästä esimerkistä, miksi näin.

Pääsiäisenä 1951 Kalle matkustaa Taivalkoskelle hakemaan virkistymistä henkiseen alatilaansa. Kirkonkylästä hän saa hevos-

kyydin Jokijärvelle Romppasen Veikolta. Vanhan tavan mukaan puolimatassa poiketaan Kumpuun porinoille. Kun he ovat jo lähdössä takaisin taipaleelle, havahtuu patruuna:

”Vängällä, silittiinni, meinasi unehtua selevittämätä soma uni ja joka totteutu tänä iltana. Rikulleen, silimäänni!”

Uni

Kallen unessa oli ”keväppuolen talavipäivä”. Silloin Kerppu-Kalle kääntyi maantieltä Kummun kartanolle, huonojalkainen seitsenkymppinen mies, ja käveli käsillään! Pitkää askelta, nilkkoihin asti yltävä rekiturkki päällään.

”Minä kiirehin viereen ja sanon, että lemppariako naapuri nyt kummittelee.”

Sanoi lähteneensä tuomaan tärkeitä tietoja ja kävelleensä näin kirkonkylästä asti.

”Minä että miten hokassa kävelet pää alaspäin. Tähän kaima, että sillä, kun on kääntymässä maaliman kirjatti nurinpäin.”

Kerppu-Kalle oli unessa jatkanut, että alkaa taas maailmansota ja maantietä pitkin tuodaan tärkeitä tietoja. Perässä tulee nuoret miehet, mutta he kulkevat kautta rantojen. Perään hän pyrräsi huuliaan niin kuin hevosta pidätellessä.

Selitys

Kummun Kallen mielestä uni toteutui rikulleen, koska Kalle ja Veikko tulivat yllätysvierailulle.

”Ensinnähi minkä niminen mies meille tuli tänä iltana atimaan?”

Ei Kalle käsillään kävelen tullut, mutta tuli yllätyksenä. ”Minä vertuuttelen tämmöstä jo käsillä kävelyyn. Ja eikö Veikko riisunu tuohon naulaan rekiturkin?”

Ja kaiman ja Veikon kanssa oli puhuttu Korean sodasta, että ”kolomas maalimansota on katkolla”.

”Eikö nämähi assiat tänä iltana totteutuneet? Kaksi nuorta miestä tuli yllätyksenä kyllään ja tuo Veikko tietenni pijätti he-

vosesa sillä lailla huulijaan pyrräämällä. Niin, ja eivätkö kaima ja Veikko kule tänä iltana kautta rantojen! Ihan kun Kerppu-Kalle muka sano. Tuo kaima menee Jokijärven etelärannalle ja Veikko Hilturannalle. Ihan silittiinni niin kun unimaakari maalasi.”

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Alvar Turkki tarjosi Kallelle Harmagedonin jälkeisen rakennusurakan johtamista.

Kysymys: Mitkä olivat K.A. Nevalan etunimet?

Keskustelua

Mikko Ihalainen kirjoitti 15.3.2013 10.37

Hyvä oivallus ottaa Kummun Patruunan unet tarkempaan syyniin. Herkkoa lukuun ottamatta me muut tykkäämme unien jatustelusta kuin se kuuluisa hullu polkasta. Oma suosikkini on tämä aiheeseen liittyvä kohta, jonka kirjaan ulkomuistista – toivottavasti ei mene jatusteluksi ja entiiijan pelluuksi.

Nuorempi Kalle palaili Pihlajakummusta palkolliseen pettyneenä ja yritti kirjoittaa virtsalla hankkeen mätös-sanaa. Seuraavana aamuna miehet yrittivät arvuutella, kenen tekosia se on. Herkolla oli varma mielipide asiaan. Se on ollut Kummun Kalle. Hänellä on muistunut jokin uni mieleen, ja hän on yrittänyt kirjoittaa sitä muistiin, mutta muste on loppunut kesken.

Aini Vääräniemi kirjoitti 15.3.2013 23.39

Tuo oli hauska, selevitin sen illalla tytöille jumpassa. Selekä-keikkanauruthan siitä synty. No tyttäret selevitti sitte semmosen tappauksen, kun muuan iso mies oli tullut talloon ja istunut karmistooliin. No tooli oli käyny ahtaaksi ja karmit oli löysänneet. Myöhemmin talon lapset oli selevittäneet tappausta jollekin,

että se setä istu toolin nöyräksi. Liekkö tuohi alakujaan Herkon suusta.

Niin joskus on ollu puhetta repliikeistä, että niitä ei voisi muistaa. Jututin tuossa erästä, joka oli ollut Herkolla heinärenkinä ja peltohommissa muutenni. Kyllä hän vahvisti, että Herkon puheenparsi oli sitä mitä mölläriissä on. Eihän niin rikasta kieltä ja repliikkejä voi keksiä. Eläähän Satusetänkin repliikit täällä kansan suussa, sanasta sanaan, semmoisten jotka vielä hänet muistavat. Onneksi Kalle niitäkin repliikkejä tallensi.

Fanni kirjoitti 16.3.2013 20.33

Taivalkoskella, Jokijärvellä, Saijan kartanossa, Kallen kotitalon lähipiirissä. Kohta alkaa lukuhetki Muuttunut selkonen -kirjan kera.

jormanen kirjoitti 17.3.2013 8.43

Onneksi olkoon ja pikkuisen kade lokaatiosta :)

Lisäksi Muuttunen selkonen on yksi Iijoki-sarjan parhaista kirjoista.

Fanni kirjoitti 17.3.2013 18.31

Takana upea Päätalokeskus ja kertakaikkiaan mielenkiintoinen, lämmin ja asiantunteva esitys. Kiitos Aini! Suosittelen kaikille Päätalo-faneille tutustumista keskukseen.

Ps. Jokijärven Kallioniemi on upea keväisessä pakkasaamussa.

Aini Vääräniemi kirjoitti 17.3.2013 22.42

Voi kiitos, ilo oli saaha vieraiksi maankaatofaneja! Toivottavasti muutki innostuu tulemaan. Täällä on paljo nähtävää talavellahi. Päätalo-keskuksessa on myös Päätalo-instituutti, joka järjestää kirjoittajakoulutusta. Antero tuuhan koulutukseen, kun suunnittelet kirjaa. Moni koulutuksen käynyt on julkassut kirjan tai usseampia.

Koti-ikäväinen mies

18. maaliskuuta 2013, kello 12.24

Ilojen kutsu, 1950-1951

Mies on saapunut sodan jälkeen Tampereen seudulle tyhjin tas-
kuin. Hän on hankkinut itselleen hyvän ammatin, sitten toisen.
Hän on vakiinnuttanut paikkansa rakennusliikkeen työmaames-
tarina ja asuu juuri valmistuneessa omakotitalossa omaksi oste-
tulla tontilla.

Mikä on miehen seuraava siirto?

Hän jättää vaimoa lukuun ottamatta kaiken saavuttamansa ja
heittäytyy haaveilujensa valtaan. Pitää päästä takaisin Taivalkos-
kelle, vaikka sodan jälkeen tehdyt lomamatkat ovat jo todistaneet,
ettei hänen muistojensa selkosta ole enää. Hän on vieraantunut
kotiseudustaan tai sitten se on vieraantunut hänestä viimeistään
rakennusmestariksi valmistumisen jälkeen. Kalleen suhtaudu-
taan siellä kuin herraan. Luontevat puhumiset ovat hakusessa
jopa Hiltu-Jakin kanssa.

Paluun mahdollisuus avautuu, kun Kalle kuulee pääsiäisenä
1951 kuntaan haettavan uutta rakennusmestaria. Toisaalla jäyhä
ja jämpä Kalle osoittautuu nopeitten lähtöjen mieheksi. Yllättä-
vää on se, miten helposti Laina on puhuttavissa hankkeeseen mu-
kaan. Kalle maalailee liiketalon rakentamista Neljäntien haaraan.
Laina hoitaisi liikkeen ja loput tilat pantaisiin vuokralle. Olisi
virka-aika ja aikaa kirjoittaa.

Lopullinen velan maksun aika

On viitisentoista vuotta siitä, kun Päätalot pääsivät pois kunnan
leivältä ja alkoivat elää omillaan. Tuon muutaman vuoden köyhä-
nä aikana syntyneen ”velan” yhteiskunnalle Kalle on maksanut ta-
kaisin viimeistään sodassa, mutta Kalle ei tietenkään ajattele näin.

Nyt koittaisi lopullinen velan maksun aika, kun hän kunnan rakennusmestarina edesauttaisi merkittävästi synnyinmaisemiensa jälleenrakentamista ja uuden ajan aloittamista.

”Tuntisin saavani korvauksen isäni sairauden ja kunnanelä-tikautemme kärsimyksistä, jos saisin kasvu- ja sotakavereitteni kanssa jälleenrakentaa sodista kärsinyttä tekopitäjääni...”

Lomilla kohdatuista pettymyksistä Kalle ei ole ottanut opikseen. Vanhat kavaruussuhteet solmiutuvat kyllä luonnostaan takaisin, Kalle ajattelee optimistisesti – tai kevytmielisesti.

Elämän heittäminen kokonaan uusiin uomiin käy Päätaloilta liukkaasti. Huhtikuun alussa Kalle saa K.A. Nevalalta kirjeen, jonka mukana on ilmoitus vapaana olevasta paikasta. Alle kahden kuukauden kuluttua Kallen ja Lainan muuttokuorma saapuu Asutusalueen koululle.

Iijoen kutsu on niin voimakas, että Kalle hakee paikkaa ja ottaa sen vastaan, vaikka palkka 36000 markkaa kuukaudessa, on pienempi kuin Kasperi Lehtimaalla Tampereella ja sitä oli vielä kesällä lupaus korottaa. Lisäksi perhe menettää Lainan palkan.

Pettymys heti vastassa

Asumisoloista on vain epämääräistä tietoa ja Kalle vielä vähättelee Lainalle Asutusalueen matkaa kirkonkylästä.

”Mutta tähänhan sanosit olevan kirkonkylän lähellä? Ja Iijoen rantassa”, perää Laina selitystä, kun totuus on paljastunut.

”Minä sanon, ettei koulu ole ihan kirkonkylässä...” Kalle yrittää vielä, mutta joutuu sitten myöntämään:

”Pyöreät viisi kilometriä. Riippuu mihin kohtaan kirkonkylään on assiata.”

Sama matka kuin Messukylän kirkonmäestä Tampereen Keskustorille, valkenee Lainalle.

Messukylässä Kalle ja Laina olivat tottuneet siihen, että talossa on sähkö. Asutusalueen koululla sellaista ylellisyyttä ei ole, mutta onpa sentään lutikoita.

Vasta Asutusalueen koululla Kallelle itselleenkin valkenee, mikä pöljyys tuli tehdyksi. Jos ketään ei olisi näkemässä, hän istuisi kuusen kannolle itkemään.

”Että ihminen päästyään oman katon alle lähtee haavekuviin perään! Tavoittelemaan aikaa, yleensä elämää, joka on jäänyt menneisyyteen – lopullisesti.”

Mutta itku ei auta. Messukylän talo on vuokrattu vuodeksi. Paaluuta ei ole.

Hyvä käänne lukijan kannalta

Kallen elämässä ratkaisu oli pöljä, mutta kirjallisena dramaturgisenä ratkaisuna erinomainen käänne.

Esikoisromaanin kirjoittamiseen on vielä vuosia aikaa. Entä jos Kalle olisi jäänyt Tampereelle? Saisimme lukea 4-5 romaania rakennustyömaiden arkea. Tuskin ne kestäisivät kehuja edes Kallen kuvaamina. Nyt Iijoki-sarja on taas uudessa käännekohdassa.

Se on ehkä virkistänyt Kalleakin, sillä tämä monien käännteiden romaani on sulavaa ja lupsakkaa luettavaa. Sen ilmestyessä Kalle täytti 71 vuotta, mutta oli kirjoitusvoimiltaan kuin nuori varsa.

Käänne ehkä innoitti Kallea kirjoittamaan murrettakaan entistäkin rouheammin. Pitkänäperjantaina Kalle muistelee, mitä hänelle neuvottiin nuoruuden savotoissa:

”Elä, poejan kyrpä, tehä mäskeä nuin tolokuttomasti hukkatyötä! Käötä pikkusenkaa järkikultaasi!”

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: K.A. Nevalan etunimet olivat Kalle Alexander.

Kysymys: Miten Kallen mukaan savottakämpillä tapettiin luoteita?

Keskustelua

hemmo kirjoitti 18.3.2013 13.57

Iskit mielestäni naulan kantaan. Suuri motiivi paluuseen oli tuo velan maksu ja eittämättä myös näyttämisen halu. Eikö Kalle ollut ensimmäinen taivalkoskelaislähtöinen rakennusmestari? Ja lukijalle tämä käänne on todella riemastuttava.

Mikko Ihalainen kirjoitti 20.3.2013 10.00

Kallen 70-vuotishaastattelu paikallislehti Rantalakeudessa toteutettiin niin, että laitoin hänelle postissa kysymykset, joihin Kalle vastasi kallemaisen perusteellisesti. Yksi kysymyksistäni kuului näin:

Olet asunut elämästäsi yhden kolmasosan Taivalkoskella ja kaksi kolmasosaa Tampereella. Millainen tämä suhde on tunnepuolella?

”Jokapäiväisessä elämässäni olen tamperelainen. Olen sanonut jo kauan aikaa, että en lähde Tampereelta edes ensimmäisellä käskyllä, tulkoon se kuinka arvovaltaiselta taholta tahansa. Siteeni Tampereen laitamaan ovat erikoisen lujat eniten siksi, että sain täältä rintamamiestontin, jolle rakensin omakotitalon ja jossa asun vieläkin – toivottavasti saan asua niin kauan kuin elän. Synnyinselkoseni, samoin kasvinkumppanini siellä, ovat minulle olleet jo kauan kuin eräänlaista kaukokaipuuta: Haluan käydä teko- maisemissani, nähdä tuttavani siellä, mutta kun olen nähnyt tutut maisemat, olemme puhuneet tuttavieni ja ystäväieni kanssa yhteiset asiat, seuraa alakuloisuuden sekainen suuri tyhjyys. Totean: Vain juureni ovat enää Ijoen maisemilla, kotini on Tampereella.”

Muuttunut selkonen, muuttunut kirjailija?

20. maaliskuuta 2013, kello 15.11

Muuttunut selkonen, 1951

Suomi oli siirtynyt 1990-luvulle ja Kalle täytti *Muuttuneen selkonen* ilmestyessä 72 vuotta. Aikalaiskriitikot väittivät hänen pidentävän tahallaan Iijoki-sarjaansa. Tähän en usko. Eiköhän Kallelle ollut enemmänkin ongelma saada tarina valmiiksi.

Moitteet ovat silti ymmärrettäviä, sillä ikääntyvä kirjailija juuttui aika pahasti vuosien 1951–52 kunnanmestarikauteensa Taivalkoskella. Hän kirjoitti puolestatoista vuodesta melkein kolme kirjaa ja kaikkiaan noin 1800 sivua. Aika paljon, kun ajattelee, että Kalle toi itsensä varhaisimmista muistoistaan talvisotaan kuudessa kirjassa.

Eräänlaisen Takaisin Taivalkoselle -trilogian ote paranee jatkossa huomattavasti, mutta Muuttunut selkonen tuntui nyt luetuna kummallisen jähmeältä ja ilottomalta.

Voisko syynä olla Kallen terveyden heikkeneminen romaania kirjoittaessa? Hän oli sydänvaivojensa lisäksi ollut 1980-luvulla eturauhasleikkauksessa ja vuonna 1986 Kallelta leikattiin onnistuneesti syöpäkasvain kilpirauhasesta. Sen jälkeen hänellä oli sairauksien kannalta rauhallinen jakso kunnes vuonna 1991 oli vuorossa nivustyrän leikkaus.

Kustannustoimittaminen ontui

Entä miten oli Kallen kirjojen kustannustoimittamisen laita? Oliko hän Gummerukselle niin iso Mestari, ettei kirjojen selviin ongelmakohtiin, kuten kerronnan selvään hidastumiseen ja koko ajan lisääntyneeseen vanhan toistamiseen puututtu? Kaiken lisäksi kirjat julkaistiin kirjoitusvirheineen kaikkineen. Yhdyssanoista Kalle ei ollut kuusalla lainkaan, mutta nekin saivat mennä läpi.

Kiire voi selittää Iijoki-sarjan alkuosan kamalan kieliasun.

”Saattoi olla niin, että romaanin alkupää oli latomossa, keski-osa Jaakolla ja loppuosa Kallella”, kirjojen syntyprosessia selittää loppupään kustannustoimittaja Juhani Syrjä Eero Marttisen kirjassa Mestari elämän telineillä (Gummerus 1999).

Jaakko oli alkupään kirjat toimittanut Jaakko Syrjä.

Juhani Syrjällä tätä kiirettä ei ollut. Hän sai kokonaisen käsikirjoituksen keväällä aina pääsiäisen tienoilla

Marttiselle hän kuvasi omaa osuuttaan rakennussiivoojan työksi. Kalle tuotti 800–1000 liuskaa tekstiä vuodessa. Syrjä lyhensi tekstistä yleensä viidesosan pois.

1990-luvun alkaessa Kalle olisi tarvinnut strategiapalaverin, jossa olisi katsottu, miten Iijoki-sarja saatellaan tyylikkästi maaliin. Nyt hän ilmeisesti sai tehdä mitä halusi.

Pyöräilyä ja pettymyksiä

Tämän pitkän pohjustuksen jälkeen on jo sanottava, ettei Muuttunut selkonen mikään huono romaani ole. Mutta kun siinä ei edetä kunnolla puoltakaan vuotta Kallen elämän varsitiellä ja seuraavana on vuorossa massiivinen 700-sivuinen Epätietoisuuden talvi, jossa tarina etenee taas vain puolisen vuotta.

Se tosin on tavattoman eloisa ja värikäs romaani. Senkin takia tuntuu, että tässä vaiheessa kirjojen laadussa oli liian suuria eroja.

Muuttuneen selkosen pääsisältö on kahdeksan Taivalkoskelle rakennetun kansakoulun takuukorjausten valvominen kesällä 1951. Kalle pyöräilee ympäri pitäjää jopa sadan kilometrin päivämatkoja ihan pääkköyttään. Hän näyttää, etteivät 1930-luvulla syödyt kunnan jauhot menneet hukkaan.

”Kaikki tietävät ja tuntevat kuinka raskas kattilakunta me oltiin nelisen vuotta Taivalkosken kunnalle. Jos oisin tässä virassa jossahi muuvalla Suomessa, en niin paljoa orjaileisi. Täällä olen yhä lapsuus- ja nuorukaisaikani paineen alla.”

Edellisen romaanin lopussa Kalle ei ehtinyt saada muuttokuor-
maansa sisälle Asutusalueen kouluun, kun hän jo tajusi tehneen-
sä massiivisen virheen lähtiessään Tampereelta haikailemaan ka-
dotetun ajan perään.

Nyt Kalle saa jälleen kerran heittää haaveensa kirjoittamisesta,
vaikka käytössä on kirjoituskonekin. Pitkien työmatkojen lisäk-
si vähäisen vapaa-ajan häneltä vievät asiakkaat, jotka tavoittavat
rakennusmestarin varmimmin kotoaan iltamyöhällä ja pyhisin.
Tästäkin rottiutuu riita poikineen Kallen ja yksinäisyyteensä pa-
kahtuvan Lainan välille. Lisäksi Kirvestien talon laskuja erääntyy
siihen tahtiin, että pari on hätää kärsimässä.

Korean suhdanne vaikeuttaa korjauksia

Sotien jälkeen Taivalkoskelle alettiin rakentaa yhdeksää uutta
kansakoulua. Osa kokonaan uusia, osa saksalaisten polttamien
korvikkeeksi. Koululaisten vuoden 1951 kesälomien alkaessa
kahdeksan koulua on valmiina. Inkeen koulun urakoitsija teki
konkurssin.

Harmina on se, että uudet koulut lahoavat. Niiden välipohjiin
laitettiin paremman puutteessa märät sahajauhot. Tämäkin oli
hintaa Pohjois-Suomen valtavasta jälleenrakennusurakasta. Kui-
via puruja ei yksinkertaisesti riittänyt kaikkialle.

Koulujen urakoitsijat suhtautuvat nyreästi takuukorjauksiin.
Märkiä puruja on käytetty kunnan edellisen rakennusmestari
Painuman luvalla ja kaiken kaikkiaan korjaukset koetaan ylimää-
räisenä rasitteena hyvänä tiena-aikana. Korean sodan suhdanne
kun on nostanut puun hinnan ja tekotaksat pilviin.

Yleensäkin kunnan töihin on vaikea saada tekijöitä, koska niis-
tä maksettavia palkkoja Korean suhdanne ei koske.

”Kuka tarihvilla tekkee – sesonkiaikana”, Kallelle vastataan.

Syyslukukauteen mennessä koulut saadaan kouluhallituksen
rakennusmestarin Sulo Malmin hyväksymään kuntoon. Koston

koulukin pysyy kasassa, vaikka sen seinät muistuttavat Kallen ensimmäisellä kaarevaa laivan kylkeä.

Tunnelman turhaa tavoittelua

Tampereen ikävä ei hellitä. Kalle tavoittelee mennyttä tunnelmaa tuomalla Kallioniemeen tuliaisporppuja niin kuin ennen sotia savotalta palatessaan, mutta mikään ei auta. Hän on lopullisesti vieraantunut tekoselkosestaan.

Pitkin Iijoki-sarjaa Kalle on tarjoillut lukijoilleen mainioita pienoishenkilökuvia. Muuttuneessa selkosessa on vuorossa Pesiönvaaran kunnalliskodin asukki Aadolf Räisänen, väsymättä liiterissä halkoja möykyttävä Vattu-Ati. Tyrämäen taloissa renkinä elämäntyönsä tehnyt Ati on ”ulkoisesti epäonnistunut”, mutta valoisa mies, joka on omastakin mielestään särensuolavedestä tehty.

Vattu-Atin kaltaiset vähästä onnelliset hahmot Kallen kirjoissa ovat varmasti yksi syy siihen, ettei hän saanut ansaitsemaansa arvostusta vasemmistopiireissä.

Pesiönvaaran kunnalliskodista tulee Kallelle tulevilla kirjoilla iso harmi. Nykyinen talo ei kunnallismiestenkään mielestä kelpaa edes hevostalliksi. Kallen on määrä piirtää uusi ja tietenkin mahdollisimman halvalla.

Vääräniemiä kaikkialla

Vielä yhdessä suhteessa Muuttunutta selkosta oli tavattoman mukava lukea. Nyt kun olen etätutustunut tämän päiväkirjan ahkeraan kommentoijaan Aini Vääräniemeen, on jännittävää lukea romaania, jossa on joka paikassa Vääräniemiä. Koulujen takuutarkastajien joukossa on Iivari Vääräniemi ja keskuskansakoulun talonmies on Eero Vääräniemi, noin esimerkiksi.

Metsäkylän koulun laajennukseen varatun puutavaran taapeli- en kattoja korjaamaan Kalle värvää Esa Kinnusen. Ensimmäinen etappi on Ainin sedän Jukka Vääräniemen kauppa. Jukan kaupalta Kalle jatkaa kärrytietä Joukonvaaraan Riitu-äitinsä syntymäkodin vieritse.

” Tosi mukava lukea hänestä (Joukosta), koska hän jäi mulle vieraaksi, kuoli ollessani 5-vuotias. Tuokin asia, että hän oli Kallen kanssa uitossa, ilman kirjaa ois jäänyt tietämättä. Tuossa sivulla 493 Kalle kävelee kärrytietä kotini ja Putikan ohi Joukonvaaraan”, Aini kommentoi tämän lukupäiväkirjan luvussa Kirvestie 22.

Kesän loppuessa Kallen ja Lainan elämä muuttuu valoisammaksi. He pääsevät muuttamaan Asutusalueen koululta Keskuskansakoululle ja Laina saa työpaikan Osuuskaupasta. Kallen kiireitä se ei helpota. Asiakkaat hakeutuvat rakennustoimistoon minä päivänä ja mihin kellonaikaan tahansa. Paitsi erikseen määrittyinä toimistopäivinä on hiljaista.

Selkosen sanontoja

Tessu käyttäytyy maassa maan tavalla, eli on jura mies. Ja jura tarkoittaa, että puhuu mahdollisimman vähä, innostuu hittaasti eikä hölökyile. => Kalle opettaa koiralleen uuden kotiseudun tapoja.

Nämä on selekosia, jossa sijat syyvään karvoneen, parta ajetaan kirveellä ja kulli pukataan raakana sissään. => Kalle opettaa Lainalle uuden kotiseudun tapoja.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Lutikoita tapettiin Kallen mukaan näin: Otettiin ohrantähkästä vihne. Sitte kaavettii lutikka selälleen ja ruvettiin kutkuttelemaan vihneenlatvalla sitä kurkun alta. Kutkuteltiin niin

pitkään, että lutikka tukehtu ommaan nauruusa. Sen perrään puotettiin ruummis ritsilautain välistä alas ja sillä selevä.

Kysymys: Uuno Tauriainen vastusti Kallen valintaa Taivalkosken rakennusmestariksi, vaikka oli tälle heimonkantaakin. Minäkalainen oli hänen sukulaisuussuhteensa Riituun?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 20.3.2013 15.34

Pentti Linkola, Suomen Luonto 2/96:

”Sattui niin että kuvana syksynä otin viimeinkin esille myös Kalle Päätalon, jota olen säästellyt ”vanhain päivain varalle”. Tarjoutui samalla vertailla Koillismaan kahta mestaria. Muuttunut selkonen oli odottamaani paljon suurempi ilonaihe. Tiesin toki Päätalon maineen arkitodellisuuden pikkutarkkana rekisteröijänä, mutta yllätyin syvällisestä psykologisesta kuvauksesta, ihmisen tunnetilojen ja hienovireisten sosiaalisten suhteiden erittelystä. Suosittelen lämpimästi Päätaloakin niille, jotka ovat hänet kiertäneet. Kunhan vain, kriitikko Vesa Karosta lainatakseni, ”ylittää Päätalon hitauskynnyksen”, hänen maailmansa on nykyisen turhautuneen pirstaleisuuden keskellä sanomattoman hyvää tekevä, turvallinen. Päätalon todellisuus on levollinen, rehellinen ja konkreettinen; työnteko on vankkaa ja palkitsevaa, ihmisoikeudet lunastetaan velvollisuuksilla.”

hemmo kirjoitti 20.3.2013 16.16

Olipa hienoa lukea Linkolan mielipide. Juuri noin koen Iijoki-sarjan itse. Kustantajalle vinkki: voisi löytyä menekkiä tuolle kirjoista karsitulle viidennekselle. Keskivertonykykirjailijan verran!

hemmo kirjoitti 20.3.2013 16.35

Kallelta unohtui kyllä pyöräilemällä kunnan rahoja säästäessään, että hänet oli palkattu rakennusmestariksi eikä pyöräilemään. Esimerkki kunnan jauhojen painosta, kun ei raskinut ajaa

taksilla ja käyttää pyöräilyyn kulunutta aikaa työhön, josta palkansa sai. Jossain kohtaa sanottiin, että kunta maksaa kilometrikorvauksen pyöräkilometreista. Kalle lieenee laskuttanut ne...

Fanni kirjoitti 20.3.2013 16.37

Olisiko kyseessä ollut myös totaalinen pettymys kotiseuduille tulosta? Muuttuneessa selkosessa aivan alusta alkaen Kalle pohtii väärää valintaansa. Työt joita hän on niin paljon tehnyt, tuntuvat nyt ikäänkuin raskaalta taakalta. Kansakoulujen korjausmasentaa miestä, vaikka hän voisi näyttää osaamistaan. Mitä Kalle odotti työstään? Väärä valinta takaisin paluusta masensi entisestään. Vai itse työ...

Leevi kirjoitti 20.3.2013 19.52

Toissa kesänä käytiin parin Päätalofanin kanssa Joukovaaralla, oppaana oli Pitkäsän Hannu ja paikan päällä Esa Kinnusen poika. Siellä oli pystyssä vielä se sauna jossa Kalle ja Esa kylpivät ja taisivatpa maistella pirtuakin. Matala sauna. Kun nousin seisoman sisällä, pää jysähti heti laipioon, teki mieli syyttää kummun Patruunaa kun salvo niin matalan saunan. Sitten muistin, että ei ollakaan Kallioniemen saunassa.

Vanha asuinrakennuskin oli pystyssä. Mukava kierros kaiken kaikkiaan, monta muuta Päätalon kirjojen paikkaa kateltiin, opas oli asiantunteva.

Aini Vääräniemi kirjoitti 21.3.2013 0.00

Hannu on tosi hyvä opas. Lisäksi hän laatii nykyjään Päätaloviikon tietokilpailukysymykset. Teistäkin moni pärjäisi siinä. Oli ko niin että Leevi on osallistunutkin?

Näin perusmehtäkylläläisenä pikkusen tympiikin se, kun Kalle on niin pettynyt paluuseensa. Ja kuitenni aina kaipasi tänne. Niinku me kaikki selekosen ihmiset. Setäni Väinö, metsäteknikko joka esitti Kallelle ja Lainalle liiketalon rakentamista kirkolle, halusi vielä vuodepotilaana päästä tänne, ja se onnistui ambulanssilla. Sitten hän sai rauhan ja kuoli pois.

Se on tämä rakkaus selekoseen lähtemätön. Minähi kierrin puoli palloa, vaan en saanut Saksastana, löytänyt Viron takoa, vertoa omille maille, oman peltoni perille. Mies on maallansa parempi, kotonansa korkeampi, kuin on maalla vierahalla, äkkiou'oilla ovilla' (Kalevala).

Kiitos Kaitsulle huomiosta tuossa kirjutuksessa.

Leevi kirjoitti 21.3.2013 10.05

Kyllä minä olen osallistunutkin hyvinkin monta kertaa Pää-talo-kisaan. Aikoinaan olin ihan ensimmäisessä tietokilpailussa. Jonkinlaisella menestykselläkin, ainut että Puolitaipaleen Mattia en ole pystynyt voittamaan kuin kerran 2007. Toisia tiloja on aika paljon. Hannu on hyvä opas, sen tietää siitä, kun hän ymmärtää jopa savolaista huumoria..

V. J. Nilo kirjoitti 21.3.2013 9.11

Kallen koti-ikävään ja Koillismaalle paluun jälkeiseen petty-myksen tunteen kuvaukseen sopii mielestäni Ville Revon termi selkosen kehä: toisaalta pyrkimys pois selkosen ahdistavasta ja armottomasta kehästä, toisaalta tavaton koti-ikävä, jos tämä pyrkimys onnistuu tai jos on kotoa pois muuten. (Pölhökanto Iijoen törmässä s. 371).

Kivikasvot isää hautaamassa

25. maaliskuuta 2013, kello 14.43

Hermannin isä ja Kallen vaari Aukusti Pääatalo tunnettiin yleisesti Ukkelina. Nimitys on hänen hautakivessäänkin.

Ukkeli syntyi kesäkuussa 1868, jolloin vauvan eloon jääminen ei ollut mitenkään itsestään selvää. Silloin suurten nälkävuosien (1866–1868) nälänhätä oli pahimmillaan. Toukokuussa oli kuollut yli 25000 ihmistä.

Ukkeli oli sitkeää tekoa. Lähes sokeana vuosikymmenet elänyt mies jylmi päivät halkorantteella ja heinäaikaan viikatteen varressa. Elämän nautintoihin riitti kahvi, pula-aikoina korvike, ja Hupi-koiran rapsuttelu.

Elämänsä viimeiset kuukaudet Aukusti Pääatalo makasi Kummun Kallen pirtissä. Isäntä ja koira kuihtuivat yhtä jalkaa. Kuolema vapautti Ukkelin kärsimyksistään 8. tammikuuta 1952.

Poikien pokka pitää

”Vainajan pojat Arvi, Jussi, Kalle ja isä-Hermannin seisovat ilmeettöminä. On kuin jätävä tuuli olisi kohmettanut heidän kasvonsa.”

Ollaan Aukusti Pääatalon hautajaisissa. Veisataan virttä ja naiset kuivattelevat silmiään. Pääatalon miesten, siis vainajan poikien, pokka pitää. Mahdolliset mielenliikkeet pysyvät tiukasti sisällä.

Vaikka erittäin sympaattisen hahmon hautajaisissa ollaan, en pysty lukemaan kohtausta täysin vailla huumoria. Kalle oli niin mestarillinen tilanteiden tallentaja, ja sekä itsensä että toisten tarkkailija, että Ukkelin hautajaiset nousevat tutkielmaksi siitä, miten selkosen jura mies pitää asenteestaan kiinni aina ja kaikkialla.

Riitulle on kautta kirjasarjan kummastuksen aihe se, miten Pääatalon sisaruksilla ei ole kipenettä sukulaisen rakkautta.

Herkko vastaa joka kerta suunnilleen samalla tavalla: pesue hajo-
tettiin jo lapsina ja maailmaa vastaan piti kovettua.

Ja kyllä varsinkin Herkko myös kovettui. Ukkelin kuolema oli
luonnollinen tapaus ja varmasti helpotus hänelle itselleenkin.
Mutta samalla lailla ”kuin raajoistaan liikuteltava, puusta veistet-
ty mies” Herkko oli myös oman poikansa Mannen hautajaisissa
muutama vuosi aiemmin.

Tässä ollaan vielä Kummussa lähettämässä Ukkelia viimeiselle
matkalle. Herkko seisoo kuin ”Hermannin Päätalon näköispatsas”,
mutta Kalle ei edes yritä arvuutella, mitä tämän sisällä liikkuu.
Herkko oli asunut isänsä ja äitinsä kanssa yhtenä perheenä noin
15-vuotiaaksi.

Miestä ei auteta

Arkku nostetaan kuorma-auton lavalle ja sinne kipuaa myös saat-
toväkeä. Nuoret miehet auttavat iäkkäämpiä naisia, mutta tietä-
vät itsestään selvästi, ettei vanhempiin miehiin kosketa. Se kävisi
miesten kunnialle. Ne jotka eivät itse lavalle pysty, palaavat pirt-
tiin odottamaan peijaisia.

Kaakkurivaaran hautausmaa tunnetaan haudankaivaja Jaakko
Jylkäksen mukaan Jylykäs-Jakin kiekerönä. Ukkeli ei pääse Jakin
kaivamaan hautaan. Hän on jäänyt pois virastaan ja Ukkelin kuo-
pan on kaivanut Eemeli Lohilahti.

Arkku lasketaan hautaan, veisataan ja sitten miehet sen ajan
tavan mukaan peittävät haudan ja viimeistelevät kummun. Pää-
talon veljeksistä poikkeavan herkkämielinen Kalle pyyhkäisee hi-
hallaan silmäänsä, muiden ilme ei värähdä.

Seremonian jälkeen saattoväki alkaa laskeutua vaaralta. Kirjai-
lija-Kalle jää varmuuden vuoksi vielä hetkeksi haudalle. Näin hän
varmistaa, ettei Laina ota käsimutkastaan tukea vaikeakulkuises-
sa käyntiurassa.

Herkko kättelee sisariaan

Palataan Kumpuun. Syödään kuumaa lihavelliä ja juodaan kahvia. Kahvin sekaan sipuljetaan juustoleivän paloja ja topataan niisua.

Kummun Kallella riittää isännöintiä. Kolme muuta veljestä istuu seinänvieruspenkillä, mutta eivät vierekkäin, vaan jokaisen välissä on ainakin yksi vieras. Hermannin on sietokykynsä ylärajoilla, kun Riitu veisaa jatkuvasti ja kuuluvasti. Kirjailija-Kalle arvioi, että jos taloon nyt tulisi vieras, hän voisi luulla, että nuo kolme veljestä on tuotu pakolla paikalle.

Sitten tulee maankaatoyllätys: lähtöä tekevä Hermannin menee sisarensa luo ja tarjoaa kättä:

”No hyvästi sitte.”

Anni-täti hätkähtää ja kutsuu Hermannia atimoimaan. Herkko vetää kiireesti kätensä ja murahtaa:

”Näkkyypähän semmoset atimareissut.”

Kalle on varma, ettei Herkkoa saataisi köysissäkään sisarelleen kylään.

Herkko kättelee vielä toisen siskonsakin ja kiireesti jopa Jussi-veljensä. Arvi-veljeään hän ei ole näkevinään kiirehtiessään ulos.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Uno Tauriainen oli Riitulle heimonkantaa niin kuin kahdestoista kirkon huuhdevesi.

Kysymys: Mikä oli Ukkelin isän nimi?

Keskustelua

jormanen kirjoitti 25.3.2013 15.14

Tämä hautajaiskuvaus on todella hyvä ja mieleen painuva. Yksi mielestäni noin tusinasta Iijoki-sarjan kohokohdasta.

Leevi kirjoitti 25.3.2013 16.52

Mielestäni Aukusti (Ukkeli) Pääatalo oli Iijoki- sarjan, yksi mielenkiintoisimmista henkilöistä. Vaikka Ukkeli oli itsepäinen, jura ja tyypillinen selkosen ukko, oli hän myös hyvämuistinen ja kuuntelijatyyppejä. Laulumiehiä Ukkeli myös oli, ne muutamat laulut joita hän lauloi oikein hyvällä tuulella ollessaan, olivat aivan mahtavia.

Ukkelin isänrakkaus oli todellista, siitä on hyvä esimerkki se kun hän vioitti silmänsä pelastaessaan poikansa palavasta talosta. Tämä vikahan vaivasi häntä koko loppuelämän. Että tämmöstä.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 25.3.2013 18.58

Ukkeli on minun lempihahmojeni. Tässä on yksi iso Kalle Pääatalon lukemisen pointti: Ukkelin kautta meillä on nyt vuonna 2013 jonkinlainen kosketus 1800-luvun nälkävuosina syntyneeseen ihmiseen.

jormanen kirjoitti 25.3.2013 20.34

Ukkelin opetus: Voi pitää oman mielipiteensä riitelemättä kenenkään kanssa.

Aini Vääräniemi kirjoitti 26.3.2013 23.20

Kävin tuossa iltamassa porisuttamassa Eemeli Lohilahtea. Hän oli kaivanut haudan monelle muullekin Iijoki-sarjan tuttavallemme, muun muassa Satusetä Antti Lohilahdelle, Luokkas-Pietalle ja uittopäällikkö Juho Majavalle eli Ukko-Majavalle.

Eemeli oli ollut sähkölaitoksen työmaalla vuonna 1951. Laitos rakennettiin vanhan sahalaitoksen kohalle, sen jossa oli sahanhoitajina muun muassa Herman ja Johan Nordblad 1860–70-luvuilla.

Pitäjän kanttori Robert eli Roope Makkonen oli tullu sähkölaistustyömaalle ja viisannu Eemelille, että siellä ois sulle työpaikka Jylykäs-Jakin seuraajana. Pari-kolme vuotta Eemeli sitten teki sitä työtä. Hän kortteerasi pappilan renginpirtissä. Pappina oli

silloin värikäs persoona Antti Koukkari, joka oli kansanedustajakin. Eemelistä ja mm. hänen haudankaivajan urastaan on kirjoittanut Antin poika, Esa Koukkari, kirjassaan Päivämies palkan saa.

Mikko Ihalainen kirjoitti 27.3.2013 9.23

Sama vika Atsingissa, mitä tulee Ukkeliin yhtenä sarjan suosikkiahmoista. Henkilökohtaisesti antaisin sivuosa-oscarin hänelle ja Räisäs-Topille. Kummastakin olen kirjoittanut Päätalosanomiin.

Kesän 1993 sanomissa on juttuni ”Lastuja Ukkelin rantteelta”. Siihen sain sykäyksen nimenomaan Epätietoisuuden talvi –kirjan ja Ukkelin viimeisten vaiheiden kuvaamisen perusteella. Poimin juttuun Iijoki-sarjasta Ukkeliin liittyneitä tarinoita. Kun nyt luin tuota koostetta, nostan 62 numeron lippulakkiani yhä korkeammalle mestarilliselle kirjailijalle, joka saa minimaalisenkin henkilön noin eläväksi.

Jos olivat Ukkelin pojat kivikasvoja isänsä haudalla, ei Ukkeli itsekään näyttänyt sisimpiä tuntojaan vaimonsa haudalla. Ote mainitusta jutusta:

”Pian Ämmi kuolikin. Riitu kysyi Arvilta: – Mitä Ukkeli-parka sano, kun kuuli ämmin kuoleman? – Mitäpä se... Eihän isä-Ukkeli koskaan pahemmin mekasta...

Hautajaisten jälkeen Riitu kysyi Herkolta: – Mitä Ukkeli-ressu sano! – Ne on siinä tilanteessa jo sanomiset sanottu... Puhalteli pikkusen paksuja kun santa rupesi ropisemaan arkun kanteen.”

Miehen jura käytös on mitä suurimmassa määrin sukupolvikysymys. En muista omankaan isäni (s. 1925) vetistelleen vanhempiensa tai sisarustensa haudalla, vaikka muuten hän oli jo tunnepuolella kuin eri planeetalta isänsä ja tämän aikaisten kanssa. Toisin on tämä itseni ikäluokka, jolla vedet valuvat monesti kuin ruokkolehmällä – muuallakin kuin läheisen haudalla.

Tämä sukupolvikysymys liittyy surun näyttämisen lisäksi myös itsensä ilmaisemiseen avioliitossa. Selkosen miehet kulki-

vat ennen viisi metriä eukkonsa edellä. Rakas-sana ei kuulunut heillä sanavarastoon.

Isäni ikäluokka avatui jo vähän enemmän. Ja minun ikäiseni jo suorastaan läyryivät naisillemme. Me myös jo kuljemme käsi kädessä vaimon kanssa. Näin tosin tekevät myös itseäni vanhemmat miehet, mutta eivät suinkaan kotimaassa, vaan aurinkolomilla, missä aurinko ja lämpö saavat hitaankin veren nuoskeammaksi.

Viimeinen talvi Taivalkoskella

31. maaliskuuta 2013, kello 11.07

Epätietoisuuden talvi, 1951-1952

Vaihteliko yli 70-vuotiaan Kallen kirjailijan laatu valtavasti? Vai vaihtelevatko lukijan mielialat? Vai mikä selittää sen, että ”Takaisin Taivalkoskelle” -minisarjan keskimäinen kirja Epätietoisuuden talvi tuntuu niin loistavalta heti sen jälkeen, kun Muuttunut selkonen vaikutti hieman jähmeältä ja pitkäpiimäiseltä?

Epätietoisuuden talvessa Kalle ja Laina elävät ainakin henkisesti väljemmin Taivalkoskella, sillä he ovat päässeet Asutusalueen koulun yksinäisyydestä kirkonkylään asumaan ja Laina vielä Osuuskaupan myyjäksi.

Kalle joutuu, tai oikeammin suostuu, edelleen hoitamaan rakennusmestarin virkaansa kelloon katsomatta. Lisäksi katti-

lakuntaan iskee mustasukkaisuuden kyy, kun Laina on Kallen mielestä liian läheisissä väleissä Osuuskaupan autonkuljettajaan Veikko Moilaseen, jota myös Sonni-Moilaseksi kutsutaan.

Epätietoisuuden talvessa tapahtuu koko ajan ja Kalle on taas kertojana pirteällä päällä. Ei mutta ihan toenni, ihan kuin kaksi peräkkäistä romaania olisivat eri kirjoittajien työtä! Nyt Kallella on varastossa kahmalokaupalla hienoja juttuja syrjäkyliä pyörälään kiertävästä rakennusmestarista. Irrallaan luettuina ne tuskin hurraita herättäisivät, mutta Kallen maailmaan asettunut viettää tauotonta juhlaa.

Lisäksi Kalle osoittautuu taas kerran loistavaksi itsensä ja muiden ihmisten tarkkailijaksi. Aukusti Päätalon hautajaisista oli jo puhetta. Itseään Kalle pistää rajusti peliin itsesyytösten ja mustasukkaisuuden ristitulella eksyttyään Oulussa vieraaseen petiin.

Epätietoisuutta Veikon ja Lainan suhteesta

Epätietoisuutta talvella 1951–1952 Kallelle aiheuttaa juuri Veikko Moilanen. Kalle antaa kirjoissaan melko selvästi ymmärtää, että jos hän itsekin kävi vieraissa, niin sitä teki myös Laina Moilasen kanssa.

Veikon kanssa myöhemmin avioitunut Laina eli Helvi Moilanen on kiistänyt tämän jyrkästi. Perusteellisin näkemäni Helvi Moilasen henkilökuvaa ilmestyi Raimo Jokisalmen kirjassa Jokijärven rannalta (Myllylahti 2005). Siinä julkaistussa haastattelussa hän painottaa, ettei Veikolla ollut mitään osuutta Kallen ja Lainan avioeroon.

”Kyllä naiset tykkäsivät Veikosta, mutta ei hän ollut niitä miehiä, jotka koskevat toisen vaimoon.”

Helvi Moilasen mukaan Kallen ahkerasti viljelemä Sonni-Moilanen -nimityskään ei ollut Taivalkoskella yleisessä käytössä.

Mustasukkaisuutta Kallelle aiheutti varmasti jo nuorena koettu kateus. Moilanen oli nuorukaisena sääkerismies ja tyttöjen suosikki eli juuri sitä, mitä Kalle itse ei ollut.

Rajuja riitoja

Lainan kanssa ensimmäinen Moilasta koskeva riita syttyy siitä, kun hän kertoo olleensa töissä huonovointinen ja käyneensä lepäämässä Veikon kamarissa.

Talvella 1952 Kalle lähtee Moilasan kyydillä Ouluun näyttämään lääninhallitukseen piirustuksiaan Taivalkosken uudeksi vanhainkodiksi. On puhe, että palataan mahdollisesti myös samalla kyydillä takaisin, mutta Moilasta ei näy sovittuna aikana Merikosken siltojen luona.

Kalle lähtee armeijakaverinsa Vimparin kanssa ryyppäämään ja vieraisiin naisiin. Seuraavana päivänä koittaa ankea kotiinpaluu.

”Mää tiän, että olet ollut jossakin huoramurjussa...”

”Saatana tuki turpasi huorista!”

Tästä päästään kuitenkin yli. Vähän myöhemmin Kalle kuulee Rinnemaan Yrjöltä, että Moilanen onkin lähtenyt Kallen ja Lainan asunnosta vasta puoliltaöin juuri sinä iltana, kun Kalle jäi yöksi Ouluun. Kotiin Kalle tulee uuden riidan kanssa.

”Minä en aijo enää tämän yön aikaa riijellä. Mutta sitä toivon, että et ole aina huorittelemassa toisia...”

”Toisia? Sääkö viittaat mua semmotteks?”

”En viittaa muuta, kun että meistä ei kukkaa näytä olevan täyvellinen. Sekkää, joka on ylistäny olevasa. Minulla on varraa myöntää olevani huonoimpia aviomiehiä mitä maa päällään kantaa.”

Miksi Laina ei voinut luottaa Kalleen?

Niin, ei Kallea voi ainakaan tekojensa kaunistelusta moittia, vaikka todellisuudessa hänellä ilmeisesti oli vielä enemmän vieraita naisia kuin Iijoki-sarjan kirjoissa tähän mennessä on kerrottu. Helvi Moilanen sanoo Raimo Jokisalmen kirjassa, että Kallella oli jo ensimmäisellä Vesilahden työmaallaan suhde 18-vuotiaaseen

Annaa. Hänen takiaan omakotitalon piirtäminen viipyi ja viipyi.

Kotona Kalle otti joskus viinaa Martti Sorosen (Ilmari Vouvila) ja Hannes Leiskalan (Janne Mäkitörmä) kanssa. Helvin mukaan se ei ollut ongelma, vaan se, että Kallelle tuli kiire ravintolaan. Sieltä hän iski naisia ja vietti öitä poissa kotoaan.

Mitä siis tarkoittaa se, kun Epätietoisuuden talvessa Laina sanoo, ettei voi luottaa Kalleen?

”Kai sää täällä pidät samaa peliä vieraitten naisten kanssa ko pidit Tampereella.”

Tähän astisissa romaaneissa Kalle ei kuitenkaan ole jäänyt ker- taakaan kiinni uskottomuudesta eli Lainan ei pitäisi tietää vie- raista naisista mitään ja silti hän heihin viittaa jatkuvasti paris- kunnan riidellessä.

Kaikissa antamissaan haastatteluissa Helvi Moilanen myös kiistää olleensa sellainen viinan vihaaja kuin Kalle antaa kirjois- saan ymmärtää.

Herkon tauti Kallessakin

On pelottavaa, että Kallessa heräsivät moneen kertaan saman- laiset myrkylliset mustasukkaisuuden tunteet kuin Herkossa 1930-luvun alussa. Toisin kuin Herkko, Kalle kuitenkin pystyi arvioimaan itseään hyvin realistisen tuntuisesti.

”Yritän nujertaa mustasukkaiset ajatukseni muistuttamalla itselleni, kuinka kevytmielisesti olen itse elänyt avioliitossamme. Viimeksi runsas vuorokausi taaksepäin! Kuitenkin saamani tieto siitä, että vaimoni on minulle valehdellut, tuntuu omia tekemisiäni suuremmalta rikokselta – minun mielestäni.”

Tulkitsen, ettei Kalle vähättele omia eikä tietoisesti suuretele Lainan tekosia. Lainan ja Veikko Moilasen suhteesta hän kirjoittaa tässä ja tulevista kirjoissa niin kuin ne itse silloin koki.

Objektiivisesti ottaen näyttää kuitenkin selvältä, että hän teki suurta vääryyttä Helvi Moilaselle, josta synnytetty epämiellyttävä

kuva on kirjojen lisäksi taltioitu Tampereella esitettyyn Tammerkosken sillalla -näytelmään ja Hannu Kahakorven Päätalokuvaukseen. On valitettavaa, ettei Helvi Moilasen kantaa päästy kuulemaan ennen kuin myöhemmissä haastattelukirjoissa.

Mutta on niinkin, että Kalle kirjoitti romaaneja eikä journalismia.

Kansakunnan terapeutti

Tämä Kallen omien heikkouksiensa analysointi ja avoin tunnistaminen kirjasarjan kaikissa vaiheissa on epäilemättä pääsyitä hänen hurjalle menestykselleen. Viina ja luonteen heikkoudet veivät tolvauksiin ja silti hän nousi kansakunnan kaapin päälle.

Kalle Päätalon terapeutista vaikutusta kanssaihmisille ei voi yliarvioida. Jenni Janatuinen kirjoittaa teoksessaan Miehenkuva (Johnny Kniga 2005) Kallen jakaneen voimakkaasti mielipiteitä lestadiolaisilla alueilla niin, ettei hänen lukemistaan voinut tunnustaa julkisesti.

”Voidaankin ajatella, että Päätalon lukija ikään kuin tunnusti julkisesti samastuvansa kertojaan, heikkoon syntiseen, ristiriitaiseen Kalle Päätaloon. Päätalon lukemisessa oli kysymys jostain, joka määrittä myös lukijan persoonaa.”

Luonnehdinta pitänee paikkansa yleisemminkin. Kallen ylivoimaisesti vahvin ominaisuus kirjailijana oli kyky herättää tunteita.

Käytättekö konstia?

Epätietoisuuden talvessa Kalle kirjoittaa jotenkin vapautuneemmin kunnanmestarikaudestaan. Tuon tuosta esiin tulee ikävä Tampereelle ja sopeutumisvaikeudet tekoselkoseen, mutta eihän Kallen ja Lainan elämä silloinkaan pelkästään kärsimystä ollut.

Sopeutumisvaikeuksia hänelle aiheuttaa se, että vanhat tututkin kohtelevat Kallea ”herrana” ja vieraana. Käytettiin sinuttelun

ja teitittelyn välimuotoa eli ”sitäkö ollaan” ja ”sekö on lähtenyt”-puhuttelumuotoja.

Vaikeaa Kallelle on hyväksyä myös suorasukaisia uteluita avio-parin lapsettomuudesta:

”Käytättekö konstia vai eikö vaimosi sukkiu?”

Lapsettomuus oli muutenkin arka paikka Kallelle. Osaksi sen takia hän koirankin hankki, lapsen korvikkeeksi.

Sitten olivat vielä piittaamattomat asiakkaat, kuten sekin Kallen nimeämättä jättämä mies, joka tulee jahkailemaan navetan rakentamisesta koko vuoden 1951 itsenäisyyspäiväksi varttia vaille kuusi aamulla.

Riehakkaasti liukastellen

Jotain riehakkaan riemukasta Kalle puolestaan loihtii niinkin kummallisesta asiasta kuin myöhäisillan pyöräilymatkasta Metsäkylästä kirkonkylään myöhäissyksyllä, jolloin tie on liukas kuin mateen selkä. Kalle käy maksamassa työpalkkoja ja saunoo sekä tyhjentää pullollisen pirtua Joukonvaarassa Kinnusen Esan kanssa.

Kallea pidetään Joukonvaarassa atimana ja houkutellaan jäämään yöksi, mutta hänkö tekisi mitä pyydetään. Ei, aamulla pitää olla rakennustoimistossa.

Kallen pyörässä ei ole edes valoja. Hän kaatuilee ja kastelee itsensä läpikotaisin vesilätäköissä, mutta saavuttaa jonkinlaisen varmuuden humalaisen tuurista. Ei tässä käy kuinkaan. Miltähän se on näyttänyt ja kuulostanut. Iso mies liukastelee jäisellä tiellä välillä kiroten, välillä hohottaen ja itseksään puhuen:

”Voi vittujen kevät ja kyrpien takatalvi tätä matkaamista!”

Välillä Kalle poikkeaa Anni-tädin taloon maksamaan palkkoja vielä yhystismies Aapi Juntuselle ja jatkaa sitten estelyistä välittämättä liukasta matkaansa, ja pääsee kuin pääseekin kotiinsa.

”Mitä vittuilua tämä taas on olevinaan”, ovat ensimmäiset sanat Lainalle ja sitten taas riidellään.

Kun talvi etenee ja Kalle on asioilla Jokijärvellä, nousee niin sankka lumipyry, että Kallen on jäätävä kesken taipaleelle odottamaan postiautoa. Polkupyörällä ei pääse etenemään.

”Niin sää taas pidit mitä soveimme! Meitin vuoro lämmittää sauna ja sää jäät sinne huorais luo...”, tervehtii Laina Kallea kun hän viimein pääsee kotiin.

”Turpa tukkoon, perkele! Ainaski huorista. Semmosia ei ole minun kotikylässäni eikä koko kotipitäjässä.”

Kallen kuvausten mukaan riidat olivat tällaisia. Olisivat olleet vielä rajumpia ellei niin Kuusisella kuin keskuskansakoululla olisi ollut ylimääräisiä kuulijoita.

Kalle saa moottoripyörän ja tarpeekseen

Talvella Kallen työmatkailu helpottuu, kun kunnanhallitus päättää hankkia rakennusmestarille IC-moottoripyörän. Järkevintä olisi tietysti ostaa pakettiauto, jolla voisi samalla kuljettaa rakennustarvikkeita ja työmiehiä, mutta siihen nuukat kunnallismiehet eivät taivu. Tauriaisen Uno sen puolesta kyllä puhui kunnanhallituksessa, mutta ”Uno kun on niin perkeleen kova kommunisti. Vastustetaan jo periaatteesta.”

Keväällä Kalle saa tarpeekseen kunnan luottamusmiesten nuukailusta ja päättää irtisanoutua virastaan vielä nopeammin kuin oli sitä hakenut. Erokirje on päivätty 21.4.1952.

Matkaan tulee kuitenkin iso mutka. Kalle ja Laina eivät pääsikään Tampereella asumaan omaan taloonsa, koska vuokralaiset olisi pitänyt irtisanoa kolme kuukautta aikaisemmin.

Kalle saadaankin jäämään kunnanmestariksi, kun hänen palkansa kihautetaan 50000 markkaan kuukaudessa ja lisäksi Laina palkataan puolipäiväiseksi työntekijäksi rakennustoimistoon, jolloin Kallen ilta- ja pyhätyöt hieman helpottavat.

Loppujen lopuksi totuuden puhuja tässä Taivalkosken vauhtimutkassakin on Herkko:

”Kotiseuvun ikävät ja muut haikailut ovat joutavia. Parasta olla siellä, missä on levein leipä. Ja kun kerkisittä tehdä Lainan kansa oman talon. Olen rätnäilly päässäni, että kun vuosikymmenen tienaatta ettäkä hurvittele, ovat talon velat siluvei”.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Jaakko Laurinpoika Päätal.

Kysymys: Kalle osti kirjoituskoneen Veikko Vähäkuopukselta. Mikä oli hinta?

Keskustelua

antero pönni kirjoitti 31.3.2013 11.47

Reissutyössä-kirjaa lukiessa tuli mieleen, että Kallella taisi olla jotain vipinää kauniit hymykuopat omaavan kauppa-apulaisen kanssa. Viittauksia siihen suuntaan kyllä oli, kun mm. yksi työmiehistä kysyi, viedääkö terveisiä kauppa-apulaiselle?

Pitänee käydä kunnankirjastosta hakemassa Jokijärven rannalta luettavaksi!

Mustasukkaisuudesta vielä. Ilmeisesti mustasukkaisuus vaivaa enimmäkseen niitä, jotka itse menevät vieraisiin.

jormanen kirjoitti 31.3.2013 12.08

Huomioinette, että Kalle kuvaa näitä yhden yön tuttujaan lämmöllä ja kunnioituksella. Esimerkiksi se aamuöinen keskustelu oululaisen keittiön lattialla, kun Vimpari partnereineen pitää omaa meteliään (mm. itkee) oman parterinsa seurassa. Samaa koskee Kallen lukuisia sodanaikaisia naisystäviä.

antero pönni kirjoitti 31.3.2013 15.16

Asiaa kirjoitat! Näinhän se on kaikkien naisten kohdalla hänen kirjoissaan. Myöskin sota aikana Suoma sai lämpimän kuvauk-

sen. Jälkeenpäin ajatellen petetty osapuoli jaksaa erittäin pitkään pitää liittoa yllä ennenkuin se viimeinen ”säije” katkeaa. Tämä viimeinen lause yleisellä tasolla.

Epätietoisuuden talvi on jo selvästi kevyempi luettava, kun Muuttunut selkonen. Se mikä Päätalossa myös kiinnostaa on että hän kirjoittaa lähiajan historiaa viimeisen 90 vuoden ajalta. Jopa erittäin tarkasti eri tapahtumista.

hemmo kirjoitti 1.4.2013 13.09

Hyvä tuo blogistin huomio siitä, missä iässä Päätalolainen Iijoki-sarjan kirjoitti. Lukiessa, asiaa erikseen ajattelematta, syntyy mielikuva, että kirjoitus tulee sen ikäiseltä Kallelta, jota kirja kuvaa. Mutta tosiaan tästä eteenpäin kyseessä on jo yli 70-vuotias mies. Hurja suoritus. Ja selittänee ainakin osin epätasaisuuksia. Jotenkin nekin vain kuuluvat sarjaan.

Aini Vääräniemi kirjoitti 2.4.2013 0.27

Unon tapa hoitaa asioita on periytynyt seuraavaankin polveen. Hänen poikansa, vai onkohan pojanpoika, äänesti valtuustossa Metsäkylän koulun jatkumisen puolesta. Vaan ei riittänyt, vain 10 valtuutettua uskoi meihin, että saamme houkutelluksi tänne lapsiperheitä. Lapsia olisi ollut ens vuonna 18.

Koitettiin saada tänne porukkaa lupaamalla lapsibonusta kyläseuralta, ja lähes ilmaisia tontteja, vaan loppui tuo aika kesken. Ois pitänyt hoksata aikasemmin.

Koulun avajaiset pidettiin 28.10.1933 eli 80 vuotta tulee täyteen. Koulu toimi sitä ennen Halkolassa 1925 alkaen, sitä ennen piettiin kiertokoulua taloissa eri puolilla kylää. Kun Horsmassa oli kiertokoulu, isäntä Iso-Matti oli kommentanut koululaiset aina kääntämään tuulimyllyä tuulta päin opiskelujen välissä.

Kalle on kirjoittanut Matista, kun olivat menossa Lohijoelle uittoon. Mutta taisi puhua kirjassa hänestä Olli-nimellä, joka oli naapurin isäntä.

Niin, olipa sitten äidinkielen tunti ja opettaja opetti kirjaimia, kirjotti rihvelitauluun ison y-kirjaimen. Hän kysyi Sauna-Kallelta että mikä se tämä kirjain on. No ei Kalle muistanut millään. Lopulta opettaja sanoi, että no sehän on yy. Kalle mietti hetken ja sanoi sitten, että no jos se yy on niin se on kyllä jytky-yy!

Mikko Ihalainen kirjoitti 4.4.2013 10.07

Kalle kertoi minulle puhelimesta pahimman syrjähyppytunnustuksen kirjoitettuaan, että tämän Pato murtuu -kirjan jälkeen hänellä ei mahda olla ainuttakaan naislukijaa. Mutta Kalle oli väärässä. Naislukijat eivät hylänneet rehellisesti asioistaan kertoutta miestä – silläkään kertaa.

Kaitsu, toivon, että Iijokisarjan jälkeen analysoit muunkin Kallen tuotannon: Koillismaa-sarjan, Vikke Nilosta kertovat kirjat, Nälkämäen, joka melkein kuuluu Iijoki-sarjaan sekä muut yksittäiset romaanit. Iijoki-sarjan jälkeen ilmestyneitä kirjoja lukuun ottamatta näitä teoksia ei ole vuosikymmeniin ruodittu. Makaan hetken luppoo ja otat sitten uuden palstan Kallen savotasta. Eikö olekin ilmituuma?

Kai Hirvasnoro kirjoitti 4.4.2013 10.28

Paljon kiitoksia Mikolle luottamuksesta, mutta se savotta taitaa jäädä muiden tehtäväksi. Olen lukenut Koillismaa-sarjan ja pari ”irtoromaania”, mutta en saa niistä oikein otetta. Koskettavuus puuttuu, koska ne eivät ole sillä lailla tosia kuin Iijoki-sarja. Toden tuntu on siinä juuri se juttu.

No, en mene vannomaan, etteikö Koillismaasta jotain voisi syntyä sitä Iijokeen peilaten, mutta palsta on muiden metsurien käytettävissä.

Mikko Ihalainen kirjoitti 4.4.2013 10.59

Tuossa puhut, Kaitsu, kalliita sanoja, että Kallen kohdalla kirja-arvostelun tekeminen on mieluisampaa omaelämäkerrallisista teoksista. Sen verran on siitäkin kokemusta, kun aikanaan ruodin myös Sateenkaari pakenee- ja Juoksuhautojen jälkeen -kirjat.

Hyvä, että et tammennut virtaa kokonaan, vaan annat pölökyn juosta – tai ainakin vähän heivuuta siihen suuntaan. Koillismaa-sarjan lisäksi voisit ottaa yöpöydällesi sitten aikanaan myös Vikke Nilosta kertovat kirjat. Joskus Kalle sanoi minulle pitävänsä Viimeistä savottaa parhaana kirjanaan.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 4.4.2013 11.00

Viimeinen savotta jäi minulta kesken. Kallen huumori ei auenut millään.

V. J. Nilo kirjoitti 5.4.2013 14.16

Aloitapas, Kaitsu, uudemman kerran ja ajan kanssa Viimeinen savotta, sekä Kairankävijä myöskin. Kyseiset kirjat ovat mielestäni jääneet turhan vähälle huomiolle Kallen tuotannon arvioinneissa.

Kalle kuvaa fiktiivisen hahmon, Viken, kautta erittäin monia asioita ja niissä tapahtuneita muutoksia. Esimerkiksi suomalaisen sosiaalipolitiikan kehitystä vaivaistaloista ja huutolaisista kansaneläkkeisiin ja vanhainkoteihin. (Vikke ei kerinnyt saada kansaneläkettä). Vaikka Vikke olikin fiktiivinen hahmo, hänen kautta kuvatut tapahtumat ovat käsitykseni mukaan tapahtuneet joillekin ihmisile.

antero pönni kirjoitti 4.4.2013 13.39

Nälkämäki kuuluu tavallaan Iijoki-sarjaan. Siinä Kalle on vain muuttanut nimensä. Niinkuin Tammerkosken sillalla alkuteksteissä Kalle mainitsi, vai oliko se Tuulessa ja tuiskussa lopputeksteissä tuo mainittu Nälkämäki kuvasi Kallea itseään vankileirin ”leivän isäntänä”.

Olisiko mahdollista saada vielä Nälkämäestä lyhyt arvionti? Tekstisi on niin mukaansa tempaavaa, ja mielenkiintoista. Kun Päätalon tuotanto Ijoen ja Koillismaan osalta on tullut luettua useampaan kertaan, muukin tuotanto vähintään kertaalleen. Saateenkaari pakenee -romaniin Päätalo on myös ilmeisesti saanut vaikutteita omasta elämästään.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 5.4.2013 15.35

Huh, huh. No, täytyy kai asiaa harkita, kun kerran pyydetään. Mutta ainakaan nopeasti en uuteen savottaan tartu.

hemmo kirjoitti 4.4.2013 11.30

Kyllä Iijoki-sarja on ehdottomasti parasta. Muuhun tuotantoon liittyy mielestäni turhan paljon ”kirjallista” otetta. Eivät ne huonoja ole, mutta niistä puuttuu se Kallen paras ominaislaatu, joka Iijoki-sarjassa viehättää. Blogistin näkemykseen on helppo yhtyä. Makuasioitahan nämä toki ovat.

Silti olisi mukavaa, jos blogi jollain tapaa jatkuisi. Tässä on tullut esiin todella monipuolisesti erilaisia näkökulmia päätalois-miin.

Itseäni ovat viehättäneet Päätalon tuotannosta ne ”kertomukset”, joita Kalle Iijoki-sarjassa kuvastusti ahersi. Ne ovat tuotoksina osin jopa tahattoman huvittavia. Onpahan vain hauska eläytyä niiden tunnelmaan, kun niiden tuotantoprosessia niin elävästi Iijoki-sarjassa kuvataan. Ja nähdä, miten hurja Päätalon kehityskaari kirjoittajana on ollut. Kunpa noita lehdissä julkaistuja tarinoita vain saisi enemmän käsiinsä. Lainahan ei tuntunut juuri Kallen kirjoittamista arvostavan: ”voit taas kirjoitella niitä kertomuksias”...

Aini Vääräniemi kirjoitti 5.4.2013 1.20

Minä taas tykkään Koillismaa-sarjasta sotiin asti, siinä alkaa tökkimään. Se vaan häirihtee ku puhuvat kirjakieltä muut paitsi Nestori. Niitä on mukava lukea ja arvailla paikkoja ja ihmisiä että ketä ovat ja missä ollaan.

Ne on tärkeitä kirjoja justiin Nestorin puheen takia, hänen suuhunsa Kalle tallensi selekosen murteen niin kuin se lausutaan. Vaikka se on varmasti vaikealukuista muilta murrealueilta oleville. Iijoki-sarjaanhan Kalle jo oiko puhetta ja se on helepompilusta kuin Nestorin puhe.

Taivalkoskellakin on useampia murteita. Jokijärvellä ja Meh-täkylässä puhutaan Nestorin murretta, pitäjän pohjois- ja länsi-osassa taas puhutaan enempi kirjakieltä, ei sanota tulloo ja men-nöö niinku me pitäjän eteläosissa, täällä on Kainuun murteen vaikutusta.

V. J. Nilo kirjoitti 5.4.2013 10.37

Kun Kalle aloitteli Koillismaa-sarjan kirjoittamista, hän pohti Ville Revolle, kuinka laittaisi henkilöt puhumaan. Kirjakielellä vai murteellako? Repo antoi seuraavan ohjeen: Mielestäni mo-lemmilla kieliasuilla. Riippuu siitä, millainen henkilö kulloinkin replikoi. Esimerkiksi selkostesi pappi, nimismies ja ennen muu-ta kansakoulun opettajat puhuvat kirjakielellä. Mutta selkoslai-sista voisi ainakin joku henkilö puhua täysin seudun murretta. Itse laittaisin suurimman osan tapahtumaseudun ihmisistä pu-humaan murteensa vivahteisella yleiskielellä. (Pölhökanto Iijoen tärmissä s. 11). Lisäksi: Anna Nestorin murteen olla. (s. 374).

Kai Hirvasnoro kirjoitti 5.4.2013 11.38

Koillismaa-sarja on minusta yllättävän hyvä – etenkin kun ot-taa huomioon, että Kalle silloin vasta aloitteli kirjailijana. Sota-kirjoissa homma menee kyllä yli ja tuntuu, että Kallen piti väki-näisesti tehdä Nestorista oma Rokkansa.

Eniten kirjoissa häiritsee se, että muut kuin Nestori puhuvat yleiskieltä. Totta on kuitenkin se, että Nestorin murre onkin sit-ten todella mahtavaa. Seuraavan kerran Kalle veänsi vastaavaa vasta Iijoki-sarjan loppupuoella tavoitellessaan ”vanhojen” pu-heenpartta.

V. J. Nilo kirjoitti 5.4.2013 12.44

Veäntämisestä puheen ollen, Riitun puhekieli muuttuu le-vveämmäksi sodan jälkeistä aikaa kuvaavissa kirjoissa.

V. J. Nilo kirjoitti 7.4.2013 10.34

Nestorin talvisotareissulla Kalle kuvaa kuuluisaa talvisodan henkeä hienosti, ilman mitään hienoja kielikuvia tai intoiluja. Esim. Nestoriin siviilin lähtö. Myrsky Koillismaassa s.276–289.

Legenda Kummun Kallen ajokortista

4. huhtikuuta 2013, kello 13.56

Korean sodan suhdanteen vaurastuttama Kummun Kalle sai talvella 1951–52 päähännouseman mennä autokouluun ja ostaa auto.

Kirjailija-Kalle kirjoittaa värikkäitä juttuja kaimansa vaikeuksista ajoharjoituksissa Oulussa kirjoissa Epätietoisuuden talvi ja Iijoelta etelään. Illo isnööri oli vähintään pikkumainen, kun auton pyörät nousivat rotvallin reunalle ja taisi siinä joku nainenkin kastua, kun änkesi kävelemään vesikuopan vierelle juuri kun Kalle ajoi sen päältä. Eikä aina muistunut mieleen sekään, missä on vasen ja missä oikea.

Kesällä 1952 Kalle sen ajokortin kuitenkin sai. Ei vielä ensimmäisellä yrityksellä kuitenkaan.

”Joku ukko, mahto olla maalaisukon tollisko, seisoa känötti kattuun ristauksessa nahkalaukku selässään ja ällisteli minne menisi. Minä painon törräytyslaitetta. Voe helevetti että ukkoon tuli liikettä! Mutta se törräytys oli vikateko – isnöörin mielestä! Minä sanon, että oisikko minun pitäny ajaa sen ukon yli. Että minähän

vain kiirehin ukkoa suuntaan tai toiseen, kun jäi tuohon ällistele-mään”, Patruuna-Kalle kertoo tapahtumia kaimalleen.

Selitys ei isnöörille kelpaanut. Hän määräsi lisää harjoituksia.

”On, saatana, niillä isnöörillä iso valta ja sommia käsityksiä.”

Kortti heltisi erinäisillä ehoilla...

Toisella kerralla ajolupa heltisi, vaikka insinööriajo ei vieläkään mennyt ”merkkijää sen mielen mukaan”.

”Kun palattiin kokkeiluajokierrokselta isnööri sano, ettei hänenkää hermot ole terästä. Ja että muka hänen henkihi on katkolla. Noitu ku lohilappalainen.”

Kummun Kalle jatkaa romaanissa Iijoelta etelään saaneensa ajokortin ”erinäisillä eholla”.

”Isnööri sanoi, että en saa tulla viittäkymmentä kilometriä lähemmäksi Oulua omalla enkä vieraalla autolla, jos olen ite ratis-sa. Eikä mittää muutakaa kaupunkia.”

... vai heltisikö sittenkään?

Tarina Kummun Kallen auttokoulusta ja ajokortista on huikea.

Liiankin huikea, sillä se ei ole totta. Näin tämän kirjoittajalle kertoi taivalkoskelainen Raili Väisänen, Kummun Kallen kasvat-tityttären Hiljan tytär. Autokoulun Kalle kävi Oulussa, mutta sai kortin ilman mitään ehtoja, Raili Väisänen kertoi eräänä maalis-kuisena iltana, kun satuimme juttusille Facebookissa.

”Kummun Kalle kulettanu Isokummusta ja muualtakin Tai-vaalkoskelta väkkeä ihan Oulun keskustaan asti ilman mittään vaikeutta. Meinanneet jopa syyttää salataksiajoista”, hän vastasi ihmettelyyni siitä, että eikö tarina olekaan totta.

Kysyin vielä, miten tarinaan suhtauduttiin Päätalon Kallen te-koselkosessa, kun se vuonna 1993 ilmestyi. Näin Raili vastasi:

Nuo ”tietyt ehot” ajokortin saannille suivautti ja ossaa nauratti kirjailija-Kallen ”eholle panot” niinku täällä päin sanotaan.

Höystikö Kalle isnöörin ärähdystä?

Mistä Kirjailija-Kalle keksi värittää tarinaa ajokortin erinäisillä ehdoilla?

Raimo Jokisalmi kirjassaan Jokijärven rannalta kertoo ajokortin taustoista hieman eri tavalla kuin Iijoelta etelään romaanissa henkilöhahmona, Inkeen koulun muurarina, esiintynyt Veijo Jussila vuoden 1987 Pääatalo-sanomissa.

Jussilan mukaan ajoluvan harjakaisiksi oululainen katsastusmies oli evästänyt patruunaa, että ”mee perkele kottiisi pellolle opettelemaan, mutta tiijä ettet tänne kaupunkiin aja”. Jokisalmen vuonna 2005 ilmestyneessä kirjassa mukana on myös kielto tulla 50 kilometriä lähemmäksi kaupunkia.

Joku tuollainen ärähdys Patruunan insinööriajoon on ilmeisesti liittynyt ja siitä on myös ollut Taivalkoskella puhetta. Kirjailija-Kalle on juttua sitten kirjailijan mielikuvituksellaan höystänyt vielä mojavammaksi. Ehkä.

Käräjille luvattomasta taksista

Kuten kaikki Pääatalonsa lukeneet tietävät, Patruuna osti Oulusta auton, jonka nimestä ei muistanut muuta kuin että siinä on Hau. Auto haettiin Oulusta ammattiautoilija Veikko Karjalaisen kanssa. Keskuskansakoulun pihamaalla se sitten paljastui englantilaiseksi Humber Hawkiksi.

Jäljelle jääneiden kuvausten mukaan Patruunan ajossa oli melkoista jamua, mutta hänestä tuli kysytty kyytimies ja matka vei jopa markkinoille Ouluun. Veijo Jussilan mukaan taksa oli ”maks mitä haluat”. Raimo Jokisalmen mukaan tästä suivautuneet paikalliset taksimiehet polttivat Kallen ja hän joutui käräjille.

Raili Väisäseltä kuulin tällaisen jutun maksullisten kyytien loppumisesta:

Kerran sitten Kalle ottanu Oulusta kyytiin kaksi tuntematonta miestä ja sanonut heille vähää ennen Taivalkoskea, että ”minä

en saisi periä maksua, kun taksimiehet suivauneet, kun kulukee kyytiläisiä ja maksavatkin jotain, niin jos maksaisitte ennen Tai- valkoskea muutaman markan kyyvistä”. Kyytiläiset olivat vas- tanneet, että ”me ollaan semmosia miehiä, että maksetaan mis- sä halutaan” ja jättäneet maksamatta. Kalle oli joutunut käräjille kuultavaksi luvattomasta taksitoiminnasta, kyytiläiset olivat olleet poliiseja. Sen jälkeä Kalle oli lopettanut kускаamisen, vaan ite kyllä ajellu Oulussa ja muuallakin.

Veijo Jussilan mukaan Kalle haki itselleen taksilupaakin.

Näön heikkeneminen lopetti ajamisen

Kirjailija-Kalle kertoo kuulemistaan jutuista, että Kummun Kal- len pirssiä käyttävillä ”pittää aina olla kuolinpaita päällään” ja vähintään oli pantava terveytensä katkolle. Kalle kuitenkin muis- tuttaa, että Kalle myös puoliksi pakotettiin kyytimään lähikylien asukkaita ja savottalaisia kirkonkylään. Sairastuneita ja tapatur- missa loukkaantuneita hän kuljetti sairaalaan.

Joka tapauksessa ilo ajokortista jäi Kallelle lyhyeksi. Näön heikkenemisen vuoksi hänen ajonsa olivat ajatut jo viisi vuotta myöhemmin vuonna 1957.

Raili Väisäsen kertoma oli puolestaan minulle itselleni hyvä opetus. Olen tiennyt Iijoki-sarjan olevan romaania, mutta luke- nut sitä kuin elämäkertaa, vaikka jo syksyllä Vesilahden Raijan tapauksessa tuli selväksi Kallen kirjoittaneen kirjailijan vapaudel- la asioista.

Pitää jatkossa muistuttaa itselleen, että kyseessä on kaunokir- jallisuus. Isossa kuvassa tämä ei mitenkään heikkennä Kallen kir- jojen suurenmoista todistusvoimaa eikä viihdearvoa.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen ensimmäinen kirjoituskone maksoi Lainan van- han ompelukoneen ja 5000 markkaa.

Kysymys: Riitu osti sotien edellä Yli-tyttäriltä nimikkohillapain. Mikä oli hinta?

Keskustelua

antero pönni kirjoitti 6.4.2013 15.07

Kyllähän ne Päätalon Iijoki sarja on myös elämäkertaa omalta osaltaan. Kun muistaa Kallen kirjoittaneen sitä höystöjen kera! Niikuin tuo ehollepano Kummun Patruunan ajokortin saannista hyvin osoittaa. Sekä myös Vesilahden ”Raijan” tarina.

Kirjailijan vapaudesta kertoo myös tapahtuma, Kallen mennessä joululomalle Kallioniemeen 1960, niin pirssari mainitsi Kummun ohittaessaan, ettei Kummun Kalle talvella aja, ajaneeko kesälläkään, kun Humperi alkaa olla niin romu. Tämä tulee vastaan Pöyhönkanto Iijoen törmässä -romaanissa.

Hiljan tyttären mukaan Kummun Kallen ajot oli ajettu jo 1957, niinkuin Kaitsu tuossa edellä mainitsit. Pöyhönkannossa Kalle kirjoittaa saaneensa potkut Pirkanmaan B-sairaalan työmaalta. Taasen samaisella työmaalla työskennellyt rakennusmestari Jorma Uusi- Mäkelä, kirjan Uusi- Törmälä, kertoo kirjassa Mestari elämän telineillä, Kallen itse ottaneen lopputilin. mitä sitten ei suostunut perumaan, vaikka Aaltonen olisi halunnut Päätalon jatkavan työssään.

Leevi kirjoitti 6.4.2013 19.41

Eihän Kalle itse vissiin millonkaan sanonut kirjottaneensa elämän kertaansa. Herkon sanoilla sanoen, hän kirjotti vain ”möl-läriä”.

Mielestäni Iijoki-sarja on filtiivinen elämäkertaa. Näistä ”erinnäsihtä eholla” saatusta ajokortista, onhan se inssi voinut vikkuuutella Patruunalle jotakin suusanallisesti että, eise ajo ihan menny niin kun ois pitäny. Patruuna kerto sitten Kallelle pikkuisen väritetyn version, Kalle sitten kirjassaan väritti lisää huumori mies kun oli. Ei mutta ihan toinnii.

Aini Vääräniemi kirjoitti 7.4.2013 13.57

Ainaki minä oon kuullu semmosta, että kun Patruuna perruutti autosa siitä Haun tallista joka on vielähi kopillaan siinä Kummun kartanolla, niin perruutus oli niin vauhikasta, että saatto mennä Hummeri ojaan tien toiselle puolelle ja jos siihen joku sattuu niin sitte monissa hengin reistattiin saaha auto takasi tielle. Ja Patruuna älleysi vihottelemmaan vastaantuleville autoille, muut ei ois saanu olla liikenteessä sammaan aikaan. Opettaja Veikko Karjalainen komenti Patruunaa harjottelemmaan ajamista pellolla.

Oon kyllä kuullu tuosta viijenkymmenen kilometrin ehosta, eri assie nouvvattiko Patruuna sitä. Tiijäppä hänestä, mikä on takitilleen tositapahtuma, mikä ehollepannoa, mutta uskon, että vähintäänni kipene on totta kaikessa mistä Kalle kirjotti.

Pitkät jäähyväiset tekoselkoselle

9. huhtikuuta 2013, kello 12.17

Iijoelta etelään, 1952

Alkukesällä 1952 Kalle pysäyttää moottoripyöränsä Korvuanjoen sillalle. Yläjuoksulta korviin kantautuu tukkilaisten haikea laulu. Aurinko on jo alhaalla.

Kalle imee tunnelmaa kaikin aistein. Kesäyö tuoksuu ja muistot omilta uittovuosilta palaavat mieleen niin voimakkaina, että

Kalle haluaa vielä kerran nauttia uittomiesten herkkua jankkia Väinö Mannisen eli Pehko-Väinön vonkapaikassa samalla joella. Kalle leikkaa käristyskauhaan sipareita suolatusta silavasta. Ruskistuneitten läskinjytysten päälle otetaan vettä suoraan joesta ja jatketaan keittämistä. Rasvaisen veden sekaan palastellaan näkki-leipää ja keitetään lisää. Puuroutuneen seoksen kruunaa paakku voita.

Mutta jankki ei maistu yhtä hyvältä kuin 1930-luvun omilla vonkapaikoilla. Mikään ei ole niin kuin ennen. Vain luonnon äänet ja tuoksut palauttavat Kallelle aika ajoin sen tunnelman, jota hän vuosi aiemmin lähti Tampereelta jälestämään.

Yhden haaveen hautajaiset

Romaanissa Iijoelta etelään heitetään koko kesän mittaiset jäähyväiset tekoselkoselle. Kalle tosin irtisanoutuu lopullisesti virastaan vasta 21. heinäkuuta, mutta romaani on yhtä tunteellista hyvästien jättöä alkaen muistojen hetkestä Korvuanjoella ja päättyen elokuun lopussa epäonnistuneeseen tuulastusretkeen sekä Martan ja Simosen Veikon ilottomiin kihlajaisiin Kallioniemessä.

Tämän 17000-sivuisen romaanin varsinainen nimi on Juuret Iijoen törmässä. Kallen suo mielihyvin palaavan vielä kerran muistoissaan viimeiseen kesäänsä Taivalkosken asukkaana, sillä romaani on kaikessa surumielisyydessään erityisen onnistunut kuvaus yhden haaveen ja ajanjakson lopullisesta hautaamisesta. Sen kuluessa Kallelle syntyy myös lopullinen varmuus, että lopuelämä kuluu Tampereella.

”Olen kasvanu pois Taivalkoskelta, on pakko tunnustaa. Täällä en kehity ammattimiehenä ja minulla ei ole räpyä ehki yrittää kirjottaa.”

Kallelle ominaista huumoria romaanissa edustaa lähinnä edellisessä kirjoituksessa kuvattu Kummun Kallen ajokortti ja sen hankkimisen koomisten osien onnistunut paisuttelu.

Kilpa Kemijärven kanssa sellutehtaasta

Romaanilla on myös mielenkiintoinen kytkös viime vuosien tapahtumiin. Vuonna 1952 Taivalkoski kävi Kemijärven kanssa kamppailua sellutehtaasta. Sen aikainen lobbaus oli niin sanottujen kasvalakkilähestystöjen lähettämistä Helsinkiin päättäjien pakeille ja tätä vaihetta Kalle kuvaa kirjassaan.

Kemijärvi sen sellutehtaan sai, mutta enää ei ole sitäkään. Stora Enson johto piti viisaana kannattavan tehtaan sulkemisen.

Taivalkoskella monet olivat sitä mieltä, että tehdas menee Kemijärvelle jo senkin takia, että metsähallitus oli omassa suuressa viisaudessaan toteuttanut jättiläismäiset avohakkuut ja koivikot oli pantu sileäksi vain lahoamaan.

”Soattapa nähä, että selluloosatehas mennöö Kemijärvelle. Ei sellutehtaan päänaatikat ole niin helevetin pölöjiä, että rustoavat tehtaan moakuntaan, josta on hakattu metät siluvei”, sanoi selkosen mies.

Ylimaasta Koillismaaksi

Nyt Kalle selvittää myös sen, mistä ennen ylimaana tunnettu alue (Kuusamo, Posio, Pudasjärvi ja Taivalkoski) sai nimen Koillismaa. Sen keksi Kuusamossa ilmestyvän Koillisanomien perustaja ja päätoimittaja Reino Rinne.

”Näehen kuntain nimen muuttaminen taitaa olla sammaa vouhotusta, mitä nehi Helsingin olumpialaiset”, epäili selkosen mies.

Kallella oli kiistaan käytännön läheinen näkökanta. Seudulla pitää olla korvaan tarttuva nimi, koska armeija-aikoinaan hänellä oli vaikeuksia selittää, missä sellainen Taivalkoski on.

Herkko kävi kaksi kertaa Tampereella

Taas tulee vastaan yksi uusi Kallen kirjoihin liittyvä mysteeri: miksei hän kirjoita sanaakaan Herkon vierailuista Tampereella?

Niitä oli ainakin kaksi. Jälkimmäisestä on kuvakin syyskesältä 1961. Herkko vieraili yhdessä K.A. Nevalan kanssa Kirvestiellä.

Mutta Herkko on käynyt Tampereella, Kuusisella tai Kirvestiellä, jo ennen Kallen muuttoa Taivalkosken kunnanmestariksi. Tämä selviää kuin ohimennen. Kalle kummastelee, miksei Herkko ole käynyt kertaakaan atimassa Taivalkoskella ja Martta selittää:

”Isä pittää Lainan ja sinun huushollia liijan herraskaisena.”

Riitu jatkaa Herkon Tampereelta palattuaan sanoneen, että Kallella ja Lainalla on liian herraskaiset paikat. Häneltä kun tupakasta tipahteli tuhkia lattialle, niin Laina oli aina siivoamassa ja Kalle tuputtamassa tuhkakuppia.

Herkko ei toden totta ollut atimamies. Ja kuitenkin hän on käynyt Kallen luona Tampereella ainakin kaksi kertaa. Miksi tapahtumia muuten pikkutarkasti kuvaava Kalle on jättänyt tällaiset maankaatotapaukset kertomatta? Vai onko? Onko kuvaukset poistettu kirjojen toimitusvaiheessa? Jos on ja ne ovat vielä talalla jossain Gummeruksen arkistossa, on kertomukset saatava julkisuuteen.

Herkon panssari murtuu hetkeksi

Herkkoon liittyy myös tämän romaanin ja koko Iijoki-sarjan vaikuttavimpiin kuuluva kohta. Pidetään Martan ja Simosen Veikon kihlajaisia kaikkea muuta kuin keveässä tunnelmassa.

”Jos köökiin tulisi joku syrjäinen, hän uskoisi mökin perheen istuvan suremassa jotakin ikuiselle matkalleen lähtenyt perheenjäsentään.”

Tavoistaan poiketen Herkkokin ottaa viinaa ja humaltuu. Miellässä painavat raskaat ajatukset, että Martan mukana kodin jättävät myös hänen poikansa Antti ja Kalle, joille ukko on kaikki kaikessa ja niin on myös toisin päin. Näin, vaikka Simoset ovat kallioniemeläisten henkiystäviä ja matkaa on vain pari kilometriä.

Tämän ainoan kerran terveen Herkon suojaus pettää ja tunteet pääsevät valloilleen.

”On olevinaan vain pikkusen aikaa... kun olin penska... Sitten parraillani oleva mies. Ja nyt olen, perkele, vanha ja vaivanen ukko... Eihän minusta... ennää olekkaa poikiin... mieheksi elättäjää. Rippikoulun alakukoulun sain käydä Päätalosta. Sitte isä-Ukkeli joutu penskasakin kansa... maalimalle. Minä olin vanhin. Olin Ahoniemessä... tätin talossa renkinä... kun kävin rippikoulun päästöosan. Voi perkele, että elämä piti olla... kovaa”, paljastaa itkua tyrskivä Herkko sisimmät tunteensa.

Seuraavana päivänä hän on jo ennallaan. Ukon itkun kuullut Antti on ihmeissään.

”Sinähän olet, ukko, ite sanonu, että miehet ei itke.”

Herkko vastaa, että hätätilanteessa mieskin saa itkeä.

”Jos on eksyny viinahommiin ja tulloo oikein tiukka paikka, annetaan semmonenhi häverikki miehelle anteeksi.”

Näin keitetään maalia

Kesän kääntyessä lopuilleen pidetään Kallioniemen maalaustalokoot. Näin maalit valmistettiin keittämällä järven rannassa:

Kalle kantaa vettä pataan ja tynnyrinpuolikkaaseen ja laittaa tulen niiden alle. Punainen maali seiniin valmistetaan padassa, valkoinen nurkkiin, räystäisiin ja ikkunanpuitteisiin tynnyrissä.

Kun 60 litraa vettä on kuumana, Kalle kaataa pataan 2,5 kiloa rautavihtrilliä sekä sillinsuolavettä ja vielä ruisjauhoja.

Tynnyrissä olevan veden sekaan vispataan myös ruisjauhoja sekä alunaa ja keittosuolaa.

Kumpaakin seosta keitetään kaksi tuntia.

Kahden tunnin kuluttua sekaan pannaan väriaineet: pataan punamultaa, tynnyriin liitujauhoja sekä maaliöljyä.

Keitetään vielä puoli tuntia. Sitten maaliit ovat valmiit.

”Muuttuupa talo sieväksi! Tulloo ihan kun uusi rustinki. Voi ryökäle, miten muuttuu”, ihastelee Herkko.

Pensseleitä hän ei anna polttaa, kun vävy Hartikais-Veikko sitä kiusoitellen ehdottaa.

”Ei, helevetissä, rahanarvosta tavaraa polteta! Hyviä pensseliä. Ja kun pensselit ovat vielä pirun tyyriitä. Menen rantaan pesemään ja laitetaan talteen. Vanhat sano ennen, että aika tavarankaupihtoo.”

Kirjat kannatti kirjoittaa

Mikä oli Kallen mielestä loppusaldo 15 kuukauden vauhtimutkasta Taivalkoskelle? Kiertäessään pitäjää jäähyväiskäynneillä hän ei tunne pelkkää helpotusta pois lähdöstä.

”Koin myös hienoista haikeutta, enkä pelkästään tutuiksi tulleet ihmisiä kohtaan vaan myös maisemien vuoksi. Elokuun loppupuolen aurinkoisina päivinä vaarojen rinteet hehkuivat alkavan ruskan väreissä. Unohdin silloin jopa syksyn ja talven kurjimmissa säissä polkupyörällä tekemäni työmatkat. Nyt tunsin tämän viidentoista kuukauden raskaan pestin synnyinpitäjäni rakennusmestarina olleen yksi elämäni rikkaimmista ajanjaksoista.”

Samat ovat omatkin tunnelmani Kallen ja Lainan asettuessa Kirvestien talonsa yläkertaan syyskuussa 1952. Kaksi kirjaa sitten olin hieman hapan ja pidin kunnanmestarikauden kolmen kirjan panostusta ylimitoitettuna. Ei se ollut. Kallen matkassa pääsimme nauttimaan 1950-luvun alun maalaiselämästä ja monenlaisista tunnelmista rikkaalla ja sävykkäällä kuvauksella. Kalle kehittyi kirjoittajana vielä vanhoilla päivillään, teksti on aina vain elävämpää ja murteen käyttö rohkeampaa kirja kirjalta.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Tupakkirulla.

Kysymys: Mikä oli Kallen nettopalkka Attilan vastaavana mestarina?

Selkosen sanontoja

Ei ole hiijen vissi vaikka tulenni. Ei mulla ole tässä hirsi säären päällä. => Voin vaikka tullakin. Ei minulla nyt ole isompia kii-reitä.

Keskustelua

jormanen kirjoitti 9.4.2013 12.54

Olen tehnyt ja syönyt jankkia á la Pääatalo. Hyvää', mutta pitää olla tarkasti al dente.

Kirjoittajan kanssa täysin samaa mieltä, isä-Herkon Tampereen vierailuista haluaisi ehdottomasti lukea. Tosin luulen Gummeruksen tyhjentäneen Pääatalo-pajatsonsä aika tarkasti. Selkosen viljastaja on jo aikamoista höttöä.

antero pönni kirjoitti 10.4.2013 9.37

Pääatalon käsikirjoitukset olivat tosi pitkiä. Taisivat olla 800-1000 sivun luokkaa! Joten niitä jouduttiin tiivistämään aika rankalla kädellä. Olisikohan sitten niissä mennyt tämä Herkon Tampereen reissukin Gummerruksella roskakoriin? Pölhökanto Iijoen törmässä -kirjassa Kalle mainitsee myös Korvolan vanhan isännän käynnistä Tampereella.

Käsittääkseni Kallen alkuperäiset käsikirjoitukset pitäisi olla arkistoituna Pääatalo-keskuksessa Taivalkoskella. Onko kellä tietoa tästä? Pitäisikö Kaitsu yllyttää käymään siellä Pääatalo-päivien aikaan selvittämään asiaa, onko Herkon Tampereen vierailuista jäänyt dokumenttia? Taitaa vaan olla niin rankka luku-urakka.

Toinen ajankohta osuu käsikirjoitukseen Pölhönkanto Iijoen törmässä. Toinen taas todennäköisesti siihen, kun Pääatalot asuivat Kuusisen yläkerrassa. Siinä joutuisi kahlaamaan usean käsikirjoituksen läpi. Se on monen tuhannen sivun urakka, tai urkko Koillimaalaisittain!

Kai Hirvasnoro kirjoitti 10.4.2013 10.27

On mahdoton luku-urakka eikä minulla edes ole mitään asiaa penkomaan arkiston papereita.

Mutta kuten aiemmin olen kirjoittanut, Kallioniemi-Säätiö on aloittanut vuoden mittaisen hankkeen, jossa yhdistetään professori Kalle Päätalon arkiston kaksiosainen aineisto ja arkistoimaton aineisto yhdeksi kokonaisuudeksi. Hankkeen tavoite on saada arkisto yhtenäiseksi ja toimivaksi ja parantaa arkiston palveluja.

Hankevastaana toimii ahkera kommentaattorimme Vääräniemen Aini. Ehkä sieltä aikanaan löytyy vastaus tähänkin kysymykseen, jähka aineisto on ensin inventoitu ja luetteloitu.

antero pönni kirjoitti 10.4.2013 13.45

Epäilin jo tuossa edellä urkon olevan liian kova jopi tehtäväksi! Blogin puitteissa olisi ehkä sinulla mahdollisuus päästä tutustumaan Päätalon arkistoihin, mikäli jotain tietoa sieltä haluaisit?

Ainilla on kyllä melkoinen jopi kun pistää arkiston ”ojennukseen” Päätalo-keskuksessa! Katsotaan tuleeko sieltä vastaan näistä Herkon Tampereen vierailuista. Samoin muita mielenkiintoisia asioita mitä ei kirjoissa ole! Mutta mikä on sitten ”kanava” mitä kautta näitä tietoja saa julkisuuteen? Facebook on yksi vaihtoehto Päätalon sivuilla.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 10.4.2013 14.35

Kallesta tarvitaan kunnon tutkimus ja rahoitusvastuu kuuluu Gummerukselle.

Aini Vääräniemi kirjoitti 10.4.2013 18.32

Nämäkin asiat varmaan selevijää. Semmonen vaan on yks huomioni arkistossa, että kun Kalle alkoi käyttää tietokonetta, niin mahtaakohan olla muuta ku se lopullinen versio tallessa, en tiijä vielä.

Kun arkisto ja luettelot on valmiit, eppäilen kyllä ettei tämä yks vuosi riitä, niin arkistohan on sitte kaikkien käytettävissä, ja on

ollut tähänkin asti, mutta nyt kootaan yhteen kaikki mitä löytyy. Paljon kaikkea mielenkiintosta on löytynyt.

hemmo kirjoitti 9.4.2013 14.19

Kallestahan meinasi tulla tehtailija Taivalkoskella. Perustikohan tiemestari Noponen tai kukaan muukaan koskaan Kallen ja Noposen suunnitelmien raunioille tiilitehdasta? Markkinatilannehan oli lupaava, kun tiilet piti tuoda merimaista saakka. Ja raaka-aine laadukasta.

Aini Vääräniemi kirjoitti 10.4.2013 18.19

Saarijärven rannassa oli tiilitehas 1910–20-luvulla. Mehtäkylään vävyksi tullut Juho Suutari toi tiilentekotaijjon matkassaan. Kaikki vanhat uunit on myös muurattu Saarijärven savella. Ja suupuhheena on kulukeutunu semmonen tieto, että 1800-luvulla kun hakivat Oulusta suoloja ja muuta tarvistavarata, niin mennessään veivät hevosella savikuorman Kiiminkiin muuraussaveksi.

1980-luvulla veivät savea eteläänkin, mutta oli kuulemma liian korkealaatuista tiilille.

1999 alettiin kehittää saviasiaa kyläseuran toimintana. Meillä on kylässä savipaja, tai nykyään käsityöpaja, koska siellä tehdään paljo muutahi ku savitöitä. Toiminta on nyt perinnekäsityöhistyksen toimintaa ja tärkeä osa kylän elävyyttä. Myös kansalaisopisto toimii siellä.

Sattumoisin voitettiin eilen Ideoi Taivalkoski matkamuistoksi -kilipailu savikarhulla ja -ketulla. Hyvä me ja muotoilija Riku Rautio!

Savi on kerääntynyt meteoriitin tekemään kuoppaan, sanovat sen iskeytyneen maahan 600 miljoonaa vuotta sitte, ku oltiin vielä päiväntasaajan seuvvussa. Saarijärvi on Suomen yheksäs löyvyetty meteoriittijärvi. Kukkaa ei tiijä saven määrää, se on meijjän aarre. Muuvvan vuosi sitte kahtelivat järven pohjasta timanttie ja kairasivat yli sata metrie, loppuo ei näkyny savelle. Hyövyntänekkö tulevat sukupolovet tuon essiintymän. Me ollaan oma os-

suutemme sieltä luvan jälkeeen ajettu ja se riittää meijjän kaulan aijjan. Ellei sitte tuon voiton myötä tuu valtavat markkinat...!!!

hemmo kirjoitti 11.4.2013 23.13

Johan kummasa kuvasi! Eipä olisi tuotakaan taustatietoa saanut, ellei tätä blogia olisi:). Tuohon se Kalle vissiin viittaili, kun hyvälaatuisesta savesta kirjoitti.

Aini Vääräniemi kirjoitti 12.4.2013 0.10

Niin teki. Savi sintraantuu tiiviiksi ja kestää korkeampaa polttoa ku punasavi järkejään. Löysin Lamminmäen Severuksen merkinnän, kun Aukusti Vanhalalle oli maksettu savipaikan aitauksesta korvausta vuonna 1924.

Tulipa tänähi iltana tehynsi yks kukkaruukku tuosta meteoriittisavesta. Nyt on ollu Kallioniemessä Riitun pelakuut kahtena kesänä Saarijärven savesta tehtyissä ruukkuissa. Ja on varmaan enski kesänä.

Setäni Väinö V., se metsäteknikko, laitto kameran 20-luvulla. Ihmettelin vuosia, mitä ihmeen uuneja joissain lasinegoissa on. Sitte valamistutin kuvat ja yhtäkkiä välähti, että tässähän se tiili-tehas on.

Kallen rankin rippi

16. huhtikuuta 2013, kello 15.37

Pato murtuu, 1952-1955

Vuonna 1994 Kalle Päätalolta löytyi keuhkosityöpä ja hän kirjoitti elämänsä rankimman paljastuskirjan itsestään. Aikamoinen vuosi täyttää 75.

Pato murtuu järkyttää kolmannella lukemisella oikeastaan vielä enemmän kuin edellisillä kerroilla. Kalle ja hänen elämänsä on tullut kerta kerralta tutummaksi. Mikä pisti hairahtuvaisuuteen taipuvaisen, mutta kuitenkin jämerän miehen hullaantumaan sillä lailla alle 18-vuotiaaseen Raija Koivuseen? Miksi hän käyttäytyi kuin uhmassa seurauksista piittaamatta? Ja mikä pakotti paljastamaan kaiken 40 vuotta myöhemmin?

Kahteen ensimmäiseen kysymykseen ei ehkä koskaan saada vastausta. Kolmannessa ollaan nyt sen kysymyksen äärellä, josta oli tammikuussa puhetta kirjoituksessa Kalle ripittäytyy vioistaan: Iijoki-sarja oli lestadiolaisalueella kasvaneelle Kallelle rippiä. ”Syntien tunnustaminen puhdisti ja mahdollisti uuden elämän aloittamisen.”

Viime vuoden marraskuuhun asti tuhannet Kallen lukijat olivat siinä käsityksessä, että hän tapasi Raijan ollessaan rakentamassa koulua Vesilahden keskustaana, eksyi tämän sänkyyn, alkoi seurustella ja suhteesta syntyi poika, jonka Kalle tunnusti, vaikka epäili isyyttään. Naimisiin Raijan kanssa hän ei halunnut.

Kallen kohtalokas Vesilahden työmaa käynnistyi pääsiäisen jälkeisenä tiistaina vuonna 1953.

Passattava, pedantti, mustasukkainen

Oikea Raija, Kaarina Helin, kertoi viime marraskuussa Seura-lehdessä hieman toisenlaisen version asiasta. He olivatkin tavan-

neet Tampereella tupaantuliaisissa jo tammikuussa. Vakituinen suhde alkoi eräänä iltana Tampereella, kun Kalle oli vastassa Raijaa/Kaarinaa tämän palatessa jumpasta.

Toisin kuin Pato murtuu -romaanissa kerrotaan, Kalle kosi Kaarinaa Seppo-nimisen pojan synnyttyä. Kaarina oli kuitenkin jo päättänyt, että naimisiin ei mennä. Kalle oli äkkipikainen ja pedantti, sai oman isänsä tapaan mustasukkaisuuskohtauksia, hän perusteli Seura-lehdessä.

”Minun olisi myös pitänyt passata Kallen emäntänä kellon tarkkuudella. Siitäkään en pitänyt.”

Kallen ainakin romaanissaan esittämän käsityksen mukaan naimisiin menosta ei koskaan puhuttu.

”Tyttö oli kyllä minuun pihkautunut, eihän hän muutoin eläisi kanssani kuin olisimme juuri vihillä käynyt.”

Valehteli parhaalle kaverilleen

Vaikka Kalle kertoo tapahtumista hieman toisin, ei se vähennä hänen kirjansa voimaa. Näin rankka itsetilitys olisi ollut kirjallisen sensaatio, jos kirjailijalla olisi ollut ruotsinkielinen sukunimi ja osoite paremmalla alueella Helsingissä. Paitsi vaimonsa pettämisen, hän tunnustaa myös valehdelleensa parhaalle kaverilleen Ilmari Vouvilalle. Voi olla, että Kallen taustalla se on vielä suurempi synti.

Kalle selittelee käytöstään nuoruuden kovilla kokemuksilla. Perhe eli köyhyydessä ja Kalle häpeässä. Tyttöjen seuraan hän ei kelvannut

Saman tien hän hylkää selityksensä raukkamaisena.

Eikö hän 40 vuotta myöhemmin ymmärtänyt, että raukka- maista on myös heittää varjo aikuisen poikansa äidin päälle epäilemällä moneen kertaan isyyttään ja antaen siten ymmärtää, että Raijan luona kävivät muutkin miehet?

Kalle tekee epäilyistään suurta numeroa sekä Raijan että Lainan suhteen. En ole pitänyt kirjaa, mutta itse hän petti Lainaa

ulkomuistini mukaan ensimmäisen kerran noin kuukausi häiden jälkeen Kannaksella ja saman vuoden syksyllä Lahdessa. Sitten olivat Vainiokadun harjannostajaisten jälkeiset tapahtumat. Kuusisen Allin hän ”teurasti” kaksi kertaa. Lisäksi hän tapaili epä-säännöllisesti kahta rakennustyömailta tuttua naista.

Niin paljon kuin muuten Kallea arvostankin, niin tätä taustaa vasten hänen mustasukkaisuudestaan en pidä.

Vittu on noussu päähä

Kallen romaanissa kohtalokkaat harjannostajaiset pidetään heinäkuun viimeisenä päivänä. Niistä tuleeikin oikein rymyharjakaiset. Mestarit malttavat olla juomatta alkuillan, mutta myöhemmin Kalle ottaa kunnon kännin – ja sehän ei hänelle sopinut.

Ensimmäisen yhteisen yönsä Kalle ja Raija viettävät samassa pöksässä Raijan äidin kanssa. Aluksi Kalle alkaa hakeutua tytön luokse salaa, mutta kesän kuluessa loppuilleen seurustelu tiedetään laajasti Vesilahdella. Kalle tietää, että on vain ajan kysymys, milloin tieto kantautuu myös Lainalle.

Hän ei kerta kaikkiaan välitä seurauksista, vaikka Ilmarikin varoittelee.

”Tietenki minä miehenä ymmärrän enkä pijä maankaatosyntinä. Mutta onko syytä jatkaa.”

”Ei jos järellä ajattelee. Kait tässä on nyt minun kohalla sama tappaus, jolla tekoselkosissa naurettiin. Eli että vittu on noussu päähä.”

Kalle itsekin ihmettelee ja ivaa itseään, mutta kääntää asian omalta kannaltaan edullisimmalle kantille. Jos Laina saa tietää, niin ”kuittautuu samoilla haukuilla ja murjotuksilla, vaikka poikkeilen pitempäänkin Vesaniemen pöksässä.”

Tuntuu, ettei Kalle oikein tajua, millä leikkii. Ettei syrjähyppy kuittaudu vain haukuilla ja murjotuksilla, vaan Laina ottaa eron.

Katumuksen vallassa

Kun huuma sitten talvella on ohi ja ero väistämätön, mouruaa Kalle kuin kipeä kissa yhteisen elämän jatkamista.

Lainan ensi kerran kysyessä, onko Kalle löytänyt uuden, vetoaa tämä työpaineisiinsa.

Kun asia seuraavan kerran tulee puheeksi, tietää Laina jo kaiken:

”Mutta oothan saanut nuorta. Onko nin nätti, on jo toinen juttu.”

Kalle luonnehtii kirjoissaan säätä usein myrkynekylmäksi. Nyt myrkynekylmää on Kirvestie 22:n sisällä. Kalle ja Laina raatelevat toisiaan niin, että lukijaankin sattuu. Tässä on heidän kanssaan koettu iloja ja suruja, voitettu vastuksia. Henkilöihin on kiintynyt. Pato murtuu -romaanin jälkimmäinen puolikas on vaikeaa luettavaa, sillä tässäkin kohtaa Kalle on tunteiden herättämisen mestari. Nyt hän kääntää lukijan itseäänkin vastaan.

En ole naisena kuivunut

Samoihin aikoihin kun käry on käynyt, siirtyy Kalle Vesilahdelta Tampereelle Attilan kenkätehtaan laajennustyömaan vastaavaksi mestariksi. Tasan 30 vuotta myöhemmin aloin muuten itse istua samoissa tiloissa ainakin kielipintojen luennoilla. Kenkätehdas oli muuttunut Tampereen yliopiston tiloiksi.

Attilassa työskennellessään Kalle kuulee Raijan raskaudesta. Mielenkiinto vieraila hänen kotonaan Valkeakoskella vähenee entisestään. Sen sijaan hän elvyttää vuosia vanhat suhteensa kahteen tamperelaiseen rakennusnaiseen. Toinen on Oulun läänissä syntynyt yksinhuoltaja, toinen leski. Lesken kanssa on tavattu edellisen kerran seitsemän vuotta sitten. Kahvin jälkeen istutaan sohvalla vierekkäin ja Kallen halut heräävät.

”Jos tahdot. En mielestäni ole vielääkään naisena kuivunut”, leski vastaa hänen ehdotukseensa.

Sana ja sen syöminen

Kun Kalle kertoo Lainalle Raijan raskaudesta, tämä sanoo jo tietävänsä sen. Nyt Kallessa herää katumus. Hän kertoo ensin Lainalle ja sitten muidenkin kuullen muuttavansa pois ja jättävänsä talon Lainalle.

Pitkän vetkuttelun jälkeen hän muuttaakin, mutta Kallen kaltaisen miehen taustalla ja arvomaailmalla miehuus on vähintään katkolla, kun hän myöhemmin peruu lupauksensa. Syyn hän saa siitä, että Laina ja Veikko Moilanen kulkevat yhdessä pääsiäisenä 1954 Kirvestien taloon. Kalle, moninkertainen pettäjä, sydämistyy ajatuksesta, että Laina on pettänyt häntä itseään Sonni-Moilasen kanssa.

Kalle mouruaa, anelee anteeksi antoa ja yhteisen elämän jatkamista Lainan kanssa samaan aikaan, kun aloittelee seurustelua Leena Janakan kanssa.

Mikään ei taivuta Lainan päätä. Kalle muuttaa Petsamon kaupunginosaan Elsa Köpänvuoren yläkertaan ja alkaa vimmaisen kirjoittamisen. Leenalta tammikuussa 1955 lahjaksi saatu Tuntematon sotilas innoittaa ja masentaa. Innoittaa, koska Väinö Linnakin on vain kansakoulun käynyt työmies. Masentaa, koska omana tavoitteena on edelleen vain huomioarvoltaan romaania heikompi novellikokoelma.

”Elsan poikana” Kalle kuitenkin alkaa kokoilla elämänsä rippeitä ja valmistautua elämänsä suurimpaan ponnistukseen. Kaikkein suurimman haaveen toteutumiseen on enää kolme vuotta aikaa.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen nettopalkka Attilan vastaavana mestarina oli 50900 markkaa kuukaudessa.

Kysymys: Mikä oli Kallen ensimmäinen auto, paljonko myyjä sanoi sen kuluttavan satasella ja paljonko se Kallen kokemuksen mukaan kulutti ennen moottorin uusimista?

Elämän varsitiellä

Sivu 15450: Kallesta tulee isä.

Sivu: 15506: 17. helmikuuta 1955 ”minusta tuli jälleen poikamies”.

Keskustelua

Sami Liuhdo kirjoitti 16.4.2013 20.38

Kiitos tästä blogista! Olen vasta yhdeksännessätoista osassa kun omaa kattoa tehdään ja todella vaikuttanut Päätalosta. Blogistasi olen oppinut paljon ja eiköhän seuraavan kerran kun tulee Tampereelle asiantynkää tule käytyä Kirvestiellä ja ehkä muillakin paikoin, kun on nyt karttakin olemassa, mikä tuossa edellisessä merkinnässä on.

Taivalkoskella olen käynyt kerran, mutta ehkä ensi kesänä taas?

Eikö Hemingway sanonut, että kirjailijan tehtävänä ei ole kuvata tunteita, vaan aiheuttaa niitä? Päätalo jos kuka tunteita teettää. Nytkin jo pelottaa valmiiksi, kun Kalle on lähdössä Terholalle saunaan ja kirjan takakannessa vikuutellaan siihen suuntaan että sillä reissulla sattuu ja tapahtuu.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 16.4.2013 21.20

Onnea Sami, sinulla on vielä suuria tunteita edessä (jos olet ensimmäisellä kierroksella).

Kalle aiheutti itselleen ongelmia ihan pääkköyttäänkin kun ei voinut kertoa edes suht viattomista retkistään etukäteen Lainalle. Ja kuitenkin tiesi, että kotona odottaa myrskynmerkki.

Sami Liuhto kirjoitti 16.4.2013 21.48

No tuo Terholan retki on juuri sellainen retki. Miksei voi sanoa, että käy työkaverilla saunassa? Pikkasen lieventäisi sitä lopputulosta (känni, toivottavasti ei vieraissa tällä kertaa käy). Masokistiko tuo Kallio-Kalle on? Vissiin.

Juu, ekaa kierrosta menen.

Vielä sanon, että tuo Piätalon kieli... se on niin rikasta, upeaa etten oikeastaan osaa sanoakaan miten hyvältä tuntuu semmoista lukea. Iijoki-sarja on autiosaarikirjallisuutta.

Mikko Ihalainen kirjoitti 17.4.2013 9.15

Samille voi toivottaa antoisaa fiilistelymatkaa Kallen paikoille Tampereelle. Niin siellä kuin Taivalkoskella – ja Kallen tuotannon parissa ylipäättään liikutaan ehtymättömillä lähteillä. Itselläni on joskus haaveena toteuttaa se Kallen ja Sakun kierros, jonka alkajaisiksi tulee ostaa pullo pahanmakuista.

Aini Vääräniemi kirjoitti 17.4.2013 19.38

Ja tietenni tervetulloa Päätaloviikolla eli muullon kesäaekana Taivalkoskelle, me tapahtummiin järjestäjät tehään parraamme, että Päätalo-vieraat löytää teältä tunnelman, jota Kalle on kirjoissaan kuvannut. Tämä blogi on toinni hieno assie meille seleskoslaesille, kiitoksie Kaitsulle tästä savotasta!

V. J. Nilo kirjoitti 16.4.2013 23.41

Lue vuoden 2004 Päätalo-sanomista sivu 37 ”Iltaman pitäjät kivisateessa”. Liittyy mainitsemaasi saunareissuun.

Joomies kirjoitti 18.4.2013 10.03

Löytyipäs mielenkiintoinen blogi. Iijoki-sarja on luettu läpi, suurin osa kirjoista vähintään kahteen kertaan. Kun kirjojen ilmestyminen loppui, on ollut vähän vieroitusoireita...

Päätalon kirjoja ei kuitenkaan löydy hyllystä, joten en aina voi tarkastaa muistikuvia. Mielestäni tässä kirjassa oli kohta, jossa Kalle pääsi pudottamaan Salli Lisäkkään alushousuja ja Salli es-

teli tyyliin ”vain toinen puntti”. Muistelen lukeneeni samanlaisen kohtauksen jostain muustakin Päätalon (?) kirjasta. Olisiko ollut ”Ihmisiä telineillä”?

V. J. Nilo kirjoitti 18.4.2013 10.28

Kyseiset tappaukset löytyvät: Pato murtuu s. 598–606. Jatkoa s. 614–619. Ihmisiä telineillä s. 172–184.

Joomies kirjoitti 18.4.2013 10.43

Kiitokset! Möllärin nimet muistin siis oikein, mutta sen verran alkanut muisti sassaroimaan, että sivunumerot olivat unohtuneet :-)

Kai Hirvasnoro kirjoitti 18.4.2013 10.37

Kalle kirjoitti Salli Lisäkkään esikoisromaaninsa Olga Nummisen nimellä.

Ari Eskelinen kirjoitti 18.4.2013 17.15

”Ihmisiä telineillä” arvosteltiin (sananmukaisesti) Rakennustyöläisten liiton (nyk. Rakennusliitto) äänenkannattajassa Rakentaja -lehdessä. Korkealle arvostelija ei Päätalon esikoista noteerannut. Keskeisin vasta-argumentti oli se, että rakennustyömailla ei juopoteltu perjantaisin lähellekään sillä tavalla kuin romaanissa kuvattiin...

Olen tehnyt Rakentajaan repparin, jossa nykyisin kuivilla oleva nosturinkuljettaja kertoi juoneensa työpäiviensä aikana puoli litraa viinaa.

Toinen juttu on se, että vielä 1980-luvun puolivälissä ammattiliittojen tiedotustilaisuuksissa riitti toimittajille syötävää ja etenkin juotavaa. Reilut kymmenen vuotta myöhemmin oltiin jo limulinjallal

Kai Hirvasnoro kirjoitti 18.4.2013 20.16

Toiseksi Kallen synniksi lehdessä laskettiin korpilakkoilun kuvaaminen. Niitä ei muka rakennuksilla 1950-luvulla esiintynyt.

Kalle otti raskaasti oman ammattikunnan lehden moitteet.

Mistä tuli mieleen, että kun 1970-luvulla työläiskirjailija oli kova sana, niin luettiin Kalle tähän joukkoon? Hänhän kirjoitti työstä ja työläisistä varmasti enemmän kuin kukaan toinen, mutta toisessa hengessä kuin aikalaisensa.

Leevi kirjoitti 19.4.2013 11.10

Kalle on Suomen ainuvia, jos ei peräti ainut kirjailija, joka on kirjoittanut jätjän ja metsätyömiesten elämästä ja työtavoista oikein. Varmaan siitä johtuu osittain, että Kallen lukijakunnassa on runsaasti tämän lajin henkilötä....

Ari Eskelinen kirjoitti 18.4.2013 21.17

Ei Päätaloa luettu silloin työläiskirjailijaksi. Syynä olivat juuri nämä kerrotut työmaajuopottelut ja väärällä tavalla kuvatut ja sävytetyt korpilakot. Ilmari Kiannon ”Punaisessa viivassa” kuvattiin korpikommunismien ituja. Kiannon suojeluskuntalaista saarnaa Päätalokin kuunteli 1930-luvun lopulla muistaakseni juhanusjuhlassa Suomussalmella.

Työläiskirjailijan kerronnassa ei tarvinnut näkyä työhön liittyvää hikeä, aate oli tärkeintä. Väinö Linna oli asia erikseen, mutta ei häntäkään vasemmalla laidalla työläiskirjailijaksi laskettu, ei etenäkään ”Täällä Pohjantähden alla” kolmannen osan jälkeen.

Päätalon Iijoki-sarjan eräässä 1930-luvun lopulle sijoituvassa teoksessa kerrotaan, että Koillismaalla kaadettiin hitaasti kasvaneita puita, olivatko kuusia vai mäntyjä, jotka menivät Saksan lentokoneiteollisuuteen. Tiesikö Päätalo tämän jo silloin, vai myöhemmin, sitä en 10 vuoden takaiselta ensilukemalta uskalla päätellä.

Mikko Ihalainen kirjoitti 19.4.2013 13.57

Tässä lainaus Kallesta tekemästäni 70-vuotishaastattelusta.

M: Sanot eräässä kirjassasi: ”Olen kotosin täysin poliittisesti pimeältä seuvulta.” Kerrot tuntevasi huonosti poliittisia asioita.

Onko kiinnostuksesi politiikkaan lisääntynyt ja onko sinua pyydetty mukaan yhteisten asioiden hoitamiseen?

K: Kirjailijakautenanikaan ei kiinnostukseni politiikkaan ole herännyt. Oikeammin päinvastoin. Minulle on piintynyt mieli-kuva, että jos hilluisin politiikan perässä, ja etenkin liittyisin jonkun puolueen jäseneksi, minulla olisi tunne kuin puolue kurkiksi jatkuvasti olkapääni yli mitä ja ennen muuta miten asioista kirjoitan. Jonkun verran minua on pyydetty yhteisiä asioita hoitamaan. Olen niistä kuitenkin kieltäytynyt. Ainoan kerran olen ollut mukana v. 1978 Tasavallan presidentin valitsijamiesehdokkaana. Senkin kerran huonolla menestyksellä. Tiedän kyllä, minä kansanosan kirjailijana kirjoitan, mutta silti en halua kirjoittaa minkään määrätyn puolueen ohjelmaan sidottuna.

Kallen ja Leenan arkinen alku

22. huhtikuuta 2013, kello 14.14

Hyvästi iijoki, 1955-1958

Tarpeen vaatiessa Kalle eteni nopeasti muutenkin kuin ihmissuh-teissaan ja muissa käännteissään. Iijoki-sarjan päätökseksi suunnitellussa Hyvästi Iijoessa harpataan neljän ja puolen vuoden ajan-jakso vuoden 1954 pääsiäisestä joulun 1958 jälkeisiin päiviin.

Työelämässä asemansa merkittävien kohteiden rakentajana vakiinnuttanut Kalle saavuttaa ensin tasapainon perhe-elämäsään ja sitten sen suuren haaveensa. 11.11.1958 kello 19.05 hän saa ensi kerran käteensä romaanin Ihmisiä telineillä.

Nyt tapaamme sovinisti-Kallen

Ennen tätä harmoniaa Kallen elämä olikin totaalisen sekaisin. Hänellä oli samaan aikaan raskaana oleva nainen Valkeakoskella, eroava hakeva vaimo ja kaksi naisystävää Tampereella. Lisäksi hän tapaa Attilan konttorissa työskentelevän Leena Janakan harjakaisten jälkeen.

Kalle kirjoitti naisistaan sitä lämpimämmin, mitä etäisemmiksi he hänelle todellisuudessa jäivät. Tässä mielessä romaanin ilmestyessä melkein 40 vuotta Kallen vaimona olleen Leenan sisääntulo romaanisarjaan on kuvaava ja unohtumatonkin. Ensimmäinen huomio tulevasta vaimosta on se, että tämä on ”kokolijas nainen”, toinen, että ”hänellä on hieman huonohipiäiset, mutta lempeäilmeiset ja herkästi hymyilevät kasvot”.

”Voisitteko, neiti, minusta tykätä”, on Kallen ensimmäinen pelinavaus Leenan suhteen.

En voi välttyä vaikutelmalta, että Kalle oli aikamoinen sovinisti. Hän oli mustasukkainen, mutta piti omana oikeutenaan juosta vieraissa naisissa ja suunnitella uuden perheenkin perustamista useamman naisten kanssa jo silloin, kun kaikki oli hyvin vielä Lainan kanssa.

Lainan avioliiton aikaisesta suhteesta Veikko Moilaseen hänellä ei sen sijaan ollut ainakaan kirjojensa perusteella mitään todisteita, mutta pelkkä epäily teki sairaaksi mustasukkaisuudesta.

Tämä sai hänet myös muuttamaan mielensä ja lunastamaan Kirvestien talon itselleen, vaikka se oli monen todistajan kuullen tullut luvatuksi Lainalle. Taivalkoskella sellaisesta miehestä sanottiin, että on se ja sama, puhuuko siitä ihmisestä pää vain perse. Tämän Kalle kirjasi itse romaaniinsa.

Kauan Kallesta ei ollut yksineläjäksi. Mutta tarvitsiko Riitun poika tasa-arvoista kumppania vai äidinkorviketta?

”Joskus Elsan kamarissa makoillessani yritin pohtia elämääni ja käsitin kaipaavani oman talon lisäksi sellaista naista, jonka kanssa saisin asua yhdessä ja joka huolehtisi syömisistä ja talouden hoidosta, loisi kotoisen tunnelman.”

En läyryä rakkauksista

Kallen kuvaus hänen ja Leena Janakan suhteen alkuaajoista on korostetun epäromanttinen. Näin Kalle kosi:

”Sanon tänäni, ettei tule jäläkikätehen marinaa. Olen sulle jo ennen eilisillan tapahtumia sanonu, että jos toinen nainen tohtii lähteä minun kansa vihille, en aloita uutta avioliittoa suurilla lupauksilla. En läyryä rakkauksista enkä laula hempeitä iskelmiä. Tietenni yritän välttää niitä virheitä, joita tein ensimmäisenä ukkomieskautenani. Mutta sen takaan, että työni hoijan! Ja elätän akkani ja lapseni, jos semmosia tulee. Muuta en luppaakaan, perkele!”

”Sanon kuitenkin, että välitän sinusta”, hän kuitenkin lieventää jyrkkää lähestymiskulmaa ehdottamaansa liittoon.

Tämän jälkeenkin Kalle jatkaa käymistään elävän miehen lesken luona. Leenaan hän ei tunne edes samanlaista kiintymystä kuin alkuaikoina Linaan. Kuin äidin korvike, hän ajattelee itsekin Leenasta.

Korutonta tekstiä 40 avioliittovuoden jälkeen. Minkäpä totuuden vanki itselleen mahtoi.

Kihlojen vaihtamisen jälkeen Kalle ei tunne suurta iloa jos ei murhettakaan. Mitä miettii morsian?

”Ei hän ainakaan ulospäin näytä riemuaan, kun kookkaana ja tasavin liikkein vaihtaa pöytään liinan ja alkaa nostella päälle kahvikalustoa.”

Onni – ei sittenkään liian suuri sana

Koruttomat häät vietetään Messukylässä. Läsä ovat vihkiparin lisäksi vain todistajat Sinikka Arjala ja Kallen Aune-sisar. Häiden viettotavasta tulee Kallelle korvamakeaa anopilta, joka muuten on jo hyväksynyt vävyn, vaikka tämä on eronnut mies.

Toisaalta elämä matalin odotuksin ja hitaasti kiiruhtaen taisaisen naisen kanssa näyttää sopineen Kallelle paljon paremmin kuin tulisen Lainan kanssa. Kun ensimmäinen tytär Riitta syntyy vuoden 1956 yleislakon loppupuolella, alkaa Kalle kokea aivan uusia tunteita. Olla onnellinen oli vielä Kirvestielle muuttaessa liian iso sana, mutta ei enää.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Kallen ensimmäinen auto Ford De Luxe kulutti myyjän ilmoituksen mukaan 12,4 litraa satasella, mutta Kallen kokemuksen mukaan 25–30 litraa.

Kysymys: Mistä koostuu Mouhijärven koktaili?

Keskustelua

antero pönni kirjoitti 22.4.2013 14.50

Tämä menee vähän aiheesta sivuun. Kiinnitin huomiota siihen, kun Kallen sukulaisista on niin moni menehtynyt syöpään. Äiti Riitu kuoli ensin. Sitten vanhin siskoista Martta. Samoin Kaarina meni syöpään. Käsittääkseni myös Edith? Kallenhan vei keuhkosityöpä. Lapsista Elinan ja Sepon vei myös syöpä. Olisiko Seppo aikanaan kieltänyt äitiään tulemasta julkisuuteen? Kun Seppo kuoli, niin Kaarina toi sitten esille asiat miten ne olivat aikanaan Kallen kanssa ja jälkeen, säästääkseen Sepon lapsia ja lastenlapsia aiheettomilta juoruilta!

Aini Vääräniemi kirjoitti 23.4.2013 23.16

Myös Riitun äiti Elsa o.s. Kaikkonen Suomussalmen Pyhäkylästä, kuoli vatsasyöpään. Kun Riitu oli jo Kurtin Paavolassa huuhtolaisena, äiti kävi Paavolassa matkallaan sairaalaan tai sairaalasta kotiin ja pieni Riitu sai vielä kerran tuntea äidin lämmön.

Riitun kuppauksarvissa on nimikirjaimet JK, Kallekin niitä on jossain kirjoituksessa ihmetellyt, oiskohan tekstissä, joka on Kallioniemessä olevan kuppauksarven kyljessä. Niin, mahtaa olla Riitun vaari Juho Kaikkonen tuo kuppauksarvien tekijä.

Myös mummoni, Anni Lohilahti, o.s. Riekk, joka oli Riitun henkiystävä, oli kuppari. Tottapa ne yhdessä opettelivat taijjon vanhoilta. Olivat tekemisissä lapsesta asti, kun Riitun mummola Kaikkonen oli lähellä Petäjäkunnasta, mummoni eli vanhaäitini kotia, ja Riitu oli atimoimassa tyttösenä Korvuolla, ja sittenhän heillä oli veljekset sulhasina, Kalle ja Matti Lohilahti, ja Riitun ja Matin historiahan onkin teille kaikille tuttu.

Kun olin pieni, käytiin aina tervehtimässä Juliaanaa eli Jaanaa, Riitun nuorempaa siskoa, josta tuli sitten Matille vaimo. Jaana oli eräs tärkeistä aikuisista äitini lapsuudessa. No tuli taas tätä historiaa, ja aiheen vierestä asieta.

antero pönni kirjoitti 24.4.2013 11.28

Kirjoita vaan Aini historiaa. Sitä on mielenkiintoista lukea. Vielä sen verran, onko Martan mies vielä elossa? Anttihan, Martan vanhin poika, meni Ruotsiin, onko hänestä mitään tietoa? Pöhlökanto Iijoen törmässä oli maininta, että Edithin ja Veikon pojista olisi yksi kuollut. Onko tietoa menehtyikö myös hän syöpään?

Kai Hirvasnoro kirjoitti 24.4.2013 14.28

Ainin omakohtaiset muistot ja muut tiedot ovat niin arvokkaita, että kannattaisiko sinun kirjoittaa isompi kokonaisuus? Minusta kannattaisi. Jatka ihmeessä ja jaa historiatietämystäsi eteenpäin.

Fanni kirjoitti 24.4.2013 14.52

Ehdottomasti samaa mieltä! Ainilta tulee niin mielenkiintoista Kallen tarinaa sekä koko Taivalkoskea avartavaa tietoa että se kannattaa dokumentoida.

Aini Vääräniemi kirjoitti 25.4.2013 0.30

Kiitos teille kehuista.

Mehän tehtiin Mehtäkylän kyläkirja v.-96 ja nyt otetaan uus painos. Siinä ois kovasti päivittämistä ja tietojen oikomista, kun on tullut kirjan teon jälkeen tarkempaa tietoa, mutta lisätään nyt vain kaks taloa, jotka jäi viimeksi pois. Kallekin kirjotti luvun Putikasta mejän kyläkirjaan.

Kyllä on haave, että saisi keskittyä näihin asioihin. Paljon on jo tekstiä ja tietoa, tohin sen sanna. Se kun ei kiinnosta muu kuin historia, tämä päivä ei sitte merkkijää.

Oon keränny tietoa parikymmentä vuotta. Piettiin porinapirttiä mejjän pirtissä, Satusetän muuraaman uunin kuppeella. Niin, Kallen ämmin eli Elsa Lohilahden isä Antti Lohilahti kuoli mejän uunin päälle. Oli ollut kauppareissulla ja tullut taloon, sanonut, että niin vilustaa, ja oli kiivennyt uunille. Sinne sitten kuoli, oli v.1870.

Sillon oli edellinen uuni, tämä tehtiin v.1915. Tässä asui sillon Pudasjärven Puhokselta tullut Mannisen suku, me ollaan oltu tässä runsaat sata vuotta. Vaari tuli Kirvesvaarasta eli Tumperista tähän. Myöhemmin Riitu oli Tumperissa palkollisena 15-vuotiaana. Niin ne kaikki assiet kietoutuu toisiinsa täällä, jossa on asuttu harvassa.

Anteron kysymyksiin: Martan pojat Antti ja Kalle ovat jo menneet muille maille vierahille, mies elää. Tapasin Eetin tyttäriä viime kesänä Kallioniemessä, muttei tullu puhetta velipoijasta.

Kai Hirvasnoro kirjoitti 25.4.2013 10.51

Tiedätkö, Aini, millä alalla Antti vaikutti? Mitä niin kilhakasta pikkupojasta tuli isona?

antero pönni kirjoitti 25.4.2013 11.06

Pölhökanto Iijoen törmässä -kirjassa mainittiin Martan Kallepojan kuolleen jo aika nuorena. Samoin Veikon kuolleen Ruotsissa sekä yhden pojista.

Oliko muuten Martan miehellä oma kuljetusyritys? Se oli joskus -90 luvun alkupuolella kun kävin Kallioniemessä, niin siinä oli sillan kupeessa Lohilahden auto ottamassa vettä tankkiin.

hemmo kirjoitti 22.4.2013 15.29

Kyllä Lainan jääminen sivuosaan ja häipyminen lähes kokonaan kuvioista vie suuren osan kirjasarjan jännitteestä ja kohokohdista. Sarjan loppuosa on huomattavan paljon höppösempää kerrontaa kuin oli Pato murtuu-osaan saakka.

Johtuuko sitten kirjoittajan vanhenemisesta vai siitä, että kirjailijan elämä saa yhä enemmän alaa ja ”oikean” työn kuvaaminen jää vähemmälle? Mutta loppuun saakka Kalle kuitenkin pitää lukijan otteessa. Ei sarjaa kesken voi jättää! Aivan loppuhan on sitten jo lähes luetteloa siitä, mitä päähenkilöille elämässään kävi.

Leena oli varmasti Kallen kirjailijanuralle välttämätön mahdollistaja. Harva nainen – ainakaan enää tänä päivänä – suostuisi ylläpitämään kirjailijan huushollia minuuttiaikataululla ja itse taustalle jääden.

Kirjailijan synty ja paluu maanpinnalle

25. huhtikuuta 2013, kello 12.24

Hyvästi Iijoki on Iijoki-sarjan 25. osa. Sen piti olla myös viimeinen. Kalle oli suunnitellut Grande finalen niin, että marraskuussa 1958 hänen suuri haaveensa viimein täyttyy ja Ihmisiä telineillä ilmestyy.

Sitten tulee kallemainen käänne. Odotettu voittajan paluu Jokijärvelle muuttuu itkunmärinäksi ja syytöksiksi. Romaania on kotikylällä luettu elämäkertana ja niin, että Kalle toisaalta pilaa julkisesti maineensa, toisaalta kaunistelee tekojaan. Uskovaiset paheksuvat lisäksi kiroilua ja riettauksia.

Hyvästi Iijoki poikkeaa sarjan muista romaaneista. Se etenee vauhdikkaasti ja sisältää vain vähän työn ja Kallen sisäisen maailman kuvausta. Keskiössä on esikoisromaanin syntyhistoria. Siinä hän saa aikaan hurjan imun, vaikka lopputulos on kaikkien tiedossa.

Hahmoja vahakantiseen vihkoon

Kalle on valmistautunut kirjoittajaksi parikymmentä vuotta. Esikoisromaanin varsinaisen syntyhistorian voi katsoa alkaneen 12. elokuuta 1955. Silloin hän alkaa hahmotella vahakantiseen vihkoonsa rakennusmiesten maailmaa käsittelevää kirjoitusta Viimeinen tiili. Eräs henkilökuvista käsittelee Mauno Joensivu -nimistä rakennusmestaria.

Luonnekuvien lisäksi hän merkisee muistiin rakennustyömaille kuulemiaan tarinoita ja kaskuja. Hyvästi Iijoki -romaanissa hän viljelee herkullisimpia kontrollimestari Risto Ahvion suuhun sijoitettuna.

Mielikuvitustyömaa saa nimen Mammonalinna, koska toinen vaimo Leena oli asunut Akonlinnassa ja Tampereella on monia linna-päätteisiä asuinmuureja.

Lokakuussa 1955 Kalle palaa Kirvestielle, nyt Leenan kanssa. Silloin syntyy kaksi päätöstä: ei enää syrjähyppyjä ja nyt on aika yrittää romaanin kirjoittamista. Mielessä on kaksi aihetta, maaseutu ja rakennustyömaa. Omat sisäiset tunnot puhuvat ensimmäisen puolesta, mutta valinta osuu jälkimmäiseen, koska yleisessä kirjallisuuskeskustelussa väitettiin, että maaseutu on jo tyhjäksi kirjoitettu ja nyt on kuvattava kaupunkien ihmisiä.

Synnytyspoltteet alkavat

Jouluna 1955 Kalle alkaa tuntea sisällään sen, mitä Mika Waltari on opaskirjassaan kirjoittanut synnytyspoltteista.

Tammikuun 1956 alkupuolella se alkaa. Ensimmäiselle liuskalle hän kirjoittaa ensin Kalle Päätalo ja sen alle Rakennustyömaan arkea ja sen alle Romaani rakennustyömaan vaiheilta. Mahdollisuudet saada käsikirjoitus hyväksytyksi myös kustantamossa ovat 2-3 prosentin luokkaa, hän tietää.

”Kaivinkoneen kauhan pohja avautui ja sen sisältö solahti kuormausvuorossa olleen auton lavalle, joka hetken vavahteli äkillisestä kuorman lisäyksestä”, Kalle aloittaa käsikirjoituksensa.

Hän ei ole selvittänyt kunnolla itselleen, mikä on romaanin ja työselityksen ero. Työn edistyessä henkilöitä tulee liikaa, koska hän pyrkii sijoittamaan romaaniinsa eri ammattien edustajia oikeassa suhteessa ja kuvaamaan rakentamista liiankin realistisesti.

”Rakennusmestarina tunsin velvollisuudekseni kertoa rakennustyön eri vaiheista asiantuntijan tavoin.”

Silti hän saa romaanin ilmestymisen jälkeen työmaalla moitteet sähkömieheltä, joka katsoo ammattikuntansa olevan siinä aliedustettuna.

Kirjeenvaihtoa Ville Revon kanssa

Myöhemmin Gummeruksen Ville Revon huomautukset ja korjausehdotukset valottavat todella mielenkiintoisesti, mistä ainek-

sista Ihmisiä telineillä lähti liikkeelle ja millaisten vaiheiden jälkeen se valmistui lopullisessa muodossaan.

Helmikuussa 1957 Kalle lyö käsikirjoitukseensa viimeisen pisteen. Vedet valuvat silmistä, mutta vielä on laitettava liuskat pakettiin ja kirjoitettava saatekirje WSOY:lle.

Kallensa lukeneille käsikirjoituksen vaiheet ovat läpeensä tutut. WSOY vastaa 25.4. pitäen Kallen lähtökohtaa vääränä, koska rakennustyötä ei kuvata symbolisesti, vaan ammattimiehen näkökulmasta. Otavan kirjeessä 3. kesäkuuta kirjoitetaan käsikirjoituksen olevan muodoton möhkäle. 31. lokakuuta Kalevi Sorsa pitää pahimpina puutteina käsikirjoituksen laajuutta ja liian yksityiskohtaista rakennusteknillisiin yksityiskohtiin pureutumista.

Sorsan syntisäkki keveni

Käsikirjoituksen hylännyt Kalevi Sorsa puhui Pääatalo-päivien lukijatapahtumassa vuonna 1996 Hyvästi Iijoen herättämistä ajatuksista. Hän ei enää puuttunut yhteen elämänsä suurimmista munauksista, käsikirjoituksen hylkäämisestä, mistä hänelle myöhemmin muuan lehtimies irvaili, että ”eipä ollut silloinkaan Sorsalla nokkaa oikealle asialle.” Sorsa kertoi Kallenkin nähneen kyseisen jutun ja lohduttaneen hylkäyskirjeestä saamastaan hyödyistä. Sorsahan kehotti Kallea tutkimaan romaanin teoriaa.

”Kirje muuten valaisee yhtä puolta professorin luonteessa, puolta jonka olen myöhemmin saanut havaita: hänellä on kyky eläytyä ihmisten tilanteisiin, myötäelää niin kuin sanotaan. Minun raskaasta syntisäkistäni tuo kirje nosti pois yhden kiven”, Sorsa sanoi.

Parasta työnkuvausta koskaan...

Ratkaiseva päivä Kallen koko loppuelämän kannalta oli 24.2.1958. Gummeruksen Ville Repo kirjoitti käsikirjoituksen todistavan poikkeuksellista kirjailijanlahjakkuutta ja ehdotti tapaamista.

”... tässä käsikirjoituksessa on etenkin eräitä työnkuvauksia, jotka ovat parasta tekstiä, millä koskaan on Suomessa työtä kuvattu”, Repo sanoi ensitapaamisella, mutta piti taiteellista hahmotusta puutteellisena ja moitti tapahtumien puuroutuvan.

Kalle alkaa kirjoittaa alkua uudelleen Revon ohjeiden mukaan. Kesäkuussa hän saa niin kannustavaa palautetta, ettei ole kokenut vastaavaa onnentunnetta kuin tuodessaan esikoisen synnytyslaitokselta. Marraskuussa kirja on valmis.

Rintalan ja Saarikosken rinnalla

Kustannusmaailma oli 1950-luvulla kovin toisenlainen kuin nyt. Kustantamot esittelivät yhteistilaisuudessaan uusia teoksia Helsingin Kauppakorkeakoululla marraskuun ensimmäisenä viikonloppuna. Tänä vuonna isojen kustantamojen ensimmäiset syksyn 2013 luettelot ilmestyivät maaliskuussa.

Samassa tilaisuudessa Kallen kanssa kertoo Paavo Rintala romaanistaan Pojat. Muutaman vuoden takainen Finlandia-voittaja Antti Hyry oli Kallen lailla vuoden 1958 esikoiskirjailija, samoin Pentti Saarikoski.

Kalle saa valmiin romaanin ensi kerran käteensä täyttäessään 39 vuotta. Mika Waltarin Aiotko kirjailijaksi? -kirjan alkulehdelle hän kirjoittaa:

Esikoisteokseni ”Ihmisiä telineillä” sain ensimmäisen kerran käteeni Tampereella Kauppaseuran kabinetissa 11.11.1958 klo 19.05 ja täyttäessäni samalla 39 vuotta. Vaikka elämä jakaakin antejaan kitsaasti, heltyy se sentään lujan uskon ja peräänantamattoman sitkeyden edessä!

Myynti- ja arvostelumenestys

Iijoki-sarja Kallen aikomalla tavalla on loppuillaan. Olemme seuranneet hänen elämäänsä noin 37 vuoden ajan, Kallen ensimmäiset muistikuvathan ovat kaksivuotiaasta. Olemme eläneet hänen

mukanaan elämän kolhuissa, joissakin onnenhetkissä, mutta enimmäkseen perusarjessa.

Nyt päämäärä on saavutettu, mutta Kallen tarina ei olisi niin koskettava, jos se edes tässä romaanissa päättyisi kunniaan ja menestykseen. Ihmisiä telineillähän sai hyvät arvostelut ja siitä otettiin heti aluksi kaksi painosta, yhteensä 7000 kappaletta.

Olisi hän tähänkin kohtaan voinut pisteen panna.

Kotona tulee korvamakeaa

Sen sijaan Kalle palaa joulun jälkeen kiitoksen kipeänä Jokijärvelle. Kunnan ensimmäinen rakennusmestari näytti niille taas. Kunnan jauhot eivät menneet hukkaan.

Selkään taputusten sijasta vastassa ovat syytökset riettaallisuuksista ja omien tekojen kaunistelusta. Kalle on hämmästelevinä, että romaani on romaani eikä kerro hänestä itsestään.

Käsitkirjoitusvaiheessa hän kuitenkin toteaa Mauno Joensivun olevan Kalle Päätalon näköinen mies, joka kokee samoja asioita kuin hän itse. Kirjaan henkilöhahmona ilmaantuu jopa Salli Lisä-käs Olga Nummisena sekä Leila-niminen nainen, joka synnyttää Joensivulle aviottoman lapsen.

”Kirjoitin kuitenkin omia tekosiani Mauno Joensivun nimiin niitä hieman kaunistellen”, hän myöntää.

”... ottaa ihan syvämmestä, kun menit pillamaan maineesi ihan julukisesti”, valittaa Riitu.

”Uskovaiset ovat pahottaneet mielesä siitä, kun noijut kirjassasi niin kovasti”, valistaa Martta.

Riitu joutuu pelaamaan kaksilla korteilla. Uskovaisille hän myötäilee, että syntistä on, vaikkei ole itse lukenut, mutta on muilta sellaista kuullut. Kotipirtissä hän lukee romaania ahnehtien. Taskulampun valossa pimeällä, koska Herkko ei anna polttaa Tillilamppua kaiken maaliman lorumölläriin lukemiseen.

”Taasko tuo Riitu tuohustaa sähkölampun kansa! Vittuvaan-ko ihailee vain tutkiiko sitä Kallen mölläriä”, hän ärisee tyyriitten sähkölampun patterien tuhlaamista.

Kirkonkylän osuuskaupassa työskentelevä nuorin sisar Kaarina saa hävetä kirjan takia silmät päästään joka päivä.

”Kun puoti on täynnä ihmisiä, ne puhuvat keskenään kirjas-tasi. Joku sitä kehuu, useimmat kauhistelee. Kun alakavat inttää mylykyttää keskenään kirjasi jostahi kohasta, joku kääntyy kysymään tiskin yli suu korviin asti virneessä, että ratkaseppä sinä, Kaarina, kumpi meistä on oikeassa, kun tuli intto velimiehesi kir-jan peältä.”

Herkko ei kai ole koskenutkaan Kallen kirjaan. Hänellä on omia huolia. Keväällä on edessä 70-vuotispäivä. Vieläkö Noposen Sulo pitää hommissa tievaltiossa vai joutuuko Hermannin eläkkeelle?

Näihin tunnelmiin Kalle aikoi lukijansa jättää neljännesvuosi-sadan yhteisen taipaleen jälkeen. On mahtanut olla tyhjä tunne monessa pirtissä jouluna 1995. Kolmen vuoden kuluttua sarjaan tulikin vielä kaivattu ylimääräinen osa, jossa Kalle kertoi omat ja tuttujen henkilöiden vaiheet silloiseen nykypäivään asti.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Mouhijärven koktailissa oli kolmasosa sinistä tenua, kolmasosa Illodinia, kolmasosa Euat Koloknea ja yksi keittämätön herne. Miksi herne? Kun se tulee suuhun, tietää koktailin loppuneen.

Kysymys: Mitkä olivat Leena Pääatalon oikeat etunimet?

Elämän varsitiellä

Sivu 16164: Kalle saa käteensä Ihmisiä telineillä. Hän on nyt kirjailija.

Mestarin testamentti

29. huhtikuuta 2013, kello 12.18 - Kai Hirvasnoro

Pölhönkanto iijoen törmässä, 1958-1998

Eihän mahtava Iijoki-sarja voinut päättyä niin, että Kalle saa ensimmäisen romaaninsa julkaistuksi ja neljännesvuosisadan yhteinen taival lukijoiden kanssa on sitten siinä. Ei ainakaan lukijoiden mielestä. He halusivat tietää, mitä Riitulle, Herkolle ja muille tutuiksi tullee henkilöille sitten tapahtui. Ja mitä ennen kaikkea Kallelle itselleen?

Kolmen pitkän vuoden odotus palkittiin syksyllä 1998. Tuli lopullinen finaali Pölhökanto Iijoen törmässä, jossa Päätalon matkassa kuljetaan neljäkymmenen vuoden taival lähelle Mestarin omaakin finaalia. Kalle kuoli kaksi vuotta romaanin ilmestymisen jälkeen.

Romaani on haikeuden kyllästävä ja siihen on varmasti monta hyvää syytä.

Kesken kirjoittamisen Kalle sai diagnoosin, että asbestin aiheuttama syöpä on levinnyt toiseenkin keuhkoon eikä asialle ole enää lääketieteen voimin mitään tehtävissä. Syövän ja sotahaavojen lisäksi Kalle oli kärsinyt puolet elämästään sydänsairaudesta.

Kunniaton lähtö työelämästä

Lisäksi Kalle joutui kirjoittaessaan elämänsä varsitien viimeisellä viitanvälillä vielä kerran eläytymään moniin vaikeisiin hetkiin.

Yksi niistä oli hänen lopullinen lähtönsä rakennusmestarin ammatista. Se tuntui kunniattomalta, koska Pirkanmaan B-sairaalan rakentaminen jäi kesken ja hän oli kasvanut ajatusmaailmaan, että tilitys kesken töiden oli suuri häpeä.

Miksi konkurssin partaalle ajautunut urakoitsija Rantanen antoi Kallelle käytännössä potkut? Olisi sen voinut vuonna 1998

kunnollakin selvittää, koska Kalle tuntuu tietävän taustat ja asia vaivasi häntä edelleen.

Kalle vihjailee joutuneensa kateellisten pelin uhriksi. Vuonna 1963 hän tienasi jo mukavasti kirjoillaan ja sai palkintoja ja apurahoja. Vihjailtiin, ettei hän hoida töitään kunnolla, vaan kirjoittaa Rantasen rahoilla. Skismaa oli saman työmaan yhden rakennusmestarin kanssa erityisesti.

Vouhkasia ja miehenkuva

Vielä kipeämpää muisteltavaa on ollut viimeinen tapaaminen isä-Hermannin kanssa. Herkko joutui eläkkeelle 70-vuotiaana eikä kestänyt tätä henkisesti. Hän vajosi osin samaan tilaan kuin 1930-luvun alussa; puhalteli paksuja, poltti tupakkaa omaan maailmaansa vajonneena, mulkoili ja ärähteli lähimmilleen, mutta ei sentään tullut uudelleen mustasukkaiseksi.

Vain kovaa työtä arvossa pitäneelle Hermannille Kallen jääminen vapaaksi kirjailijaksi oli käsittämätön teko.

”Mikä perkeleen vouhkasia sinä oikeen olet! Nyt heittäisit tuolle viekerille ja tapat lapsesi ja akkasi näläkään.”

”Jo luulin, että sinusta tulloo mies, mutta näämmä erehyn. Tuli vaen miehenkuva. Semmonen, jolle on novellikirjain kirjoittaminen tähellisempää kun lastesa ja akkasa elättäminen”, olivat Herkon viimeiset sanat Kallelle.

Kun ajattelee, millaista menneisiin tapahtumiin eläytymisen kykyä Iijoki-sarjan kirjoittaminen on vaatinut, niin miltä on tähän tilanteeseen palaaminen tuntunut romaanin ollessa loppusuoralla?

Hermannin viha mölläreitä kohtaan on läsnä useimmissa Iijoki-sarjan 26 romaanissa. Kalle sai isän ja pojan taistelussa kuitenkin viimeisen sanan. Hän ikuisti Hermannin yhdeksi Suomen kirjallisuushistorian mehevimmäksi henkilöksi.

Lopulliseen ammattiin

Monen muun asian ohessa Pölhökanto kuvaa Kallen kirjailijan-uran vakiintumista. Ihmisiä telineillä oli kohtalainen arvostelu- ja myyntimenestys. Sitä seurasi trilogiaksi ajatellun Koillismaa-sarjan kolme ensimmäistä osaa.

Vuoden 1966 Viimeinen savotta teki hänestä jo Suomen myydyimmän kirjailijan. 1960-luvulla tuttavapiiriin vakiintuivat Väinö Linna, Kirsi Kunnas, Jaakko Syrjä, Mauri Sariola, Niilo Lauttamus eli Pirkkalaikirjailijoiden ja Gummeruksen kantavat voimat.

Kallea myytiin alusta asti niin paljon, että hänen täytyi olla myös työläisten suosikki. Virallisen työväenliikkeen parista hän kuitenkin sai heti lähdössä huonot arvostelut. Sekä Rakennustyöläisten liiton Rakentaja että Kallen nimeämättä jättämä kommunistilehti haukkuivat Ihmisiä telineillä -romaanin samasta syystä: siinä kuvataan työmaajuopottelua ja korpilakkoilua.

Kumpaakin kohtaan Kalle osoitti vastenmielisyytensä myös Iijoki-sarjan sodan jälkeistä aikaa kuvaavissa romaaneissaan.

Sydänvian kanssa hiihtokilpailuun

Sydänvikansa kanssa Kalle oli aito selkosen pääkkö. Rintakivut alkoivat keväällä 1959 ja infarktin hän sai kesälomareissullaan Helsingissä viettäessään vielä yhtä yötä matkustajakodissa Sylvi Vesaston kanssa. Sen jälkeen sydän alkoi käydä epätahdissa, mutta hakeutuiko Kalle lääkäriin?

Kyllä – seuraavana talvena saatuaan nivustyrän Kangasalan biologisen puhdistamon työmaalla.

”Teidän sydämenlyöntinnehän on täysin sekaisin”, ällistyy tohtori Enckell.

Kalle on kuvitellut, että kyse on stressin aiheuttamasta sydänhermojen ärtymisestä. Enckell määrää koelääkityksen. Kalle ei vielääkään ota asiaa kovin vakavasti, vaan osallistuu rakennusmes-

tarien hiihtokilpailuihin ja saa uuden infarktin. ”Oletteko te hullu”, rääkäisee Enckell tästä kuultuaan.

Sydänspecialistin tuomio on tily: sydän on vaurioitunut eikä enää korjattavissa. Elämä kulkee jatkossa lääkkeiden varassa.

Puoli elämää totuuden vankina

Niin Kallelle kävi. Hän täytti 39 vuotta haaveensa toteutuessa ja ensimmäisen romaaninsa ilmestyessä. Nelikymppiseksi hän ei ennättänyt, kun oli peruuttamattomasti sairas. Juuri kun velat oli maksettu ja tuli tilaisuus elää helpommin ja väljemmin, paras miehuus Kallen oman kokemuksen mukaan oli ohi.

Jäljellä oli vielä puolet elämästä. Sen hän vietti sairaana ja ensimmäistä elämäänsä uudelleen muistoissaan eläen. Elämäntyöstä suurin ja rakastetuin, Iijoki-sarja, alkoi kirjoittajalleen muodostua riippakiveksi, kun hän ei saanut sitä etenemään toivomassaan vauhdissa.

Ensin mies eli selkosen vankina, sitten viisi vuotta maailmanpolitiikan vankina, sitten raatoi tunnollisuutensa vankina ja viimeisestä 30 vuodesta hän eli 25 vuotta totuuden vankina.

No, tuskin se todellisuudessa näin ankeaa oli.

Sodan jälkeen elämää sävytti kuitenkin vielä se, mitä Ville Repo kutsuu 30.8.1960 kirjoittamassaan kirjeessä selkosen kehäksi: toisaalta pyrkimys pois selkosen ahdistavista ja armottomista oloista, toisaalta tavaton koti-ikävä, jos tämä pyrkimys onnistuu tai jos on kotoa pois muuten.

Koti-ikävän kanssa sinuiksi Kalle pääsi vasta 1950-luvulla. Silloin hän alkoi tuntea juurtuneensa Tampereelle. Taivalkoski muuttui vuosien mittaan vain lomapaikaksi.

Nuoruudesta pölhökannoksi

Ajan ja elämän kiertokulku. Luopuminen. Siinä Pölhökannon suuri teema, miksei koko Iijoki-sarjankin.

Vanhana miehenä Kalle palaa muistoissaan yhteen Taivalkoskelle suuntautuneeseen lomamatkaan. Riitta-tytär kysyy, mitä ovat lumesta nousevat miehen mittaiset kannot. Vieressä matkaa-va ikämies puuttuu puheeseen ja sanoo niiden olevan pölhökannot. Hän näyttää kaljua päätään.

”Voarin elämä on samassa vaeheessa kun ovat nuo pölhökannot.”

Kirjaa kirjoittaessaan on ollut Kallen vuoro laskeutua pölhökantojen joukkoon. Matkalla tavattu vaari taas on jo tuonilmassa.

Tuonilmasiin syövän runtelemina matkasivat myös Hiltu-Jakki, Riitu ja Martta – samoin kuin Kalle ja hänen avioton poikansa. Herkolta petti mielenterveyden lisäksi sydän.

Riitu ehti kuitenkin nähdä poikansa menestyksen. Hän ehti lukea jopa Iijoki-sarjan alun. Kallioniemessä viimeiset kesänsä Martan alkoholisoituneen Kalle-pojan kanssa asuessaan hän ehti jopa todistaa Pääatalo-turismin ensivaiheet. Ensimmäiset uteliaat ajoivat katsomaan kirjailijan kotipaikkaa jo 1970-luvun alussa ja Riitu tietysti keitätti heille kahvit tyttärenpojallaan.

20. syyskuuta aloittaessani tämän blogin, ihastelin Iijoki-sarjan komeaa sisäänajoa, jossa seurataan lohennousua Kallen tekoselkoseen.

Vihoviimeinen lähtö on yhtä vaikuttava. Kalle katsoo kesäiltana Kallioniemeen pystytetyn Uneutettu vonkamies -patsaan vierellä vielä kerran samaa järveä ja muistelee sukupuuttoon kuolleita lentojätkiä, joiden kanssa hän 1930-luvulla savotoi samoilla työmailla. Mieleen muistuvat viimeisten lentojätkien kolme suurta toivetta:

Että saisin kasorahoja jonkukaa räntäpäivän varaksi.

Että pääsisin omillani hautaan.

Että minulle jäisi mahdollisimman vähä vihamiehiä maan päälle.

Toiveikkaasti elettyä elämäänsä taaksepäin katsoen Kalle voi olla melko varma kahden ensimmäisen toteutumisesta omalla kohdallaan ja toivoa, ettei kolmaskaan jää haaveeksi.

Jos vihamiehiä kuitenkin jäi, niin varmasti jokaista kohtaan on ainakin sata vannoutunutta Kallen kannattajaa. Hän voi vonkailla rauhassa lentojätkien parissa, missä nyt savotoineeka.

Tiedätkö, muistatko

Vastaus: Elli Helena

Viimeinen kysymys: Mitä rakennuksia Kalle mestaroi kirjoittaessaan esikoisromaaniaan Ihmisiä telineillä?

Elämän varsitiellä

Sivu 16591: Kalle saa työtodistuksen 14.9.1963. Palkkatyöt loppuvat ja vapaan kirjailijan taival alkaa.

Keskustelua

Aini Vääräniemi kirjoitti 29.4.2013 13.04

Kiitos. Muuta ei tässä osaa sanoa. Me taivalkoskelaiset ollaan tosi tyytyväisiä, kun eri medioitten edustajat on nyt tuoneet esille Kallen arvon ja kannustaneet ihmisiä tarttumaan mölläriin.

hemmo kirjoitti 29.4.2013 15.06

Samoin: paljon kiitoksia tästä blogista blogistille, erityisesti myös Ainille ja kaikille muillekin kommentoijille. Todella mielenkiintoista ja virkistävää on ollut lukea tätä kaikkea. Ja ainakin minun kohdallani tämä myös innoitti suuntaamaan kulkuni ensi kesänä Päätalo-päiville. Majoitus on jo varattuna:).

Fanni kirjoitti 29.4.2013 17.47

Suuret kiitokset niin blogin kirjoittajalle kuin kommentoijille. Aivan älyttömän upeita historiaan vieviä kommentteja ja rikasta pohdintaa blogin kirjoittajalta. Tämän blogin seuraaminen on ollut elämysmatka. Kesällä nähdään Taivalkoskella!

jormanen kirjoitti 29.4.2013 19.00

Kiitos kertakaikkiaan hienosta blogista! Seitsemän kuukautta-ko tässä vierähti...?

Leevi kirjoitti 29.4.2013 19.24

Kalle tais mestaroija Ihmisiä telineillä kirjaa kirjoittaessaan: Rakennusmestarien talo, Solen oy kenkätehtaan laajennus, Ilmarinkatu 8, Tampereen seurakuntien talo, Kudos oy tehtaan muutostyöt, Tampereen työväen teatterin remontti ja Tampereen meijeriliikkeen remontti.

Mukava tätä blogia on ollut seurata, ee siinä mittään. Kiitos vaan Kaitsulle.

antero pönni kirjoitti 1.5.2013 7.41

Kaitsu on kyllä thnyt tämän blogin kanssa kovan ”urkon”! Kiitos siitä hänelle ja kaikille kommentoijille. Sekä myös kiitos Ainille ja muille, jotka ovat tuoneet täällä taustoja esille!

Eero Marttisen kirjassa Mestari elämän telineillä on Kalle Pääatalo ystävien silminnäkökuvauksia. Julkaistu 1999, eli vuosi Pöhlökanto Iijoen törmässä jälkeen. Siinä rakennusmestari Jorma Uusi- Mäkelä, kirjan Uusi-Törmälä, valottaa Kallen irtisanoutumista Pirkanmaan B-sairaalan työstä. Jorman mukaan se tapahtui isoimman sairaalasiiven luovutusta edeltävänä viikonloppuna. Urakoitsija oli soitellut Kallelle kotiin, että hänen olisi pitänyt mennä työmaalle, vaikka siellä oli toinen mestari paikalla. Aaltonen, kirjan Rantanen, oli sitten tullut Pääatalolle kotiin ja sukset oli siinä vaiheessa mennyt ristiin. Kalle sanoutui siinä sitten irti.

Oli kuitenkin mennyt vielä työmaalla käymään alkuviikosta ja kertonut Uusi-Mäkelälle irisanoutumisestaan. Suora lainaus Uusi-Mäkelän lausunnosta:

”Oli siinä käsittääkseni Kallen puolelta aika paljon myös äkkipikaisuutta. Ehkä hän olisi jatkanutkin, jos se asia olisi hoidettu toisin. Ihminen tekee joskus äkkipäätöksiä... minkä kirjoitin sen kirjoitin.

Vielä pari sanaa Päätalosta matkan päätteeksi

2. toukokuuta 2013, kello 13.24 - Kai Hirvasnoro

Lähdimme tälle matkalle Kalle Päätalon Iijoki-sarjaan 20. syyskuuta 2012. Yli seitsemän kuukautta siinä meni. Nyt on yhteenvedon ja johtopäätösten aika.

Olin syyskuussa melko epävarma siitä, onko Päätalo-aiheiselle lukupäiväkirjalle mitään tarvetta ja kysyntää. Vai onko hän vanhan vanhan fanikuntansa ulkopuolella yhtä unohdettu kuin omat nuoruuden suosikkinsa A.E. Järvisestä Toivo Pekkaseen.

Onnistuinko herättämään uutta mielenkiintoa Päätaloon? En tiedä. Tätä lukupäiväkirjaa on viime aikoina luettu melkein 9000 kertaa kuukaudessa, mutta keitä te olette? Ainakin kommentaattorit ovat jo valmiiksi uskossa olevia.

Yli 400 kommenttia

Toinen tavoite oli kokemusten vaihto.

”Ei olisi noitumista, jos tästä muodostuisi vilkas areena vaihtaa kokemuksia ja tuntemuksia”, kirjoitin syyskuussa.

Siinä ainakin onnistuimme yhdessä yli odotusten, kiitos teidän lukijoiden. Blogin kirjoituksia on kommentoitu yli 400 kertaa – ja millä tavalla. Väitän, että olemme yhdessä pystyneet tuomaan Kallea koskevaan kuvaan aivan uuttakin, vaikka hän itse kirjoitti omista kokemuksistaan kolmisenkymmentä romaania ja hänestä on lisäksi kirjoitettu useita teoksia.

Ainakin se ensimmäisessä kirjoituksessani lainattu professori J.P. Roosin näkemys, ettei kukaan kirjoissa mainittu henkilö ole väittänyt vastaan, on tullut kyseenalaistetuksi entistä vankemmin.

Selväksi tuli myös se, että Iijoki-sarja on ainakin minun luulemaani enemmän kaunokirjallisuutta ja vähemmän omaelämäkertaa.

Junassa, mutta muissa maailmoissa

17000 sivua seitsemässä kuukaudessa ja 70 juttua luetusta päivätyön päälle ei missään vaiheessa tuntunut urakoinnilta. No, yksi epäuskon hetki taisi tulla keskitalvella kirjattua, mutta kokonaisuutena suosittelen kirjapäiväkirjan pitämistä kaikille lukumiehille ja -naisille.

Tahtini oli kova, mutta hitaammin en olisi voinut edetä. Kallen teksti vei edelleen mukaansa ja olin usein täysin hänen maailmassaan. Puoli tuntia junassa aamuin illoin meni huomaamatta selkosen savotoilla, sotavuosien melskeessä ja Tampereen kiperissä tilanteissa.

Tekstin imu on käsittämätön, sillä totta kai tässä vaiheessa tiesin juonen. Mutta eihän tätä vain juonen takia luetakaan. Kallen tunnot, tunnelmat, ihmiset ja kieli ovat päässeet.

Fanien totuus ei riitä

Olen tullut koko ajan vakuuttuneemmaksi siitä, että tarvitaan kunnon Päätaló-elämäkerta. Vaikka Kallesta on olemassa nuo edellä mainitut määrät kirjoja ja esimerkiksi Päätaló-Sanomissa vuosikymmenien mittaan julkaistut tekstit päälle, eivät ne korvaa tutkimukseen perustuvaa elämäkertaa. Kalleen liittyvät kirjat ovat tämän blogin tapaan fanien työtä. Verrattomia, mutta kuitenkin yksipuolisia.

Olen sitä mieltä, että Kalle Päätaló -elämäkerran tulisi ilmestyä vuonna 2019. Kaikki varmasti ymmärtävät, miksi juuri silloin. Vastuu työn toteuttamisesta ja rahoituksesta kuuluu Kallen kirjoilla isot rahat tehneelle Gummerukselle. Se myös rahoittakoon nyt ensi alkuun Kallen arkistojen järjestämisen ja luetteloinnin, mikäli työ on pahasti kesken.

Mainittakoon, että Kallen mielikirjailijoihin lukeutuneesta Pentti Haanpäästä ilmestyy Matti Salmisen kirjoittama elämäkerta elokuussa Into Kustannukselta.

Pitäisikö Iijoki-sarja julkaista uudelleen?

Entä miten Kallen tuotantoa tulisi vaalia? Gummerus on julkaissut Koillismaa-sarjaa komeina kuvitettuina laitoksina. Viimeinen osa Mustan lumen talvi ilmestyy ensi syksynä. Kirjoja ei kuitenkaan ole markkinoitu mitenkään.

Mitä seuraavaksi? Pitäisikö Iijoki-sarja julkaista uudelleen? Onko 26-osaiselle paksujen romaanien uusinnalle tarvetta?

Minusta on. Mutta vain, jos kirjojen uuden tulemisen puolesta tehdään myös työtä. On päästävä eroon Kallen väärästä maineesta tylsänä ja vanhanaikaisena kirjoittajana. Kyseessä on nuoren miehen hurja odyssia – aivan kuin joukkoa 1980-luvun suomalaisia elokuvia aikoinaan kuvattiin. Iijoki-sarja on todella hurja ja moderni itsetilitys. Nykyään aikakauslehdet kilpailevat tällaisista paljastuskertomuksista, joita Kalle tuotti solkenaan jo

koko 1970-luvun. Hän ei ole vanhanaikainen, vaan oli rutkasti aikaansa edellä.

Aika on otollinen uudelle tulemiselle

Näen, että Kallen uudelle tulemiselle on markkinarakokin, jos asia hoidetaan kunnolla. Taloudellisesti kovina aikoina elää kai-puu yksinkertaisempaan elämään, käsillä tekemiseen ja vanhoihin menetelmiin. Tämän päivän kuumia juttuja ovat käsityöt, leipominen ja kaupunkiviljely. Siellä on Kallelle valmiina uusi yleisö, joka kunnioittaa myös hitaampaa tahtia.

Jos Iijoki-sarja uusittaisiin, se pitäisi tehdä normaalia tiheäm-mällä ilmestysmisvauhdilla. 26 vuoden projektissa ei ole järkeä, vaan ainakin kaksi kirjaa vuodessa, ehkä kolmekin pitäisi julkais-ta. Silloin niitä voitaisiin myös hieman tiivistää ja poistaa monien harmittelemaa toistoa.

Vai mitä mieltä olette? Saako kirjoja muokata yhtään?

Pelkään, että ilman uusintajulkaisuja ja kustantajan nykyistä huomattavasti aktiivisempaa panosta Kallelle käy niin kuin kävi hänen omille suosikkikirjailijoilleen. Varmasti monetkin lukevat edelleen esimerkiksi Toivo Pekkasen tuotantoa, mutta ei se ”elä” kuin vannoutuneiden sisäpiiriläisten parissa. Päätalon tuotanto on niin poikkeuksellisen kiinnostavaa, että me emme voi tyytyä sellaiseen.

Kustantajan tukena olemme me, ehkä tuhansien vapaaehtoisten joukko valmiina tekemään Kalle Päätalon tuotantoa tunne-tuksi.

Tässä vaiheessa kiitän kaikkia blogin kommentoijia tasapuoli-sesti, mutta haluan kuitenkin mainita Aini Vääräniemen paljon lisävalaisua tuottaneet tiedot omasta ja Kallen tekoselkosen his-toriasta sekä Mikko Ihalaisen tämän blogin kautta jakamat aiem-min julkaisemattomat tiedot ja dokumentit.

Tällä erää ei muuta kuin suuret kiitokset upeasta reissusta Pää-talon matkassa.

Tiedätkö, muistatko

Viimeinen vastaus: Rakennusmestarien talo, Solenan kenkätehdas, As Oy Ilmarinkatu 8, Tampereen seurakuntien talo, Kudos Oy:n tehtaan muutostyö, Tampereen Työväen Teatterin muutostyö, Tampereen meijeriliikkeen muutostyö, Kangasalan koulu.

Keskustelua

Aini Vääräniemi kirjoitti 3.5.2013 23.24

Huomenna on Jokijärvellä parkkuukurssit. On ne MM-kisat mahtava tapahtuma, tänä vuonna 15.6. Viime vuonna oli 2000 henkeä ja Maaseudun tulevaisuus teki etusivun jutun, joten tänä vuonna saattaa tulla porukkaa vielä enempi. Harmi kun jää väliin, on pakollinen meno sillon. Viime vuonna meille sattui ranskalaisia esperantisteja kylään, heille kisat oli tosi eksoottista, ja niin ne on paikallisillekin.

On ne tänäpäivän jokijärveläiset mahtavaa porukkaa. Kaikki lähti siitä, kun kyläläiset pähkäili, että mitä uutta keksitäs. Lea Räisänen, Pääntalo-seuran aktiivitoimija, sanoo paukautti, että pietään vaikka pöllinparkkuun maalimanmestaruuskisat. Kyläpeällikkö Osmo Räisänen kahto häntä tovin ja sano että pietään. Seoraavana päivänä oli jo iso remmi peällä.

antero pönni kirjoitti 4.5.2013 11.33

Pienenä poikana olin isän kanssa pöllä parkkaamassa keväällä 10–11 ikäisenä. Muistan sen siitä, kun nykyisin parkkuurauudalla polveeni. En sanonut isälle mitään vaan menin sisälle, jossa mamma sitten laittoi siihen jotain sidettä. Mammani kuoli talvella kun oli 11-vuotias. Olin täyttämässä kesällä 12. Siitä muistin sitten tuon iän.

Pasi kirjoitti 3.5.2013 13.28

Eilen sain luettua Pöyhökannon ja olo on haikea, Kemppisen Jukankin mukaan Kalle oli mestari herättämään tunteita. Juicekohan joskus mainitsi Iijoki-sarjan olevan jonkinlainen suomalaisen miehen psykoanalyysi. Tuo on helppo allekirjoittaa. Monista meistä suomalaisista miehistä vain löytyy (itseni mukaanlukien) nuo Kallen huonot puolet. Vähempi vain niitä hyviä puolia esim. tavatonta sitkeyttä ahtaan edessä.

Ilmankos tarina vetää mukaansa, kun moniin Kallen toilailuihin on niin helppo samaistua. Vielä pitäisi lukea ”Nälkämäki” joka tavallaan kuuluu sarjaan vaikkei Kalle siinä omalla nimellään kuljeka.

Mikko Ihalainen kirjoitti 3.5.2013 15.01

Pitää poimia Kaitsulle osoitettu kiitos Kallen kirjoista: ”Kiitos suuri kuin hevonen, mutta ei juuri yhtä karvainen.” Samalla blogin henkeen sopivasti: kuka tämän sanoi ja kenelle?

En olisi kesästä 1980 asti Päätafalanina olleena uskonut vielä vuosi sitten, että Kallen teosten pohjalta voi kokea vielä jotain tällaista. Hyvä, Kaitsu, että viitoitit vielä yhden jaamantien mestari-kirjailijan tuotannosta.

V. J. Nilo kirjoitti 3.5.2013 22.54

Kyseisen kiitoksen sanoi Kummun pikku-Hilja isälleen Kylmäveetille Kummussa, kolmen sukupolven häpeää edeltävän päivän iltana. Loimujen aikaan s.435.

antero pönni kirjoitti 4.5.2013 12.34

Tuohon Kaitsun kysymykseen Iijoki-sarjan uusimisesta, vastaisin myöntävästi, mikäli Gummerrukselta löytyy tarpeeksi Villen Revon kaltainen hurjapää, joka uskoo sen menestykseen markkinoilla. Tavalliselta ”tallaajalta” se kyllä jää tekemättä.

Kun muistaa, minkälaisen vastaanoton Kallen esikoisteoksen käsikirjoitus sai eri kustantajilta! Ville Repo taisi olla kysytty mies Päätafalan noustua Suomen kirjallisuuden eliittiin. Taasen nämä

henkilöt, jotka hylkäsivät Kallen käsikirjoituksen, niin heidän toimiaan taidettiin katsella ”pitkin nokan vartta” kustannustaloissa:)

Se uusi kierros vaatisi kyllä ehdottomasti jonkinmoisen muokkauksen. Toistot pois, niinkuin Kaitsu sanoi. Mikäli ne eivät ehdottomasti vaadi sitä johonkin romaanin kohtaan. Lyhentääkin voi ilmeisesti sopivasti.

Gummeruksella pitäisi olla alkuperäiset käsikirjoitukset ”kassakaapissa”. Löytyisikö sieltä uutta aineistoa uusintakierroksen kirjoihin? Samoin tuo julkaisutiheys. Kaitsua lainatakseni 2-3 romaania vuodessa on aika passeli määrä.